

Handlingsprogram 2017–2020

Vedtatt av kommunestyret 7. desember 2016

Innhold

Del 1 – Bærum kommunestyrets vedtak 7. desember 2016 (blå del)

A Tekstvedtak	4
<hr/>	
B Særskilte vedtak i handlingsprogrammet 2017–2020	5
<hr/>	
C Hovedoversikter	7
C.1 Handlingsprogram 2016–2020 – Hovedoversikt netto	7
C.2 Handlingsprogram 2016–2020 – Hovedoversikt drift brutto	9
C.3 Handlingsprogram 2016–2020 – Hovedoversikt drift brutto – endringer i driftsrammer	10
C.4 Handlingsprogram 2017–2020 – Nøkkeltall	11
C.5 Endringer i sektorenes rammer 2017–2020 – Driftsbudsjettet	12
C.6 Investeringer – samlet prosjektoversikt 2016–2020	20
C.7 Obligatorisk oversikt 1 A – Driftsbudsjettet	35
C.8 Obligatorisk oversikt 1 B – Driftsbudsjettet netto	36
C.9 Obligatorisk oversikt 2 A – Investeringsbudsjettet	37
C.10 Obligatorisk oversikt 2 B – Investeringsbudsjettet netto	38
C.11 Driftsbudsjettet fordelt på sektor, programområder og formål	39
<hr/>	
D Tekstvedtak Hovedutvalg for barn og unge	51
<hr/>	
E Tekstvedtak Hovedutvalg for bistand og omsorg	52
<hr/>	
F Tekstvedtak Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur	53

Del 2 – Handlingsprogram 2017–2020, Rådmannens forslag 28. september 2016 (hvit del)

1	Innledning	6
1.1	Utfordringsbildet – Bærum 2035	6
1.2	Langsiktighet, helhet og bærekraft	6
1.3	Sammen skaper vi fremtiden	7
1.4	Kommuneøkonomi	8
1.5	Spesielle satsinger i 2017	8
<hr/>		
2	Økonomi	10
2.1	Hovedtrekk	10
2.2	Grunnlag for budsjetteringen	12
2.3	Drift	14
2.4	Investeringer	18
2.5	Balanse	22
2.6	Sunn økonomi – overordnet analyse	23
<hr/>		
3	Sektor barn og unge	27
3.1	Innledning	27
3.2	Grunnskoleopplæring	30
3.3	Barnehager	36
3.4	Barne- og ungdomstjenester	43
<hr/>		
4	Sektor bistand og omsorg	51
4.1	Innledning	51
4.2	Pleie og omsorg	54
4.3	Helse og sosial	61
<hr/>		
5	Sektor miljø, idrett og kultur	72
5.1	Innledning	72
5.2	Kultur og fritid	75
5.3	Kirke og andre religiøse formål	79
5.4	Fysisk planlegging, kulturminne, natur og nærmiljø	81
5.5	Brann- og ulykkesvern	88
5.6	Samferdsel	90
5.7	Selvfinansierende enheter, VAR	93
5.8	Internfinansierte enheter – Transport og Prosjektjenesten	98

6	Organisasjon, styring og utvikling	100
6.1	Innledning	100
6.2	Strategisk ledelse og administrasjon	102
6.3	Digitalisering og IT	104
6.4	Eiendom	105
6.5	HR og medarbeidere	107
6.6	Endringer drift	109
6.7	Økonomiske driftsrammer for programområde 16 Administrasjon	113
6.8	Foretak og selskaper	114
<hr/>		
7	Investeringer	115
7.1	Formuesbevaring	117
7.2	IT-prosjekter samlet	118
7.3	Organisasjon, styring og utvikling	118
7.4	Barn og unge	123
7.5	Bistand og omsorg	129
7.6	Miljø, idrett og kultur	136
7.7	Fornebu	146
<hr/>		
8	Befolkningsutvikling og boligbygging	149
8.1	Forventet befolkningsutvikling 2016–2040	151
<hr/>		
9	Prosess og leseveiledning	154
9.1	Arbeidet med Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020	154
9.2	Leseveiledning til kapitlene om sektorer og programområder	154
<hr/>		
10	Vedlegg	156
10.1	Hovedoversikt drift – brutto	156
10.2	Nøkkeltall	157
10.3	Endringer i rammer 2017–2020	159
10.4	Prosjektoversikt investeringer – samlet oversikt	167
10.5	Obligatorisk oversikt – Drift 1A	179
10.6	Obligatorisk oversikt – Drift 1B	180
10.7	Obligatorisk oversikt – Investeringer 2A	181
10.8	Obligatorisk oversikt – Investeringer 2B	182
10.9	Driftsbudsjett fordelt på sektor og programområde	183

**Bærum kommunestyrets
vedtak 7. desember 2016**

A Tekstvedtak

Vedtak med budsjetteffekt er innarbeidet i talldelen av vedtatt handlingsprogram og er, dersom ikke annet er nevnt, ikke gjengitt i tekstvedtakene under.

GENERELT/FORMANNSKAPET

1. Bærum har som mål å innføre fri tilgang på WIFI for alle i kommunens senterområder i samarbeid med næringslivet, og rådmannen bes vurdere økonomiske og praktiske konsekvenser av dette.
2. I Handlingsprogram 2017–2020 skal det avsettes 10 millioner kroner per år til et forsknings- og innovasjonsfond. Som en del av aktivitetene på dette området skal det vurderes hvordan Bærum kommune mer aktivt kan bidra til at det startes grønne bedrifter i Bærum.
3. Bærum må ta kontakt med andre kommuner som investerer rimeligere enn oss for å få kunnskap om hvordan disse kommunene tenker og løser sine behov for skoler og andre kostnadskrevende bygg. Kunnskap fra andre land i Nord-Europa bør også innhentes. Målsetning er en vesentlig reduksjon i investeringskostnadene.
4. Når handlingsprogrammet henviser til tidligere vedtak skal det angis utvalg/styre, møte og saksnummer.

BISTAND OG OMSORG

2. Ensomhet blir beskrevet som et folkehelseproblem og fire av ti nordmenn er ensomme jf. SSB. Ensomme risikerer både dårligere liv og en tidligere død. Å være ensom defineres som like helseskadelig som å røyke. Rådmannen bes komme med en sak for å forebygge og motvirke «ensomhet». Saken sees i sammenheng med bruk av sosiale entreprenører.
5. Utvalget ber rådmannen komme tilbake med en sak som redegjør for implementering og innhold i konseptet Unikt sykehjem.
12. Rådmannen bes legge frem en sak om konsekvenser og virkning av gjengs leie for leietakerne.

MILJØ, IDRETT OG KULTUR

9. Rådmannen bes komme tilbake med en sak som beskriver hvordan midlene til styrking av budsjettet for oppgradering av sykkelveier best kan benyttes.
10. Rådmannen bes komme tilbake med en sak som vurderer en utvidelse av ordningen for tilskudd til gode miljøtiltak, kalt Bærum kommunes «Miljøfond», til å omfatte støtte til andre tiltak enn fjerning av oljetanker, eksempelvis tilskudd til etablering av solceller i bolighus, grønne mobilitetsløsninger og bytte fra fossil til fornybar energi. Saken skal inneholde retningslinjer for behandling av søknader og utbetaling av støtte.

B Særskilte vedtak i handlingsprogrammet 2017–2020

1 Handlingsprogram 2017–2020

- A Ved endelig votering ble rådmannens forslag til handlingsprogram med tilleggsinnstilling som fremkommer i sak 120/16 samt vedlegg (korrigeringer i rådmannens forslag, herunder prisliste) og med de endringer som følger av kommunestyrets enkeltvedtak, vedtatt.

2 Årsbudsjett 2017

A. Driftsrammer

I. Driftsbudsjettet for 2017 fastsettes i samsvar med netto hovedoversikt drift i rådmannens forslag til handlingsprogram (vedlegg 10.5 og 10.6 Obligatorisk oversikt – Drift 1A og 1B).

II. Rådmannen gis fullmakt til å overføre midler fra lønns- og pensjonsreserven til de enkelte sektorer og programområder når de kommunale lønnsforhandlingene er gjennomført.

B. Investeringsrammer

I. Investeringsbudsjettet for 2017 fastsettes i samsvar med netto hovedoversikt investeringer i rådmannens forslag til handlingsprogram (vedlegg 10.7 og 10.8 Obligatorisk oversikt – Investeringer 2A og 2B).

C. Skatt

I. Formuesskatt for 2017 utskrives etter 7 kroner per tusen eller etter den maksimalsats Stortinget bestemmer.

II. Forutsetningene i rådmannens skatteanslag er at inntektsskatt for 2017 utskrives etter 11,80 kroner per hundre eller etter den maksimalsats Stortinget bestemmer.

D. Lån

I. For 2017 gis fullmakt til låneopptak som er innarbeidet i budsjettet med inntil følgende beløp:

Husbanken (alternativt andre finansieringsinstitusjoner):
200,0 millioner kroner til videre utlån til boligformål.
261,7 millioner kroner til kommunens kjøp/bygg av boliger.

Andre finansieringsinstitusjoner:
221,5 millioner kroner til vann, avløp og renovasjon.
513,2 millioner kroner til diverse ikke-rentable investeringer.

II. Lånene amortiseres innenfor anleggenes levetid. Husbanklån amortiseres i henhold til bankens amortiseringsplaner.

III. Det gis fullmakt til å refinansiere rullerende låneavtaler innenfor en ramme på 1 500 millioner kroner i 2017.

IV. Rådmannen har anledning til å benytte trekkrettigheter/kassekreditt på inntil 500 millioner kroner.

V. Rådmannen har fullmakt til å godkjenne lånevilkårene i henhold til delegering av myndighet i budsjettsaker (KST-sak 051/09) og finansreglementet (KST-sak 006/16).

E. Avgifter, gebyrer og egenbetalingsordninger

I. Avgifter/gebyrer og priser for tjenester vedtas slik Liste over priser for kommunale tjenester 2017 angir.

F. Hovedmål

I. Følgende langsiktige hovedmål frem mot 2035 legges til grunn for kommunens arbeid i handlingsplanperioden:

- Bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring.
- Balansert samfunnsutvikling – mangfoldig, grønn og urban.
- En innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft.
- Dialog og medvirkning for bedre løsninger.

C Hovedoversikter

C.1 Handlingsprogram 2016–2020 – Hovedoversikt netto

Driftsbudsjett netto

Mill. 2017 kr	Regnskap ¹⁾	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
DRIFTSBUDSJETT						
Skatteinntekter	-5 225,4	-5 548,6	-5 573,8	-5 674,7	-5 743,4	-5 812,2
Rammetilskudd	-1 752,4	-1 632,6	-1 636,9	-1 654,5	-1 684,8	-1 699,7
Vertskommunetilskudd PUH	-61,7	-60,4	-59,2	-59,2	-59,2	-59,4
Rente og inv. komp. fra staten	-27,5	-26,1	-23,6	-22,1	-23,1	-24,8
Integreringstilskudd, flyktninger	-115,6	-157,8	-204,3	-218,7	-220,2	-215,0
Kalk. renter og avskrivninger	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
Sum sentrale inntekter	-7 270,9	-7 521,5	-7 596,7	-7 736,1	-7 843,9	-7 930,0
<i>Driftsrammer:</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Diverse felles til fordeling ²⁾	-35,1	-54,3	-36,6	6,5	24,5	44,2
Lønnsreserven	-147,2	21,2	227,1	273,6	303,6	303,5
Administrasjon	482,9	503,3	525,6	511,8	515,4	510,2
Barn og unge	2 834,1	2 864,6	2 812,0	2 818,8	2 824,6	2 832,0
Bistand og omsorg	2 681,0	2 743,1	2 739,0	2 763,6	2 774,4	2 803,8
Miljø, idrett og kultur	508,3	560,9	487,9	486,7	474,4	470,8
Internfinansierte enheter	-2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter, sektorene	6 322,1	6 638,7	6 754,8	6 861,0	6 917,1	6 964,5
Politiske utvalg disp.	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Netto driftsutgifter, samlet	6 322,6	6 641,4	6 757,5	6 863,6	6 919,8	6 967,2
Brutto driftsresultat	-948,2	-880,1	-839,2	-872,4	-924,1	-962,8
Netto renteutgifter	144,1	148,6	137,9	145,4	142,3	160,1
Kursgevinster, aksjeutbytte	-12,1	-86,7	-85,0	-85,0	-85,0	-85,0
Netto avdrag	372,8	373,8	356,4	391,2	400,3	423,6
Netto finansutgifter	504,8	435,8	409,3	451,7	457,6	498,7
Netto driftsresultat	-443,5	-444,4	-429,8	-420,7	-466,5	-464,1
Overført investeringsbudsjettet	3,6	178,1	257,1	472,7	519,1	336,1
Avsetninger netto	354,0	266,3	172,8	-52,0	-52,6	128,0
Disposisjonsfond	345,8	303,4	187,8	-41,8	-56,4	122,4
Bundne driftsfond	8,2	-37,1	-15,0	-10,1	3,7	5,7
Dekn./bruk av tidl. års netto resultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Regnskapsresultat	-85,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

¹⁾ Fordelingen av regnskap 2015 (kolonne regnskap 2015) på de ulike radene kan avvike noe fra det som er presentert i tidligere dokumenter. Kommunen er i en overgangsfase fra å lage tabeller manuelt til å hente ut tallene fra kommunenes nye økonomisystem EPOS.

²⁾ Diverse felles til fordeling inneholder netto premieavvik, ufordelte innsparingstiltak, selvforsikring og finansielle avskrivninger.

Investeringsbudsjett netto

INVESTERINGSBUDSJETT Løpende mill. kr	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Brutto investeringsutgifter	966,7	1 558,5	1 717,1	2 210,2	2 305,3	1 608,0
Salgsinntekter	-17,0	-84,7	-65,0	-5,0	-10,0	-10,0
Tilskudd/refusjoner	-305,5	-111,1	-105,2	-131,2	-403,6	-394,2
Netto investeringsutgifter	644,2	1 362,8	1 546,8	2 074,0	1 891,7	1 203,8
Netto investeringsrammer:						
Oppgradering og formuesbevaring	64,9	68,1	75,9	94,4	100,0	111,8
Administrasjon, IT (DigiT) og Eiendomsforvaltning	160,3	161,5	114,5	114,2	111,2	88,2
Barn og unge	149,8	334,3	500,0	715,2	816,5	522,0
Bistand og omsorg	35,5	435,4	448,6	672,9	510,7	221,9
Miljø, idrett og kultur	333,6	361,4	469,2	540,8	410,6	323,4
Fornebu	-73,8	2,1	-61,3	-63,5	-57,3	-63,5
Tap på krav	0,0	8,5				
Andre finanstransaksjoner:						
Aksjekjøp	102,6	3,5	4,0	4,5	5,0	5,5
Avdrag	42,7	60,3	70,0	70,0	70,0	70,0
Ekstraordinære avdrag	83,3	115,8				
Utlån	150,0	200,0	200,0	200,0	200,0	200,0
Finansieringsbehov	1 048,8	1 750,9	1 820,8	2 348,5	2 166,7	1 479,3
Finansiering:						
Lån investeringsprosjekter	-416,6	-944,1	-1 009,9	-1 219,4	-963,7	-580,3
Formidlingslån	-222,0	-87,0	-200,0	-200,0	-200,0	-200,0
Mottatte avdrag	-84,1	-60,3	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0
Aksjesalg	-4,0					
Renteinntekter						
Avsetning ubundet investeringsfond	81,8	49,7				
Bruk av ubundet investeringsfond	-80,0	-151,4				
Bruk av forvaltningsfondet	-45,0	-38,0	-39,0	-39,0	-39,0	-39,0
Avsetning øvrige disposisjonsfond						
Bruk av øvrige disposisjonsfond	-263,2	-3,5	-4,0	-4,5	-5,0	-5,5
Avsetning bundne investeringsfond	154,4					
Bruk av bundne investeringsfond	-52,4	-155,1				
MVA-kompensasjon investeringer	-114,4	-186,8	-240,9	-342,8	-369,9	-248,5
Fra driftsbudsjettet	-3,5	-174,6	-257,1	-472,7	-519,1	-336,1
Sum finansiering	-1 048,8	-1 750,9	-1 820,8	-2 348,5	-2 166,7	-1 479,3

C.2 Handlingsprogram 2016–2020 – Hovedoversikt drift brutto

Mill. 2017 kr		Regnskap ¹⁾	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
DRIFTSBUDSJETT							
Skatteinntekter	Inntekt	-5 225,4	-5 548,6	-5 573,8	-5 674,7	-5 743,4	-5 812,2
Rammetilskudd	Inntekt	-1 752,4	-1 632,6	-1 636,9	-1 654,5	-1 684,8	-1 699,7
Vertskommunetilskudd PUH	Inntekt	-61,7	-60,4	-59,2	-59,2	-59,2	-59,4
Rente og inv. komp. Fra staten	Inntekt	-27,5	-26,1	-23,6	-22,1	-23,1	-24,8
Integreringstilskudd, flyktninger	Inntekt	-115,6	-157,8	-204,3	-218,7	-220,2	-215,0
Kalk. renter og avskrivninger	Inntekt	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
Sum sentrale inntekter		-7 270,9	-7 521,5	-7 596,7	-7 736,1	-7 843,9	-7 930,0
Driftsrammer:							
Div. felles til fordeling	Utgift	-33,3	-54,7	-39,0	5,9	22,8	41,9
Div. felles til fordeling	Inntekt	-1,8	0,4	2,3	0,6	1,8	2,3
Fellesutgifter / Til fordeling ²⁾	Netto	-35,1	-54,3	-36,6	6,5	24,5	44,2
Lønnsreserven	Utgift	-147,2	21,2	227,1	273,6	303,6	303,5
Lønnsreserven	Inntekt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lønnsreserven	Netto	-147,2	21,2	227,1	273,6	303,6	303,5
Administrasjon	Utgift	588,4	600,7	627,2	614,1	616,9	612,4
Administrasjon	Inntekt	-105,5	-97,5	-101,7	-102,3	-101,5	-102,2
Administrasjon	Netto	482,9	503,3	525,6	511,8	515,4	510,2
Barn og unge	Utgift	3 459,6	3 449,2	3 415,8	3 427,8	3 433,2	3 440,3
Barn og unge	Inntekt	-625,5	-584,6	-603,8	-609,1	-608,5	-608,4
Barn og unge	Netto	2 834,1	2 864,6	2 812,0	2 818,8	2 824,6	2 832,0
Bistand og omsorg	Utgift	3 648,2	3 582,3	3 635,7	3 674,1	3 692,1	3 721,5
Bistand og omsorg	Inntekt	-967,2	-839,1	-896,7	-910,6	-917,6	-917,7
Bistand og omsorg	Netto	2 681,0	2 743,1	2 739,0	2 763,6	2 774,4	2 803,8
Miljø, idrett og kultur	Utgift	1 306,5	1 292,2	1 231,1	1 240,0	1 254,6	1 264,3
Miljø, idrett og kultur	Inntekt	-798,2	-731,4	-743,2	-753,3	-780,1	-793,4
Miljø, idrett og kultur	Netto	508,3	560,9	487,9	486,7	474,4	470,8
Internfinansierte enheter	Utgift	397,5	372,0	410,7	418,9	448,0	474,1
Internfinansierte enheter	Inntekt	-399,5	-372,0	-410,7	-418,9	-448,0	-474,1
Internfinansierte enheter	Netto	-2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum sektorer	Utgift	9 219,7	9 262,9	9 508,6	9 654,6	9 771,1	9 858,0
Sum sektorer	Inntekt	-2 897,7	-2 624,1	-2 753,8	-2 793,6	-2 854,1	-2 893,4
Sum sektorer	Netto	6 322,1	6 638,7	6 754,8	6 861,0	6 917,1	6 964,5
Politiske utvalg	Netto	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Netto driftsutgifter, samlet	Netto	6 322,6	6 641,4	6 757,5	6 863,6	6 919,8	6 967,2
Brutto driftsresultat		-948,2	-880,1	-839,2	-872,4	-924,1	-962,8
Renteinntekter	Inntekt	-67,0	-41,6	-32,1	-45,8	-46,6	-57,7
Kursgevinster, aksjeutbytte	Inntekt	-12,1	-86,7	-85,0	-85,0	-85,0	-85,0
Sum finansinntekter	Inntekt	-79,1	-128,3	-117,1	-130,8	-131,6	-142,7
Renteutgifter	Utgift	211,1	190,2	170,0	191,2	188,9	217,7
Avdragsutgifter	Utgift	372,8	373,8	356,4	391,2	400,3	423,6
Sum finansutgifter	Utgift	583,9	564,1	526,4	582,5	589,2	641,4
Netto driftsresultat		-443,5	-444,4	-429,8	-420,7	-466,5	-464,1
Overført investeringsbudsjettet	Netto	3,6	178,1	257,1	472,7	519,1	336,1
Avsetninger netto	Netto	354,0	266,3	172,8	-52,0	-52,6	128,0
Disposisjonsfond	Netto	345,8	303,4	187,8	-41,8	-56,4	122,4
Bundne driftsfond	Netto	8,2	-37,1	-15,0	-10,1	3,7	5,7
Tidligere års resultat	Netto	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Regnskapsresultat		-85,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

¹⁾ Fordelingen av regnskap 2015 (kolonne regnskap 2015) på de ulike radene kan avvike noe fra det som er presentert i tidligere dokumenter.

²⁾ Kommunen er i en overgangsfase fra å lage tabeller manuelt til å hente ut tallene fra kommunenes nye økonomisystem EPOS.

³⁾ Diverse felles til fordeling inneholder netto premieavvik, ufordelte innsparringstiltak, selvforsikring og finansielle avskrivninger.

C.3 Handlingsprogram 2016–2020 – Hovedoversikt drift brutto – endringer i driftsrammer

Tabellen viser endring i brutto driftsbudsjett i forhold til vedtatt budsjett for 2016. Negativt fortegn indikerer merinntekt/mindreutgift.

Mill. 2017 kr		Budsjett	Handlingsprogram		
		2017	2018	2019	2020
DRIFTSBUDSJETT					
Skatteinntekter	Inntekt	-25,2	-126,1	-194,8	-263,6
Rammetilskudd	Inntekt	-4,3	-21,9	-52,2	-67,1
Vertskommunetilskudd PUH	Inntekt	1,2	1,2	1,2	1,0
Rente og inv. komp. Fra staten	Inntekt	2,5	4,0	3,0	1,3
Integreringstilskudd, flyktninger	Inntekt	-46,5	-60,9	-62,4	-57,2
Kalk. renter og avskrivninger	Inntekt	-2,9	-10,9	-17,3	-23,0
Sum sentrale inntekter		-75,2	-214,6	-322,4	-408,5
Driftsrammer:					
Div. felles til fordeling	Utgift	15,7	60,6	77,5	96,6
Div. felles til fordeling	Inntekt	1,9	0,2	1,4	1,9
Fellesutgifter / Til fordeling ¹⁾		Netto	17,7	60,8	78,8
Lønnsreserven	Utgift	205,9	252,4	282,4	282,3
Lønnsreserven	Inntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Lønnsreserven		Netto	205,9	252,4	282,4
Administrasjon	Utgift	26,5	13,4	16,2	11,7
Administrasjon	Inntekt	-4,2	-4,8	-4,0	-4,7
Administrasjon		Netto	22,3	8,5	12,1
Barn og unge	Utgift	-33,4	-21,4	-16,0	-8,9
Barn og unge	Inntekt	-19,2	-24,5	-23,9	-23,8
Barn og unge		Netto	-52,6	-45,8	-40,0
Bistand og omsorg	Utgift	53,4	91,8	109,8	139,2
Bistand og omsorg	Inntekt	-57,6	-71,5	-78,5	-78,6
Bistand og omsorg		Netto	-4,1	20,5	31,3
Miljø, idrett og kultur	Utgift	-61,1	-52,2	-37,6	-27,9
Miljø, idrett og kultur	Inntekt	-11,8	-21,9	-48,7	-62,0
Miljø, idrett og kultur		Netto	-73,0	-74,2	-86,5
Internfinansierte enheter	Utgift	38,7	46,9	76,0	102,1
Internfinansierte enheter	Inntekt	-38,7	-46,9	-76,0	-102,1
Internfinansierte enheter		Netto	0,0	0,0	0,0
Sum sektorer	Utgift	245,7	391,7	508,2	595,1
Sum sektorer	Inntekt	-129,7	-169,5	-230,0	-269,3
Sum sektorer		Netto	116,1	222,3	278,4
Politiske utvalg	Netto	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter, samlet		Netto	116,1	222,2	278,4
Brutto driftsresultat		40,9	7,7	-44,0	-82,7
Renteinntekter	Inntekt	9,5	-4,2	-5,0	-16,1
Kursgevinster, aksjeutbytte	Inntekt	1,7	1,7	1,7	1,7
Sum finansinntekter		Inntekt	11,2	-2,5	-3,3
Renteutgifter	Utgift	-20,2	1,0	-1,3	27,5
Avdragsutgifter	Utgift	-17,4	17,4	26,5	49,8
Sum finansutgifter		Utgift	-37,7	18,4	25,1
Netto driftsresultat		14,6	23,7	-22,1	-19,7
Overført investeringsbudsjettet	Netto	79,0	294,6	341,0	158,0
Avsetninger netto	Netto	-93,5	-318,3	-318,9	-138,3
Disposisjonsfond	Netto	-115,6	-345,2	-359,8	-181,0
Bundne driftsfond	Netto	22,1	27,0	40,8	42,8
Tidligere års resultat	Netto	0,0	0,0	0,0	0,0
Regnskapsresultat		0,0	0,0	0,0	0,0

¹⁾ Diverse felles til fordeling inneholder netto premieavvik, ufordelte innsparingstiltak, selvforsikring og finansielle avskrivninger.

C.4 Handlingsprogram 2017–2020 – Nøkkeltall

	2017	2018	2019	2020
Netto driftsresultat	430	421	467	464
Resultatgrad	4,4 %	4,2 %	4,6 %	4,6 %
Bufferfondet	462	298	120	86
Egenkapitalfinansiering ¹⁾	50 %	50 %	50 %	50 %
Likviditetsreserve	753	622	475	507

¹⁾ Egenkapitalfinansiering gjelder ikke-rentable investeringer

C.5 Endringer i sektorenes rammer 2017–2020 – Driftsbudsjettet

Oversikten viser Rådmannens forslag til endringer av omstillings- og aktivitetsendringer i sektorene i forhold til vedtatt budsjett for 2016, samt endringer etter kommunestyrets vedtak (merket mørk blå). Negativt fortegn indikerer merinntekt/mindreutgift.

Oversikten inkluderer ikke endringer i sektorenes pris- og lønnsvekst, diverse tekniske endringer, husleie og driftsutgifter til lokaler. Den inkluderer heller ikke endringer i de selvfinansierte og internfinansierte enhetene.

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr			2018	2019	2020	
Fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen		-47,5	-63,9	-73,9	-73,4	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-47,5	-63,9	-73,9	-73,4	
Kategoristyring av anskaffelser og kontrakter		-20,0	-30,0	-40,0	-40,0	Til fordeling
Optimalisering av stab og støtte		-4,2	-10,4	-11,6	-11,6	Til fordeling
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-7,4	-8,4	-9,4	-9,4	
Seniortiltak		-20,0	-20,0	-20,0	-20,0	Til fordeling
Tilgang til internett for alle medarbeidere		-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	Til fordeling
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig	Tidl. vedtatt	-4,9	-4,9	-4,9	-4,9	Til fordeling
<i>Eiendom:</i>						
Ny avfallsordning formålsbygg		1,0	1,0	1,0	1,0	Til fordeling
Økning komm. årsavgifter ut over inflasjonsjustering		0,9	0,9	2,1	2,6	Til fordeling
Styrke brannforebyggende arbeid		0,7	0,7	0,7	0,7	Til fordeling
Effektivisering FDVU-området		-0,7	-1,0	-1,0	-1,0	Til fordeling
Programområde 16 Administrasjon		16,6	3,7	7,1	1,9	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		16,6	3,7	7,1	1,9	
Administrative tiltak utenom stab og støtte		-2,3	-3,6	-4,3	-5,0	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,6	-4,0	-4,1	-4,1	
Administrasjonskostnader Pensjonskasse		1,3	1,3	1,3	1,3	
Forvaltning nytt økonomisystem	Tidl. vedtatt	-2,5	-4,3	-5,8	-5,8	
Kategoristyring og sentralisering anskaffelse		2,5	3,4	4,2	4,1	
Lisenskostnader		6,6	7,0	8,6	8,6	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	1,6	3,2	4,8	4,8	
Omstilling – virkemidler		4,0	3,0	2,0		
Optimalisering stab og støtte		-1,5	-4,9	-6,2	-8,4	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-3,5	-4,4	-5,6	-5,6	
Parkeringsordning tilbakeført	Tidl. vedtatt	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Politisk sekretariat	Tidl. vedtatt		-0,8	-0,8	-0,8	
Prosjekt «Organisasjonskultur og ledelsesutvikling»		1,5	1,0	1,0		
Prosjekt «Organisasjonskultur og ledelsesutvikling» tilbakeføres		-1,5	-1,0	-1,0		KST vedtak
Styrking av utviklingsressurser og strategisk ledelse		2,4	2,4	2,4	2,4	

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr	2018		2019	2020		
Styrking av utviklingsressurser og strategisk ledelse tilbakeføres		-2,4	-2,4	-2,4	-2,4	KST vedtak
Styrket kommunikasjon		0,8	0,6	1,5	1,4	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,1	-0,8	-1,4	-1,4	
Styrket strategisk ledelse plan & miljø		1,7	1,7	1,7	1,7	
Styrket strategisk økonomistyring		1,1	1,1	1,1	1,1	
Valgmidler	Tidl. vedtatt	4,4	-0,1	4,4	4,4	
Øvrige fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen	Tidl. vedtatt	-1,5	-2,3	-2,3	-2,3	
Forvaltningsoppgaver, volumvekst og vedlikeholdsetterslep i boliger – Eiendom	Tidl. vedtatt	0,3	0,3	0,3	0,3	
Oppfølging av eiendomsstrategien – Eiendom	Tidl. vedtatt	2,2	2,2	2,2	2,2	
Dialog og medvirkning (Barne- og ungdomstjenesten)		0,4				
Samordne arbeidsoppgaver kommunalsjefens/ seksjonsledernes fagstab (Helse og sosial)		-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	

SEKTOR BARN OG UNGE		27,1	31,0	21,3	16,2	Sum endringer
----------------------------	--	-------------	-------------	-------------	-------------	----------------------

Programområde 22 Grunnskoleopplæring		13,7	18,3	25,7	21,8	Sum endringer
Oppdatert beregnet demografiskompensasjon		11,6	28,2	40,9	46,7	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		2,1	-9,9	-15,2	-24,9	
Alternative skoler	Tidl. vedtatt	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	
Digital skolehverdag – økt digitalisering		-2,0	-5,0	-5,0	-10,0	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,0	-5,0	-5,0	-5,0	
Driftsmidler til nytt fagsystem Voksenopplæringen		0,4	0,4	0,4	0,4	
Endret skolestruktur – større enheter		-2,0	-7,9	-10,5	-12,7	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,0	-4,0	-4,0	-4,0	
Flytting av ekstra engelsktime fra 6. til 4. trinn – tilleggsinnstilling		1,7	4,0	2,3		
IGLO Jong skole	Tidl. vedtatt	0,9	0,9	0,9	0,9	
Naturfagstime 5. trinn, statsbudsjett	Tidl. vedtatt	2,5	2,5	2,5	2,5	
Omlegging av spesialundervisning	Tidl. vedtatt	-2,3	-5,0	-5,0	-5,0	
Rådmannen intensiverer prosjekt evnerike elever – KST vedtak	Tidl. vedtatt	0,4	1,0	1,0	1,0	
Ytterligere styrking av evnerike elever		0,4	0,5	1,0	1,0	KST vedtak
Stave- og realfagskonkurranse mellom skolene – utredes første året for barne- og ungdomsskole		0,1	0,5	0,5	0,5	KST vedtak
Styrking av arbeidet med et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø		5,2	5,2	5,2	5,2	
Tilpasse antall plasser på Haug skole – overlapping ved ny oppgavefordeling		-2,3	-2,9	-2,9	-2,9	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9	
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig	Tidl. vedtatt	-6,4	-6,4	-6,4	-6,4	

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr			2018	2019	2020	
<i>Voksenopplæringen</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Økt bosetting av flyktninger		7,3	4,8	3,6	3,4	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
<i>Økt systemrettet arbeid i PP-tjenesten (Barne- og ungdomstjenesten)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-1,0	-1,3	-1,3	

Programområde 23 Barnehager og parker		7,9	6,6	-4,6	-5,0	Sum endringer
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		18,7	25,9	23,2	29,2	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-10,8	-19,3	-27,8	-34,2	
Administrative reduksjoner		-1,8	-2,2	-2,7	-2,7	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,2	-1,6	-2,1	-2,1	
Drift nytt fagsystem		0,4	0,4	0,4	0,4	
<i>Nytt fagsystem – overføring til investeringsbudsjettet</i>		1,0	1,0	1,0	1,0	
<i>Norm for grunnbemanning i nye barnehager</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,4	-1,1	-1,8	-1,8	
<i>Omorganisere barnehagetilbudet</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,0	-2,2	-2,5	-2,5	
<i>Optimalisere barnehagetilbudet</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-4,1	-5,1	-5,8	-5,8	
Redusert toppressurs		-4,5	-4,5	-9,0	-9,0	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-6,5	-9,0	-9,0	-9,0	
Statlig moderasjonsordning foreldrebetaling		-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	
Strukturendringer i barnehagene					-6,4	
<i>Tilpasse barnehagekapasiteten til lokale behov</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-4,4	-5,0	-5,8	-5,8	
<i>Tilpasse barnehagekapasiteten til lokale behov – Ståvi barnehage vurderes når barnehagebehovsplan foreligger - KST vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	2,5	-2,1	-2,1	-2,1	
<i>Trådløst nettverk i barnehagene – overføring til investeringsbudsjettet</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	5,5	5,5	5,5	5,5	
<i>Utdanning av pedagoger</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,6	-1,6	-2,6	-2,6	
<i>Åpen barnehage</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	

Programområde 27 Barnevern		5,5	6,0	0,1	-0,7	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		5,5	6,0	0,1	-0,7	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	
<i>Effektivisering administrasjon barnevern</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,2	-3,2	-4,4	-4,4	
Enslige mindreårige flyktninger (EM)		7,4	11,5	7,2	6,5	
Innføre ny metode for å hindre omsorgsovertagelse		0,0	-2,1	-2,1	-2,1	
Lokalt kompetanseløft for ansatte innen barnevern, barnehager og skoler. Kompetanseløftet skal være målrettet innen <i>Tidlig innsats</i>		2,0	2,0	2,0	2,0	KST vedtak
<i>Tiltak i egen regi (barnevern)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,1	-1,6	-2,1	-2,1	

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr			2018	2019	2020	
SEKTOR BISTAND OG OMSORG		59,0	93,4	94,2	114,4	Sum endringer

Programområde 32 Pleie og omsorg		18,6	51,2	64,0	91,3	Sum endringer
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		27,6	55,4	79,2	102,5	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-9,0	-4,2	-15,2	-11,2	
<i>Administrative reduksjoner innen Pleie og omsorg</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-4,7	-8,3	-10,5	-10,5	
<i>Avvikle små og lite rasjonelle boenheter, institusjoner og boliger med service</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	
<i>Bofellesskap for personer med demens</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-18,7	-18,7	
<i>CAN, plasser og prosjektledelse</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,5	-3,5	-5,0	-5,0	
Det innføres terapispising i bemannede boliger, der det er hensiktsmessig for å skape et mer helhetlig hjem for beboere		0,1	0,1	0,1	0,1	KST vedtak
Effektiveringsuttak på 0,2 %		-3,1	-3,1	-3,1	-3,1	
Home Start styrkes med 0,3 mill. i perioden		0,3	0,3	0,3	0,3	KST vedtak
Kolsås bo- og behandlingssenter		-0,5	-2,8			
Korrigert behov nye boliger til yngre brukere		-0,4	20,0	31,1	50,5	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,4	23,2	41,2	41,2	
Ledertetthet					-3,7	
Nattbemanning institusjonstjenesten		-1,5	-1,5	-1,5	-4,5	
Prosjektstilling fra 2017 til 2021 i Pleie og omsorg for å følge opp husbankfinansierte prosjekter, tilrettelegging og implementering av velferdsteknologi, samt innovative løsninger		1,0	1,0	1,0	1,0	KST vedtak
Redusert dekningsgrad omsorgsboliger		-1,7	-1,7	-1,7	-1,7	
<i>Strammere tildelingspraksis i hjemmebaserte tjenester</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-5,0	-9,0	-12,0	-12,0	
Strukturelle endringer av tjenestetilbud til mennesker med utviklingshemming		-2,0	-5,2	-5,2	-9,2	
Styrking av <i>Hverdagsmestring</i> og implementering for HELE Bistand og omsorg		1,0	1,0	1,0	1,0	KST vedtak
Styrking og implementering av Unikt sykehjem – i hele tjenesten, utvalget ber rådmannen komme tilbake med en sak som redegjør for implementering og innhold i konseptet Unikt sykehjem		2,0	3,0	4,0	4,0	KST vedtak
<i>Test og vedlikehold nødstrømsaggregat</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,2	0,4	0,4	0,4	
Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Bofellesskap for demente – vedtatt i HP 14–17		5,5	5,5	5,5	5,5	
Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Gjenstående effekt av Smart mat – vedtatt i HP 14–17		2,0	2,0	2,0	2,0	
<i>Velferdsteknologi – redusere behov for våkne nattvakter</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,9	-3,5	-4,2	-4,2	
Utrede sykkelheis (ref. Trondheim) til Emma Hjort for psykisk utviklingshemmede – Emmas testamente (Tekniske tjenester)		0,1				KST vedtak
Økt budsjettramme PLO – tilleggsinnstilling		4,6	6,6	8,1	8,1	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,1	-0,1	-0,1	-2,8	

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr	2018		2019	2020		
Avlastning, kjøp av plasser (Barne- og ungdomstjenesten)		1,6	1,6	1,6	1,6	
Individuell avlastning og støttekontakter (Barne- og ungdomstjenesten)		-3,5	-3,5	-3,5	-3,5	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	8,4	8,4	8,4	8,4	
Ressurskrevende brukere (Barne- og ungdomstjenesten)		1,7	1,7	1,7	1,7	
Tildeling avlastningstjenester og støttekontakter (Barne- og ungdomstjenesten)	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-1,0	-1,5	-1,5	
Økt antall plasser avlastning i institusjon (Barne- og ungdomstjenesten)		1,0	1,9	1,9	1,9	
<i>Administrative tiltak Helse og sosial (Helse og sosial)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,3	-0,3	
Effektivisering / samordning av ressurser Friskliv og mestring (Helse og sosial)		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Rådmannen bes komme med en sak for å forebygge og motvirke «ensomhet». Saken sees i sammenheng med bruk av sosiale entreprenører		0,5				KST vedtak
Samordning av tjenestefunksjoner, seniorsentrene (Helse og sosial)		-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	
Selvhjulpenhet og mestring (Helse og sosial)					-2,0	
<i>Tilpasning av tjenestevolum og vedtakstid i Psykisk helse boliger (Helse og sosial)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,0	-4,0	-4,0	-4,0	
<i>Økte salgsinntekter seniorsentrene (Helse og sosial)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-0,5	-1,0	-1,0	

Programområde 33 Sosialtjeneste og bolig		34,8	36,8	24,6	19,5	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		34,8	36,8	24,6	19,5	
<i>Administrative tiltak Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,3	-0,3	
<i>Barnefamilier og enslige ved NAV i leide boliger kjøper egne boliger med startlån</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,0	-1,0	-2,0	-2,0	
<i>Bedre samordning av oppfølgingstjenestene i Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,0	-1,0	-2,0	-2,0	
<i>Dekning av personalkantine</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	
<i>Intro- og etableringsstønad (fra lønnsreserven)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3	
Koordinator flyktningarbeidet i Bærum kommune		1,0	1,0	1,0	1,0	
Koordinator flyktningarbeidet opprettes ikke		-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	KST vedtak
Oppgradere fellesarealer og lekeplasser ved velferdsboligene i Skytterdalen		1,0				KST vedtak
Samordne tjenestetilbud innen psykisk helse og rus		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	
Selvhjulpenhet og mestring					-1,8	
Økte driftsutgifter til nye fagsystem		0,2	0,2	0,2	0,2	
<i>Økte inntekter ved Bærum kommunale arbeidssenter</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-1,0	-1,0	-1,0	
<i>Økt behov økonomisk sosialhjelp</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-4,0	-12,0	-12,0	
Økt bosetting av flyktninger (etablering og introduksjon)		24,2	28,5	22,4	16,6	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-3,0	-9,3	-12,1	-12,1	
Økte utgifter til sosialhjelp, bostøtte og kvalifiseringsprogrammet som følge av økt bosetting av flyktninger		13,7	17,3	21,6	24,1	

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr	2018		2019	2020		
Reduserte utgifter til sosialhjelp, bostøtte, KVP som følge av økt bosetting av flyktninger		-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	KST vedtak

Programområde 36 Kommnehelse		5,7	5,3	5,5	3,5	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		5,7	5,3	5,5	3,5	
<i>Administrative tiltak Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,4	-0,4	
<i>Delvis kompensasjon for bortfall av medfinansieringsordningen i en overgangsperiode</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	
Effektivisering av ressurser smittevern		-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	
<i>Etablering av Fontenehus i Bærum – KST vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
<i>Justering av basistilskudd fastleger</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	1,2	2,5	2,5	2,5	
<i>Justering av satser fysioterapeuter og leger</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,5	0,5	0,5	0,5	
<i>Samordning og behovsretting av lavterskeltilbud innen helse og psykisk helse</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-2,0	-3,0	-3,0	
Selvhjelpenhet og mestring					-2,0	
Tilskudd til drift av Fontenehus i Bærum			0,9	2,5	2,5	KST vedtak
<i>Trollhuset videreføres i 2016. Det legges frem en evaluering sommeren 2016 – KST vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	
Trollhuset (Bærums innbyggere)		0,3				KST vedtak
Økte driftsutgifter til nye fagsystem		0,2	0,1	0,1	0,1	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Beholde det antall årsverk helsesøster som er tenkt omdisponert fra ungdomsskolen til barneskolen (Barne- og ungdomstjenesten)		1,0	1,0	1,0	1,0	KST vedtak
Helsesøstre på helsestasjonene styrkes (Barne- og ungdomstjenesten)		1,0	1,0	1,0	1,0	KST vedtak
Marginalisering, utenforskap og ekstremisme (Barne- og ungdomstjenesten)		1,3	1,3	1,3	1,3	
<i>Merbehov for helsestasjoner på Fornebu (Barne- og ungdomstjenesten)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,6	0,6	0,6	0,6	
Styrke helsesøsters tilgjengelighet ved barneskolene, Haug skole og innføringsklassen (Barne- og ungdomstjenesten)		2,8	2,8	2,8	2,8	

SEKTOR MILJØ, IDRETT OG KULTUR		8,6	12,4	13,8	12,0	Sum endringer
---------------------------------------	--	------------	-------------	-------------	-------------	----------------------

Programområde 52 Kultur og fritid		1,8	2,9	0,4	-0,2	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		1,8	2,9	0,4	-0,2	
<i>Bærum kulturhus</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
<i>Det avholdes eventuelt julemarkedet i 2016 – KST vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	
<i>Det etableres egne treningslokaler for mindre idretter som turn, cheerleading, skyting og andre idretter med behov for faste treningsfasiliteter – KST vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,3	0,3	0,3	0,3	
Kveldsåpne bibliotekfilialer		0,3	0,3	0,3	0,3	

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr	2018		2019	2020		
Nye frivillighetssentraler på Fornebu og Rykkinn		0,8	0,8	0,8	0,8	
Sandvikasatsing		0,2	0,2	0,2	0,2	
Styrke frivillighet / sosialt entreprenørskap		1,0	1,0	1,0	1,0	
Tilskudd til prosjekter innen kulturnæring – KST vedtak	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Effektivisering og brukerbetaling fritidssentre (Barne- og ungdomstjenesten)	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,3	-0,5	-0,7	-0,7	
Fornebu – nærmiljøarbeid ungdom (Barne- og ungdomstjenesten)		0,5	0,5	0,5	0,5	
Belysning på grusbaner reduseres med 1 time (Tekniske tjenester)		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	KST vedtak
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig (Tekniske tjenester)	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,4	-0,6	-0,6	
Økt brukerbetaling Bærum idrettspark (Tekniske tjenester)				-0,5	-1,2	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,5	-0,5	
Økt tilskudd til organisasjoner som tilrettelegger for idrettsaktiviteter for personer med nedsatt funksjonsevne (Tekniske tjenester)		0,2	0,2	0,2	0,2	KST vedtak
Økt tilskudd til vedlikehold av idrettslagseide anlegg (Tekniske tjenester)			1,5			KST vedtak

Programområde 53 Kirke og andre religiøse formål		0,9	0,9	1,9	2,4	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,9	0,9	1,9	2,4	
13/20 Ungdomsdiakon		0,3	0,3	0,3	0,3	KST vedtak
Kjøp av IT-tjenester		0,6	0,6	0,6	0,6	
Kirkeorgel oppgradering. Bryn og Lommedalen kirker – KST vedtak	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Vedlikehold av orgel i Jar kirke, Høvik kirke, Snarøya kirke og Tanum kirke		0,5	0,5			KST vedtak
Økt driftsbudsjett knyttet til ny gravlund på Fornebu (Tekniske tjenester)				1,5	2,0	

Programområde 55 Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø		5,4	6,3	6,4	2,7	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		5,4	6,3	6,4	2,7	
Advokatsalær	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	
Driftsmidler Gjønnesparken				0,5	0,5	
Driftsmidler nye Kadettangen		1,0	1,0	1,0	1,0	
Erstatningsomkostninger, Byggesak	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1	
Mindreinntekt ekstern husleie Kunnskapssenteret	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,7	-2,7	-2,7	-2,7	
Ny stillingsressurs for styrking av ulovlighetsoppfølgingen (bygningssjefens avdeling)		1,0	1,0	1,0	1,0	KST vedtak

DRIFTSBUDSJETT		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
Mill. kr	2018		2019	2020		
Styrke aktørrollen samferdsel		1,0	1,0	1,0	1,0	
Styrking av ordning for tilskudd til gode miljøtiltak, kalt Bærum kommunes <i>Miljøfond</i>		1,0	3,0	3,0		KST vedtak
Styrking midler byutvikling		0,5	1,0	1,0	1,0	
Styrking midler næringsutvikling		1,0	1,0	1,0	1,0	
<i>Tilskudd til Bærum Velforbund</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,0	0,1	0,1	
Tilskudd til miljøprosjekt Isielva og Lomma		0,2				KST vedtak
Tilskuddsordning for fjerning av nedgravde oljetanker		3,0	3,0	5,0	5,0	
<i>Ugressbekjempelse, to maskiner (til investering)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,6	0,6	0,6	0,6	
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Natur og idrett		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Plan- og bygningstjenesten		-0,5	-0,8	-1,1	-1,6	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,3	-0,6	-0,9	-0,9	
Vurdere og eventuelt iverksette kjøring av skiløyper på Dælivannsområdet		0,1	0,05	0,05	0,05	KST vedtak
Økte ressurser til fysisk planlegging		0,7	0,7	0,7	0,5	
<i>Årlig tilskudd til Bærum natur- og friluftsråd reduseres – KST vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,1	-0,1	
<i>Økt oppfølging av leiekontrakter for å sikre at inntekspotensialet utnyttes (Eiendom)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-1,0	-3,0	-3,0	

Programområde 62 Brann- og ulykkesvern		0,4	2,4	5,4	7,9	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,4	2,4	5,4	7,9	
Asker og Bærum brannvesen, overføringer		0,4	2,4	5,4	7,9	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	3,0	5,0	8,0	8,0	

Programområde 63 Samferdsel		0,0	-0,1	-0,3	-0,7	Sum endringer
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,0	-0,1	-0,3	-0,7	
Evaluerer veistasjonen					-0,4	
Innfartsparkering – to områder ved Østerås-banen		0,3	0,3	0,3	0,3	
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig		-0,3	-0,4	-0,6	-0,6	
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	

C.6 Investeringer – samlet prosjektoversikt 2016–2020

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Formuesbevaring, SAMLET, brutto						105,7	125,0	150,0	175,0	200,0	650,0
Formuesbevaring uspesifisert						68,1	75,9	94,4	100,0	111,8	382,1
Større rehabiliteringsprosjekter i HP-perioden						37,6	49,1	55,6	75,0	88,2	267,9
herav:											
<i>Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell</i>	F1							1,7	3,3	26,7	31,7
<i>Hauger/ Gjøttum / Dønski ungdomsskole, 10-parallell</i>	F1					13,0				0,3	0,3
<i>Jarenga barnehage – 160 pl</i>	F1					1,7	1,3		1,7	13,3	16,3
<i>Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse</i>	F1						0,3	1,0	6,7	40,0	48,0
<i>Levre skole, ny 4 parallell</i>	F2					1,4	9,4	50,6	63,3	7,9	131,2
<i>Snarøya skole</i>	F3						21,0				21,0
<i>Stabekk skole</i>	F3					20,0	17,0	2,3			19,4
<i>Sandvika Helsestasjon</i>	F3					1,5					
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Formuesbevaring uspesifisert, netto						68,1	75,9	94,4	100,0	111,8	382,1
IT-prosjekter – samlet						151,2	143,2	110,2	112,2	89,2	454,8
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						151,2	143,2	110,2	112,2	89,2	454,8
Fagsystemer og strategiske initiativ						74,8	59,0	50,0	50,0	25,0	184,0
Ny IT strategi – Digital dialog og samhandling	F0/S					5,0	15,0	15,0	15,0	10,0	55,0
Ny IT strategi – Digitale elementer i tjenesteproduksjon	F0/S					16,2	10,0	20,0	20,0		50,0
Profil – nytt PLO-system	F3					17,7	19,0				19,0
Økonomi- og datasystemer (BØR)	F4		86,0	146,0		13,9					
Nytt administrasjonssystem, Voksenopplæringen	F3		2,5	2,5		2,5					
Forvaltningsplan – fagsystemer	S					19,6	15,0	15,0	15,0	15,0	60,0
Infrastruktur for fagsystemer						31,9	31,2	35,2	37,2	39,2	142,8
Forvaltningsplan – infrastruktur	S					21,3	30,0	34,0	36,0	38,0	138,0

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017-2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Modernisering øvrige plattform komponenter	S				8,0						
Reservert ramme for mindre infrastruktur utskifting/ oppgraderinger	S				2,5	1,2	1,2	1,2	1,2		4,8
Digitaliseringsutstyr					11,7	13,8	5,0	5,0	5,0		28,8
Velferdsteknologi	F0				9,6	13,8	5,0	5,0	5,0		28,8
Bibliotek, RFID	S				2,0						
Infrastruktur for digitaliseringsutstyr					32,9	39,2	20,0	20,0	20,0		99,2
Skole IT – infrastruktur	S				26,4	24,0					24,0
Velferdsteknologi	S					15,2	20,0	20,0	20,0		75,2
Trådløst nett i Sandvika	F1	1,0			1,0						
Trådløst nettverk – Barnehager	S			5,5	5,5						
Organisasjon, styring og utvikling					89,5	49,0	34,0	34,0	34,0		151,0
Salgsinntekt					5,0	5,0	5,0	10,0	10,0		30,0
Tilskudd					5,0						
Netto investeringsutgift					79,5	44,0	29,0	24,0	24,0		121,0
Administrasjonen					5,2						
Utvikling av arbeidsplasser (HR)	F1				3,0						
Tilrettelegging til standardisering	F1		0,2	0,2	0,2						
Nye skranke, veiledningstorget	F1		0,5	0,5	0,5						
Adgangskort for ansatte	F1		1,0	1,0	1,0						
Kunnskapsenteret	F4				0,5						
Eiendomsforvaltning					84,3	49,0	34,0	34,0	34,0		151,0
Optimalisering av kommunens kontorarbeidsplasser	F0		1,0	1,0	2,0	1,0					1,0
Ombygging av kontorer i IT-enheten	F3		1,0	1,0	0,1						
Tilfluktsrom	S				0,3						
Universell utforming	S				4,0	4,0	4,0	4,0	4,0		16,0
Miljøprofil	S				51,2	30,0	20,0	20,0	20,0		90,0
Driftssentral – SD-anlegg	S				0,8						
Nye oppsamlingssystemer for avfall (Kildesortering)	F2		5,0	5,0	1,0	4,0					4,0
Bolig- og næringseiendom	S				24,8	10,0	10,0	10,0	10,0		40,0

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMI 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017-2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Barn og unge, brutto						293,5	348,2	510,1	584,5	384,0	1 826,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						4,2					
Netto investeringsutgift						289,3	348,2	510,1	584,5	384,0	1 826,8
Grunnskole, brutto						217,6	307,2	487,1	505,5	266,0	1 565,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						4,2					
<i>Herav tilskudd, Evje skole</i>	F4					4,2					
Netto investeringsutgift						213,4	307,2	487,1	505,5	266,0	1 565,8
Ballerud barneskole – ny 4 parallell	F0	410,0							2,0	4,0	6,0
Bekkestua ungdomsskole – utvidelse til 10 parallell	F0	176,0					2,0	3,0	17,0	85,0	107,0
Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell	F0	180,0						5,0	10,0	80,0	95,0
Sandvika barneskole – ny 4 parallell barneskole	F0	370,0							1,0	2,0	3,0
Emma Hjorth barneskole, utvidelse til 3 parallell	F1	75,0					2,0	15,0	48,0	10,0	75,0
Bjørnegård ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell	F1	153,0							1,5	1,5	3,0
Eikeli eller Eiksmarka barneskole, utvidelse fra 3 til 4 parallell	F1	75,0					5,0	10,0	45,0	15,0	75,0
Hauger/ Gjettem / Dønski ungdomsskole, 10-parallell	F1	446,0								1,0	1,0
Levre barneskole, ny 4 parallell	F1	410,0				3,9	28,2	151,7	190,0	23,6	393,5
Taleanlegg barneskoler	F1	14,0					7,0	7,0			14,0
Lesterud barneskole, tilpasning til 3 parallell	F2	12,0					6,0	6,0			12,0
Bekkestua barneskole, ny 4 parallell	F2	385,5				10,3	66,1	189,0	112,2	6,0	373,3
Snarøya skole – oppgradering	F2			20,0	21,0		21,0				38,0
Bekkestua skole – midlertidig løsning	F3		42,0	42,0	40,8	11,8	0,6				0,6
Stabekk skole – utvidelse til 3 parallell	F3		169,0	169,0		96,1	51,1	7,0			58,1
Ramstad ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell	F3		120,0	120,0		47,2	59,7	5,0	1,4	1,0	67,1
Rykkinn skole, avd. Berger, inkl. inventar + parkering	F3		32,0	34,1	33,3	12,5					
Taleanlegg Ungdomsskoler	F3		7,0	7,0		2,4					
Hauger ungdomsskole – oppgradering	F3		16,0	16,0		13,0					
Jong skole – utvidelse til 3 parallell	F4		53,0	52,0	51,0	0,7	0,5	0,5			1,1
Høvik skole	F4		240,0	238,1	238,5	0,9	0,2				0,2

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Bekkestua skole	F4		103,0	103,0		0,7					
Reklamasjonsavsetning, skole	F4					0,9					
Rykkinn barneskole – OPS; kapitaldel av leiekostnaden	S		46,7	46,7		9,4	19,0	18,5	18,1	17,6	73,2
Tomtekjøp skole	S							60,0	50,0		110,0
Mulighetsstudie og konseptvurdering for skolebygg	S					5,0	8,0	2,0	2,0	2,0	14,0
Miljøtiltak – bygningsmessige tilpasninger til endret bruk	S					2,0	4,3	2,3	2,3	2,3	11,2
Oppgradering uteanlegg skole	S					0,8	6,5	5,0	5,0	5,0	21,5
Midlertidige tiltak for å dekke kapasitetsbehov (3 kl. pr år)	S						20,0			10,0	30,0
Barnehager, brutto						71,2	29,0	23,0	79,0	118,0	249,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						71,2	29,0	23,0	79,0	118,0	249,0
Barnehager, omstrukturering	F0	102,0					1,0	2,0	15,0	60,0	78,0
Ballerud, ny barnehage	F0	95,0							2,0	10,0	12,0
Jarenga barnehage – 160 pl.	F1	95,0				1,7	4,0		5,0	40,0	49,0
Barnehage – permanent avlastningsbarnehage, østre Bærum	F1	75,0				0,7	5,0	16,0	51,0	2,0	74,0
Barnehager (ombygging)	F3/F4					6,4					
Strategisk tomtekjøp, Solbergbakken	F4		15,5			15,5					
Mulighetsstudier, foranalyser og konseptvurderinger barnehager	S					1,5	1,5	1,0	1,0	1,0	4,5
Tomter til barnehager	S					35,0	11,5				11,5
Ombygging bad stellerom/garderobes	S					4,0	2,0				2,0
Oppgradering lekeapparat	S					5,9	4,0	4,0	5,0	5,0	18,0
Kvalitetsheving	S					0,5					
Barnevern, brutto						4,7	12,0				12,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						4,7	12,0				12,0
Bofellesskap og hybler EM	S	16,7				4,7	12,0				12,0
Bistand og omsorg, brutto						64,9	139,0	398,1	546,0	311,6	1 394,7
Salgsinntekt						19,3					
Tilskudd									252,2	304,2	556,3
Netto investeringsutgift						45,6	139,0	398,1	293,8	7,5	838,4

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMI 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017-2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Pleie og omsorg, brutto						57,2	138,7	398,1	546,0	311,6	1 394,5
Salgsinntekt						19,3					
Emmas testamente, salg av tomter						19,3					
Tilskudd									252,2	304,2	556,3
<i>Bofellesskap for mennesker med demens, (Dønskiveien 39-47)</i>	F1									304,2	304,2
<i>Lindelia (132 pl.)</i>	F2								252,2		252,2
Netto investeringsutgift						37,9	138,7	398,1	293,8	7,5	838,1
Emmas testamente	F0						19,3				19,3
Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse	F0	455,0					1,0	3,0	20,0	120,0	144,0
Haugtun, barne- og avlastningsboliger	F0	122,0				0,4	2,5				2,5
Utvide Vallerhjemmet (32 plasser)	F1	120,5									
Lindelia BBS (131 plasser)	F1	490,0				4,8	42,7	150,0	243,0	46,0	481,7
Bofellesskap for mennesker med demens (Dønskiveien 39-47)	F2	697,0				5,0	27,0	220,0	257,1	119,8	624,0
Høvik avlastningssenter – Utvidelse/ombygging	F2	3,5					3,5				3,5
Nødstrømsaggregat ved BBS og BMS	F2	16,0				4,0	8,0	4,0			12,0
Oppgradering dagsenter	F2/F3					1,2					
Glitterudveien barnebolig	F3		0,4	0,4		0,4					
Løkkeås veien 2	F3		0,7	0,7		0,7					
Oppgradering Høvik avlastningssenter	F3		0,4	0,4		0,4					
Helmerveien oppgradering	F3		7,7	7,7	6,5	5,1					
Sansehuset – REGA	F3		0,4	0,4		0,1					
Inventar/utstyr	S/F3		5,0	5,0		1,9	1,7				1,7
Etablering treningsrom dagsenter og bms	S/F3		4,0	4,0		0,5	2,7				2,7
Bedring av rullatorløyper for eldre	F3		0,5	0,5		0,3					
Handlepatrolje/»Smart mat«	F3		2,0	2,0		0,1	0,9				0,9
Solvik BBS	F4		285,0	285,0		5,0	1,7	1,6	0,9	0,8	5,0
Levrestien 11 og Åsterudveien	F4		26,0	26,0		1,9					
Rudsdalen psykiatrisboliger – Alarm/kollegavarsling	F4		0,5	0,5		0,2					
Mulighetsstudie/Foranalyse BBS/BMS/PU	S		7,5	7,5		2,0	3,2				3,2
PLO – Utstyr BBS/OMSB	S					1,6	4,0	4,0	10,0	10,0	28,0
Oppgradering, utvidelser, endret bruk av dagens anlegg	S					18,6	20,0	15,0	15,0	15,0	65,0

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Trygg Hjemme – vanntåkeanlegg	S		2,0	2,0		0,8	0,5	0,5			1,0
Trygg Hjemme – komfyrvakter til lager	S		0,1	0,1		0,1					
Trygg Hjemme – fast montert komfyrvakt i BMS	S		2,8	2,8		2,3					
Sosialtjeneste og bolig, brutto						0,2	0,3				0,3
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						0,2	0,3				0,3
Oppgradering Rud – Convis	F4		21,3	21,3		0,2	0,3				0,3
Kommunehelse, brutto						7,5					0,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						7,5					0,0
Utvidelse av Sandvika helsestasjon	F3		5,6	5,6	7,1	6,9					
Oppgradering Bjørnegård	F4		4,7	4,7		0,3					
Oppgradering Aktivitetshuset på Stabekk	F4		0,3	0,3		0,3					
Miljø, idrett og kultur, brutto						227,5	303,9	264,1	144,1	111,4	823,5
Salgsinntekt						26,4	60,0				60,0
Tilskudd						17,0	12,5	5,0	5,0	5,0	27,5
Netto investeringsutgift						184,1	231,4	259,1	139,1	106,4	736,0
Driftsmidler (Transport)						9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Kultur og fritid, brutto						52,6	56,3	26,5	24,5	24,5	131,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						9,0	9,5	2,0	2,0	2,0	15,5
<i>Kulturhuskjeller</i>	F3						0,3				0,3
<i>Bærum idrettspark</i>	F4					7,0	7,2				7,2
<i>Herav Anleggsplan, fysisk aktivitet</i>	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Netto investeringsutgift						43,6	46,8	24,5	22,5	22,5	116,3
Skytterbane (KST-vedtak)	F0						3,0				3,0
Rud konseptanalyser nytt svømmeanlegg (KST-vedtak)	F1					1,5	3,0				3,0
Utfartsparkering Franskleiv, 100 plasser	F1	4,0						4,0			4,0
Bibliotek Rykkinn	F1	2,0					2,0				2,0
Bærumungdommens motorsenter, oppgradering	F1	1,5					1,5				1,5

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Utvikling av Nadderud stadion, mulighetsstudie	F1		2,0	2,0	2,3	0,9					
Bibliotek Bekkestua (inventar)	F3		5,0	7,0		6,6					
Ismaskin Rud	F3		1,6	1,6		1,6					
Multiaktivitetshall, inventar	F3		0,7	1,4		0,6					
REGA – modernisering IT og oppussing 5 gjesterom	F3		0,3	0,3		0,1					
Ny kunstgressbane ved Nadderud VGS	F3		3,0	3,0		3,0					
Kjørbotangen, infrastruktur	F3		0,5	0,5		0,5					
Nadderud stadion – nødvendige forbedringer	F3		10,0	10,0		5,3	2,0				2,0
Bibliotek, oppgradering	F4		1,0	1,0		0,5					
Nadderudhallen, vannsklie	F4		6,4	6,9		0,6					
Kulturhus, prøvescene	F4		46,8	46,8	44,9	1,0					
Bærum idrettspark, trinn 1 –tørrhall	F4		364,0	364,0		6,1					
Bærum Kulturhus (alle scener)	S					2,7	2,5	2,5	2,5	2,5	10,0
Lille Scene	S		2,0	2,0		2,0					
Sandvika Teater	S		2,5	2,5			2,5				2,5
Verneverdige bygg – brannsikring	S					3,6					
Kulturanleggsplan	S					4,7	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Prosjekter, anleggsplan, fysisk aktivitet	S					6,5	30,2	14,0	17,0	17,0	78,2
Oppgradering lekeplasser	S					0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Alternative energikilder, idrettsanlegg	S					1,9	5,6	3,0	2,0	2,0	12,6
Bibliotek, utvikling	S		4,0	4,0		1,6	1,0				1,0
Egne treningslokaler for mindre idretter	S					0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Kirke og andre religiøse formål, brutto						23,6	29,9	4,8	2,0	2,0	38,7
Salgsinntekt						26,4					
<i>Salg av presteboliger</i>						26,4					
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						-2,8	29,9	4,8	2,0	2,0	38,7
IT-investeringer Den Norske Kirke	F1	1,2					1,2				1,2
Haslum kirke, toalett og dåpssakristi	F1	4,0				0,5	3,5				3,5
Tanum menighet, nytt kirkesenter	F3		26,0	26,0	33,0	10,2	18,3	2,8			21,1
Ny kremasjonsovn	F3		10,0	10,0		8,8					
Kirkegårder, inkl. Steinskogen	F3		65,3	65,3	67,1	3,3					
Orgel, kirke	F3					0,6	3,7				3,7
Orgel, krematorium	F3		3,0	3,0			1,2				1,2

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Rehabiliteringsprosjektet gravplassene	S				0,2	2,0	2,0	2,0	2,0		8,0
Fysisk planlegging, natur, nærmiljø, brutto					67,0	109,2	144,5	49,3	31,2		334,2
Salgsinntekt						60,0					60,0
Meglergården Bekkestua	F1					60,0					60,0
Tilskudd					5,0						
<i>herav tilskudd fra Oslo kommune til demning Lysakerelva</i>					5,0						
Netto investeringsutgift					62,0	49,2	144,5	49,3	31,2		274,2
Sandvika byutvikling	S				34,4	5,0	5,0	5,0	5,0		20,0
Elvepromenaden, Sandvika	F1	125,0				50,0	75,0				125,0
Kadettangen/Sandvika fjordpark	F2/F3	35,0				35,0	25,0				60,0
By- og stedsutvikling øvrige	S					5,0	5,0	10,0	15,0		35,0
Hammerdammen bro	F0	1,0						1,0			1,0
Åpning av Dæhlibekken	F1	28,0						14,0	14,0		28,0
Etablering av Gjønnsparken	F1	10,0						10,0			10,0
Undergang Griniveien – ved Haug skole	F2	8,0							8,0		8,0
Ny parkdriftsstasjon på Stabekk	F3	4,5			2,1						
Meglergården Bekkestua	F3		1,0	1,0	1,0						
Brambanikvartalet	S/F3		2,3	3,2	0,9	0,3	0,3	0,1			0,7
Nedgravde søppelcont. på friområder og badeplasser	F3		2,0	2,0	0,8						
Demning Lysakerelven	F3		8,0	8,0	13,0	9,3					
To maskin for ugressbekjempelse	F3		0,6	0,6	0,6						
Klekkeriet	F3				0,1						
Minnesmerke Donato Gaspare Brambani	F3		1,0	1,0	0,7						
Fugletittertårn Storøya	F4		0,7	0,7	0,7						
Lysarmatur turveier	S		4,5	4,5	0,1	0,7					0,7
Bedre badeplassene	S				0,4	0,2	0,2	0,2	0,2		0,8
Turveier	S				6,7	5,8	4,0	4,0	4,0		17,8
Innløsning friområder	S				4,0	3,0	2,0	2,0	2,0		9,0
Rehabilitering vassdrag, vannforvaltn.direkt. – hovedplan	S				5,4	4,2	4,0	5,0	5,0		18,2
Brann og ulykkesvern, brutto					20,0						
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift					20,0						

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Brannstasjon østre Bærum – tomt	F3		20,0	20,0		20,0					
Samferdsel, brutto						53,1	96,5	75,4	58,4	43,8	274,1
Salgsinntekt											
Tilskudd						3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
<i>Herav Trafikksikkerhetsprogrammet</i>	S					3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Netto investeringsutgift						50,1	93,5	72,4	55,4	40,8	262,1
Unganger og trapper	F0/S	3,0								3,0	3,0
Åsterud bru	F1	8,0						8,0			8,0
Nesveien bru	F1	14,0							14,0		14,0
Gatevarme Vestfjordgata/ Kinoveien	F1	5,0					5,0				5,0
Trapp Kommunegården	F1	1,0						1,0			1,0
Rådmann Halmrasts vei	F1	4,0				1,0	1,0	1,0	1,0		3,0
Rådhusbroen	F1	8,0					8,0				8,0
Ny sandsilo Fornebu	F1	3,0					3,0				3,0
Ny sandsilo Bryn	F2	3,0					3,0				3,0
Ny sandsilo	F2	2,5					2,5				2,5
Energieffektivisering veilys	F3		24,7	24,7		4,6	2,9	2,5	0,3		5,7
Overvåkingsanlegg for gatevarme	F3		2,4	2,4		0,6					
Tennskap og nye målere til veilysanlegg	F3		60,0	51,0		12,7	16,3	16,1	2,3		34,7
Innseilingslys Høvikodden	F3		0,2	0,2		0,2					
Oppmerking Slepndrenna	F3		0,5	0,5		0,5					
Eiksveien/ny gang- og sykkelvei langs Griniveien, planfritt kryss (KST-vedtak)	F3		8,0				8,0				8,0
Oppgradering av sykkelveier (KST-vedtak)	F3		12,0				6,0	6,0			12,0
Drosjeholdeplass i Sandvika – flytting	F4		7,0	7,0		0,6					
Opprustning/rehab. av bruer	S					0,6	5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Grunnerverv	S					1,1	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Investering parkeringsanlegg	S					1,6	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Universell utforming	S					1,3	0,7	0,7	0,7	0,7	2,8
Veiforsterking	S					9,8	12,0	12,0	16,0	16,0	56,0
Trafikksikkerhetsprogram	S					11,7	13,0	13,0	13,0	13,0	52,0
Kollektivtrafikk	S					0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Veiforsterkning/ overvannshåndtering	S		16,0	16,0		2,7	4,0	4,0			8,0
Handlingsplan sykkel	S					3,8	3,5	3,5	3,5	3,5	14,0
Transport, brutto						11,1	11,9	12,9	9,9	9,9	44,6
Finansiering						9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						11,1	11,9	12,9	9,9	9,9	44,6
Driftsmidler						9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Biler og maskiner	S					10,5	9,3	9,3	9,3	9,3	37,2
Økt antall biler innen Bistand og omsorg	S					0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	2,4
Forsere utskiftingen av den kommunale bil- og maskinparken til nullutslippsteknologi (KST-vedtak)	F3						2,0	3,0			5,0
Vann, avløp og renovasjon, brutto						166,0	222,3	181,7	193,5	192,0	789,5
Finansiering						166,0	222,3	181,7	193,5	192,0	789,5
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						166,0	222,3	181,7	193,5	192,0	789,5
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond (inkl. MVA-komp.)											
Lånemidler						166,0	222,3	181,7	193,5	192,0	789,5
Renovasjon, brutto						21,8	57,3	14,7	11,5	10,0	93,5
Finansiering						21,8	57,3	14,7	11,5	10,0	93,5
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						21,8	57,3	14,7	11,5	10,0	93,5
Sigevannsanlegg	F2	20,0				1,1	16,0	1,0	1,0		18,0
Isi omlastestasjon	F2	6,0					6,0				6,0
Isi gjenvinningsstasjon	F3		150,0	150,0		7,8	6,0	1,7			7,7
Ny renovasjonsordning	F3		18,0	18,0		5,0	12,0	0,5	0,5		13,0
Vakumanlegg Fornebu	F3					3,5	1,5	1,5			3,0
Arbas gjenbruksstasjon på Isi, oppgradering (KST-vedtak)	F3						0,8				0,8
Diverse prosjekter	S					4,4	15,0	10,0	10,0	10,0	45,0
Vann og avløp, brutto						144,2	165,0	167,0	182,0	182,0	696,0
Finansiering						144,2	165,0	167,0	182,0	182,0	696,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						144,2	165,0	167,0	182,0	182,0	696,0

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
<i>Vann</i>											
Ringforbindelse Skui	F1	50,0						5,0	20,0	25,0	50,0
Rehabilitering damanlegg	F2	12,0				4,0	8,0				8,0
Ny driftsbasis på Rud – mulighetsstudie	F3		1,2	1,2		1,2					
Aurevannsanlegget	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Fornyng og forsterking vannledning	S					57,0	70,0	75,0	75,0	70,0	290,0
<i>Avløp</i>											
Diverse prosjekter	S					5,0					
Fornyng og forsterking	S					75,0	85,0	85,0	85,0	85,0	340,0
Omsorg og velferdsboliger, brutto						415,4	290,9	309,4	235,8	148,9	985,0
Finansiering samlet						415,4	290,9	309,4	235,8	148,9	985,0
Salgsinntekt						34,0					
Tilskudd						21,8	29,2	62,7	82,9	21,5	196,3
Netto investeringsutgift						359,6	261,7	246,7	152,9	127,4	788,7
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond (inkl. MVA-komp.)											
Lånemidler						359,6	261,7	246,7	152,9	127,4	788,7
Omsorgsboliger, brutto						38,2	36,6	25,5	0,3		62,4
Finansiering samlet						38,2	36,6	25,5	0,3		62,4
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						38,2	36,6	25,5	0,3		62,4
Tilpasning/Endring av eksisterende bygningsmasse	F2/F3/F4	99,9				24,2	35,0	25,0			60,0
Gamle Drammensvei 25	F4		207,1	200,6		13,7	1,6	0,5	0,3		2,4
Capralhaugen	F4					0,3					
Samlokaliserte boliger, brutto						54,9	61,5	108,4	123,0	76,0	368,9
Finansiering samlet						54,9	61,5	108,4	123,0	76,0	368,9
Salgsinntekt											
Tilskudd							9,5	34,7	42,5	15,3	101,9
<i>Tilskudd Meglergården</i>	F1								23,6		23,6
<i>Tilskudd Vallerveien 146 (24 leil.)</i>	F1								18,9		18,9
<i>Tilskudd 2 anlegg av 10 leil. per år</i>	F1							18,9		15,3	34,2

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
<i>Tilskudd Damveien</i>	F2					9,5					9,5
<i>Tilskudd Løkka boliger (12 leil.)</i>	F2							15,8			15,8
Netto investeringsutgift (Samlokaliserte boliger)						54,9	52,1	73,8	80,5	60,7	267,0
Vallerveien 146 (2 x 12 leiligheter), 12 leiligheter i HP perioden	F1	86,0				2,0	2,0	28,0	13,0	1,0	44,0
Meglergården Bekkestua	F1	50,0						5,0	45,0		50,0
Brynsveien 153, 12 samlokaliserte boliger	F2	42,0				1,0	4,0	32,0	5,0		41,0
Tomtekjøp samlokaliserte boliger	S	66,0				8,4	20,6	32,0	5,0		57,6
Bolig 20 stk. 2020	S	70,0						5,0	45,0	20,0	70,0
Bolig 20 stk. 2021	S	70,0							5,0	45,0	50,0
Bolig 20 stk. 2022	S	70,0								5,0	5,0
Løkka	F2	36,8				6,1	29,5	1,2			30,7
Damveien 3	F4		23,9	29,3		26,0	0,4	0,2			0,6
Stjernebolig (Brekkeski)	F4					0,2					
Vangkroken III	F4		36,2	36,2		0,5					
Baser hjemmebaserte tjenester	S						5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Kjøp av leiligheter/baser	S					10,7					
Velferdsboliger, brutto						280,3	151,1	150,5	61,9	61,6	425,1
Finansiering samlet						280,3	151,1	150,5	61,9	61,6	425,1
Salgsinntekt						34,0					
<i>Salg til kommunale leietakere</i>	S					34,0					
Tilskudd						18,2	16,2	23,6	4,8	4,8	49,3
<i>Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger</i>	F1						4,8	4,8	4,8	4,8	19,2
<i>Skjeve hus (ambulerende oppfølging)</i>	F1						1,1				1,1
<i>Kjøp av enkeltstående velferdsboliger</i>	F2					16,4	4,5	4,5			9,0
<i>Erstatningskjøp</i>	F2					1,8	5,8				5,8
<i>Solbergveien 7</i>	F3							14,3			14,3
Netto investeringsutgift (Velferdsboliger)						228,1	134,9	126,9	57,1	56,8	375,8
Digitalisering av nøkkelhåndtering kommunale boliger	F1	3,0					3,0				3,0
Skjeve hus – ambulerende oppfølging	S/F2		5,5	5,5	6,0	0,7	4,9				4,9
Ombygging Vestre Hauger	F3		1,0	1,2		1,2					
Solbergveien	F3		95,0	95,0		32,5	48,3	1,9	1,7	1,4	53,3
Søsterboligene – Oppgradering hybelhus NAV	F4		1,3	1,3		1,3					
Ombygging av 2 stk. hybelhus	F4		2,6	2,6		2,6					
Åsterudenheten	F4		46,2	47,8		1,0	0,4	0,2	0,0		0,7

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Conradis vei	F4		23,0	23,0	22,0	1,0	1,5	0,2			1,7
Slependveien (Skjeve hus)	F4		5,8	5,8		0,0					
Anskaffe nye boliger etter salg til kommunale leietakere	S					50,6	47,2	12,1			59,3
Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger	S					36,0	32,0	32,0	32,0	32,0	128,0
Omdisponeringer av eksisterende boliger til flyktninger	S					25,0	10,0	10,0	10,0	10,0	40,0
Kjøp av velferdsboliger	S					108,4	3,8	94,0	18,2	18,2	134,2
Verdibevarende tiltak velferdsboliger	S				20,0	20,0					
Boliger, psykiatri, brutto						42,0	41,7	25,0	50,6	11,3	128,6
Finansiering samlet						42,0	41,7	25,0	50,6	11,3	128,6
Salgsinntekt											
Tilskudd						3,6	3,6	4,5	35,6	1,4	45,1
<i>Boliger med medisinsk oppfølging</i>	F1								15,3		15,3
<i>Aksebolig I</i>	F2								18,9		18,9
<i>Kjøp av enkeltstående boliger psykiatri</i>	F3					3,6	3,6	4,5	1,4	1,4	10,9
Netto investeringsutgift (Boliger psykiatri)						38,4	38,1	20,5	15,0	9,9	83,5
Aksebolig II (Brannstasjon Griniveien)	F0	40,0					1,0				1,0
Boliger med medisinsk oppfølging	F0	30,0					15,0		14,0	1,0	30,0
Kjøp av tomter	F1	24,0				15,0	9,0				9,0
Aksebolig I (Lindelia)	F2	50,0				2,5	4,7	10,0	27,5	1,2	43,4
Kjøp av enkeltstående boliger (psykiatri)	S					24,0	12,0	15,0	9,1	9,1	45,2
Rubo 7	F4		26,5	24,2	24,2	0,5					
FORNEBU, brutto						82,4	144,7	308,1	355,3	225,0	1 033,1
Finansiering						82,4	144,7	308,1	355,3	225,0	1 033,1
Salgsinntekt											
Tilskudd						63,1	63,5	63,5	63,5	63,5	254,1
<i>herav fremskyndingsbidrag fase 1</i>						60,0	63,5	63,5	63,5	63,5	254,1
<i>herav refusjon (erstatning)</i>						0,7					
<i>herav Storøya grendesenter</i>						2,4					
Netto investeringsutgift						19,4	81,2	244,6	291,7	161,5	779,1
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond, bruk						69,1					

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017–2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Ubundet kapitalfond, avsetning					-49,7						
Lånemidler						81,2	244,6	291,7	161,5	779,1	
Fase 2 og 3											
Fornebu Oksenøya					0,7	16,2	180,0	277,5	157,0	630,7	
Fornebu, 5 parallell barne- skole, 2020/2021 (utg. av 2020)	F0	418,2			0,5	11,8	105,0	178,0	95,0	389,8	
Fornebu, barnehage 1 – 300 pl.	F0	148,2			0,3	2,0	18,0	51,0	40,0	111,0	
Flerbrukshall	F0	77,5				1,0	20,0	32,0	18,0	71,0	
11' kunstgress (KST-vedtak)	F0	9,0							2,0	2,0	
Parkeringskjeller (100 plasser)	F0	50,0				1,0	35,0	13,0	1,0	50,0	
Nærmiljø anlegg	F0	7,5				0,5	2,0	3,5	1,0	7,0	
Fornebu Tårnet							1,0	2,0	2,0	5,0	
Fornebu, 11 parallell ungdomsskole, 2025	F0	402,0					1,0	2,0	2,0	5,0	
Område							3,0	39,0	61,0	103,0	
Arbeids- og aktivitetstilbud, PLO, helse og sosial	F0	111,0							1,0	1,0	
Base hjemmetjeneste	F0	48,8					1,0	13,0	19,0	33,0	
Seniorsenter	F0	96,9					2,0	26,0	41,0	69,0	
Koksa									1,0	1,0	
Sykehjem 150 plasser	F1	542,0							1,0	1,0	
Fornebu – Kirke					8,8	13,0	43,0	28,0		84,0	
Kirkebygg (KST-vedtak)	F1						3,0			3,0	
Lilløya på Fornebu, gravplass	F2	90,0			8,8	13,0	40,0	28,0		81,0	
Fornebu – Brann og ulykkesvern					0,4			1,5	3,0	4,5	
Ny stor brannstasjon Fornebu	F0	252,0						1,5	3,0	4,5	
Oppgradering midlertidige brannlokaler Fornebu					0,4						
Fornebu øvrig					7,3	113,3	81,1	7,3	1,0	202,7	
Fornebu, midlertidig kapasitet skole	F1	40,0					20,0	20,0		40,0	
Fornebu, midlertidig barnehage	F2	20,0					20,0			20,0	
Fornebu, tomt til Nansenparken	F2	6,3						6,3		6,3	

PROSJEKTER	Fase	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års budsjett ØMII 2016	Års budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017-2020
			Opprinnelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Mill. kr											
Fornebu, Nansenparken barnehage 200 pl.	F3	145,6				7,0	72,9	61,1	1,0	1,0	136,1
Fornebu, Nansenparken midlertidig barnehage	F4		6,3	9,5		0,3	0,4				0,4
Fase 1						65,2	2,2				2,2
Bandybane	F2/F3	0,7					0,7				0,7
Overskuddsmasser	F3					10,0					
Fornebu senter	F4					0,2					
Storøya grendesenter	F4					1,2					
Hundsund grendesenter	F2/F3					1,8					
Utvikling av sosial infrastruktur	S	4,5				1,9	1,5				1,5
Sosial boligprofil	S					50,1					
SUM BRUTTO INVESTERINGSUTGIFT						1 558,5	1 717,1	2 210,2	2 305,3	1 608,0	7 840,5
Finansiering:						1 558,5	1 717,1	2 210,2	2 305,3	1 608,0	7 840,5
Salgsinntekt						84,7	65,0	5,0	10,0	10,0	90,0
Tilskudd						111,1	105,2	131,2	403,6	394,2	1 034,2
MVA-kompensasjon						186,8	240,9	342,8	369,9	248,5	1 202,0
Netto investeringsutgift						1 176,0	1 306,0	1 731,2	1 521,9	955,3	5 514,3
Driftsmidler						174,6	257,1	472,7	519,1	336,1	1 585,0
Disposisjonsfond						38,0	39,0	39,0	39,0	39,0	156,0
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond, bruk						69,1					
Ubundet kapitalfond, avsatt						-49,7					
Lånemidler						944,1	1 009,9	1 219,4	963,7	580,3	3 773,3

C.7 Obligatorisk oversikt 1A – Driftsbudsjettet

Bærum kommune har gjort en prinsippending for hva som skal ligge i skjema drift 1A og 1B med hensyn til bruk og avsetning av fond. Budsjetterte avsetninger som tidligere lå i 1A, men som tilhører sektorene er flyttet / skal flyttes til skjema 1B. Endringen er gjort fordi bruken og avsetningen av disse fondene tilhører sektorene. Dette er ikke helt gjennomført i økonomisystemet. I en overgangsfase er ikke alle flyttinger gjennomført. I skjema 1A er dette synlig på bruk og avsetninger til fond.

Mill. 2017 kr		Regnskap	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
1870	Skatt på inntekt og formue	-5 225,4	-5 548,6	-5 573,8	-5 674,7	-5 743,4	-5 812,2
1800	Ordinært rammetilskudd	-1 752,4	-1 632,6	-1 636,9	-1 654,5	-1 684,8	-1 699,7
1810	Andre generelle statstilskudd	-204,6	-244,4	-287,2	-300,1	-302,5	-299,2
	Sum frie disponible inntekter	-7 182,4	-7 425,6	-7 497,9	-7 629,3	-7 730,7	-7 811,1
1900:1905	Renteinntekter m.m.	-127,4	-93,6	-83,1	-96,8	-97,6	-108,7
1909	Gevinst fin. Instrumenter	-503,8	-38,8	-38,0	-38,0	-38,0	-38,0
1500	Renteutgifter m.m.	211,2	190,2	170,0	191,2	188,9	217,7
1509	Tap finansielle instrumenter	548,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1510	Avdrag på lån	372,8	373,8	356,4	391,2	400,3	423,6
	Netto finansinntekt/ -utgift	500,8	431,7	405,3	447,7	453,6	494,7
1540	Til ubundne avsetninger	499,5	38,8	39,0	39,0	39,0	39,0
1550	Til bundne avsetninger	79,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1930	Bruk av tidl. års regnsk. mindre- forbruk	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1940	Bruk av ubundne avsetninger	-49,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1950	Bruk av bundne avsetninger	-91,4	-40,6	0,0	0,0	0,0	0,0
	Netto avsetninger	438,3	-1,9	39,0	39,0	39,0	39,0
1570	Overført til investeringsbudsjettet	3,6	178,1	257,1	472,7	519,1	336,1
	Til fordeling drift	-6 239,6	-6 817,7	-6 796,5	-6 669,9	-6 718,9	-6 941,3
	Sum fordelt til drift	6 239,6	6 817,7	6 796,5	6 669,9	6 718,9	6 941,3

C.8 Obligatorisk oversikt 1B – Driftsbudsjettet netto

Bærum kommune har gjort en prinsippending for hva som skal ligge i skjema drift 1A og 1B med hensyn til bruk og avsetning av fond. Budsjetterte avsetninger som tidligere lå i 1A, men som tilhører sektorene er flyttet / skal flyttes til skjema 1B. Endringen er gjort fordi bruken og avsetningen av disse fondene tilhører sektorene. Dette er ikke helt gjennomført i økonomisystemet. I en overgangsfase er ikke alle flyttinger gjennomført. I skjema 1B er dette synlig på selvkostområdene.

Mill. 2017 kr	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kalkulatoriske renter og avskrivninger	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
Sentrale inntekter - 1B	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
SEKTOROVERGRIPENDE	-190,8	228,2	336,1	196,1	229,6	427,9
Lønnsreserven	-147,2	21,2	227,1	273,6	303,6	303,5
Diverse felles/til fordeling	-34,8	-54,3	-36,6	6,5	24,5	44,2
Politiske utvalgs disposisjoner	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Administrasjonskostnader BKFF	3,7	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
Pensjonsfond, bruk/avsetning	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto avsetninger regnskap 2014	-98,5	254,6	138,9	-90,7	-105,3	73,5
Rest Sektor A1 Sentrale inntekter - finansiering	84,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensjon og arb.avg. Fordelt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Selvforsikring	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ADMINISTRASJON	466,0	503,3	525,6	511,8	515,4	510,2
BARN OG UNGE	2 833,8	2 864,6	2 812,0	2 818,8	2 824,6	2 832,0
Grunnskoleopplæring	1 495,9	1 511,1	1 475,6	1 483,3	1 504,0	1 511,3
Barnehager	1 158,0	1 169,9	1 154,5	1 153,0	1 144,2	1 145,0
Barnevern	179,9	183,6	181,9	182,4	176,4	175,7
BISTAND OG OMSORG	2 680,0	2 743,1	2 739,0	2 763,6	2 774,4	2 803,8
Pleie og omsorg	2 078,9	2 109,5	2 051,6	2 081,5	2 100,9	2 137,6
Sosialtjeneste og bolig	301,1	333,8	386,2	381,8	372,9	367,7
Kommunehelse	300,0	299,8	301,2	300,3	300,5	298,5
MILJØ, IDRETT OG KULTUR	538,9	574,5	482,7	486,5	488,1	486,4
Kultur og fritid	193,0	205,9	181,7	182,5	180,2	179,6
Kirke og andre religiøse formål	70,2	74,7	75,8	75,8	76,8	77,3
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø	117,6	114,7	87,5	88,4	88,4	84,8
Brann og ulykkesvern	78,5	79,4	79,9	82,0	85,1	87,6
Samferdsel	62,2	59,1	57,8	57,7	57,5	57,1
Renovasjon og avfall	3,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vann og avløp	13,9	40,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Anleggsdrift	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transport	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Prosjekttjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
INTERNFANSIERENDE ENHETER	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Utbyggingstjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
FVDU	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
SUM FORDELT	6 239,6	6 817,7	6 796,6	6 669,9	6 718,9	6 941,3

C.9 Obligatorisk oversikt 2A – Investeringsbudsjettet

INVESTERINGSBUDSJETT		Regnskap	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
Mill. 2017-kr		2015	2016	2017	2018	2019	2020
010:499-290	Investeringer i anleggsmidler	1 036,8	1 598,4	1 717,1	2 210,2	2 305,3	1 608,0
500	Renteutgifter	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
510	Avdragsutgifter	131,5	179,7	70,0	70,0	70,0	70,0
520:529	Utlån og forskutteringer	1 076,1	207,6	204,0	204,5	205,0	205,5
540:560	Avsetninger	246,9	50,7	0,0	0,0	0,0	0,0
690+290+790	Fordelte utgifter	-2,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Årets finansierungsbehov	2 488,8	2 036,3	1 991,0	2 484,7	2 580,3	1 883,5
900	Renteinntekter	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
910	Bruk av lånemidler	-667,1	-1 051,7	-1 209,9	-1 419,4	-1 163,7	-780,3
660:670, 929	Inntekter fra salg av anleggs- midler	-827,0	-86,4	-65,0	-5,0	-10,0	-10,0
810:890	Tilskudd til investeringer	-29,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
920+700:770	Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-381,4	-174,8	-175,2	-201,2	-473,6	-464,2
728	MVA-kompensasjon investeringer	-119,5	-190,5	-240,9	-342,8	-369,9	-248,5
600:650	Andre inntekter	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Sum ekstern finansiering	-2 025,1	-1 503,4	-1 691,0	-1 968,4	-2 017,2	-1 502,9
970	Overføringer fra driftsregnskapet	-3,6	-178,1	-257,1	-472,7	-519,1	-336,1
940:960	Bruk av avsetninger	-460,1	-354,9	-43,0	-43,5	-44,0	-44,5
	Sum intern finansiering	-463,7	-533,0	-300,1	-516,2	-563,1	-380,6
	Sum finansiering	-2 488,8	-2 036,3	-1 991,0	-2 484,7	-2 580,3	-1 883,5
	Udekket udisponert	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

C.10 Obligatorisk oversikt 2B – Investeringsbudsjettet netto

Tabellene under viser netto investeringsrammene fordelt på sektorer, programområder og internfinansierte enheter. Fornebu (fase 1 og tomter og marginer) er trukket ut og blir fremstilt til slutt i samleoversikten.

Netto, mill. 2017-kr	Regnskap	Budsjett	Budsjett	Handlingsprogram		
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
TOTALT	700,1	1 390,1	1 546,8	2 074,0	1 891,7	1 203,8
OPPGRADERING/FORMUESBEVARING, uspesifisert	67,8	69,5	75,9	94,4	100,0	111,8
IT (DigIT), ADMINISTRASJON OG EIENDOMSFORVALTNINGEN	167,4	164,7	114,5	114,2	111,2	88,2
BARN OG UNGE	156,5	341,0	500,0	715,2	816,5	522,0
Grunnskoleopplæring	144,1	247,6	362,9	613,1	685,5	363,0
Barnehager	9,9	88,6	124,3	102,1	131,0	159,0
Barnevern	2,5	4,8	12,8	0,0	0,0	0,0
BISTAND OG OMSORG	37,1	444,1	448,6	672,9	510,7	221,9
Pleie og omsorg	-24,9	66,5	186,7	424,1	331,8	52,5
Sosialtjeneste og bolig	61,4	368,1	261,9	246,7	152,9	127,4
Kommunehelse	0,5	9,5	0,0	2,0	26,0	42,0
MILJØ, IDRETT OG KULTUR	348,4	368,6	469,2	540,8	410,6	323,4
Kultur og fritid	22,8	46,6	48,3	46,5	58,0	43,5
Kirke og andre religiøse formål	5,0	6,1	42,9	47,8	30,0	2,0
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø	66,7	63,3	49,2	144,5	49,3	31,2
Brann- og ulykkesvern	1,0	20,9	0,0	0,0	1,5	3,0
Samferdsel	61,2	51,1	94,5	107,4	68,4	41,8
Renovasjon og avfall	4,6	22,3	57,3	14,7	11,5	10,0
Vann og avløp	177,5	147,1	165,0	167,0	182,0	182,0
Transport	9,6	11,4	11,9	12,9	9,9	9,9
FORNEBU	-77,1	2,2	-61,3	-63,5	-57,3	-63,5

C.11 Driftsbudsjett fordelt på sektor, programområder og formål

(Kommunestyret vedtar netto budsjetttrammer på programområdenivå)

1. SUM SEKTOR ADMINISTRASJON – DRIFT

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	407,1	569,9	818,0	896,4	946,0	960,5
Driftsinntekter	-105,6	-97,1	-99,3	-101,7	-99,7	-99,9
Netto driftsutgifter	301,5	472,8	718,7	794,6	846,2	860,6

1.1. Diverse felles til fordeling

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	-34,7	-54,7	-39,0	5,9	22,8	41,9
Driftsinntekter	-0,1	0,4	2,3	0,6	1,8	2,3
Netto driftsutgifter	-34,8	-54,3	-36,6	6,5	24,5	44,2

Tabellen inneholder netto premieavvik og ufordelte innsparingstiltak.

1.2. Lønns- og pensjonsreserve

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	-147,2	21,2	227,1	273,6	303,6	303,5
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	-147,2	21,2	227,1	273,6	303,6	303,5

1.3. Administrasjon

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	588,4	600,7	627,2	614,1	616,9	612,4
Driftsinntekter	-105,5	-97,5	-101,7	-102,3	-101,5	-102,2
Netto driftsutgifter	482,9	503,3	525,6	511,8	515,4	510,2

1.4. Politiske utvalgs disposisjoner

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7

2. SUM SEKTOR BARN OG UNGE – DRIFT

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	3 459,6	3 449,2	3 415,8	3 427,8	3 433,2	3 440,3
Driftsinntekter	-625,5	-584,6	-603,8	-609,1	-608,5	-608,4
Netto driftsutgifter	2 834,1	2 864,6	2 812,0	2 818,8	2 824,6	2 832,0

2.1. Programområde Grunnskoleopplæring – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 877,0	1 869,6	1 861,3	1 869,7	1 890,4	1 897,6
Driftsinntekter	-381,0	-358,5	-385,7	-386,4	-386,3	-386,2
Netto driftsutgifter	1 495,9	1 511,1	1 475,6	1 483,3	1 504,0	1 511,3

2.1.1. Grunnskole

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 391,6	1 361,3	1 338,1	1 337,2	1 344,2	1 340,4
Driftsinntekter	-141,7	-122,3	-143,1	-143,1	-143,1	-143,1
Netto driftsutgifter	1 249,9	1 239,0	1 195,0	1 194,1	1 201,1	1 197,3

2.1.2. Voksenopplæring (iht. lov)

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	73,9	73,9	72,9	72,9	72,9	72,9
Driftsinntekter	-43,3	-41,3	-44,2	-44,2	-44,2	-44,2
Netto driftsutgifter	30,5	32,5	28,6	28,6	28,6	28,6

2.1.3. Skolefritidstilbud

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	164,9	176,8	170,9	170,9	170,9	170,9
Driftsinntekter	-166,8	-167,6	-163,8	-163,8	-163,8	-163,8
Netto driftsutgifter	-1,9	9,2	7,1	7,1	7,1	7,1

2.1.4. Skolelokaler

Mill 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	182,3	193,2	214,2	223,4	237,1	248,1
Driftsinntekter	-8,6	-7,9	-12,4	-13,0	-13,0	-12,9
Netto driftsutgifter	173,6	185,3	201,8	210,4	224,1	235,2

2.1.5. Skoleskyss

Mill 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	14,6	13,6	14,1	14,1	14,1	14,1
Driftsinntekter	-1,1	-0,7	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Netto driftsutgifter	13,6	13,0	13,1	13,1	13,1	13,1

2.1.6. Musikk- og kulturskoler

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	49,7	50,9	51,2	51,2	51,2	51,2
Driftsinntekter	-19,5	-18,7	-21,3	-21,3	-21,3	-21,3
Netto driftsutgifter	30,2	32,2	29,9	29,9	29,9	29,9

2.2. Programområde Barnehager – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 327,3	1 323,6	1 290,8	1 291,8	1 282,9	1 283,7
Driftsinntekter	-169,1	-153,6	-136,3	-138,7	-138,7	-138,7
Netto driftsutgifter	1 158,2	1 169,9	1 154,5	1 153,0	1 144,2	1 145,0

2.2.1. Førskole

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 193,5	1 192,7	1 152,9	1 149,7	1 138,0	1 137,6
Driftsinntekter	-160,0	-147,2	-128,6	-130,6	-130,6	-130,6
Netto driftsutgifter	1 033,5	1 045,4	1 024,3	1 019,1	1 007,5	1 007,0

2.2.2. Styrket tilbud til førskolebarn

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	93,9	90,0	87,3	87,3	87,3	87,3
Driftsinntekter	-7,6	-5,0	-5,3	-5,3	-5,3	-5,3
Netto driftsutgifter	86,3	85,1	82,0	82,0	82,0	82,0

2.2.3. Førskolelokaler og skyss

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	39,8	40,9	50,5	54,8	57,5	58,8
Driftsinntekter	-1,5	-1,5	-2,4	-2,8	-2,8	-2,8
Netto driftsutgifter	38,4	39,4	48,1	51,9	54,7	55,9

2.3. Programområde Barnevern – drift

Mill 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	255,4	255,9	263,7	266,4	260,0	259,1
Driftsinntekter	-75,3	-72,4	-81,8	-84,0	-83,5	-83,4
Netto driftsutgifter	180,0	183,6	181,9	182,4	176,4	175,7

2.3.1. Barneverntjeneste

Mill 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	93,0	91,7	87,9	86,8	85,6	85,6
Driftsinntekter	-17,4	-13,7	-15,4	-15,4	-15,4	-15,4
Netto driftsutgifter	75,6	77,9	72,5	71,5	70,2	70,2

2.3.2. Barnevernstiltak ikke plassert

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	21,2	23,9	24,9	24,4	23,9	23,9
Driftsinntekter	-1,8	-0,7	-3,6	-3,6	-3,6	-3,6
Netto driftsutgifter	19,4	23,2	21,3	20,8	20,3	20,3

2.3.3. Barnevernstiltak plassert

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	141,1	140,4	150,9	155,1	150,4	149,6
Driftsinntekter	-56,1	-58,0	-62,8	-65,1	-64,6	-64,5
Netto driftsutgifter	85,0	82,4	88,1	90,1	85,9	85,1

3. SEKTOR BISTAND OG OMSORG – DRIFT

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	3 648,2	3 582,3	3 635,7	3 674,1	3 692,1	3 721,5
Driftsinntekter	-967,2	-839,1	-896,7	-910,6	-917,6	-917,7
Netto driftsutgifter	2 681,0	2 743,1	2 739,0	2 763,6	2 774,4	2 803,8

3.1. Programområde Pleie og omsorg – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	2 699,7	2 628,0	2 598,3	2 631,1	2 652,4	2 689,1
Driftsinntekter	-620,1	-518,5	-546,8	-549,6	-551,5	-551,5
Netto driftsutgifter	2 079,7	2 109,5	2 051,6	2 081,5	2 100,9	2 137,6

3.1.1. Aktiviserings og servicetjenester

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	176,1	166,8	165,1	163,5	162,9	162,9
Driftsinntekter	-35,8	-27,4	-27,7	-27,6	-27,6	-27,6
Netto driftsutgifter	140,3	139,4	137,5	135,9	135,3	135,4

3.1.2. Bistand, pleie, omsorg i institusjon

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 081,6	1 038,2	1 030,3	1 031,4	1 035,9	1 026,4
Driftsinntekter	-316,2	-289,1	-306,0	-309,0	-310,8	-310,8
Netto driftsutgifter	765,4	749,1	724,3	722,4	725,0	715,6

3.1.3. Helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 342,2	1 298,2	1 281,8	1 314,6	1 324,6	1 361,6
Driftsinntekter	-242,9	-194,3	-205,9	-205,8	-205,8	-205,8
Netto driftsutgifter	1 099,3	1 103,9	1 075,9	1 108,8	1 118,8	1 155,8

3.1.4. Akutthjelp helse- og omsorgstjeneste

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	5,6	17,5	16,7	16,7	16,7	16,7
Driftsinntekter	-16,4	-0,6	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Netto driftsutgifter	-10,8	16,9	16,6	16,6	16,6	16,6

3.1.5. Institusjonslokaler

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	94,2	107,3	104,4	104,9	112,3	121,4
Driftsinntekter	-8,7	-7,1	-7,1	-7,1	-7,1	-7,1
Netto driftsutgifter	85,4	100,3	97,3	97,8	105,2	114,3

3.2. Programområde Sosialtjeneste og bolig – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	575,6	588,1	667,8	674,4	670,8	665,6
Driftsinntekter	-274,3	-254,3	-281,6	-292,7	-297,9	-297,9
Netto driftsutgifter	301,3	333,8	386,2	381,8	372,9	367,7

3.2.1. Råd, veiledning og sosialforebyggende arbeid

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	89,6	86,3	89,9	89,9	88,6	86,7
Driftsinntekter	-17,9	-10,5	-11,0	-11,0	-11,0	-11,0
Netto driftsutgifter	71,7	75,7	78,9	79,0	77,6	75,8

3.2.2. Tilbud personer m/rusproblemer

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	46,6	52,5	49,2	49,2	49,2	49,2
Driftsinntekter	-5,0	-4,3	-3,7	-3,7	-3,7	-3,7
Netto driftsutgifter	41,6	48,2	45,5	45,5	45,5	45,5

3.2.3. Kommunalt disponerte boliger

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	99,3	108,7	128,4	135,4	144,1	144,1
Driftsinntekter	-196,8	-206,4	-225,7	-237,5	-242,7	-242,7
Netto driftsutgifter	-97,5	-97,7	-97,3	-102,1	-98,6	-98,6

3.2.4. Arbeidsrettede tiltak i kommunal regi

Mill 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	60,3	59,4	56,0	55,3	55,2	55,2
Driftsinntekter	-17,4	-17,7	-17,5	-17,5	-17,5	-17,5
Netto driftsutgifter	42,8	41,7	38,4	37,8	37,6	37,6

3.2.5. Introduksjonsordningen

Mill 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	71,1	75,7	107,6	118,7	116,9	113,4
Driftsinntekter	-16,2	-10,3	-10,0	-10,0	-10,0	-10,0
Netto driftsutgifter	54,9	65,4	97,6	108,7	106,9	103,5

3.2.6. Kvalifiseringsordningen

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	41,4	33,8	36,3	36,3	36,3	36,3
Driftsinntekter	-2,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Netto driftsutgifter	39,2	33,7	36,2	36,2	36,2	36,2

3.2.7. Ytelse til livsopphold

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	120,7	128,2	123,8	116,9	107,9	107,9
Driftsinntekter	-3,6	-3,8	-3,9	-3,9	-3,9	-3,9
Netto driftsutgifter	117,1	124,4	119,9	113,0	104,0	104,0

3.2.8. Bistand til etablering/opprettning egen bolig

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	46,6	43,6	41,7	41,7	41,7	41,7
Driftsinntekter	-15,1	-1,2	-1,1	-1,1	-1,1	-1,1
Netto driftsutgifter	31,5	42,4	40,5	40,5	40,5	40,5

3.2.9. Tjen. utenfor ord. komm. ansv.

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	0,0	0,0	35,0	31,0	31,0	31,0
Driftsinntekter	0,0	0,0	-8,6	-7,9	-7,9	-7,9
Netto driftsutgifter	0,0	0,0	26,4	23,1	23,1	23,1

3.3. Programområde Kommnehelse – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	372,9	366,2	369,5	368,6	368,8	366,8
Driftsinntekter	-72,8	-66,3	-68,3	-68,3	-68,3	-68,3
Netto driftsutgifter	300,0	299,8	301,2	300,3	300,5	298,5

3.3.1. Forebygging skole/helsestasjon

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	85,4	88,0	96,2	95,9	95,9	95,9
Driftsinntekter	-9,4	-6,3	-7,9	-7,9	-7,9	-7,9
Netto driftsutgifter	75,9	81,7	88,3	88,0	88,0	88,0

3.3.2. Annet forebyggende helsearbeid

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	44,3	42,4	39,8	38,2	38,4	36,4
Driftsinntekter	-9,1	-7,2	-7,0	-7,0	-7,0	-7,0
Netto driftsutgifter	35,2	35,1	32,7	31,1	31,3	29,3

3.3.3. Diagnose, behandling, rehabilitering

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	241,8	235,8	233,5	234,6	234,6	234,6
Driftsinntekter	-54,3	-52,9	-53,4	-53,4	-53,4	-53,4
Netto driftsutgifter	187,4	183,0	180,1	181,2	181,2	181,2

3.3.4. Medfinans. somatiske tjenester

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

4. SEKTOR MILJØ, IDRETT, KULTUR – DRIFT

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 306,5	1 292,2	1 231,1	1 240,0	1 254,6	1 264,3
Driftsinntekter	-798,2	-731,4	-743,2	-753,3	-780,1	-793,4
Netto driftsutgifter	508,3	560,9	487,9	486,7	474,4	470,8

4.1. Programområde Kultur og fritid – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	259,8	263,6	240,1	245,8	243,6	242,7
Driftsinntekter	-66,5	-57,7	-58,4	-63,3	-63,4	-63,0
Netto driftsutgifter	193,3	205,9	181,7	182,5	180,2	179,6

4.1.1. Aktivitetstilbud barn og unge

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	28,6	27,6	27,6	27,4	27,2	27,2
Driftsinntekter	-3,6	-2,8	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Netto driftsutgifter	25,0	24,7	24,6	24,3	24,1	24,2

4.1.2. Bibliotek

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	40,8	40,4	39,3	39,3	39,3	39,3
Driftsinntekter	-4,6	-4,2	-4,3	-4,3	-4,3	-4,3
Netto driftsutgifter	36,2	36,2	35,1	35,1	35,1	35,1

4.1.3. Muséer

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	2,1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	2,1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

4.1.4. Kunstformidling

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	17,1	17,6	17,6	17,6	17,6	17,6
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	17,1	17,6	17,6	17,6	17,6	17,6

4.1.5. Idrett og tilskudd til idrettsanlegg

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	24,9	24,4	25,1	20,1	18,6	18,6
Driftsinntekter	-13,3	-12,3	-12,8	-12,6	-10,8	-12,6
Netto driftsutgifter	11,5	12,1	12,3	7,5	7,8	6,0

4.1.6. Kommunale idrettsbygg/anlegg

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	74,8	86,7	58,2	69,2	68,6	67,7
Driftsinntekter	-12,4	-9,9	-5,1	-10,1	-12,0	-9,9
Netto driftsutgifter	62,4	76,8	53,1	59,1	56,6	57,8

4.1.7. Andre kulturaktiviteter

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	51,8	47,5	52,9	52,9	52,9	52,9
Driftsinntekter	-31,7	-27,9	-32,5	-32,5	-32,5	-32,5
Netto driftsutgifter	20,0	19,6	20,3	20,3	20,3	20,3

4.1.8. Kommunale kulturbygg

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	19,7	19,0	19,0	18,9	18,9	19,0
Driftsinntekter	-0,8	-0,5	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Netto driftsutgifter	18,9	18,4	18,3	18,2	18,3	18,3

4.2. Programområde Kirke og andre religiøse formål – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	96,9	91,7	88,9	86,6	87,9	88,5
Driftsinntekter	-27,1	-17,0	-13,2	-10,8	-11,1	-11,2
Netto driftsutgifter	69,8	74,7	75,8	75,8	76,8	77,3

4.2.1. Den norske kirke

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	64,2	56,9	57,0	57,0	56,5	56,5
Driftsinntekter	-13,0	-3,0	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Netto driftsutgifter	51,2	53,9	56,4	56,4	55,9	55,9

4.2.2. Andre religiøse formål

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	7,9	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	7,9	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9

4.2.3. Kirkegårder/gravlunder/krematorier

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	24,8	24,9	22,1	19,7	21,5	22,1
Driftsinntekter	-14,1	-14,0	-12,6	-10,3	-10,5	-10,6
Netto driftsutgifter	10,7	10,9	9,5	9,5	11,0	11,5

4.3. Programområde Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	240,3	231,6	196,2	192,6	194,6	191,0
Driftsinntekter	-120,8	-117,3	-108,5	-104,0	-106,0	-106,1
Netto driftsutgifter	119,5	114,3	87,7	88,5	88,6	84,9

4.3.1. Plansaksbehandling

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	41,2	39,3	41,1	40,8	40,5	40,2
Driftsinntekter	-7,8	-7,5	-8,6	-8,6	-8,5	-8,7
Netto driftsutgifter	33,3	31,8	32,5	32,3	32,0	31,5

4.3.2. Kart og oppmåling

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	17,6	16,3	14,4	14,3	14,2	14,0
Driftsinntekter	-9,8	-8,6	-9,1	-9,1	-9,1	-9,1
Netto driftsutgifter	7,8	7,7	5,3	5,2	5,1	4,9

4.3.3. Byggesak og delesaksbehandling

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	38,1	40,8	39,5	39,5	39,5	39,5
Driftsinntekter	-32,4	-36,4	-35,8	-35,8	-35,8	-35,8
Netto driftsutgifter	5,7	4,4	3,7	3,7	3,7	3,7

4.3.4. Eierseksjonering

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Driftsinntekter	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Netto driftsutgifter	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7

4.3.5. Kommunal næringsvirksomhet

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	11,9	10,2	9,7	9,1	9,1	9,1
Driftsinntekter	-14,2	-11,2	-10,8	-9,9	-9,9	-9,9
Netto driftsutgifter	-2,3	-1,0	-1,1	-0,8	-0,8	-0,8

4.3.6. Tilrettelegging og bistand for næringsliv

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	65,5	62,7	28,7	28,4	28,4	28,5
Driftsinntekter	-36,8	-35,7	-26,2	-26,5	-28,5	-28,5
Netto driftsutgifter	28,7	27,0	2,5	1,9	0,0	0,0

4.3.7. Landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	3,3	3,4	2,4	2,3	2,3	2,3
Driftsinntekter	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	3,1	3,3	2,3	2,3	2,3	2,3

4.3.8. Rekreasjon i tettsted

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	38,7	36,0	34,9	24,4	24,4	24,4
Driftsinntekter	-14,4	-12,8	-11,5	-8,5	-8,5	-8,5
Netto driftsutgifter	24,3	23,3	23,4	15,9	15,9	15,9

4.3.9. Naturforvaltning og friluftsliv

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	21,1	17,9	22,8	31,2	33,7	30,7
Driftsinntekter	-4,5	-4,3	-5,8	-5,6	-5,6	-5,6
Netto driftsutgifter	16,5	13,6	17,0	25,6	28,0	25,0

4.3.10. Kulturminneforvaltning

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	2,1	4,1	1,8	1,7	1,7	1,7
Driftsinntekter	-0,5	-0,5	-0,5	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	1,6	3,6	1,3	1,7	1,7	1,7

4.4. Programområde Brann og ulykkesvern – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	85,7	86,8	86,6	88,9	92,1	94,8
Driftsinntekter	-7,2	-7,3	-7,1	-7,1	-7,1	-7,1
Netto driftsutgifter	78,5	79,4	79,5	81,8	85,0	87,7

4.5. Programområde Samferdsel – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	108,5	94,1	98,2	98,1	98,0	97,5
Driftsinntekter	-46,3	-35,0	-40,4	-40,4	-40,4	-40,4
Netto driftsutgifter	62,2	59,1	57,8	57,7	57,5	57,1

4.5.1. Samferdselsbedr./transporttiltak

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	18,6	16,5	16,0	16,0	16,0	16,0
Driftsinntekter	-21,9	-21,0	-20,8	-20,8	-20,9	-21,0
Netto driftsutgifter	-3,3	-4,5	-4,8	-4,8	-4,9	-5,0

4.5.2. Kommunale veier, miljø- og trafikksikkerhetstiltak og parkering

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	89,9	77,6	82,2	82,1	82,0	81,5
Driftsinntekter	-24,4	-14,0	-19,5	-19,5	-19,5	-19,4
Netto driftsutgifter	65,6	63,6	62,7	62,6	62,5	62,1

4.6. Programområde Renovasjon og avfall – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	127,6	119,0	120,8	123,2	123,8	123,0
Driftsinntekter	-131,8	-122,1	-120,6	-120,2	-120,9	-121,3
Netto driftsutgifter	-4,1	-3,1	0,2	3,0	2,8	1,7

4.7. Programområde Vann og avløp – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	297,6	315,4	322,7	327,3	337,1	349,2
Driftsinntekter	-296,5	-274,8	-307,6	-320,1	-343,7	-356,9
Netto driftsutgifter	1,1	40,5	15,1	7,2	-6,7	-7,6

4.8. Programområde Anleggsdrift – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	15,4	15,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Driftsinntekter	-15,4	-15,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

4.9. Programområde Transport – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	49,7	50,5	50,6	50,6	50,6	50,6
Driftsinntekter	-60,9	-60,6	-60,5	-60,5	-60,5	-60,5
Netto driftsutgifter	-11,2	-10,1	-9,9	-9,9	-9,9	-9,9

4.10. Programområde Prosjektjenester – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	25,0	24,3	27,0	27,0	27,0	27,0
Driftsinntekter	-25,7	-24,3	-27,0	-27,0	-27,0	-27,0
Netto driftsutgifter	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

5. SEKTOR INTERNFINANSIERTE TJENESTER – DRIFT

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	397,5	372,0	410,7	418,9	448,0	474,1
Driftsinntekter	-399,5	-372,0	-410,7	-418,9	-448,0	-474,1
Netto driftsutgifter	-2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

5.1. Programområde Utbyggingstjenester – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	19,8	28,2	33,0	33,0	33,0	33,0
Driftsinntekter	-21,1	-28,2	-33,0	-33,0	-33,0	-33,0
Netto driftsutgifter	-1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

5.2. Programområde FDVU – drift

Mill. 2017 kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	377,6	343,8	377,6	385,9	415,0	441,1
Driftsinntekter	-378,4	-343,8	-377,6	-385,9	-415,0	-441,1
Netto driftsutgifter	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

D Tekstvedtak Hovedutvalg for barn og unge

1. Arbeidet med å rekruttere barnehagelærere skal fortsette. I tillegg ser vi at også andre yrkesgrupper kan bidra til å heve kvaliteten i barnehagetilbudet. Rådmannen bes fremme sak om hvordan kommunen kan rekruttere personell med annen relevant utdanning som ytterligere vil heve tilbudet i barnehagene.
2. Rådmannen bes komme tilbake med en sak for hvordan det kan opprettes flere temaskoler, gjerne gjennom valgfagsordningen, på ungdomstrinnet.
3. Rådmannen bes fremme sak for å belyse muligheten av at skoler legger opp til flere besøk av bedrifter, forskere og andre ressurspersoner som kan bidra til å øke kunnskapsnivået blant elevene om ulike utdanninger og yrkesmuligheter.
4. Rådmannen bes fremme sak om status over hvor mange elever som tar fag på et høyere nivå og hvordan det i fremtiden kan gjøres enklere. Dette for å sikre at alle elever får riktige utfordringer og gode arbeidsvaner, gjerne ved bruk av nettbrett.
5. Rådmannen bes fremme en plan for hvordan elevene i Bærumsskolen kan oppnå en dypere forståelse av fagene gjennom større tverrfaglighet, i alle fag.
6. På landsbasis ser vi forskjell på skolerresultatene til jentene og guttene. Rådmannen bes fremme et notat med status i Bærum og hvilke tiltak som er gjennomført for å styrke guttenes faglige oppnåelse i skolen.
7. Rådmannen bes fremme en plan for å tilrettelegge for flere tilbud innen høyere utdanning i Bærum. Bidrag til å etablere gründer- og mentormiljøer i samarbeidet med næringslivet ønskes som en del av planen og kan gjerne gjøres gjennom piloteringer og temaskoler.
8. Hovedutvalget barn og unge ber om en sak hvor vi kan se på muligheten av at velferdsteknologi og opplæringsteknologi møtes i en opplæringspilot på Haug skole og ressurscenter
9. Hovedutvalg Barn og unge ønsker en sterkere koordinering av ressursene for en raskere innsats for utsatte barn og unge, og ber rådmannen fremme sak om hvordan målet om «en dør inn» og «Tidlig innsats» kan nås så raskt som mulig.
10. Det vises til opprettelsen av tilbudet «Danse FOT», som er rettet mot særskilte talent i dans, og bes om at Bærum kommune innleder et samarbeid med Akershus fylkeskommune om videreutvikling av tilbudet. Samarbeidet bør bl.a. inneholde gjennomføring av en årlig forestilling i Bærum kulturhus.
11. Rådmannen bes fremme en sak for hvordan Bærums skolene kan innføre mobbknapp etter modell fra Akershus fylkeskommune.
12. Rådmannen bes fremme en sak som viser hvordan evnerike barn i barnehagene ivaretas, etter samme modell som i grunnskolen.
13. Innsparingstiltak øremerkes MST CAN modellen, og skal ikke dekkes inn fra generell drift innen barnevernet hvis innsparingen ikke inntreffer. Orientering om MST CAN legges frem til politisk behandling innen september 2017.
14. Hovedutvalget ber om et notat som belyser hvorvidt Skolehelsetjenesten kan kunne treffes etter skoletid og på nett.

E Tekstvedtak Hovedutvalg for bistand og omsorg

1. Rådmannen bes komme med sak som belyser muligheten for å leie ut boliger til studenter innenfor relevante yrkesgrupper i boliger med service, etter modell fra Deventer i Nederland.
2. Iverksette ektefelle/samboergaranti på samme vilkår som enslige beboere med behov for sykehjemsplass.
3. Rådmannen bes utrede og komme med en sak rundt implementering og kostnader for wifi på alle kommunens heldøgns plasser og seniorsentrene, og omsorgsboliger.
4. Rådmannen bes utrede muligheten for samspill mellom brukere under helse og sosial, og pleie og omsorg. Eksempelvis svakt psykisk syke og andre NAV klienter, kan få arbeidstrening på sykehjem.
5. Det bes om en oversikt over husleieinntekter fra kommunale utleieboliger og hva de kan dekke av tiltak som kommer leietakerne til gode.

F Tekstvedtak Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur

1. Det vises til opprettelsen av tilbudet «Danse FOT», som er rettet mot særskilte talenter i dans, og bes om at Bærum kommune innleder et samarbeid med Akershus fylkeskommune om videreutvikling av tilbudet. Samarbeidet bør bl.a. inneholde gjennomføring av en årlig forestilling i Bærum kulturhus.
2. Aldersgrensen på 18 år for voksenkort på Bærum idrettspark beholdes.
3. Aldersgrensen for voksenkort ved svømmehallene endres fra 16 til 18 år.
4. Rådmannen bes ta initiativ til etablering av bysykkelordninger i Sandvika og på Bekkestua/Stabekk. Aktuelle samarbeidspartnere er SmartCity Bærum, Akershus fylkeskommune og private aktører. Alternative finansieringsløsninger skal vurderes, bl.a. reklame.
5. Bærum kommune mener at det er viktig at fergetrafikken i Oslofjorden så snart som mulig benytter nullutslippsteknologi fordi dette vil ha positive miljøgevinster. Akershus fylkeskommune bør pålegge Ruter å sikre nullutslippsteknologi på fergedriften på nye kontrakter og gjøre det som er mulig for å sikre dette også på eksisterende kontrakter.
6. Rådmannen bes om å gi en vurdering av Klimapanelets forslag om å gjennomføre prosjektet “Living lab - Smart mobilitet for innbyggerne” der 30 Bærumsfamilier i seks måneder får tilbud om å erstatte privatbilen med fleksible mobiltjenester som bildeling/bilpool, månedskort fra Ruter, elsykkel, bysykkel, taxikort og matlevering. Vurderingen må inneholde estimerte kostnader.
7. Rådmannen bes om å vurdere hvordan kommunen kan ta i bruk flere ulike løsninger for integrert mobilitet, også bruk av IT og apper.
8. Rådmannen bes vurdere hvordan den kommunale bilparken kan utnyttes bedre ved å legge til rette for bildeling/bilpool.
9. Rådmannen bes vurdere hvordan Bærum kan samarbeide med nærliggende kommuner om innovative løsninger for fossilfri transport av varer.
10. Rådmannen bes utrede etablering av et informasjons- og opplevelsessenter for klima- og miljørelaterte spørsmål i Bærum i samarbeid med andre offentlige og private aktører. Aktuell lokalisering kan være Isi.
11. Rådmannen bes utarbeide en mulighetsstudie for den resterende delen av Kadettangen, dvs. det som ikke er en del av prosjektet “Nye Kadettangen - Sandvika fjordpark.” Mulighetsstudien skal vurdere alternativ lokalisering av hele eller deler av idrettsanlegget.
12. Rådmannen bes om å vurdere hvordan det kan opparbeides nye lekeområder på Bekkestua sentrum og ved Fornebu senter.
13. Den norske kirke i Bærum gis et økonomisk tilskudd som sikrer tilfredsstillende IKT-løsninger iht. tjenesteytingsavtalen og kirkeloven.
14. Rådmannen bes fremme en sak om hvordan skjulte kulturminner kan gjøres synlige og tilgjengelige, blant annet med opparbeidelse av stier, kart og beskrivelse.
15. Rådmannen bes om å vurdere hvordan det kan legges til rette for at alle kommunale parkeringer kan ha etterskuddsvis betaling, med unntak av parkometer-plasser.
16. Rådmannen bes om å vurdere hvordan små hunder kan ivaretas bedre i hundeluftegården på Storøya.
17. Det innføres returpunkt for batteridrevne gravlykter på gravlundene.
18. Rådmannen bes fremlegge sak som belyser muligheten for reklamefinansierte søppelbøtter med hundeposer i parker og grønne lunger.
19. Rådmannen bes vurdere å stille krav-/0-utslipp ved bygge- og anleggsoppdrag for kommunen.
20. Kommunen tar ytterligere initiativ for å øke tverrforbindelsene i kollektivtrafikken i Bærum samt avgangshyppigheten generelt og på en klima- og miljøvennlig måte.
21. Rådmannen kommer tilbake med en vurdering av støtte til store festivaler.
22. Rådmannen vurderer et innbyggerrettet eksempelprosjekt basert på de svenske One Tonne Lifeprojektet. Dette for å bygge kjennskap til ulike utfordringer innbyggerne møter i prosessen med å redusere sine utslipp.

**Handlingsprogram 2017–2020,
Rådmannens forslag
28. september 2016**

1 Innledning

Bærum 2035: Tenke langt og handle nå

Offentlig sektor, som innbyggerne først og fremst møter gjennom de tjenestene kommunen leverer, står overfor store utfordringer de nærmeste tiårene. Viktige stikkord er en aldrende befolkning, bortfall av oljeinntekter, klimautfordringer, teknologiskiftet, urbanisering og flyktningssituasjonen.

Bærum kommune leverer gode tjenester. Innbyggerne, særlig barn og unge, og personer som trenger særskilt støtte eller omsorg skal også ha gode tjenester i fremtiden – om 20 og 40 år. Det krever nødvendig kapasitet og kompetanse blant de ansatte, god brukerdiallog og medvirkning, samt systematisk og aktivt forbedringsarbeid av tjenestene. Vi må møte de store utfordringene med innovasjon, kontinuerlig omstilling og et helhetlig langsiktig blikk. Handlingsprogrammet 2017–2020 er innrettet på å møte de langsiktige utfordringene, med utviklingsperspektiv og kortsiktige tiltak.

1.1 Utfordringsbildet – Bærum 2035

I det store bildet ser vi at globaliseringen tar nye former og gir økt usikkerhet om den videre utviklingen i internasjonal politikk og økonomi. Oljeprisen har falt dramatisk, noe som på sikt vil redusere handlingsrommet i offentlige budsjetter. Migrasjonsstrømmene til Europa har økt markert og må møtes med tiltak nasjonalt og lokalt. Teknologiskiftet innebærer redusert etterspørsel etter ufaglært arbeidskraft, noe som kan bli krevende når nye grupper med lavere kvalifikasjoner skal integreres i arbeidsmarkedet. Samtidig stiller digitaliseringen av samfunnet forventninger og krav til kommunen om nye måter å løse oppgavene på.

Også klimautfordringene vil sette vår omstillingsevne på prøve. Nye og mer bindende klimaforpliktelser vil stille store krav om klimakloke beslutninger i kommunene. Bærum må finne gode lokale svar og løsninger, så vel som økte investeringer og nye måter å forebygge konsekvensene av ekstremvær. Kommunens beredskap må styrkes; både som følge av utfordringer knyttet til klimaendringer, og ikke minst i arbeidet med å forebygge terror og ekstremisme.

Bærums mer spesifikke utfordringer er først og fremst knyttet til befolkningsvekst med et estimat på 40 000 nye innbyggere innen 2040. Dette innebærer store krav til investeringer i barnehager, skoler og omsorgsbygg som er tilpasset en urban utbygging. Når antall yrkesaktive per innbygger over 67 år vil synke fra dagens fire-fem til mellom to og tre, stilles også nye krav til innretning på tjenestene.

1.2 Langsiktighet, helhet og bærekraft

Kommuneplanen, som er et uttrykk for hvilket Bærum vi ønsker for fremtiden, gir de langsiktige og overordnede mål for utviklingen. Prosessen med kommuneplanen for 2017–2035 er kommet godt i gang.

Utfordringsbildet konkretiseres ytterligere i *Bærums langsiktige driftsanalyse og investeringsplan 2017–2036 (LDIP)*. Den tar utgangspunkt i kommunens arealplan, befolkningsprognoser og langsiktige behovsanalyser for skoler, barnehager og omsorg, samt planer for IT, eiendomsbevaring og behov innenfor vann og avløp. Dette gir et samlet grunnlag for analyse av investeringsbehovene i et 20-årsperspektiv.

Utfordringsbildet stiller også nye krav og forventninger til oss som kommune. Det gjelder digitalisering og teknologiens muligheter og begrensninger. Det gjelder en klimaklok utvikling – som skal gi gode rammer for en urban og attraktiv hverdag. Det gjelder tjenesteproduksjonen som systematisk må forbedres – og innoveres. Det gjelder hvordan integrere kunnskap og forskning i utviklingsarbeidet.

Kommunen må utvikle en ansattkultur for endring og samarbeid, til å tenke på tvers av sektorer og mellom fag og profesjon, – og ikke minst til å etablere gode fellesprosesser mellom politikk og administrasjon.

Kommunen skal gi gode svar på de langsiktige utfordringene vi vil møte, i tråd med de langsiktige hovedmålene mot 2035 vedtatt i handlingsprogram 2016–2019.

Et veikart for 2020

Kommunen har igangsatt en rekke prosesser som handler om å utvikle en verktøykasse for å møte fremtidens utfordringer – Bærum 2035 – med visjonen og hovedmålene, med et nytt plan-, investerings- og oppfølgingsregime, med nye strategier og omstillinger – og betydelig vekt på innbyggerinvolvering og medvirkning. Mye handler om de lange linjer. De kortsiktige resultater må også konkretiseres. Derfor er det igangsatt en politisk prosess med å utforme milepæler i et Veikart 2020: hvilke resultater kan innbyggerne forvente?

1.3 Sammen skaper vi fremtiden

Bærumssamfunnets nye visjon handler om å skape *sammen* – med vekt på begreper som mangfold, raushet og bærekraft. Visjonen angir hvordan vi skal møte fremtiden og de fire hovedmålene beskriver hvordan kommunen skal håndtere det langsiktige utfordringsbildet.

Hovedmålene:

1. Bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring

Målet stiller krav til hvordan kommunale tjenestene innrettes, til innovasjon og til hvordan vi evner å utforme lokalsamfunnene rundt innbyggernes liv. Hovedmålet skal bidra til å gi en bedre livssituasjon for kommunens innbyggere og redusere behovet for offentlige tjenester.

Dette innebærer blant annet:

- Avvikling av små enheter og øke størrelsene på barnehager, skoler og boliganlegg for mennesker med utviklingshemming, samt utvikling av nye omsorgsmodeller for demente – herunder demenslandsby på Dønski.
- Hverdagsmestring som metode innføres i pleie- og omsorgstjenestene, som også omfatter fysisk og psykisk trening.
- Utvikling av gode lokalsamfunn som tilrettelegger for relasjoner og nettverk på tvers av alder og sosial bakgrunn.
- Styrking av arbeidet med et trygt og inkluderende læringsmiljø.

2. Balansert samfunnsutvikling – mangfoldig, grønn og urban

Det skal legges til rette for en langsiktig, klimaklok vekst- og byutviklingsstrategi med vekt på både grønne og urbane kvaliteter. Bærumssamfunnet skal være et mangfoldig og inkluderende fellesskap med gode møteplasser, kultur og lokalsamfunn som gir muligheter for deltakelse og opplevelser. Dette innebærer blant annet:

- Satsing på klimaklok kommune.
- Støtteordning for fjerning av nedgravde olje- og parafintanker.
- Tilrettelegge for store byutviklings- og samferdselsprosjekter: Fornebu, Sandvika, Lysakerbyen, Bekkestua, E18, E16 og Fornebubane.
- Stor satsing på Elvebredden i Sandvika.

3. En innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft

En innovativ og endringsdyktig organisasjon er både et mål i seg selv men også et virkemiddel til å utvikle nye, bedre og mer effektive løsninger. Dette innebærer blant annet:

- Videreføre målet om en synlig innovasjonskultur i 2017. Arbeidet så langt ble i år belønnet med Kommunal- og moderniseringsdepartementets innovasjonspris.
- Satsing for å sikre digitalt førstevalg for innbyggere og næringsliv i Bærum kommune.
- Pilotprosjekt ved 15 skoler i Digital skolehverdag, nettbrett 1:1.
- Innovativ sambruk av skoler og bibliotek med bruk av ny teknologi.
- Utvikle kultur for omstillinger, samt kapasitets- og kompetansebygging.

4. Dialog og medvirkning for bedre løsninger

Kommunen, både administrasjon og politikere, har mye å lære av sin kompetente befolkning. Medvirkning og samarbeid gir større mulighet for å dra nytte av den kompetanse som innbyggerne, organisasjoner og næringsliv besitter. Involvering kan bidra til nye løsninger og avklare forventninger til fremtidig tjenesteyting. Medvirkning fungerer som en berikelse og supplement til det representative demokrati. Dette innebærer blant annet:

- Økte ressurser til å gjennomføre involvering og brukervedvirkning.
- Utvikling av innovasjon i politikerrollen.

1.4 Kommuneøkonomi

Kommunen har i dag en sunn økonomi, tilfredsstillende driftsresultat og et moderat gjeldsnivå sammenlignet med andre kommuner. Utfordringer knyttet til å opprettholde en bærekraftig kommuneøkonomi er i stor grad knyttet til befolkningsvekst, demografisk utvikling og de betydelige investeringsbehov som følger av dette.

Tiltak foreslått i dette handlingsprogrammet gir sammen med tidligere vedtatte omstillingstiltak en samlet brutto innsparing på 117 millioner kroner i 2017 stigende til 278 mill. i 2020. Rådmannen foreslår samtidig å kompensere tjenestene fullt ut for både lønns- og prisvekst. I tillegg er det foreslått økning i rammene både for å kompensere for forventet befolkningsvekst og nyutvikling av oppgaver og tjenester. Netto endringer i områdenes driftsramme blir dermed en økning på 235 mill. i 2017 stigende til 439 mill. i 2020 av en samlet driftsramme på cirka 9,0 milliarder kroner i 2017.

I perioden 2017 til 2020 foreslår Rådmannen investeringer på til sammen 7,8 milliarder kroner, hvorav de rentable investeringene utgjør cirka 1,8 mrd.

1.5 Spesielle satsinger i 2017

Bærumsamfunnet må i størst mulig grad være forberedt på å håndtere det langsiktige utfordringsbildet. Kommunens fire hovedmål frem mot 2035 gir retningen og de årlige satsingene representerer de handlinger og tiltak som skal bidra til den langsiktige realiseringen av disse.

Inkluderende oppvekst og læringsmiljø: trygg – raus – modig

Barnehager, skoler og fritidsaktiviteter skal gjøre barn og unge rustet for fremtiden. For å lykkes skal kommunen samarbeide tett med lokalsamfunnene. Satsingen på tiltak for inkluderende oppvekst og læringsmiljø for alle barn og unge omfatter blant annet:

- Samtlige barneskoler foreslås gitt dedikert miljølærerressurs som skal styrke det forebyggende arbeid, og delta i saker hvor det meldes bekymring.
- Etablering av en ordning med *Trygg kontakt*, som er et tilbud til alle barn og foreldre.
- Spesialrådgiver innen fagfeltet med en tillagt ombudsfunksjon som kan bistå elever, foreldre og lærere som opplever behov for ekstern bistand i spesielt vanskelige saker.
- Styrking av skolehelsetjenesten med flere helsesøsterstillinger.

Klimaklok kommune

En klimaklok kommune innebærer tiltak for redusert utslipp, redusert energiforbruk og mer klimanøytrale løsninger, og reduserte utslipp fra transportsektoren og bygg. Men også en kommune med økt robusthet i forhold til å takle konsekvensene av klimaskiftet. Alle deler av bærumsamfunnet – enkeltpersoner, barn og unge særskilt, næringsliv, organisasjoner, folkevalgte og kommunens virksomhet – skal mobiliseres i arbeidet for å nå de internasjonale, nasjonale og lokale klimamålene.

Det er etablert et bredt sammensatt rådgivende klimapanel som skal bistå i arbeidet mot det *grønne skiftet*. Tiltak i 2017 er:

- Kommunal bilpark med lav- og nullutslippsbiler.
- Innføre sortering av matavfall, med mål om betydelig reduksjon av restavfall.
- Mobilitetsplan for arbeids- og fritidsreiser i Bærum.
- Energistyring i kommunale bygg.

Styrke frivillighet og sosialt entreprenørskap

DugnadsBærum er et begrep for den omfattende innsatsen fra ildsjeler, organisasjoner og næringsliv som foregår i kommunen. Frivillige gir aktivitetstilbud og sosiale fellesskap til innbyggerne gjennom for eksempel kulturarrangement, omsorgstjenester og idrett. Det har vært en betydelig frivilligmobilisering i forbindelse med flyktningkrisen. De utfordringene kommune og samfunnet står overfor i årene fremover krever økt satsing på frivillighet, sosialt entreprenørskap og innbyggerdeltakelse i tjenesteyting. Dette er bl.a en oppfølging Frivillighetsmeldingen (2012). Tiltak i 2017 er:

- Styrking av det strategiske arbeidet med frivillighet, samle innsatsen og sette dette i sammenheng med sosialt entreprenørskap.
- Satsing på nærmiljøutvikling og bidra til utvikling av hensiktsmessige møteplasser og arenaer for frivillighet i områdene Rykkinn og Fornebu.
- Bedre koordinering og mer systematisk arbeid med frivillighet, og det skal utvikles et tydelig system for mottak av henvendelser fra frivillige, ildsjeler, organisasjoner, næringsliv med mer.

Kunnskap og kompetanse

Bærum står foran store utviklingsoppgaver innen samfunnsutvikling, velferd og internt i organisasjonen. Kommunen skal gi gode svar på de langsiktige utfordringene vi vil møte frem mot 2035 (og videre). Da er det behov for:

- økt kompetanse og kapasitet på strategiske områder
- effektivisering av annen type administrasjon
- forskning og innovasjon

Rådmannen fremmer forslag om å styrke kompetanse og kapasitet på noen viktige strategiske områder

- Byutvikling: Økte ressurser til ledelse av plan, miljø og kultur samt til fysisk planlegging av de store utbyggingssområdene Fornebu, Sandvika og langs banene.
- Samferdsel: Ressurser for å følge opp, være pådriver og samarbeidspartner med samferdselsetatene og andre instanser.
- Bærekraftig økonomi: Ressurser til strategisk økonomistyring i form av kunnskap, analyser, oversikter og økonomiprosesser.
- Kommunikasjon med innbyggere – om de store utviklingsoppgavene og legge til rette for aktiv medvirkning.
- Frivillighet og sosialt entreprenørskap: Ressurser til å utvikle og styre kommunenes innsats og engasjement.
- Utviklingsressurser og strategisk ledelse samt organisasjonskultur og ledelsesutvikling.

Samtidig som det foreslås styrket strategisk kapasitet, effektiviseres driften på andre områder. Ikke minst gjennom prosjektet knyttet til optimalisering av stab/støtte på tvers av kommunen forventes det å kunne ta ut betydelige gevinster i planperioden slik at de samlede ressursene knyttet til administrasjon reduseres.

Forskning og innovasjon mot 2035: Bærum kommune ble tildelt Innovasjonsprisen 2016. Kommunal og moderniseringsdepartementet (KMD) står bak prisen som ble delt ut for tredje gang under Arendalkonferansen 9. juni. Innovasjonsprisen skal stimulere til nyskaping og økt innovasjonskraft i kommunesektoren.

Bærums hovedmål om en tydelig innovasjonskultur i 2017 drives frem av konkrete aktiviteter for å sikre oppnåelse av alle strategiens delmål. Tiltak i 2017 er:

- En bred satsing på ledelse og organisasjonskultur som skal bygge opp under målet om en endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft.
- Etablering av innovasjons- og forskningsfond på 10 millioner kroner per år innenfor rammen av dette handlingsprogrammet (2017–2020). Se egen politisk sak.

Både midlene til styrket strategisk satsing og forsknings- og innovasjonsfond foreslås finansiert slik at driften for øvrig skånes. Se nærmere redegjørelse i kapittel om økonomi.

Bærum i regionen, nasjonen og verden

Som Norges femte største kommune ønsker Bærum å markere seg sterkere i prosesser som direkte og indirekte påvirker utviklingen av bærumssamfunnet. Dette innebærer utvikling av sterkere aktørrolle i samarbeid med andre regionale, nasjonale og private aktører. Dette omfatter arbeid med regionreform, hovedstadssamarbeid og tettere tilknytning til Europa. Tiltak i 2017 er:

- *Bærumskompetansen – det handler om å dele.* Arbeidet omfatter etablering av Bærumskonferansen, Rådhusakademiet, video-foredrag og andre delingskanaler.
- Politisk sak om samfunnsaktørrollen.

*Bærum vil måtte reformeres –
enten smertefullt og akutt tvunget frem av krise
– eller på mer strategisk vis;
som resultat av gode langtidsplaner og
handlekraft til å gjennomføre de endringer
som trengs.*

Erik Kjeldstadli
Rådmann

2 Økonomi

- Høyt investeringsnivå
- Moderat lønnsvekst
- Bærum taper på nytt inntektssystem
- Økt aksjeandel i forvaltningsfondet opprettholder avkastningen
- Fortsatt lavt rentenivå
- Befolkningsutviklingen gir kostnadspress
- Fortsatt høy bosetting av flyktninger

2.1 Hovedtrekk

Utfordringsbildet er lite endret siden forrige handlingsprogram. Det forventes fortsatt befolkningsvekst og en demografisk utvikling som vil medføre økonomiske utfordringer. De nærmeste årene må det investeres i skoler og barnehager – både for å ta igjen kapasitetsetterlep og for å tilrettelegge for flere barn og unge, deretter vil det kreves store investeringer innen pleie og omsorg. Forventet investeringsnivå er betydelig over tidligere års investeringer, og det økte finansieringsbehovet vil kreve omstillinger og effektivisering av tjenestene.

Selv om vi allerede mot slutten av denne handlingsprogramperioden ser et økende antall eldre – har veksten ennå ikke satt inn for alvor. Dette gir kommunen nødvendig handlingsrom for endring. Strategien fra forrige handlingsprogram videreføres derfor ved å tilrettelegge for langsiktig bærekraft. Økonomisk sett innebærer dette å skape et driftsresultat som kan bære et høyt investeringsnivå, samt å omstille til kostnads- og ressurseffektive driftsformer som kan gjøre det mulig å fortsatt levere kvalitativt gode tjenester når andelen omsorgstrengende innbyggere øker.

2.1.1 Investeringsbudsjettet i handlingsprogrammet

I perioden 2017 til 2020 foreslår Rådmannen investeringer på til sammen 7,8 milliarder kroner fordelt slik mellom rentable¹ og ikke-rentable² investeringer:

INVESTERINGSBUDSJETT Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016 ØMI	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Sum HP 2017–2020
				2018	2019	2020	
Investeringer totalt	1 010	1 806	1 690	2 199	2 310	1 608	7 808
Ikke-rentable investeringer	705	1 217	1 178	1 708	1 881	1 267	6 034
Rentable investeringer	304	588	512	491	429	341	1 774

¹ Rentable investeringer og lånegjeld er selvfinansierende investeringer hvor lån til disse investeringene betjenes av brukere, via husleie, gebyrer og avgifter. I Bærum kommune defineres investeringer i vann, avløp og renovasjon (VAR) og boliger som rentable investeringer. I tillegg knyttes formidlingslån til denne kategorien.

² Ikke-rentable investeringer og lånegjeld er investeringer som ikke er selvfinansierende, og hvor lån til disse investeringene må betjenes av kommunens egne midler (kommunens frie inntekter og fond).

I forhold til forrige handlingsprogram forventes det nå et noe lavere investeringsnivå i 2017, men et betydelig høyere investeringsnivå i 2018 og 2019. Investeringsnivået i 2020 går midlertidig ned – men forventes i henhold til den langsiktige investeringsplanen å være høyt de påfølgende årene.

Det skal investeres mye i skoler og barnehager i perioden. Både for å ta igjen kapasitetsetterslep og for å tilrettelegge for flere barn og unge. Innen bistand- og omsorgssektoren fortsetter arbeidet med å legge til rette for strukturelle grep med etablering av større, robuste og driftseffektive boliganlegg. Forslag til investeringer innenfor vann-, avløps- og renovasjonsområdet (VAR) bygger på *Hovedplan vannforsyning, avløp og vannmiljø 2017–2020*. I tillegg er det avsatt om lag en milliard kroner til omsorgs- og velferdsboliger, og utbyggingen av fase 2 starter på Fornebu.

Det er redegjort grundig for investeringsplanene i perioden i eget kapittel.

Budsjettet i økonomiplanperioden (2018–2020) representerer en oversikt over økonomien ut ifra den kunnskapen man har i dag. Disse planene for disse årene vil bli revidert med hensyn til både rammer, tiltak og fremdrift i de neste års handlingsprogram.

2.1.2 Driftsbudsjettet i handlingsprogrammet

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Sum driftsinntekter	-9 770,9	-9 823,0	-9 894,7	-10 059,5	-10 195,7	-10 296,0
Sum driftsutgifter	8 825,2	8 918,9	9 041,2	9 164,2	9 247,7	9 313,7
Brutto driftsresultat	-945,7	-904,1	-853,5	-895,3	-948,0	-982,4
Finansinntekter	-84,0	-128,3	-117,0	-130,8	-131,6	-142,6
Finansutgifter	586,2	564,1	526,4	581,7	588,3	640,5
Netto driftsresultat	-443,5	-468,4	-444,2	-444,4	-491,3	-484,5

Den forventede økningen i kommunenes inntekter, signalisert i kommuneproposisjonen for 2017, skal dekke opp for kommunenes utgifter som følge av forventet endring i befolkningen. I tillegg skal inntektsveksten dekke pris- og lønnsveksten fra 2016 til 2017.

For å skape rom for finansiering av det økte investeringsbehovet er det i forslag til handlingsprogram lagt opp til en resultatgrad fra 4,5 prosent i 2017 stigende til 4,9 prosent i 2019, og 4,8 prosent i 2020. Dette er innenfor vedtatte økonomiske handlingsregler med anbefalt netto resultatgrad på 4 prosent og minimum 3 prosent.

Rådmannen har funnet rom for å:

- Kompensere for sektorenes pris- og lønnsvekst
- Kompensere rammene til programområdene Grunnskoleopplæring, Barnehage og Pleie og omsorg som følge av befolkningsvekst. Økningen fra 2016 til 2017 er på 61 mill. stigende til 182 mill. i 2020.
- Dekke øvrige mer-/mindrebehov i sektorene med 136 mill. i 2017, økende til 226 mill. i handlingsprogramperioden. Økningene gjelder blant annet FDV-utgifter, ressurskrevende brukere, økonomisk sosialhjelp og flyktninger. Flere av merbehovene kommer som direkte/indirekte følge av befolkningsvekst innen områder som ikke kompenseres direkte gjennom demografiskompensasjon. Økte utgifter til flyktninger må sees i sammenheng med økte inntekter fra integreringstilskuddet. For å ruste kommunen for de store utviklings- og omstillingsoppgavene vi står overfor, foreslår Rådmannen videre en særskilt styrking av strategisk kunnskap og kompetanse, finansiert ved omdisponering av tidligere faste avsetninger (se nærmere under avsnitt om bruk av brutto driftsresultat).

For å sikre økonomisk handlingsrom og bærekraft på sikt har Rådmannen samtidig foreslått nye omstillingstiltak i driftsbudsjettet. Hovedelementene i omstillingstiltakene handler i stor grad om å gjøre strukturelle endringer i tjenestene. Større bygg innen skoler og barnehager vil på sikt gi lavere driftskostnader. Det er fortsatt fokus på effektivisering og optimalisering av tjenestene. I tillegg fortsetter arbeidet med å gjennomgå og effektivisere de administrative tjenestene.

Sammen med omstillingstiltak vedtatt i tidligere handlingsprogram gir dette en samlet brutto innsparing på 117 mill. i 2017 stigende til 278 mill. i 2020, sett i forhold til 2016-nivået. Dette kommer i tillegg til innsparingene gjennomført i 2014–2016, hvorav budsjetterte innsparinger i 2016 alene utgjør 129 mill. Inkludert pris- og lønnsvekst betyr dette samlet en netto økning i områdenes driftsrammer på 235 mill. i 2017, stigende til 439 mill. i 2020.

Det vises til nærmere redegjørelse i kapittel 2.2.3 *Mer-/mindrebehov og innsparinger*.

Enkelte avsetninger fra forrige handlingsprogram er foreslått reversert eller omdisponert. Det foreslås ingen avsetninger til investeringsfond i 2018–2019, da investeringsnivået i disse årene har en topp.

Beregninger fra Bærum kommunale pensjonskasse viser en økning i pensjonskostnadene på 6 prosent fra 2016 til 2017.

Utover de ovenfor nevnte forhold vil det alltid være usikkerhet i forutsetningene som legges til grunn for både skatteinntektene og finansområdet. Rentenivået er historisk lavt, og det kan komme endringer som gjør at renten stiger raskere enn det som ligger til grunn i Rådmannens forslag. I tillegg kan avkastningen fra forvaltningsfondet avvike betydelig fra budsjettet i det enkelte år. Fondet har en bufferkapital for å møte de årlige svingningene. Avkastningen slår likevel ut på det årlige netto driftsresultatet for kommunen.

Rådmannen presenterer i dette forslaget til handlingsprogram flere administrative budsjettreduksjoner innen de foreslåtte rammer per sektor. Det gjelder forhold som ikke skal ha direkte konsekvenser for brukere av kommunens tjenester, og som derfor ligger innenfor Rådmannens fullmakter, gitt at rammene for den enkelte sektor vedtas som forutsatt. Tiltak som medfører prinsipielle endringer i tilbudet til innbyggere eller brukere, fremmes som forslag som må vedtas av kommunestyret.

Det vises til omtale under tjenestekapitlene for utfyllende informasjon på tjenesteområdene.

2.2 Grunnlag for budsjetteringen

2.2.1 Budsjettforutsetninger

- Prisvekst 2,0 %
- Lønnsvekst 2,4 %
- Deflator 2,3 %
- Pengemarkedsrente (NIBOR) 1,0 % stigende til 2,0 % i 2020
- Befolkningsvekst 1,1 %

2.2.2 Demografikompensasjon

Befolkningsprognosen for Bærum kommune viser en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på cirka 1,1 prosent i handlingsprogramperioden. Budsjettene til programområdene Barnehager, Grunnskoleopplæring og Pleie og omsorg justeres årlig i henhold til endringer i befolkningen. Dette skjer ved bruk av demografikompensasjonsmodeller. For Grunnskoleopplæring justeres cirka 75 prosent av budsjettet, for Barnehager cirka 90 prosent av barnehagebudsjettet og for Pleie og omsorg cirka 55 prosent, basert på endringer i befolkningsveksten.

I forrige handlingsprogram ble ikke demografikompensasjonen for barnehagene redusert, til tross for at prognosen for 2015 viste langt færre barnehagebarn enn i tidligere prognoser. Det var usikkerhet både om prognosenes validitet og om fleksibiliteten i barnehagetjenesten i forhold til å kunne tilpasse seg en så vidt betydelig nedgang på kort sikt. Erfaringene frem mot Økonomimelding I 2016 var både at utviklingen i barnetall i stor grad viste seg å stemme med beregningene i demografikompensasjonsmodellen, og at det var fleksibilitet i tjenesten til å ta ned volumet i tråd med utviklingen i barnetall. Rådmannens konklusjon var derfor å opprettholde demografikompensasjonsmodellen slik den foreligger i det videre budsjettarbeidet. Ny befolkningsprognose gir igjen en vekst i antall barn i barnehagealder.

Prognosen gir også en vekst i antall elever i grunnskolen, selv om veksten i antall elever er lavere enn tidligere i prognoser. Det er også en jevn vekst i aldersgruppen 67 år og eldre, og veksten er høyere enn i tidligere prognoser.

Det vises for øvrig til kapittel 8 *Befolkningsutvikling og boligbygging*.

Tabellen under viser oppdatert beregnet demografikompensasjon (økte driftsrammer som følge av befolkningsvekst) for årene 2017–2020.

Drift, mill. kr	Budsjettramme 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Grunnskoleopplæring	1 155,8	15,1	31,7	44,4	50,2
Barnehager	1 070,6	18,7	25,9	23,2	29,2
Pleie og omsorg	1 114,3	27,6	55,4	79,2	102,5
Sum demografikompensasjon		61,4	113,0	146,8	181,9

Rådmannen foreslår at de økte utgiftene kompenseres.

2.2.3 Mer-/mindrebehov og innsparinger

Rådmannen foreslår også å dekke øvrige merbehov i sektorene som vist i tabellen under. Tabellen inkluderer tidligere vedtatte mer-/mindrebehov og viser økning fra vedtatt budsjett per Økonomimelding I 2016:

Drift, mill. kr	Budsjetttramme 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Barn og unge	2 777,3	24,4	26,6	21,2	20,2
Bistand og omsorg	2 627,5	50,2	75,4	76,6	92,7
Miljø, idrett og kultur	520,6	9,9	11,3	16,2	19,0
Organisasjon, styring og utvikling	508,1	26,6	18,8	24,1	20,8
Husleie og driftsutgifter lokaler		24,8	25,9	52,1	73,2
Sum mer-/mindrebehov		135,9	158,0	190,2	225,9

Økningene gjelder blant annet FDV-utgifter som følge av nye bygg, flere ressurskrevende brukere, økonomisk sosialhjelp og flyktninger. Flere av merbehovene er direkte/indirekte knyttet til befolkningsvekst for områder som ikke mottar demografiskompensasjon direkte. Omkring 10 mill. av merbehovene er knyttet til økt strategisk satsing finansiert via omdisponering av avsetninger til pensjonsfond (se redegjørelse under hovedtrekk).

For å sikre økonomisk handlingsrom og bærekraft på sikt har Rådmannen samtidig foreslått omstillingstiltak i driftsbudsjettet. Fordelingen er vist i tabellen under og inkluderer tidligere vedtatte innsparinger. Tiltakene er beskrevet nærmere under tjenestene.

Drift, mill. kr	Budsjetttramme 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Barn og unge	2 777,3	-38,3	-63,2	-76,3	-89,9
Bistand og omsorg	2 627,5	-21,7	-42,4	-70,6	-89,9
Miljø, idrett og kultur	520,6	-1,6	-2,5	-3,9	-5,5
Organisasjon, styring og utvikling	508,1	-6,1	-11,6	-13,5	-16,5
Fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen		-49,4	-65,4	-76,6	-76,6
Sum innsparinger		-117,1	-185,2	-241,1	-278,4

Tabellene under viser summen av endringer i demografiskompensasjon, mer-/mindrebehov og innsparinger. Endringene vises i forhold til vedtatt budsjett per Økonomimelding I 2016.

Drift, mill. kr	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
		2018	2019	2020
Demografiskompensasjon	61,4	113,0	146,8	181,9
Andre mer-/mindrebehov	135,9	158,0	190,2	225,9
Innsparinger	-117,1	-185,2	-241,1	-278,4
Sum	80,2	85,8	95,9	129,4

I tillegg forslår Rådmannen å kompensere for sektorenes pris- og lønnsvekst. Inkludert pris- og lønnsvekst betyr dette samlet en netto økning i områdenes driftsrammer på 235 mill. i 2017, stigende til 439 mill. i 2020.

2.3 Drift

2.3.1 Hovedoversikt

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
DRIFTSBUDSJETT						
Skatteinntekter	-5 225,4	-5 548,6	-5 573,8	-5 674,7	-5 743,4	-5 812,2
Rammetilskudd	-1 752,4	-1 632,6	-1 636,9	-1 654,5	-1 684,8	-1 699,7
Vertskommunetilskudd PUH	-61,7	-60,4	-59,2	-59,2	-59,2	-59,4
Rente og inv. komp. fra staten	-27,5	-26,1	-23,6	-22,1	-23,1	-24,8
Integreringstilskudd, flyktninger	-115,4	-157,8	-204,3	-218,7	-220,2	-215,0
Kalk. renter og avskrivninger	-92,1	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
Sum sentrale inntekter	-7 274,5	-7 521,5	-7 596,7	-7 736,1	-7 843,9	-7 930,0
Driftsrammer:						
Diverse felles til fordeling	3,8	-9,7	-39,3	-30,8	-40,9	-48,9
Netto premieavvik	-34,7	-47,7	-16,5	11,7	39,8	68,0
Lønnsreserven	-147,2	238,6	385,9	433,1	463,5	463,6
Administrasjon	482,9	508,1	525,4	508,5	512,0	505,7
Barn og unge	2 834,1	2 777,3	2 768,4	2 776,1	2 783,1	2 792,4
Bistand og omsorg	2 681,0	2 627,5	2 618,4	2 645,9	2 652,7	2 681,7
Miljø, idrett og kultur	508,3	520,6	498,1	493,7	483,2	482,4
Netto driftsutgifter, sektorene	6 328,3	6 614,7	6 740,5	6 838,0	6 893,2	6 945,0
Politiske utvalg	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Brutto driftsresultat	-945,7	-904,1	-853,5	-895,4	-947,9	-982,3
Netto renteutgifter	145,2	148,6	137,9	145,3	142,0	159,8
Kursgevinster, aksjeutbytte	-15,8	-86,7	-85,0	-85,0	-85,0	-85,0
Netto avdrag	372,8	373,8	356,4	390,7	399,6	423,0
Netto finansutgifter	502,2	435,8	409,3	451,0	456,6	497,8
Netto driftsresultat	-443,5	-468,4	-444,2	-444,4	-491,3	-484,5
Overført investeringsbudsjettet	3,6	202,1	248,9	469,3	520,7	336,1
Avsetninger netto	354,0	266,3	195,3	-24,9	-29,4	148,5
Disposisjonsfond	345,8	303,4	210,3	-14,7	-33,1	142,8
Bundne driftsfond	8,2	-37,1	-15,0	-10,1	3,7	5,7
Tidligere års resultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Regnskapsresultat	-85,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Lønns- og pensjonsreserven skal dekke effektene av lønnsoppgjørene for 2016 og 2017 samt økning i pensjonspremie og utgifter til seniorordningen. Reserven er foreløpig ikke fordelt på sektorene. Denne tilføres sektorene når lønnskostnader er klarlagt etter lønnsoppgjørene og fordelingen av pensjon gjennomført.

På grunn av planlagt rehabilitering av Kommunegården foreslår Rådmannen å budsjettere med økt husleie på totalt 70 mill. på grunn av leie av erstatningslokaler i perioden 2018 til 2020.

Bruk av netto driftsresultat

Mill. 2017-kr	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Netto driftsresultat	-468,4	-444,2	-444,4	-491,3	-484,5
Overført investeringsbudsjettet	202,1	248,9	469,3	520,7	336,1
Avsetninger netto	266,3	195,3	-24,9	-29,4	148,5
- Disposisjonsfond	303,4	210,3	-14,7	-33,1	142,8
Forvaltningsfondet	47,9	46,0	46,0	46,0	46,0
Forvaltningsfond, til kapital	38,8	39,0	39,0	39,0	39,0
Regnskapsresultat, bruk av	-83,8				
<i>Avsatt til skattereguleringsfond</i>	51,0				
<i>Avsatt til inv fond</i>	32,8				
Sektorresultat, bruk av	-36,6				
<i>Til sektorene</i>	26,7				
<i>Til investeringsfond</i>	9,8				
Avsetning til investeringsfond	37,7	30,2			35,0
Avsetning til pensjonsfond	35,7				
Risikopott		15,0	15,0	15,0	15,0
Forsknings- og innovasjonsfond		10,0	10,0	10,0	10,0
Transport, avsetning	10,1	9,9	9,9	9,9	9,9
Selvforsikringsfond	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Bruk og avsetning bufferfond	131,5	58,5	-136,3	-154,7	-13,8
- Bundne driftsfond	-37,1	-15,0	-10,1	3,7	5,7
Fond renovasjon	3,1	-0,2	-3,0	-2,8	-1,7
Fond vann og avløp	-40,5	-15,1	-7,2	6,7	7,6
Feiefond	-0,1	0,4	0,2	0,1	-0,1
Byggesak	0,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Regnskapsresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Netto driftsresultat brukes til å overføre midler for å finansiere investeringene og for å avsette midler til bundne og ubundne fond. Avkastningen fra forvaltningsfondet avsettes for å opprettholde realverdien av fondet og for å finansiere investeringene i årets handlingsprogram. I tillegg har Rådmannen foreslått å avsette midler i 2017 og 2020 til investeringsfond. Dette for å ligge i forkant av de økonomiske konsekvensene en innarbeidelse av prioriterte behov innenfor områdene kultur, idrett og kirke vil medføre i rulleringen av langsiktig driftsanalyse og investeringsplan for 2018–2037.

De senere årene har det årlig vært avsatt 35 millioner fra driftsbudsjettet til pensjonsfond, dette for å bygge buffer for å kunne håndtere fremtidige premieavvik. I tråd med forutsetningene skal dette fondet etter hvert bygges ned, og det planlegges derfor ikke med nye avsetninger i perioden (se nærmere under eget avsnitt om pensjonskostnader). Disse midlene foreslås i stedet omdisponert til:

- Økte strategiske ressurser til de store utviklings- og omstillingsoppgavene kommunen står i (10 mill., se egen omtale i Rådmannens innledning om satsing på kunnskap og kompetanse og nærmere under de enkelte sektorkapitler).
- Forsknings- og innovasjonsfond, 10 mill. årlig (se egen sak som fremmes i tilknytning til handlingsprogrammet).
- 15 mill. til en risikopott, da størrelsen på de samlede innsparingene kommunen skal gjennomføre i perioden gir usikkerhet om enkelte av innsparingstiltakene kan gjennomføres med økonomisk effekt som planlagt.

2.3.2 Pensjonskostnadene

Med grunnlag i nye beregninger fra pensjonskassene foreslår Rådmannen en økning i pensjonskostnadene for 2017 på 39 mill. sammenlignet med budsjettet for 2016, revidert i Økonomimelding I 2016. Økningen skyldes i hovedsak lønnsvekst.

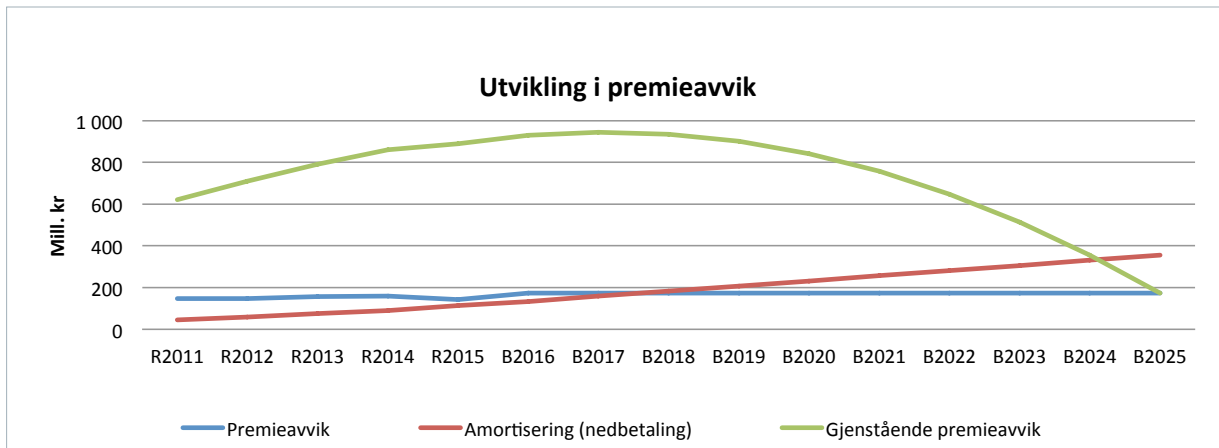
Pensjonspremien som kommunen betaler til pensjonskassene, økes med 18 mill. til 664 mill. Premieavviket

økes med 4 mill. til 173 mill. Amortiseringen av premieavviket økes med 25 mill. til 158 mill.

Premieavviket har frem til 2011 vært amortisert over 15 år. Premieavvik oppstår fra og med 2011 amortiseres over 10 år. Premieavvik som oppstår fra og med 2014, amortiseres over 7 år.

Gjenstående akkumulert premieavvik var 890 mill. ved utgangen av 2015. Når det årlige amortiseringsbeløpet blir større enn premieavviket, vil effekten av ordningen bli negativ i regnskapet, og det gjenstående akkumulerte premieavviket vil gradvis reduseres. Beregninger basert på forutsetningene lagt til grunn i dette handlingsprogrammet, viser at effekten vil bli negativ i 2017/2018. I 2020 forventes premieavviket å være redusert til 840 mill.

Sammenhengen mellom premieavvik, amortisering (nedskrivning) av premieavviket og det gjenstående akkumulerte premieavviket i balansen er vist i figuren under.

2.3.3 Finansutgifter og inntekter

Gjelden øker som andel av inntektene i handlingsprogramperioden. Det lave rentenivået medvirker til at rente- og avdragsutgiftene som andel av driftsinntektene er moderate. Samlet for fireårsperioden er renteutgiftene redusert med om lag 90 mill. ved at forventet rentenivå er lavere enn i forrige handlingsprogram. Dagens renter er svært lave i historisk sammenheng og ventes å holde seg lave de nærmeste årene. Slike anslag er imidlertid forbundet med usikkerhet, og høyere renter vil gjøre gjelden tyngre å betjene.

Den budsjetterte avkastningen fra forvaltningsfondet bidrar til å redusere kommunens netto finansutgifter.

2.3.4 Sentrale inntekter

2.3.4.1 Frie inntekter (skatt og rammetilskudd)

De frie inntektene er de klart største inntektene for Bærum kommune. Av kommunens samlede inntekter utgjør de frie inntektene om lag 74 prosent.

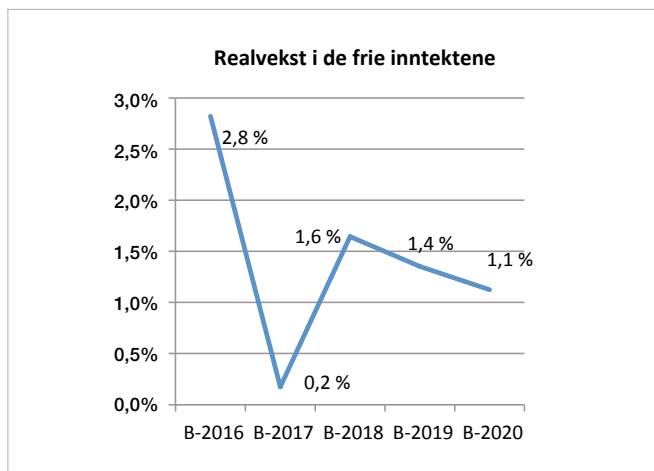
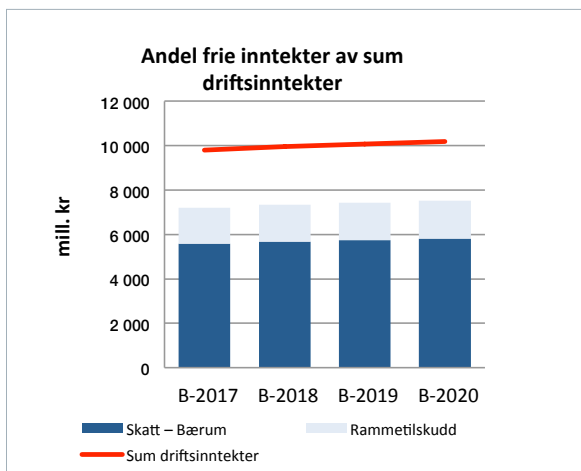
Revidert nasjonalbudsjett 2016 og kommuneproposisjonen for 2017 er en del av grunnlaget for beregningen av de frie inntektene. Regjeringen legger opp til en realvekst i de frie inntektene på mellom 1,1 og 1,2 prosent fra 2016 til 2017. I tillegg ligger det en forventning om en effektivisering av kommunal sektor. Regjeringens beregninger viser at om kommunesektoren setter et effektiviseringskrav til egen virksomhet på 0,5 prosent, tilsvarer det 1,2 mrd. i 2017, som kan brukes til styrking av tjenesten i tillegg til det som følger av inntektsveksten.

I tillegg vurderer Rådmannen skatteanslaget på bakgrunn av forventet skatteinntang 2016, ny befolkningsprognose for landet og Bærum, og forventet lønnsvekst og arbeidsledighet.

I Rådmannens forslag til handlingsprogram legges det opp til en gjennomsnittlig nominell vekst på 3,6 prosent i de frie inntektene fra 2016 til 2020. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig realvekst på 1,1 prosent. Veksten i de frie inntektene er forventet å bli noe lavere enn det som har vært tilfelle de siste årene. Hovedårsaken til dette er at det ventes en noe lavere lønnsvekst og lavere vekst i antall skatteyttere. I tillegg gir endringene i inntektssystemet fra 2017 et lavere tilskudd for Bærum. Hovedpunktene i nytt inntektssystem er:

- Differensiering av kompensasjonen for smådriftsulempet i utgiftutjevningen.
- Ny, oppdatert kostnadsnøkkel.
- Endringer i de regionalpolitiske tilskuddene – innretning og satser.

Anslått effekt av nytt inntektssystem for Bærum kommune er en mindreinntekt på om lag 30 mill. (inkl. utvikling av skjønnstilskudd på 15,4 mill.).

Skatt

Ny befolkningsprognose viser en gjennomsnittlig vekst i aldersgruppen 20–67 år i perioden 2016–2020 på om lag 1,1 prosent, sammenlignet med 1,8 prosent de siste fem årene. Denne aldersgruppen er den viktigste i vurderingen av utviklingen i antall skatteyttere. I tillegg viser landstallene fra SSB (Statistisk sentralbyrå) en forventning om noe lavere lønnsvekst fremover enn i de siste fem årene. Fra en gjennomsnittlig lønnsvekst på 3,6 prosent i de siste fem årene anslår SSB en gjennomsnittlig lønnsvekst på 2,7 prosent i perioden 2016 til 2019. Selv om dette er landstall, gir det en indikasjon for Bærum om en svakere skatteinngang.

Bærum kommune opplever store årlig variasjoner i skatteinntektene. Årsaksforholdene er sammensatte og komplekse, noe som gjør det utfordrende å lage treffsikre prognoser. I tillegg til utviklingen i lønn og antall skatteyttere vil statlige endringer i skattøre og skatteregulverket påvirke skatteinngangen.

I perioden 2016 til 2020 legger Rådmannen opp til en gjennomsnittlig nominell skattevekst på 4,7 prosent, som er på samme nivå som de fem siste årene. Veksten fra 2016 til 2017 er lav grunnet en forventning om en ekstraordinær høy skatteinngang i 2016, som skyldes forhold knyttet til ligningsåret 2015. Rådmannen antar at situasjonen for ligningsåret 2016 vil være normalisert og at det ikke kan forventes tilsvarende skatteinntekter i 2017. Ekstraordinært høy skatteinngang ett år gir erfaringsmessig sannsynlighet for lavere vekst enn normalt påfølgende år.

2.3.4.2 Andre sentrale inntekter

Vertskommunetilskudd

Dette omfatter tilskudd til tjenester for Bærum-bosatte personer med psykisk utviklingshemming fra tidligere Emma Hjorths hjem. Rådmannen forutsetter samme tilskudd som i 2016 i hele perioden.

Rente- og investeringskompensasjon fra staten

Bærum får kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskolereformen (6-årsreformen), kompensasjonstilskudd for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, rentekompensasjon for kirkebygg, og rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg (gammel og ny ordning). Tilskuddet utbetales fra Husbanken, og det er Husbankens egen flytende rente som ligger til grunn for beregningen av rentekompensasjonen. Det er lagt til grunn en rente på 2,5 prosent i inntektsanslaget for 2017.

Integreringstilskudd for flyktninger

Det er fattet politisk vedtak om å bosette 710 flyktninger i 2016 og 2017. Beregningene tar utgangspunktet i vedtaket og forutsetter en bosetting av

- 380 nye flyktninger i 2017, hvorav 100 er enslige mindreårige
- 280 nye flyktninger i 2018, hvorav 50 er enslige mindreårige
- 280 nye flyktninger i 2019, hvorav 50 er enslige mindreårige
- 280 nye flyktninger i 2020, hvorav 50 er enslige mindreårige

Kalkulatoriske renter og avskrivninger

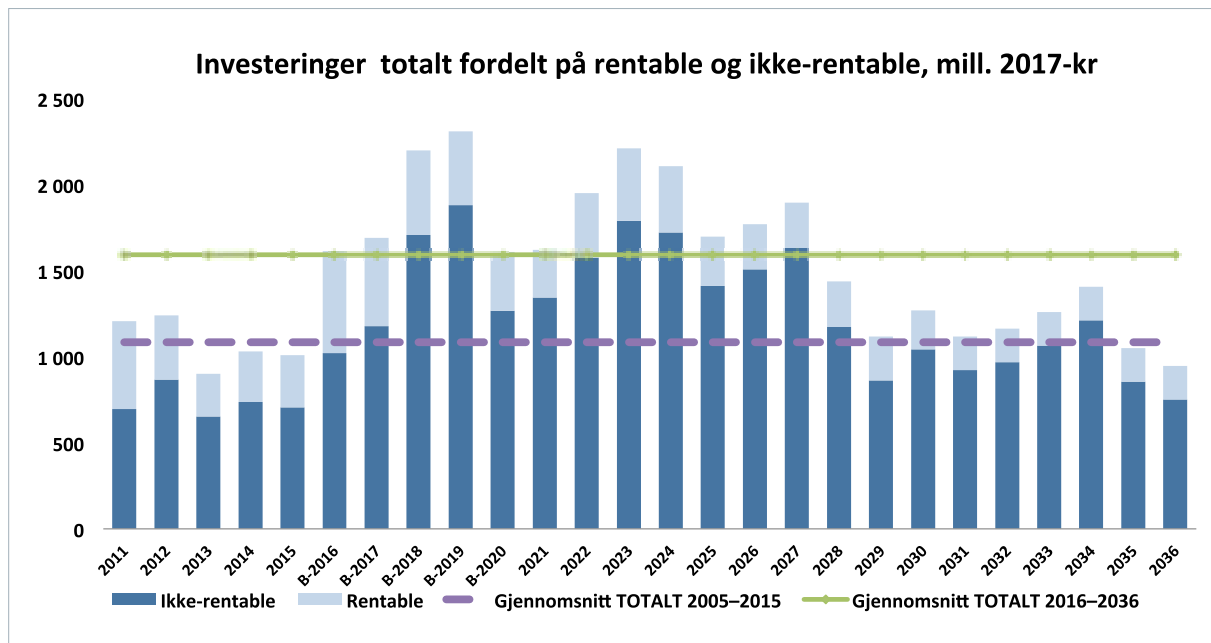
For områdene vann, avløp, renovasjon og byggesak er det bestemt at gebyret skal baseres på selvkost, inkludert kapitalkostnader (kostnader knyttet til renter og avskrivninger). Det benyttes kalkulatoriske kostnader i selvkostberegningene, og disse blir belastet på de ulike områdene. Kalkulatoriske kostnader angir beregnede alternativkostnader av den avkastning kommunen alternativt kan oppnå ved plassering av investeringsbeløpet i markedet. For handlingsprogramperioden 2017–2020 er det foretatt justeringer i de kalkulatoriske kostnadene i forhold til handlingsprogrammet 2016–2019.

2.4 Investeringer

2.4.1 Innledning

Rådmannen legger opp til et omfattende investeringsprogram i handlingsprogramperioden. Rådmannens forslag tar utgangspunkt i langsiktig investeringsplan fremlagt i KST-sak 16/5416 *Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan 2017–2036 (LDIP)*. Investeringsbehovet i denne planen er nærmere vurdert i forhold til planen lagt frem tidligere i år, og vedtatt rekkefølgeprioritering i utviklingen av nye boligområder er lagt til grunn. Det er søkt å etablere et investeringsprogram som ivaretar hensynet til både totaløkonomi og gjennomføringsevne.

Figuren viser langsiktig investeringsplan korrigert for Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020.

Som figuren viser er nivået i handlingsprogramperioden godt over gjennomsnittet fra tidligere år og for perioden 2016–2036. Rådmannen viser til tiltak for mer arealeffektive løsninger og fokus på livsløpskostnader for å optimalisere ikke minst eiendomsinvesteringene. Nivået vil kunne påvirkes gjennom hvilken tilnærming som velges for å løse behovene i befolkningen, som større barnehager og skoler, rimeligere og mer standardiserte løsninger, sambruk med mer. I henhold til vedtak i FSK-sak 155/15, skal gjennomføringsmodell vurderes for alle eiendomsinvesteringsprosjekter, og minst ett av tiltakene i planperioden gjennomføres som OPS. (Da OPS normalt er å anse som finansiell leasing som må føres som lån, vil OPS kontra egenregi ha liten kommunaløkonomisk betydning.)

2.4.2 Hovedtrekk investeringer

Her redegjøres det overordnet for kommunens samlede investeringer. For detaljerte redegjørelser omkring de enkelte investeringer som er foreslått i perioden, vises det til eget kapittel.

Hovedoversikt

INVESTERINGSBUDSJETT Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Sum HP 2017– 2020
				2018	2019	2020	
Brutto investeringsutgifter	1 009,7	1 805,6	1 695,3	2 199,2	2 310,3	1 608,0	7 812,7
Salgsinntekter	-17,8	-5,1	-65,0	-5,0	-10,0	-10,0	-90,0
Tilskudd/refusjoner	-291,8	-82,0	-105,2	-131,2	-403,6	-394,2	-1 034,2
Netto investeringsutgifter	700,1	1 718,6	1 525,0	2 063,0	1 896,7	1 203,8	6 688,5
Netto investeringsrammer:							
Oppgradering og formuesbevaring	67,8	34,8	75,9	94,4	100,0	111,8	382,1
IT (DigIT), Administrasjon og Eiendom	167,4	153,8	114,5	114,2	111,2	88,2	428,1
Barn og unge	156,5	453,5	500,0	715,2	816,5	522,0	2 553,7
Bistand og omsorg	37,1	565,7	448,6	672,9	510,7	221,9	1 854,1
Miljø, idrett og kultur	348,4	480,7	447,4	529,8	415,6	323,4	1 716,2
Fornebu	-77,1	30,2	-61,3	-63,5	-57,3	-63,5	-245,6
Tap på krav		8,7					
Andre finanstransaksjoner:							
Aksjekjøp	107,2	3,6	4,0	4,5	5,0	5,5	19,0
Avdrag	44,6	61,5	70,0	70,0	70,0	70,0	280,0
Ekstraordinære avdrag	87,0	118,1					
Utlån	156,7	204,0	200,0	200,0	200,0	200,0	800,0
Finansieringsbehov	1 095,5	2 114,5	1 799,0	2 337,5	2 171,7	1 479,3	7 787,5

I handlingsprogram 2016–2019 ble det vedtatt å videreføre en årlig bevilgning til formuesbevarende tiltak i hele den eksisterende bygningsmassen, som kommunale boliger, formålsbygninger og kontorbygninger. Siden 2014 har midlene til formålet blitt trappet opp fra 50 til 100 mill. årlig. I tråd med opptrappingsplanen i *Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan (LDIP) 2017–2036* legges det opp til en fortsatt gradvis økning i den årlige bevilgningen, fra 125 mill. i 2017 til 200 mill. i 2020, for å ta igjen opparbeidet vedlikeholdsetterslep. I tråd med vedtak i vedlikeholdsstrategien vil Rådmannen ved rullering av langsiktig driftsanalyse og investeringsplan komme med forslag til nøkkeltall for bærekraftig vedlikehold.

For IT-området håndteres investeringene på tvers av kommunen for første gang samlet. Det er avsatt midler til noen konkrete prosjekter, det er reservert en ramme for forvaltning av fagsystemer og avsatt midler til en forvaltningsplan for infrastruktur. I tråd med planene vil Rådmannen legge frem forslag til revidert IT-strategi i løpet av høsten, for å forberede arbeidet for realisering av vedtak i siste handlingsprogram omkring realisering av reelt digitalt førstevalg for innbyggere og næringsliv. Ved neste rullering av handlingsprogrammet vil IT-satsingen konkretiseres nærmere.

Innen skole er behovet de nærmeste årene betydelig, grunnet kapasitetsetterslep og befolkningsvekst. Nye barne-skoler på Levre, Bekkestua og Fornebu er de største prosjektene i perioden. For barnehageområdet fortsetter utbyggingen av nye store barnehager, som vil øke kapasiteten og delvis erstatte små barnehager.

I kommunens *Behovsplan for bo- og behandlingssentre, omsorgsboliger og velferdsboliger 2014–2033* er det beskrevet et behov for 1 000 nye plasser frem til 2033 for å opprettholde dagens dekningsgrad for befolkningen over 80 år. I handlingsprogramperioden fortsetter arbeidet med å legge til rette for strukturelle grep med etablering av større, robuste og driftseffektive boliganlegg. Frem mot 2020 vil nye anlegg erstatte dagens små anlegg, samt fungere som erstatningsplasser ved nødvendig rehabilitering og ombygging av eksisterende bygg. Av større utbygginger kommer nytt bo- og behandlingssenter i Bærum vest og demenslandsbyen på Dønski. Siden forrige handlingsprogram har behovet for velferdsboliger økt på grunn av økt flyktningtilstrømming. Det er satt av midler til å kjøpe cirka 115 boliger til flyktninger i perioden. Det er da forutsatt at antall leietagerskifter av kommunale velferdsboliger øker i perioden.

I tråd med vedtak i KST-sak 16/5416 (LDIP) vil Rådmannen søke å innarbeide de aller høyest prioriterte behovene innen kirke, kultur og idrett ved rullering av LDIP primo 2017. Avsetningene foreslått til investeringsfond i handlingsprogramperioden må vurderes i tilknytning til dette. Det ble i handlingsprogram 2015–2018, kommunestyresak 14/166, bedt om en alternativstudie for svømmehall i tilknytning til Bærum Idrettspark. Konseptvurdering skal være klar i løpet av høsten 2016. Deretter kan det tas en beslutning om hvorvidt man skal videreføre prosjektet til planleggingsfa-

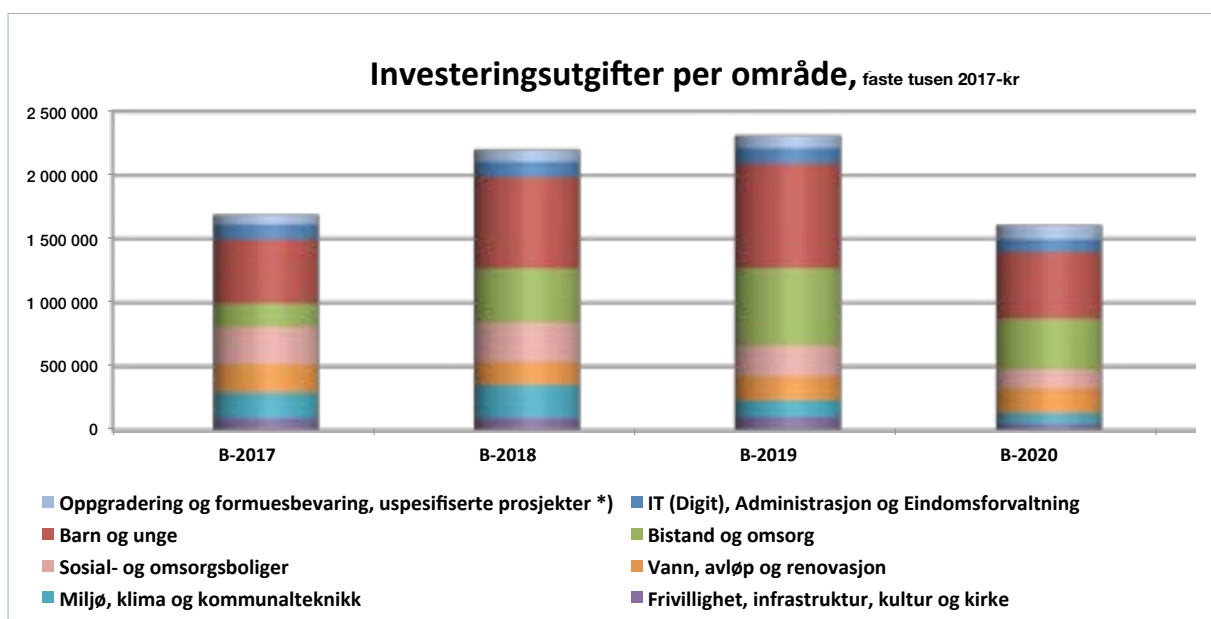
sen. Det er bevilget 1 mill. til pågående utredning. Politisk behandling vil være styrende for fremtidig bevilgingsbehov.

Reguleringsplanen for Sandvika sentrum – etappe 1 behandles høsten 2016. Det planlegges opparbeidelse av promenadetrygge, oppholdsarealer og ny beplantning i denne handlingsprogramperioden. For *Kadettangen/Sandvika fjordpark* fortsetter Rådmannen planleggingen i tråd med et bearbejdet minimumsalternativ i tråd med politisk vedtak i formannskapet 8. mars 2016, sak 35/16.

Forslag til investeringer innenfor VAR-området bygger på *Hovedplan vannforsyning, avløp og vannmiljø 2017–2020*.

I kommende handlingsprogramperiode vil utbyggingen av Fornebu fase 2 begynne. Oksenøya grendesenter er i konseptfasen, der det vurderes flere alternativer for utnyttelse av tomten, herunder skole, barnehage, flerbrukshall og potensiale for sykehjem. Det pågår en mulighetsstudie for området Tårnet hvor man ser på forskjellige utnyttelser av tomten og for sambruk. For gravplass på Lilleøya er det levert skisseprosjekt, og det er avsatt midler til prosjektet i handlingsprogramperioden. Det er i tillegg satt av midler til midlertidig kapasitet for både skole og barnehage.

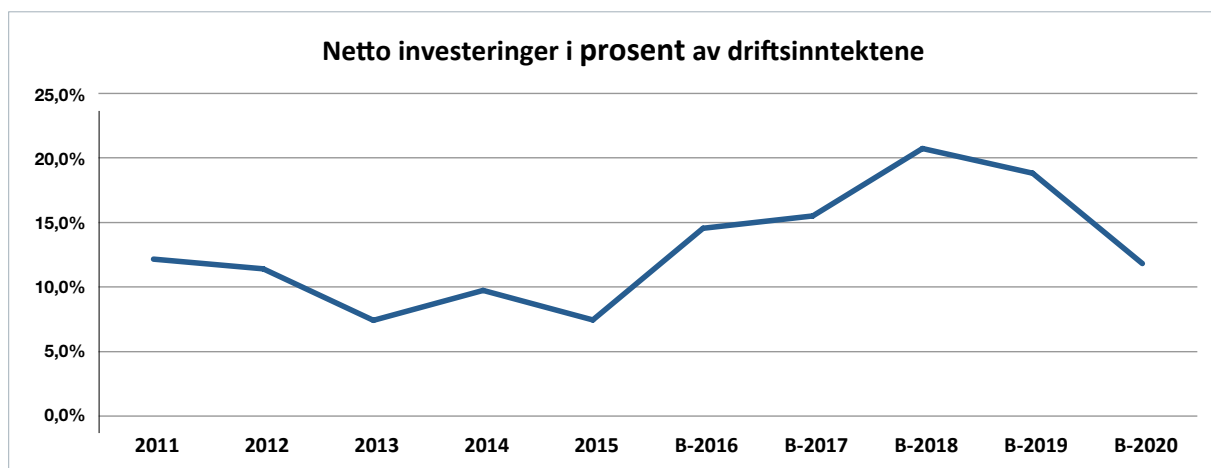
Figuren viser brutto investeringsutgifter per hovedområde i perioden 2017 til 2020

⁷ Figuren viser kun mindre oppgradering- og formuesbevaringsprosjekter. I tillegg kommer større prosjekter hvor oppgradering og formuesbevaring er en del av den totale kostnadsrammen for prosjektet (f.eks. en gammel skole rives og ny bygges med større kapasitet).

Investeringsaktiviteten er høy, og en større del av driftsrammen vil gå med til å betale renter og avdrag. Figuren under viser en dropp i slutten av perioden. Dette skyldes en forventet lavere investeringsaktivitet i 2020 sammenlignet med de foregående årene. Investeringsaktiviteten ventes imidlertid å stige igjen i årene etter handlingsprogramperioden.

Figuren viser netto investeringer i prosent av samlede driftsinntekter i perioden 2011–2020.

Om ikke gjelden skal stige for mye, vil en større andel av driften måtte gå med til å finansiere investeringene enn hva som har vært nødvendig de ti siste årene. Dispensasjonen som ble gitt i forhold til at utbyggerne på Fornebu fortsatt kan gi bidrag til sosial infrastruktur, vil være med på å bedre kommuneøkonomien i en svært krevende periode, men bidraget vil først komme etter at sosial infrastruktur er bygget ut.

Prioritering av utbyggingsområdene

Siden kommunen i stor grad får dekket økte driftskostnader knyttet til økning i antall innbyggere, er det kostnadene til investeringene for å tilrettelegge for boligbygging som er utfordringen. Det er altså ikke antall boliger, men åpning av nye boligfelt med tilhørende behov for å etablere sosial infrastruktur som må styres for å begrense innvirkningene på kommunens drift. I et kommunaløkonomisk perspektiv er det derfor gunstig med en klar tidsmessig (sekvensiell) prioritering av de største utbyggingsområdene. Da unngås parallelle investeringer, og det begrenser risikoen for at nye kommunale bygg ikke blir tatt i bruk fullt ut, med påfølgende kostbar drift. De investeringer som gjøres, bør derfor utnyttes maksimalt, ved at områdene bygges ut med boliger så raskt som mulig før nye områder åpnes for utbygging. Nye innbyggere vil på den måten være med på å finansiere det etablerte tilbudet.

En bærekraftig kommuneøkonomi innebærer at investeringer og boligutbygging bør prioriteres der hvor

- kommunen i størst mulig grad kan benytte eksisterende teknisk og sosial infrastruktur
- kommunen kan få ekstern finansiering
- investeringer legger til rette for mange prosjekter slik at risikoen er lavest mulig om boligmarkedet i en periode skulle få en markant nedgang
- det er utbygd kollektivtransport som bane eller tog

2.4.3 Finansiering

INVESTERINGSBUDSJETT Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Sum HP 2017– 2020
				2018	2019	2020	
Finansiering:							
Lån investeringsprosjekter	-435,2	-1 176,5	-998,6	-1 213,9	-966,2	-580,3	-3 759,0
Formidlingslån	-231,9	-88,7	-200,0	-200,0	-200,0	-200,0	-800,0
Mottatte avdrag	-87,8	-61,5	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0	-280,0
Aksjesalg	-4,2						
Renteinntekter							
Avsetning ubundet investeringsfond	85,5	40,3					
Bruk av ubundet investeringsfond	-83,5	-154,4					
Bruk av forvaltningsfondet	-47,0	-38,8	-39,0	-39,0	-39,0	-39,0	-156,0
Avsetning øvrige disposisjonsfond							
Bruk av øvrige disposisjonsfond	-274,9	-10,7	-4,0	-4,5	-5,0	-5,5	-19,0
Avsetning bundne investeringsfond	161,3						
Bruk av bundne investeringsfond	-54,7	-158,2					
Momskomp. investeringer	-119,5	-231,0	-237,0	-340,8	-370,8	-248,5	-1 197,0
Fra driftsbudsjettet (ekskl. avkastning BKFF)	-3,6	-235,0	-250,5	-469,3	-520,7	-336,1	-1 576,5
Sum finansiering	-1 095,5	-2 114,5	-1 799,0	-2 337,5	-2 171,7	-1 479,3	-7 787,5

Investeringene finansieres ved egenkapital, tilskudd og lån. Figuren på neste side viser finansieringssammensetningen av de samlede investeringer i handlingsprogramperioden, det vil si både rentable (selvfinansierende) og ikke-rentable investeringer.

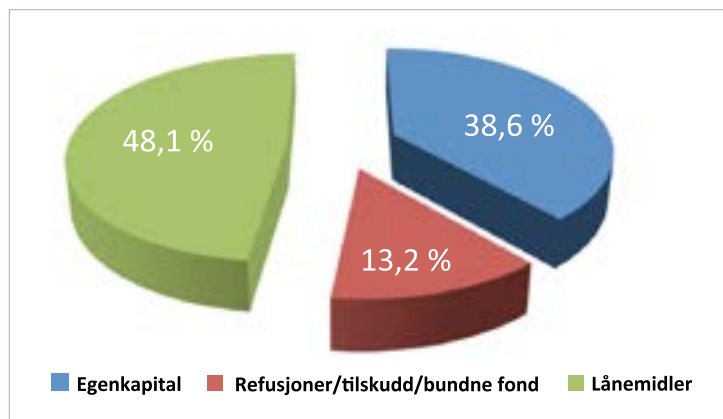
Egenkapital består av:

- Bidrag fra driften, inklusive avkastning fra forvaltningsfondet.
- Bruk av tidligere oppsparte midler (ubundne investeringsfond og disposisjonsfond).
- MVA-kompensasjon investeringer.
- Salgsinntekter (fremkommer i hovedoversikten).

Målet det styres etter, som er i henhold til vedtatte økonomiske nøkkeltall og handlingsregler, er 50 prosent egenkapitalfinansiering av de ikke-rentable investeringene. Dette for bedre å kunne styre og begrense gjeldsveksten.

Tilskuddene gjelder i hovedsak bo- og behandlingssentre, idrettsformål, boliger og fremskyndingsbidrag fra utbyggerne på Fornebu. I handlingsprogramperioden er det anslått at kommunen skal motta over 1 mrd. i tilskudd fra andre. Av dette utgjør 0,8 mrd. tilskudd fra Husbanken og 0,25 mrd. fremskyndingsbidrag. Regjeringen foreslår å endre dagens ordning med investeringstilskudd slik at det fra 2019 utelukkende gis investeringstilskudd til prosjekter som gir netto tilvekst av heldøgns omsorgsplasser. Kommunen skal ikke kunne utvikle gamle plasser i takt med at nye tilskuddsfinansierte plasser tas i bruk. Blir denne endringen vedtatt i Stortinget, vil Bærum kommune kunne tape i overkant av 0,9 mrd. i tilskudd.

Bærum får for øvrig kompensasjon for investeringskostnader ved grunnskolereformen (6-års-reformen), kompensasjonstilskudd for omsorgsboliger og sykehjemsplasser, rentekompensasjon for kirkebygg, og rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg (gammel og ny ordning). Tilskuddene utbetales fra Husbanken og kommer i tillegg til tilskuddene kommentert ovenfor. Disse tilskuddene føres imidlertid ikke under investeringer, men i driften. Årlige tilskudd i handlingsprogramperioden anslås til om lag 20 millioner kroner.

Lån deles inn i:

- ordinære lån til kommunens rentable og ikke-rentable investeringer
- lån til videre utlån, såkalt formidlingslån

Det vises til eget investeringskapittel for detaljer innen det enkelte tjenesteområde.

2.5 Balanse

2.5.1 Gjeld

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Endring 2016–2020
				2018	2019	2020	
Sum lånegjeld	7 423,8	7 891,1	8 477,7	9 385,8	10 023,2	10 175,2	2 284,1
Herav:							
Ikke rentable ¹⁾	4 060,8	4 209,2	4 416,7	4 940,3	5 295,5	5 210,5	1 001,3
Rentable, vann/avløp/renovasjon og boliger	2 313,8	2 651,4	2 918,8	3 180,0	3 347,5	3 478,0	826,6
Rentable, øvrige ²⁾	1 049,1	1 030,5	1 142,2	1 265,5	1 380,2	1 486,7	456,2

1) Lån til ikke-rentable investeringer må dekkes av egne midler (salgsinntekter, drifts- og fondsmidler)

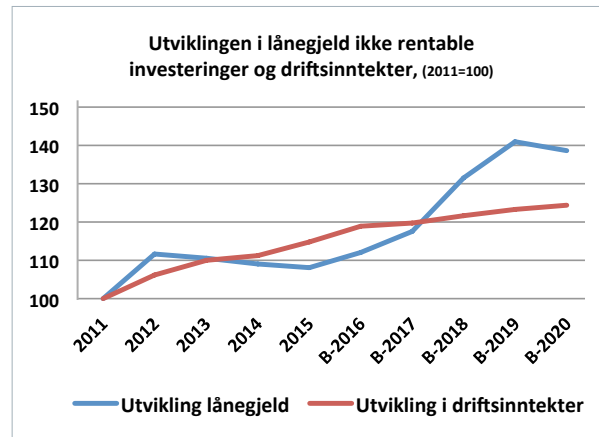
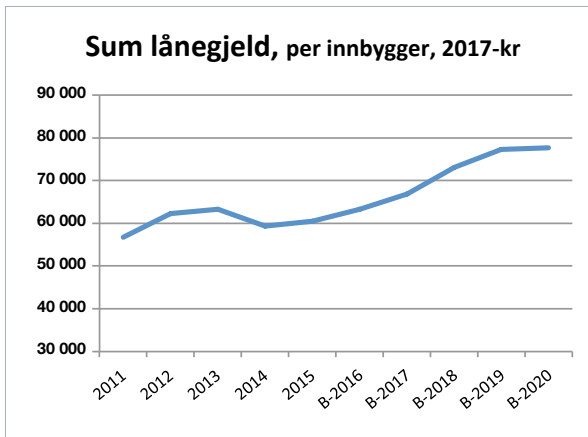
2) Lån til rentable formål er lån der renter og avdrag dekkes av brukere, f.eks. via husleie, gebyrer og avgifter. Kategorien øvrige er primært husbanklån til videreformidling. Låntakerne betaler kostnadene. I tillegg er et avsluttet pensjonslån inkludert i regnskap 2015

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Endring 2016–2020
				2018	2019	2020	
Sum lånegjeld, per innbygger	60 533	63 272	66 913	73 115	77 293	77 644	14 372
Netto lånegjeld, per innbygger ¹⁾	50 223	55 010	57 858	63 257	66 650	66 299	11 290

1) Ved beregning av netto lånegjeld er lån til videreformidling og ubenyttede lånemidler holdt utenom

Den samlede lånegjelden vil øke fra 8,0 milliarder kroner i 2016 til 10,2 mrd. i 2020. Gjelden øker som følge av investeringsprogrammet og den tilhørende finansieringen som er omtalt foran.

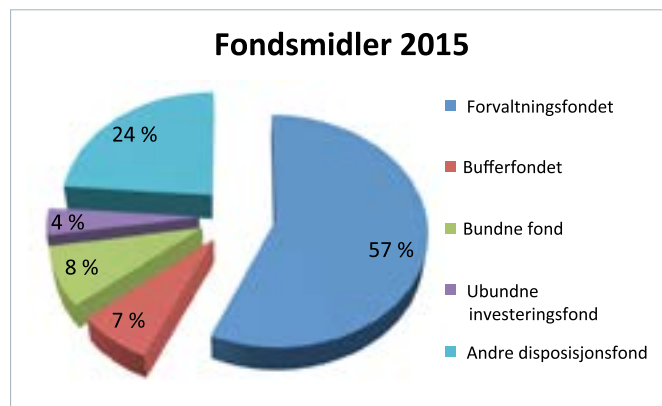
Veksten i sum lånegjeld er 29 prosent i handlingsprogramperioden. Den sterkeste veksten er i lån til videre formidling. Økningen i netto lånegjeld, der formidlingslånene er holdt utenom, er 27 prosent. Ved analyser av gjelden er ikke-rentabel gjeld, det vil si den delen av gjelden der renter og avdrag dekkes av kommunens frie inntekter, ofte viet spesiell oppmerksomhet. Den ikke-rentable gjelden øker med 24 prosent, og vokser derved saktere enn rentabel gjeld. Ikke-rentabel gjeld øker likevel mer enn driftsinntektene i handlingsprogramperioden, se figur.

2.5.2 Fond

Kommunens samlede fondsbeholdning utgjorde 4 007 millioner kroner per 31.12.2015, hvorav forvaltningsfondet utgjorde 2 269 mill. og utgjør en betydelig del av kommunens samlede fondsmidler.

Forvaltningsfondet er kommunens langsiktige finansielle midler. Midlene forvaltes i henhold til en langsiktig strategi vedtatt av kommunestyret, og disponeres i henhold til vedtatte prinsipper for bruk. Det vises til behandling av finansreglementet i kommunestyret (KST) i sakene 066/09, 048/12, 063/14 og 006/16.

Forvaltningsfondets midler består av en grunnkapital som kun kan brukes til investeringer, og en bufferkapital som kan benyttes til drift og dekning av finansielle tap. Ved utgangen av 2015 var bufferkapitalen i fondet 740 mill. Forvaltningsfondet utgjorde ved årsskiftet 57 prosent av kommunens samlede fondsbeholdning.

Ved utgangen av juli 2016 var markedsverdien 2 344 mill. Per juli lå derved avkastningen over budsjett, men resultatet for året er usikkert på grunn av urolige markeder.

Budsjettet bygger på samlet årlig avkastning etter kostnader på 3,8 prosent (85 mill.), og en inngangsverdi på 2 314 mill. i 2016. Avkastningsprosenten fra forrige handlingsprogram er derved videreført. Det er generelt vanskelige tider i finansmarkedene. Rentene er sunket ytterligere, og det ventes ingen realavkastning på obligasjoner (etter inflasjon). Forventet avkastning fra aksjer er også tatt ned i årets budsjett, samtidig som aksjeandelen er økt fra 30 til 40 prosent etter vedtak i januar 2016. Den økte aksjeandelen bidrar til at det årlige uttaket fra fondet kan videreføres.

Avkastningen justert for forventet inflasjon er antatt å være 1,6 prosent årlig (39 mill.), og benyttes i finansiering av investeringsbudsjett for de enkelte år. Denne handlingsregelen er fulgt siden oppstart av fondet i 2001. Forvaltningsfondet har en langsiktig målsetting om å opprettholde realverdien av fondet. Resultatene svinger fra år til år. Ved utgangen av 2015 var verdien av fondet 22 mill. under målet om uendret realverdi.

Det vises for øvrig til nøkkeltallsvedlegget bak i dokumentet for ytterligere informasjon og nøkkeltall, inkludert budsjett-tabell for forvaltningsfondet.

2.6 Sunn økonomi – overordnet analyse

Bærum har i dag en sunn økonomi og et moderat gjelds nivå sammenlignet med andre kommuner. Økonomien vil imidlertid bli utfordret fremover gjennom økt investeringsaktivitet som følge av forventet befolkningsvekst, økt antall eldre og mulige strammere økonomiske rammer.

Tabellen viser kommunes vedtatte nøkkeltall (måltall) for sunn økonomi og forventet utvikling i handlingsprogramperioden.

	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Gjennomsnitt	Måltall
		2018	2019	2020		
Netto driftsresultat	444	444	491	485	466	
Resultatgrad	4,5 %	4,5 %	4,9 %	4,8 %	4,7 %	4 % (min.3 %)
Bufferfondet	484	348	193	179	301	100,0
Egenkapitalfinansiering	50 %	50 %	50 %	50 %	50 %	50 % (min. 40 %)
Likviditetsreserve	759	656	534	587	634	300,0

Nøkkeltallene for sunn økonomi skal indikere hvorvidt kommunens samlede økonomi på sikt utvikler seg i riktig retning, og sier noe om kommunens handlefrihet i kommende år. Oppnåelse av målkravene gir rom for nødvendige investeringer fremover og gjør kommunen robust i forhold til fremtidige økonomiske svingninger.

Vedtatte nøkkeltall er anbefalte måltall over tid i lys av kommunens økonomiske situasjon. Nøkkeltallene for sunn økonomi er i Rådmannens forslag til handlingsprogram oppfylt i hele handlingsprogramperioden.

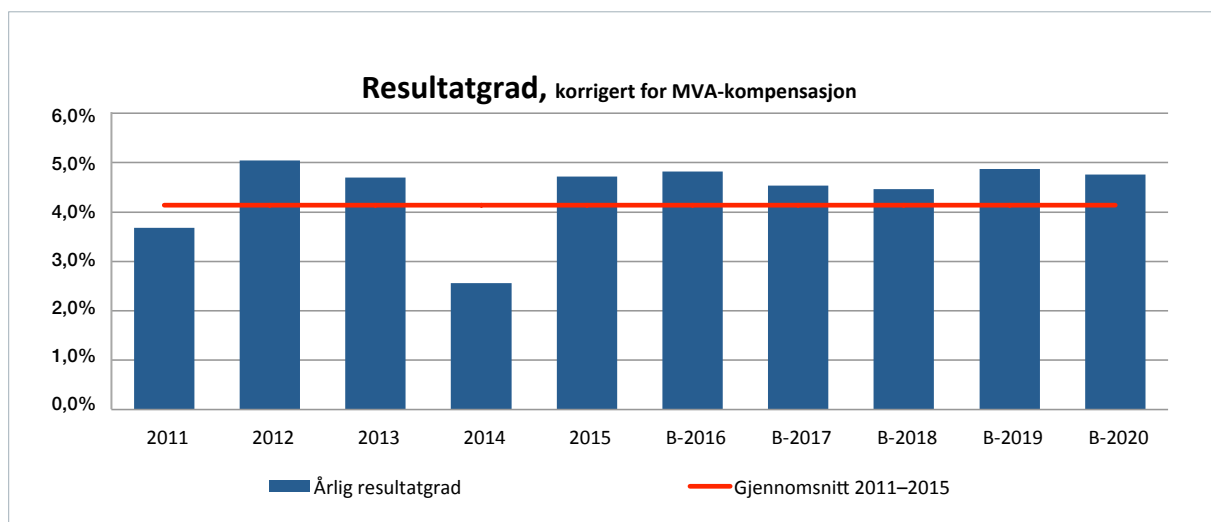
Selv om det ikke foreligger vedtatte måltall for gjeld og gjeldsutviklingen, er dette et område som Rådmanen følger nøye.

2.6.1 Utviklingen i de viktigste nøkkeltallene

2.6.1.1 Resultatgrad (netto driftsresultat av sum driftsinntekter)

Resultatgrad og kravet til resultatgrad bestemmes i stor grad av hvor stor del av investeringene som må finansieres fra driften for å oppnå ønsket egenkapitalfinansieringsgrad. Ved fallende egenkapitalkrav reduseres kravet til resultatgrad, og belastningen på driften vil på kort sikt bli lavere. Effekten på lang sikt er høyere lånegjeld og høyere rente- og avdragsutgifter. Det kan være fornuftig å redusere egenkapitalkravet i enkelte år med høye investeringsbehov for å unngå uforholdsmessig høy belastning på driften.

Figuren viser årlig resultatgrad i perioden 2011 til 2020.

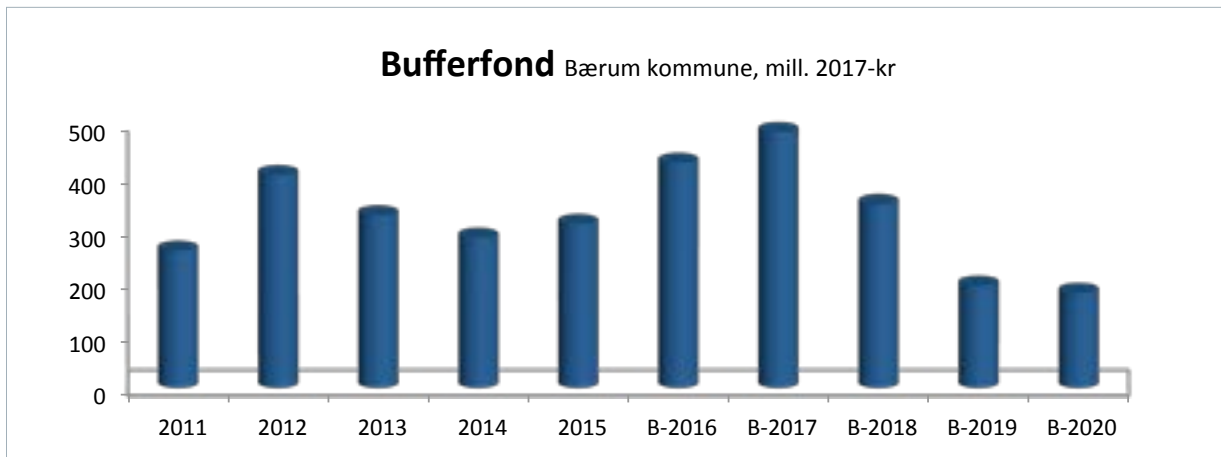
Frem til 2014 ble MVA-kompensasjonen for investeringer ført i driftsregnskapet, deretter i investeringsregnskapet. For å få sammenlignbare størrelser er det korrigert for dette i figuren over. De fem siste årene har gjennomsnittlig resultatgrad vært 4,1 prosent.

Bærum kommunes økonomi er i endring, både på grunn av befolkningsvekst, investeringsnivå og demografisk utvikling. Resultatgraden i dette handlingsprogrammet er derfor foreslått økt utover i perioden for å oppnå ønsket egenkapitalfinansiering av investeringene og tilrettelegge for langsiktig bærekraft.

2.6.1.2 Bufferfond

Bufferfondet er kommunens salderings- og reservefond. Målsettingen er at fondet skal være på 100 mill. i slutten av handlingsprogramperioden.

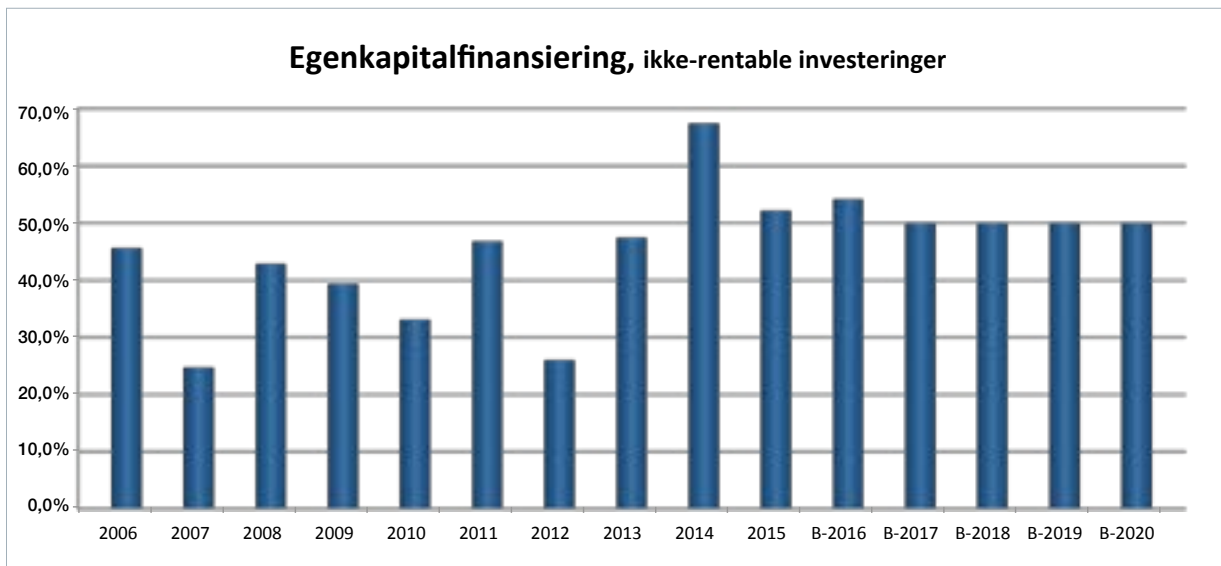
Figuren viser utviklingen i bufferfondet i perioden 2011 til 2020

Figuren viser at bufferfondet har holdt seg godt over målsettingen i hele perioden. I handlingsprogramperioden er investeringsnivået spesielt høyt i årene 2018 og 2019. Dette krever økte overføringer fra driften, noe som gjør at bufferfondet er avtagende disse årene.

2.6.1.3 Egenkapitalfinansiering (ikke-rentable investeringer)

Figuren viser egenkapitalfinansieringen for de ikke-rentable investeringene i perioden 2011 til 2020

Figuren over viser at måltallet for egenkapitalfinansiering av de ikke-rentable investeringene først har blitt innfridd de to siste årene. Investeringsaktiviteten i handlingsprogramperioden er høy, men målet om 50 prosent egenkapitalfinansiering er oppnådd i hele perioden, hvor bidrag fra driften er hoved-finansieringskilden. Dette fremkommer av resultatgraden i perioden, som i snitt ligger på 4,7 prosent.

2.6.1.4 Gjeld og gjeldsgrad

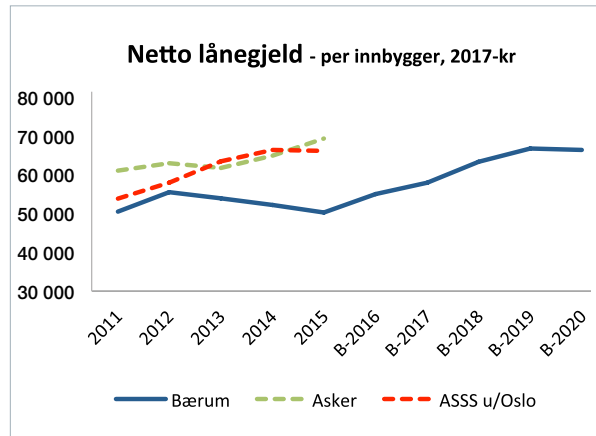
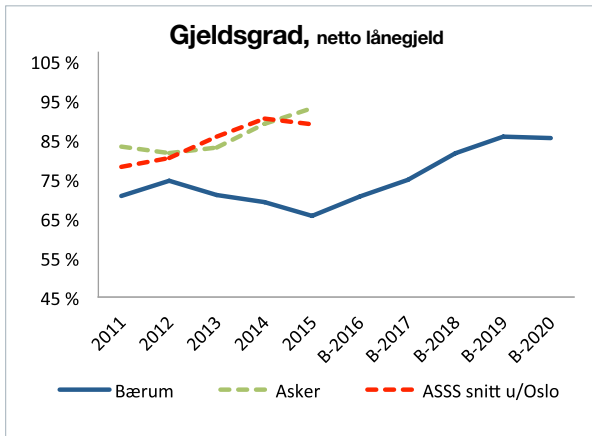
Netto lånegjeld³ som andel av driftsinntektene (gjeldsgraden) har steget de senere årene, selv om andelen falt noe fra 2012 til 2015.

Fremover er det lagt opp til betydelige investeringer. Til tross for en egenkapitalfinansiering på 50 prosent, for de ikke-rentable investeringene, vil gjeldsgraden stige i den kommende handlingsprogramperioden med det investeringsnivået som ligger til grunn i Rådmannens forslag. Gjeldsgraden ventes å nå 86 prosent i 2019–2020.

Gjeldsgraden sier noe om den samlede gjelden, målt i forhold til hvor stor andel den utgjør av sum driftsinntekter. Stiger gjeldsgraden, vil det si at gjelden stiger mer enn sum driftsinntekter.

³ Netto lånegjeld er langsiktig gjeld (eksklusive pensjonsforpliktelser) fratrukket totale utlån og ubrukte lånemidler.

Figurene viser utviklingen i gjeldsgraden og gjeld per innbygger i perioden 2011 til 2020.

Netto lånegjeld er på landsgjennomsnittet for norske kommuner, men er moderat sammenlignet med både Asker og kommunene i ASSS-nettverket sett i forhold til sum driftsinntekter.

Riksrevisjonen definerer nivået for høy lånegjeld til 75 prosent av inntektene. Gjeld mellom 65 og 75 prosent defineres som moderat. KS mener at et nivå over 100 prosent må unngås av hensyn til risikoeksponering.

3 Sektor barn og unge

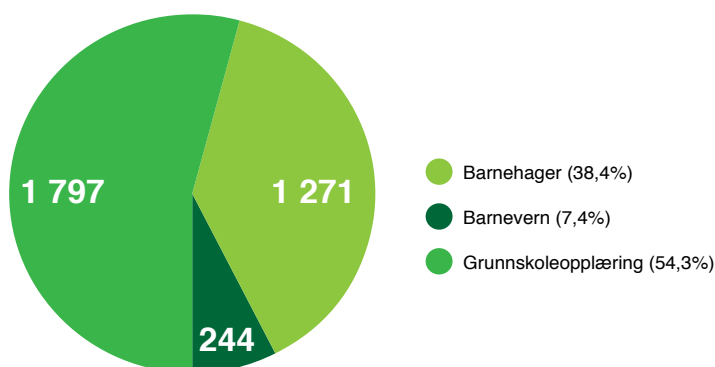
Hovedutvalget for barn og unge har det politiske ansvaret for programområdene 22 Grunnskoleopplæring, 23 Barnehager og 27 Barnevern.

3.1 Innledning

Sektor barn og unge omfatter tjenester innenfor områder som skole, barnehage, barnevern, PP-tjeneste, helsetjenester for barn og unge, ungdom og fritid, utekontakt og ulike avlastningstiltak. Målgruppen er det enkelte barn, den enkelte unge og deres foreldre/pårørende.

Sektoren skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår og et godt tilrettelagt opplæringstilbud, og skal satse på tjenester som bidrar til å styrke trygghet og tilhørighet for barn og unge og deres foreldre. Inkludering og deltagelse fra innbyggere i Bærum bidrar til å styrke sektorens arbeid for å begrense fysiske og psykiske helseplager, og når det er nødvendig, skal sektoren sørge for tidlig innsats slik at den enkelte i størst mulig grad er i stand til å mestre eget liv.

Sektor barn og unge – brutto driftsutgifter 2015
(Tall i mill. kroner)

Figuren til venstre viser fordelingen av bruttobudsjettet på de områdene innen sektor barn og unge som Hovedutvalg for barn og unge har det politiske ansvar for. Grunnskole har den største andelen av budsjettet med 54,3 prosent, barnehage har en andel på 38,4 prosent, mens barnevern har en andel på 7,4 prosent.

Utfordringer

Høringsutkastet til kommuneplanens samfunnsdel peker på fem hovedutfordringer innen sektor barn og unge. De er:

Befolkningsveksten. Prognosene viser at antall barn og unge øker i årene som kommer. Dette krever større kapasitet i barnehager og skoler. Kommunen trenger å bygge nytt. De økonomiske utfordringer dette medfører, krever mer kostnadseffektive enheter og en tydelig prioritering av kjernevirksomheten. Samtidig må byggene benyttes bedre i sambruk med øvrige kommunale tjenester og det enkelte lokalmiljø.

Gode oppvekstvilkår for alle. Til tross for generelt gode oppvekstvilkår i Bærum, er det barn og unge som faller utenfor og sliter med problemer av ulik art. Tjenester og tilbud skal utformes og gis på en slik måte at de

bidrar positivt til å styrke barn og unges egne ressurser til å mestre eget liv. Når det er behov for det, skal ekstra innsats settes inn så tidlig som mulig. Satsingen «*Sammen for barn og unge*» er rettet mot bedre samordning og samhandling i det forebyggende arbeidet for barn og unge.

Reell innbygger- og brukervedvirkning. Foreldre, barn og unge skal få medvirke og ha innflytelse i saker som angår dem. Tjenestene skal rettes inn på en slik måte at barn og unge får mulighet til å finne frem til det som motiverer dem til utvikling og vekst.

Ressursutfordringen. Ressursbruken i virksomhetene må i større grad dreies mot tidlige barneår og mot kjernevirksomheten. Tidlig og helhetlig innsats er avgjørende for gode resultater.

Mangfold og inkludering. Arbeid med inkludering og aksept av mangfold i oppveksten skal bidra til å forebygge fremtidig utenforskap. Barn og unge trenger en faglig og sosial kompetanse av slik kvalitet at de står godt rustet til å møte det samfunn de skal ut i som voksne. God språkopplæring og språkforståelse er viktig for kommunikasjon og inkludering.

3.1.1 Sektorens hovedgrep for å møte kommunens hovedmål og utfordringer

Sektorens overordnede mål for tjenestene er å se barns læring, mestring og selvhjulpenhet i et livslangt tidsperspektiv. I forhold til kommunens hovedmål innebærer det følgende:

Sikre bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring

For barn og unge handler dette om tverrfaglig og samordnet innsats, at vi gjør det som virker, at vi søker og deler kunnskap og erfaringer, at vi gjør overganger enklere, at vi fokuserer på det som skaper mestring og selvhjulpenhet, at vi er til stede der barn og unge er og setter inn ekstra ressurser for dem som trenger det.

Forskning og erfaringer tilsier at kommunen fremover må fokusere mer på tidlig innsats i sitt arbeid blant barn og unge.

Barn og unge som lever under vanskelige oppvekstvilkår skal få tidlig hjelp for å hindre at vansker utvikler seg til langvarige problemer og utenforskap. Barnevernsbarns skolegang vil være et viktig innsatsområde i denne sammenheng. Forskning viser at den innsats som legges inn i tidlige barneår eller tidlig i problemutviklingen, reduserer behovet for omfattende tiltak på et senere tidspunkt.

Sikre en balansert samfunnsutvikling som er mangfoldig, grønn og urban

Tjenestene innenfor sektor barn og unge bidrar til å forme og utdanne morgendagens voksne innbyggere. De enkelte tjenestene har stort fokus på hva vi må legge vekt på fremover for å skape gode lokalsamfunn og klimakloke holdninger og adferd. Barnehage, skole, ungdomstilbud og boliger er gode arenaer for denne dannelsen.

Barnehager og skoler er arealkrevende. Det viktigste virkemiddelet for klimaklok etablering og drift av byggene er å kunne redusere antall kvadratmeter per barn/elev. I løpet av året vil det foreligge forslag til hvordan vi kan få til det når kommunen skal bygge nye skoler.

Være en innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft

Dette handler om vår evne til å bruke ny kunnskap når tjenester utvikles og til å gjøre det som trengs for å gjennomføre endringer.

Digital skolehverdag er et paradigmeskifte i norsk skole. Vi ser allerede at satsingen skaper nye forutsetninger. Læreres arbeidsdag endres, elevene er i større grad enn tidligere, medskapende i egen læring. Opplæringstilbudet for elever med spesielle behov er i kraftig utvikling. Satsingen skal følges tett. Rådmannen kommer tilbake med en egen sak våren 2017.

Legge dialog og medvirkning til grunn for utvikling av bedre løsninger

Det er praksis for dialog og medvirkning med foreldre i de fleste av tjenestene innen sektor barn og unge. For mange er dette nedfelt i lovverk. Fremover trenger vi å arbeide langs to linjer.

For det første må det være dialog og medvirkning om reelle saker når foreldre involveres til å delta. Foreldreperspektivet er viktig når spørsmål om barn og unges oppvekstmiljø er til diskusjon.

For det andre trenger vi å utvikle bedre former for medvirkning og dialog direkte med barn og unge, slik at de får innflytelse på de beslutninger som skal tas. Barnekonvensjonen gir dem rettigheter til å bli hørt, involvering gir muligheter og delaktighet gir motivasjon.

3.1.2 Grep og konkretiseringer i forslag til handlingsprogram

I dette handlingsprogrammet foreslår Rådmannen å konkretisere innsatsen mot tre områder. Det er:

Tidlig innsats. Rådmannen foreslår å styrke arbeidet med et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø i barneskolene. Det foreslås midler for å kunne håndtere økt bosetting av flyktninger. Forslaget handler også om å prioritere ressurser tidlig i barneårene, både gjennom dreining av innsatsen innenfor spesialundervisning og ved etablering av veiledningssenter for barnehagene. Det forebyggende og tidlige arbeidet rettet mot psykiske lidelser, press og stress og ungdom og rus, skal også styrkes.

Tilpasset opplæring. Her foreslår Rådmannen tiltak som skal bidra til en rausere normalitetsforståelse, mer opplæring i fellesskap og ulike tiltak for ulike grupper. Følgeforskning knyttet til pilotering av digital skolehverdag kan gi nyttige erfaringer knyttet til tilpasset opplæring.

Kapasitetsutfordringen. Rådmannen foreslår å følge den langsiktige investeringsplanen for å skaffe den kapasitet som er nødvendig i barnehager og skoler. Samtidig skal det arbeides med å få på plass løsninger som er klimakloke, arealeffektive og gir gode driftsløsninger.

Nærmere omtale av tiltakene ovenfor og andre enkelttiltak følger i kapitlene for hvert programområde.

3.2 Grunnskoleopplæring

Programområdet omfatter seks resultatområder: 202 grunnskole (herunder PP-tjenesten), 213 voksenopplæring, 215 skolefritidstilbud, 222 skolelokaler (FDVU), 223 skoleskyss og 383 musikk- og kulturskole.

3.2.1 Innledning

Kunnskap og kompetanse er nødvendige forutsetninger for å finne løsningene på dagens og fremtidens samfunnsutfordringer. Bærumsskolen skal være i front for å trekke inn ny kunnskap og moderne teknologi for å ruste elevene for fremtiden. Skolen skal både utdanne og danne. Elevene skal få høyt skolefaglig utbytte av opplæringen. Parallelt skal den enkelte få kunnskap, holdninger og ferdigheter til å mestre eget liv og inngå nære relasjoner.

Rådmannen har i dette handlingsprogrammet skjermet grunnskolen for nye budsjettreduksjoner. Samtidig styrkes innsatsen for et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø, og det legges opp til fortsatt demografikompensasjon samt kompensasjon i tråd med en økt andel flyktninger. Det fremmes også forslag om ytterligere satsing på trygge læringsmiljø ved å tilsette dedikerte miljølæreresressurser ved alle barneskoler. Videre foreslår Rådmannen fokus på mulighetsrommet i tilpasset opplæring i fellesskapet versus spesialundervisning. Digital skolehverdag er en sentral faktor innen flere av utviklingstiltakene som fremmes innen grunnskole.

3.2.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Nedenfor kommenteres de viktigste trendene i KOSTRA-tallene. En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor Barn og unge* som ble behandlet i Hovedutvalg for barn og unge våren 2016. Virksomhetsanalysen rulleres våren 2017.

- Bærum har netto driftsutgifter per elev som er fem prosent lavere enn gjennomsnittet i ASSS-nettverket.
- Gruppestørrelsen 1.–10. trinn er fem prosent høyere enn gjennomsnittet.
- Resultatene på nasjonale prøver og eksamener er de høyeste i nettverket.

Bærum har store skoler og andelen befolkning med høyere utdanning er høyere enn landsgjennomsnittet, noe som indikerer at Bærum bør ha lavere kostnader og bedre læringsresultater enn ASSS-snittet.

3.2.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø

Et trygt og inkluderende læringsmiljø har en egenverdi, men bidrar også til elevenes læring. Bærumsskolens plan for å sikre elevene et godt psykososialt læringsmiljø skal revideres i tråd med nasjonale føringer fra Djupe-dalutvalgets utredning (NOU 2015:2 – «Å høre til»), samt i tråd med den brede evalueringen som er gjennomført av kommunens forsvarlighetssystem knyttet til opplæringslovens § 9A. Rådmannen foreslår en styrking av arbeidet med det psykososiale læringsmiljøet ved barneskolene.

Forebygge press og stress

Barn og unges opplevelse av press og stress kan i noen tilfeller føre til psykiske vansker og utenforskap. I tillegg til hjem og fritid, er skolen en viktig ramme i barn og unges liv. En skolehverdag skal preges av anerkjennelse og *positive* forventninger til sosial og faglig innsats. Den nyutviklede digitale ressurspermen *Psykisk helse i bærumsskolen* danner grunnlaget for en tverrfaglig innsats for å gi barn og unge en robust psykisk helse og tro på seg selv. I utgangspunktet har de aller fleste egne ressurser til å takle hverdagen. Imidlertid har alle nytte av å lære seg strategier for å håndtere perioder med stress og press. Verktøyet *Psykologisk førstehjelp* blir derfor implementert på stadig flere klassetrinn med opplæring av elever, foreldre og lærere. Videre økes innsatsen knyttet til oppfølging av fravær. Denne innsatsen krever også et tett samarbeid med foreldre og kommunens øvrige tjenestetilbud for barn og unge.

Rausere normalitetsforståelse og tilpasset opplæring i fellesskapet

Om lag syv prosent av elevene i bærumsskolen mottar spesialundervisning, dette er 0,4 prosent under ASSS-snittet. I de senere årene har flere forskere satt spørsmålsteget ved hvilket læringsutbytte disse elevene har av tilbudet som gis. Likeens er det grunn til å se nærmere på om normalitetsforståelsen er for snever. Dette er et innsatsområde initiert i tett samarbeid med områdene Barnehager og Barne- og ungdomstjenester. Ellers har

pilotprosjektet Digital skolehverdag gitt bærumskolene interessante erfaringer knyttet til tilpasset opplæring. Disse erfaringene skal videreføres og undersøkes gjennom følgeforskning. I sum skal praksisendringer flytte en andel ressurser fra øremerkede timer for enkeltelever til differensiert og tilpasset opplæring for flest mulig i fellesskapet.

Høyt presterende elever

Tilpasset opplæring og raus normalitetsforståelse er viktig for alle. Statistisk sett er mellom tre og fem prosent av elevene i bærumskolene i gruppen høyt presterende elever. I likhet med alle andre elever har disse barna krav på en opplæring som er mest mulig tilpasset deres evner og forutsetninger. Bærumskolene har utviklet en digital ressursperm som forsknings- og teorigrunnlag for arbeidet med tilpasning til de evnerike elevene. Videre er det utviklet verktøy for å kartlegge elever innenfor målgruppen. En gruppe ansatte fra samtlige skoler har i løpet av tre semestre fått grundig opplæring. Skoleringen har spesielt satt fokus på praktisk utprøving knyttet til hvilken organisering og undervisning som fremmer disse elevenes motivasjon, læringsutbytte og opplevelse av anerkjennelse. Videre har det vært benyttet innovasjonsmetodikk for å komme tettere på denne elevgruppens behov samt deres forslag til gode løsninger. Disse løsningene implementeres nå ved samtlige skoler. I sum skal effekten gi elevgruppen mestring, motivasjon og læring samt anerkjennelse og opplevelsen av å få utnyttet eget potensial.

Digital skolehverdag

I skoleåret 2016–2017 har ti nye skoler blitt del av bærumskolens pilotering av digitale (personlige) læringsverktøy for økt læringsutbytte. Elevene får mulighet til å lære hva som helst, når som helst, hvor som helst og sammen med hvem som helst. Parallelt med innsatsen forskes det på både kvalitative og kvantitative resultat og gevinstrealisering. Digital skolehverdag har eksempelvis endret læreres arbeidshverdag, skapt helt ny språkbistand for minoritetspråklige elever og gitt elever med spesialpedagogiske behov nye læringsverktøy. Rådmannen kommer tilbake med en egen sak våren 2017.

Fullført videregående skole

Andelen bærumslever som fullfører videregående utdanning økte ytterligere forrige skoleår. Det er grunn til å sette dette i sammenheng med skolens innsats for at elever skal avslutte ti års skolegang med solid faglig utgangspunkt for videre skolegang. Den videre innsatsen kan sammenfattes i de allerede nevnte tiltakene. Skolen skal både danne og utdanne. Inkludering, mestring, selvhjelpenhet skaper trivsel og motivasjon. Dette er den beste plattform for også å lykkes med det skolefaglige arbeidet. Anerkjennelse og opplevelse av å bli sett og hørt trekkes frem som suksessfaktor både av elevene selv og forskning.

Elevtallsvekst og behov for økt skolekapasitet

Elevtallsveksten indikerer at det er behov for en omfattende økning av skolekapasiteten. I første fase handler dette om å utnytte den kapasiteten som er ved dagens skoler ytterligere og øke kapasiteten ved skoler der det naturlig ligger til rette for å kunne utvide med ekstra paralleller. Et tiltak er også samorganisering av skoler for økte effektiviseringsgevinster. Videre skal det bygges nye skoler i tråd med vedtatt skolebehovsanalyse. Større skoler sikrer solide fagmiljø og legger på denne måten til rette for en sterk læringskultur. Større enheter skaper også mulighet for fleksible løsninger og gir større rom for tilpasset opplæring. Arealeffektivitet, samlokalisering og flerbruk blir ellers viktige elementer i utviklingen av fremtidens skolebygg.

3.2.4 Endringer drift

3.2.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Oppdatert beregnet demografiskompensasjon	1 155,8	15,1	31,7	44,4	50,2
2	Styrking av arbeidet med et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø	1 155,8	5,2	5,2	5,2	5,2
3	Økt bosetting av flyktninger		7,3	4,8	3,6	3,4
4	Driftsmidler til nytt fagsystem Voksenopplæringen	27,5	0,4	0,4	0,4	0,4
5	Økt husleie Rykkinn skole OPS		2,0	1,5	1,1	0,7
	Sum		30,0	43,6	54,7	59,9

1. Demografiskompensasjon

Beskrivelse av tiltaket:

Opprettholde dagens ressursbruk per elev i henhold til økt befolkningsvekst. Elevene vil oppleve tilsvarende kvalitet i undervisningen som i dag, samt at lærertettheten opprettholdes.

2. Styrking av arbeidet med et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø

Beskrivelse av tiltaket:

Tidlig innsats kan hindre utvikling av alvorlige problemer for barna og dermed også redusere behovet for mer omfattende tiltak senere.

Det innføres en modell hvor barneskolene blir styrket med en dedikert miljølærerressurs, til sammen 5,75 årsverk for alle skolene. Midlene til dette ses i sammenheng med tiltak 6 *Endret skolestruktur*. Midler som frigis gjennom mer kostnadseffektive enheter brukes til å styrke satsingen på det psykososiale læringsmiljøet ved alle skoler.

Dette tiltaket skal sikre lokal kompetanseøkning og ytterligere styrke den enkelte skoles forebyggende arbeid og deltagelse i saker hvor det meldes bekymring. Parallelt etablerer Rådmannen en spesialrådgiverfunksjon innen fagfeltet med en tillagt ombudsfunksjon som kan bistå elever, foreldre og lærere som opplever behov for ekstern bistand i spesielt vanskelige saker. I tillegg foreslår Rådmannen en styrking av helsesøstertjenesten ved barneskolene.

Den individuelle retten til et trygt psykososialt skolemiljø betyr at det ikke er akseptabelt med krenkelser, mobbing, trakassering og diskriminering av elever. I tillegg skal alle elever og foresatte oppleve at de blir hørt og tatt på alvor. Det innebærer at skolen skal ha et systematisk forebyggende arbeid samt reagere umiddelbart når det avdekkes hendelser.

Mål for tiltaket:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Andel elever som har opplevd mobbing 2–3 ganger i måneden eller oftere (7. trinn/10. trinn) skal være mindre enn	3,7 %	3,5 %	2,5 %

3. Økt bosetting av flyktninger

Beskrivelse av tiltaket:

Skole og opplæring skal gi alle barn et godt fundament som grunnlag for mestring, selvhjulpenhet og livslang læring. Bærumsskolen har i løpet av de siste årene fått et mer mangfoldig preg i form av en elevgruppe bestående av mange nasjonaliteter som hver især bærer med seg en rik kultur og skaper en naturlig internasjonalisering i skolesamfunnet.

Denne endringen fordrer en innovativ og endringsdyktig bærumsskole som legger til rette for tilpasset opplæring for alle elever, med et spesielt fokus på å gi den enkelte en språkbasis som sikrer videre skolegang, samfunnsdeltagelse og arbeidsliv. Skolen skal også legge til rette for elevmedvirkning og dialog i opplæringstilbudet.

Det pågår et arbeid ved Voksenopplæringscenteret som sørger for at tjenesten blir mer effektiv når volumet øker.

4. Driftsmidler til nytt fagsystem Voksenopplæringscenteret

Beskrivelse av tiltaket:

Voksenopplæringscenteret har anskaffet nytt digitalt fagsystem sammen med Flyktningkontoret. Nyanskaffet system tilfredsstiller dagens krav til dokumentasjon og elektronisk arkivering. Det er et merbehov for drift av systemet.

5. Økt husleie Rykkinn skole OPS (offentlig-privat samarbeid)

Beskrivelse av tiltaket:

I handlingsprogram 2016 ble anslått leiekostnad for nye Rykkinn skole vedtatt. Nye beregninger viser nå at leiekostnaden er litt høyere enn tidligere beregnet.

3.2.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
6	Endret skolestruktur – større enheter		-2,0	-7,9	-10,5	-12,7
	– herav tidligere vedtatt		-2,0	-4,0	-4,0	-4,0
7	Digital skolehverdag		-2,0	-5,0	-5,0	-10,0
	– herav tidligere vedtatt		-2,0	-5,0	-5,0	-5,0
8	Tilpasse antall plasser på Haug – overlappning ved ny oppgavefordeling	71,2	-2,3	-2,9	-2,9	-2,9
	– herav tidligere vedtatt		-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
	Sum		-6,3	-15,8	-18,4	-25,6

6. Endret skolestruktur – større enheter

Beskrivelse av tiltaket:

Dette tiltaket gjelder sammenslåing av Bærums Verk og Lesterud skoler samt skolene Belset og Gommerud. Tiltaket gir økonomisk effekt fra og med 2018. Ressursene som frigis her, vil på sikt brukes til å styrke satsingen på psykososialt læringsmiljø, tiltak 2.

Det er også beregnet en mulig gevinstrealisering ved samlokalisering av Gjettum og Hauger fra og med 2020. Ellers bygges nye Bekkestua barneskole med en arealeffektivitet som årlig vil gi en økonomisk gevinst innen blant annet FDV- og energiutgifter. Ved vedtatt utvidelse av Emma Hjorth skole vil det også ligge en innsparing som foreløpig ikke er tallfestet.

Konsekvenser og risiko:

Riktig pedagogisk organisering av større skoler gir nye muligheter til å hente ut et økt læringsutbytte for elevene gjennom større fagmiljøer og sterkere læringskultur. Større enheter er også mer kostnadseffektive enn små og kan fristille midler til annen innsats innen skole.

7. Digital skolehverdag

Beskrivelse av tiltaket:

Digital skolehverdag er et paradigmeskifte i skolen og gir våre elever en helt ny tilgang til kunnskap, samt helt nye muligheter i det som innenfor skoleverket benevnes som pedagogisk produksjon. Eleven er i mye større grad medskapende i egen læringsprosess. Dette gir også ansatte i skolen en ny rolle og en annen arbeidshverdag. Tiltaket skaper også et mulighetsrom innen spesialundervisning og undervisning for minoritetsspråklige. Effekten beregnes å øke i tråd med forventet økning i antall skoler som inkluderes i satsingen. I det videre arbeidet skal det utredes og forskes på hvilke formålstjenlige omstillinger som kan iverksettes for å hente ut faglig og økonomisk gevinst. Følgforskning skal gi tilbakemeldinger blant annet innenfor elevenes læringsutbytte, endret praksis ved skolene innenfor innkjøp av læremidler, bedre læring for elever med spesielle behov innen ordinær undervisning og endringer i ansattes arbeidsdag ved innføring av nettbrett 1:1. Rådmannen kommer tilbake med en egen sak våren 2017.

Konsekvenser og risiko:

Innsatsen krever en nær dialog med foreldre samt et tett samarbeid med kommunens spisskompetanse innen IT og personvern.

8. Tilpasse antall plasser på Haug skole – overlappning ved ny oppgavefordeling

Beskrivelse av tiltaket:

Innsparingen som ble vedtatt i handlingsprogram 2016–2019 innfris ikke i sin helhet i 2017, men det legges inn et års overlappning. Det ønskes også en løsning hvor overtallige merkantilt ansatte slutter ved tidspunkt for naturlig overgang til pensjon. Rådmannen foreslår en midlertidig styrking av budsjettet.

Konsekvenser og risiko:

Et års overlappning, ved endring i oppgavefordeling ved Haug skole og øvrige tjenesteapparat, sikrer overføring av kompetanse, og god personalbehandling.

3.2.4.3 Foreldrebetaling skolefritidsordningen

Rådmannen foreslår ingen økning i foreldrebetaling for skolefritidsordningen i dette handlingsprogrammet.

3.2.4.4 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
9	Rausere normalitetsforståelse og tilpasset opplæring i fellesskapet

9. Rausere normalitetsforståelse og tilpasset opplæring i fellesskapet

Beskrivelse av tiltaket:

Om lag syv prosent av elevene i bærums skolen mottar spesialundervisning. I de senere årene har flere forskere satt spørsmålsteget ved hvilket læringsutbytte disse elevene har av tilbudet som gis i dag. Det pekes blant annet på at vedtak om spesialundervisning fattes sent i opplæringsløpet og at det er lav effekt av segregerte tiltak utenfor klassefellesskapet.

Bærums skolen vil videreutvikle den tilpassede undervisningen innenfor klassefellesskapet med de tiltakene som forskning viser at gir best effekt. Pilotprosjektet *Digital skolehverdag* har gitt bærums skolen interessante erfaringer knyttet til tilpasset opplæring. Disse skal videreføres og undersøkes gjennom følgeforskningen av satsingen. Dette er et innsatsområde initiert i tett samarbeid med områdene Barnehager og Barne- og ungdomstjenester/PP-tjenesten.

Det er også grunn til å trekke inn organisering av undervisningstilbudet for minoritetsspråklige elever i samme tiltaksbeskrivelse. Tidlig innsats innenfor klassefellesskapet innebærer også å lære norsk sammen med majoritetsspråklige. Det er også grunn til å sette fokus på den effekt *Digital skolehverdag* gir nettopp denne elevgruppen. Eleven kan lære hva som helst, når som helst, sammen med hvem som helst og benytte den læringsstrategien som passer best. Gode digitale program er også med eleven hjem via nettbrettet og kan gi viktig effekt i lekseoppfølging fra foreldre.

Mål for tiltaket:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Andel elever med spesialundervisning 1.–10. trinn	7,2 %	6,4 %	5,6 %
Andel elever med spesialundervisning 1.–4. trinn	4,8 %	5,5 %	5,9 %
Andel elever med spesialundervisning 5.–7. trinn	8,3 %	6,9 %	5,5 %
Andel elever med spesialundervisning 8.–10. trinn	8,9 %	6,9 %	5,5 %

Konsekvenser og risiko:

Det bør iverksettes tiltak på et tidlig tidspunkt i barnas skoleløp og innen de rammer som forskning peker på som mest formålstjenlige. Det betyr at ressurser må allokere fra individuelle tiltak om spesialundervisning til tilpasset opplæring i fellesskapet. I motsetning til det bildet vi ser i dag, hvor elever får vedtak om spesialundervisning på et sent tidspunkt. Videre at elever som får vedtak, beholder dette ut skoleløpet, og det er vanskelig å måle effekt av innsatsen.

3.2.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 22 Grunnskoleopplæring

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		1 439,7	1 439,7	1 439,7	1 439,7
Prisvekst			4,3	4,7	4,8	4,8
Tekniske endringer ¹⁾			-2,9	-3,4	-3,4	-3,4
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		1 155,8	15,1	31,7	44,4	50,2
Husleie og driftsutgifter lokaler			9,0	14,8	27,8	38,7
Netto FDV-utgifter – skolelokaler			6,1	12,2	25,5	36,8
– herav tidligere vedtatt			6,1	12,2	19,2	19,2
Husleie og driftsutgifter til erstatningslokaler	Tidl. vedtatt		0,7	0,7	0,7	0,7
Leieutgifter, Nadderud Arena	Tidl. vedtatt		0,2	0,4	0,5	0,5
Økt husleie Rykkinn skole (OPS)			2,0	1,5	1,1	0,7
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			-0,1	-14,9	-19,0	-26,4
Alternative skoler	Tidl. vedtatt		-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
Digital skolehverdag – økt digitalisering			-2,0	-5,0	-5,0	-10,0
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-2,0	-5,0	-5,0	-5,0
Driftsmidler til nytt fagsystem Voksenopplæringen		27,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Endret skolestruktur – større enheter			-2,0	-7,9	-10,5	-12,7
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-2,0	-4,0	-4,0	-4,0
IGLO Jong skole	Tidl. vedtatt		0,9	0,9	0,9	0,9
Naturfagstime 5. trinn, statsbudsjett	Tidl. vedtatt		2,5	2,5	2,5	2,5
Omlagging av spesialundervisning	Tidl. vedtatt		-2,3	-5,0	-5,0	-5,0
Rådmannen intensiverer prosjekt evnerike elever – KST-vedtak	Tidl. vedtatt		0,4	1,0	1,0	1,0
Styrking av arbeidet med et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø		1 155,8	5,2	5,2	5,2	5,2
Tilpasse antall plasser på Haug skole – overlapping ved ny oppgavefordeling		71,2	-2,3	-2,9	-2,9	-2,9
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig	Tidl. vedtatt		-6,4	-6,4	-6,4	-6,4
Voksenopplæringen	Tidl. vedtatt		-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Økt bosetting av flyktninger			7,3	4,8	3,6	3,4
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)			-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Økt systemrettet arbeid i PP-tjenesten (Barne- og ungdomstjenesten)	Tidl. vedtatt		-0,5	-1,0	-1,3	-1,3
Sum endringer			25,3	32,9	54,7	64,0
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		1 465,0	1 472,6	1 494,4	1 503,7

¹⁾ inkluderer også endringer ift. FDVU

3.3 Barnehager

Programområdet omfatter tre resultatområder: 201 førskole, 211 styrket tilbud til førskolebarn (herunder PP-tjenesten) og 221 førskolelokaler FDVU og skyss.

3.3.1 Innledning

Barnehage skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barns behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Fra 2016 vil alle som er født før 1. november året før, ha rett til barnehageplass innen et år. Barnehagebarn oppholder seg i barnehagen i gjennomsnitt cirka åtte timer daglig, og personalet møter foreldre to ganger daglig. Barnehagen har på denne måten en unik mulighet til å se og vurdere utvikling hos barn, og til å se og vurdere samspillet mellom barn og foreldre. Barnehagen er på denne måten en svært viktig aktør i arbeidet for kommunens satsing på *tidlig innsats*.

På bakgrunn av kommunestyrets barnehagemelding har Hovedutvalget for barn og unge vedtatt *Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagen*, som gjelder for alle barnehager i Bærum – kommunale og private.

Det foreslås driftstilpasninger som reduksjon i administrasjons- og lederressurser i barnehagene, økt husleie for den midlertidige barnehagen på Fornebu, tilpasning av moderasjonsordningen for oppholdsbetaling i barnehage, og det avsettes investeringsmidler til en ny barnehage.

3.3.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

De viktigste endringene fra 2014 til 2015 viser at Bærum har hatt en høyere økning i barnehagedekningen for barn 1–2 år og i andel ansatte med barnehagelærerutdanning eller annen pedagogisk utdanning, enn snittet blant ASSS-kommunene. I Bærum har dekningsgraden for barn 1–2 år steget med 5,3 prosent til 86,6 prosent, og antall ansatte med barnehagelærerutdanning har steget med 8 prosent til 46,3 prosent fra 2014 til 2015.

En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall for ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor barn og unge* som ble behandlet i Hovedutvalg for barn og unge våren 2016. Virksomhetsanalysen rulleres våren 2017.

3.3.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

På bakgrunn av barnehagemelding vedtatt av kommunestyret har Hovedutvalg for barn og unge vedtatt *Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagene 2015–2018*. Denne planen gjelder alle barnehager i Bærum – kommunale og private. Kvalitetsplanen redegjør for arbeidet med *kvalitetsutvikling i barnehagene* mer generelt og for arbeidet med spesielle *satsingsområder*.

I kvalitetsplanen presiseres det at arbeidet med områdene *språk, foreldresamarbeid, barn i risiko, barn med særlige behov, kosthold og fysisk aktivitet, og fra barnehage til skole* skal videreføres i barnehagene. Kvalitetsplanen har tre nye satsinger de nærmeste årene: *lekens betydning for barns utvikling, arbeid mot mobbing og realfag – undring og glede knyttet til matematikk og naturfag*. Kvalitetsplanen har ambisjon om å utarbeide et system for å måle resultater av barnehagenes arbeid med planen. Det redegjøres også for arbeidet for å oppnå nødvendig kompetanse i barnehagene.

Ny barnehagebehovsanalyse legges frem høsten 2016. Flere forhold må hensyntas ved beregning av behov.

- Ny barnehagelov vil gi flere barn rett til barnehageplass, og tilsier økt antall plasser.
- Selv om alle rettighetsbarn som det søkes for, får barnehageplass i Bærum, er det ikke alltid samsvar mellom etterspørsel og kapasitet i de ulike geografiske områdene. Selv om det alltid vil være slik at ikke alle kan få plass i nærområdet (mange søker også temabarnehager utenfor nærområdet), bør ulikheter i dekningsgrad hensyntas når nye barnehager planlegges.
- Mange eldre barnehager er små og i svært dårlig forfatning og trenger omfattende rehabilitering. Det må vurderes hvorvidt noen eldre barnehager med svært store rehabiliteringsbehov kan inngå i nye store barnehager som skal etableres. Det er gitt føringer om at nye barnehager skal bygges som store enheter som gir mer kostnadseffektiv drift. Videre skal barnehagebygg sees i sammenheng med både flerbruksmuligheter og samlokalisering med øvrige kommunale tjenester.

3.3.4 Endringer drift

3.3.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Oppdatert beregnet demografikompensasjon	1 070,6	18,7	25,9	23,2	29,2
2	Husleie ny barnehage Fornebu	2,5	10,0	10,0	10,0	10,0
	– herav tidligere vedtatt		2,5	2,5	2,5	2,5
3	Drift nytt fagsystem	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
	Sum		29,1	36,3	33,6	39,6

1. Demografikompensasjon

Beskrivelse av tiltaket:

Barnehagebudsjettet justeres årlig i henhold til endringer i barnebefolkningen. Dette skjer ved bruk av demografikompensasjonsmodell.

Fra 2015 viste befolkningsprognosen langt færre barnehagebarn enn tidligere prognoser. Det medførte at demografikompensasjonsmodellen tilsa en betydelig budsjett- og kapasitetsreduksjon for barnehagene fra 2016. Det var usikkerhet både om prognosenes validitet og om fleksibiliteten i barnehagetjenesten i forhold til å kunne tilpasse seg et så vidt betydelig nedtak på kort sikt.

Rådmannen foreslo derfor i handlingsprogram 2016–2019 at barnehagebudsjettet i første omgang ikke skulle reduseres i tråd med de tall demografikompensasjonsmodellen viste, men at både modellen og de økonomiske behov i stedet skulle vurderes nærmere inn mot Økonomimelding 1 2016. I tillegg til at omstilling skulle skje i tråd med mer langsiktige utviklingstrekk for de ulike områdene av kommunen. Tiltakene: *Omorganisere barnehagetilbudet, optimalisere barnehagetilbudet og tilpasse barnehagekapasiteten til lokale behov*, ble lagt frem og vedtatt i handlingsprogram 2016–2019.

Erfaringene frem mot Økonomimelding 1 2016 var både at utvikling i barnetall i stor grad viste seg å stemme med beregningene i demografikompensasjonsmodellen, og at det var fleksibilitet i tjenesten til å ta ned volumet i tråd med utviklingen i barnetall. Rådmannens konklusjon var derfor å opprettholde demografikompensasjonsmodellen slik den foreligger, i det videre budsjettarbeidet.

Befolkningsprognosen utarbeidet i 2016 viser en jevn vekst i antall barn i barnehagealder frem mot år 2036, se kapittel 8 – Befolkningsvekst og boligbygging. Det er usikkert hvor høy veksten vil bli fordi det er høy mobilitet (mye flytting) i familier med barn i denne aldersgruppen. Demografikompensasjonsmodellen vil derfor kunne vise store svingninger fra år til år. I planleggingen av barnehagekapasitet er det derfor nødvendig å planlegge for at utviklingen kan avvike fra det framskrivingen legger opp til.

For å kompensere for økningen i barnetallet i handlingsprogramperioden foreslås det å øke driftsrammen med 18,7 millioner kroner fra 2016 til 2017, og videre øke med 29,2 mill. frem til 2020. Med denne demografikompensasjonen opprettholdes dagens nivå på tjenestene.

2. Husleie ny barnehage Fornebu

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket vil ivareta behov for nye barnehageplasser på Fornebu. Tiltaket planlegges også for å frigjøre lokaler til nye skoleplasser i tilknytning til Storøya skole. Det planlegges at Nansenparken midlertidige barnehage fraflytter sine lokaler for å frigjøre lokaler til skoleplasser.

Forhandlinger så langt om leieavtale av lokaler til ny barnehage gir et estimat på 10 mill. kroner per år. Det ble i handlingsprogram 2016–2019 bevilget 2,5 mill. til husleiekostnader. Merbehovet blir 7,5 mill. i året.

Det arbeides aktivt for at ny barnehage skal stå klar til oppstart 1. januar 2017.

Tiltaket vil bety at kommunen vil kunne oppfylle ønsket om barnehageplass i nærmiljøet for foreldre på Fornebu. Barn og foreldre som i dag har plass i Nansenparken barnehage, vil oppleve å måtte skifte barnehage en gang før ny flytting til permanent barnehage i 2018. Ansatte vil også oppleve tilsvarende flytting av sitt arbeidssted.

3. Drift nytt fagsystem

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket sikrer drift av nytt fagprogram for behandling av søknader om barnehageplass. Fagprogrammet er anskaffet etter en anskaffelsesprosess våren 2016. Investeringsmidler ble lagt inn i økonomiplanen for 2013–2016. Tiltaket gjelder drift av nytt fagprogram. Nytt fagprogram har høyere årlig driftskostnad enn gammelt fagprogram.

Nytt fagprogram er mer brukervennlig for barnehager og foreldre. Effekt av tiltaket ble tatt ut i handlingsprogram 2016–2019 ved nedbemanning av et årsverk.

Fagprogrammet er anskaffet og er en forutsetning for at barnehageopptaket kan gjennomføres fra 2017.

3.3.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
4	Redusert toppressurs	52,3	-4,5	-4,5	-9,0	-9,0
	– herav tidligere vedtatt		-6,5	-9,0	-9,0	-9,0
5	Statlig moderasjonsordning foreldrebetaling	6,5	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
6	Administrative reduksjoner	3,6	-1,8	-2,2	-2,7	-2,7
	– herav tidligere vedtatt		-1,2	-1,6	-2,1	-2,1
7	Strukturendringer i barnehagene	365,1				-6,4
	Sum		-8,2	-8,6	-13,6	-20,0

4. Redusert toppressurs

Beskrivelse av tiltaket:

I handlingsprogram 2015–2018 foreslo Rådmannen å effektivisere driften i barnehagene ved å øke antallet barn per lederressurs i store barnehager. Når kommunen reduserer utgifter til kommunale barnehager, får det etter regelverket tilsvarende effekt for private barnehager to år senere. Tiltaket var derfor beskrevet med en gradvis opptrapping av effekten, fra 2 mill. første år, 4,5 mill. andre år, 6,5, mill. tredje år til 9 mill. siste år. Kommunestyret vedtok at tiltaket skulle starte i 2017 i stedet for i 2015, og fjernet dermed innsparingsbeløpene for de to første årene. Forventet innsparing for de neste årene (2017 og 2018) ble ikke endret. Rådmannen foreslår å tilføre ressurser til barnehagene i to år for å kunne gjennomføre en opptrapping av reduksjon i lederressurser i barnehager i henhold til opprinnelig plan, men med to års forskyvning ut i tid. Det vises i denne sammenheng til tilstandsrapport for skoler og barnehager hvor det fremgår at barnehagene i dag har færre fagstillinger med dispensasjon fra lovpålagt utdanning.

5. Statlig moderasjonsordning foreldrebetaling

Beskrivelse av tiltaket:

Regjeringen innførte med virkning fra mai 2015 en nasjonal ordning med redusert foreldrebetaling for foreldre med lav inntekt. Bærum hadde allerede en ordning med redusert foreldrebetaling for foreldre med lav inntekt. Nasjonal ordning er delvis overlappende med kommunal ordning. Det ble i handlingsprogram 2016–2019 informert om at Rådmannen vil komme tilbake med forslag til hvordan ny nasjonal ordning og etablert kommunal ordning kunne tilpasses. Rådmannen foreslår å avvikle kommunal ordning som en tilpasning til nasjonal ordning.

Den nasjonale ordningen medfører at flere foreldre får redusert foreldrebetaling, og at de med lavest inntekt vil få mer reduksjon i foreldrebetalingen enn etter den etablerte kommunale ordningen. Noen foreldre vil få en mindre reduksjon i foreldrebetalingen.

Opprettholdelse av kommunal ordning vil kreve økt administrativ ressursbruk.

6. Administrative reduksjoner

Beskrivelse av tiltaket:

Det vil bli gjennomført en reduksjon av ett administrativt årsverk som er holdt ledig siste år.

Konsekvenser og risiko:

Mindre ressursbruk i administrasjonen.

7. Strukturendringer i barnehagene

Beskrivelse av tiltaket:

Det er gitt føringer om at nye barnehager skal bygges som store enheter som tilrettelegger for mer effektiv drift. Rådmannen vil fortsette arbeidet med å se på hvilke strukturelle endringer i barnehagene som kan gi en mer kostnadseffektiv drift. Samlokalisering med øvrige kommunale tjenester vil også kunne gi flerbruksmuligheter og en økonomisk gevinst for kommunen totalt.

Konsekvenser og risiko:

Tiltaket må utredes videre i tråd med det enkelte byggeprosjekt, tiltaket vil ikke få konsekvenser for antall ansatt, siden det er vekst i antall barnehageplasser, men det kan føre til at ansatte må bytte arbeidssted ved nybygg.

3.3.4.3 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
8	Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagen – systematisk kvalitetsutvikling og kvalitetsoppfølging
9	Kvalitetsplan for barnehage – økt kompetanse
10	Kvalitetsplan for barnehagen – satsingsområder i perioden 2015–2018
11	Tidlig innsats – veiledningssenter

8. Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagen – systematisk kvalitetsutvikling og kvalitetsoppfølging

Beskrivelse av tiltaket:

Det er utviklet et verktøy – *lokal ståstedsanalyse* – for kartlegging av barnehagenes utgangspunkt for videre arbeid med de mål som framgår i *Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagen*. Resultat fra denne kartleggingen legges frem høsten 2016. Det vil bli utviklet et system for videre oppfølging av barnehagene, et system for å bistå den enkelte barnehage i arbeidet med kvalitetsplanen.

Årsplanen er et lovpålagt og viktig dokument for den enkelte barnehage. Det arbeides for at alle barnehager skal få en felles mal for årsplan.

Mål for tiltaket:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Barnehagene har gjennomført ståstedsanalysen	0 %	95 %	100 %
Barnehagene får systematisk oppfølging	0 %	100 %	100 %
Barnehagene bruker felles mal for årsplan	0 %	80 %	90 %

Konsekvenser og risiko:

Oppfølging av barnehagemeldingen, sikre kvalitetsutvikling i alle barnehager.

9. Kvalitetsplan for barnehagene – økt kompetanse

Beskrivelse av tiltaket:

Den mest avgjørende faktoren for god kvalitet i barnehagene er personalets kompetanse. Det legges opp til å gi alle ansatte en grunnkompetanse, og det legges opp til at kompetanseutvikling i stor grad skal foregå ute i barnehagene. I tillegg tilbys barnehagene faglig påfyll og støtte i form av kurs. *Pedagogisk ledelse, grunnkompetanse for assistenter, observasjonskompetanse og kompetanse om barns sosiale og emosjonelle utvikling* er valgt ut som viktige kompetanseområder.

Mål for tiltaket:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Andel pedagogiske ledere som har gjennomført opplæring i tema pedagogisk ledelse	64 %	90 %	95 %
Andel assistenter som har gjennomført opplæring i grunnkompetanse for assistenter (pilot i 2015 med 24 deltagere)	2,4 %	60 %	98 %
Andel ansatte som har gjennomført kurs/opplæring i observasjonskompetanse	-	75 %	95 %
Andel ansatte som har gjennomført kurs/opplæring i kompetanse om barns sosiale og emosjonelle utvikling	14,4 %	85 %	95 %

Konsekvenser og risiko:

Oppfølging av barnehagemeldingen, sikre kompetanseutvikling i alle barnehager.

10. Kvalitetsplan for barnehagene - satsingsområder i perioden 2015–2018

Beskrivelse av tiltaket:

I *Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagene* presiseres det at arbeidet med utvikling av arbeidet med områdene *språk, foreldresamarbeid, barn i risiko, barn med særlige behov, kosthold og fysisk aktivitet, og fra barnehage til skole* skal videreføres.

Kvalitetsplan for Bærumsbarnehagene har tre nye viktige satsinger de nærmeste årene: *Lekens betydning for barns utvikling, arbeid mot mobbing og realfag – undring og glede knyttet til matematikk og naturfag*. Kvalitetsplanen tydeliggjør mål og strategier for arbeidet med disse satsingsområdene.

Lekens betydning for barns utvikling

Lek er den viktigste aktiviteten for barnehagebarn, og den skal ha en stor plass i deres liv. Leken er barnas måte å være på og det er gjennom leken barna gjør livskvalifiserende erfaringer. Leken handler om læring på alle områder, samtidig som den er viktig for kreativ utfoldelse. Leken har også en egenverdi, og den gir barna glede, frihet og fravær av forventninger. Undersøkelser viser at det viktigste for barnehagebarn er å få delta i lek, og at det verste for barn er å ikke få delta i lek. Alle barn skal ha muligheter til å ha venner og oppleve vennskap i Bærumsbarnehagen. Barnehagene skal arbeide systematisk med å stimulere og utvikle samspillsferdigheter hos alle barn, gi tid og rom til leken i barnehagen og sørge for synlig tilstedeværelse og aktiv voksendeltagelse i lek.

Arbeid mot mobbing

Ingen barn skal mobbe eller bli mobbet i barnehagen. Barns opplevelse av seg selv og sin egenverdi utvikler seg i samspill med omgivelsene. Mobbing er alvorlig fordi det har store personlige konsekvenser. Barn som utsettes for mobbing, fratras både livsmot og verdighet. Forskning viser at barn som mobber og som har opplevd mobbing, har en forhøyet risiko for å utvikle psykiske vansker senere. Arbeidet for å forebygge mobbing, marginalisering og utenforskap starter derfor allerede i barnehagen. Barnehagene i Bærum skal handle raskt og ta de grep som er nødvendige for at eventuell mobbing opphører. Samarbeid med foreldrene står sentralt i det miljøskapende og mobbeforebyggende arbeidet i barnehagene. Aktiv medvirkning og godt samarbeid med foreldre er avgjørende dersom mobbing oppstår. *Handlingsplan mot mobbing* trådte i kraft 1.1.2016. Med utgangspunkt i handlingsplanen utarbeider hver enkelt barnehage en tiltaksplan.

Realfag – undring og glede knyttet til matematikk og naturfag

Realfag er en fellesbetegnelse for de naturvitenskapelige fagene og omfatter både matematikk og naturfag. Barn har en naturlig interesse for realfag og evne til å lære realfag allerede i barnehagealder. Matematikk og naturfag er ofte en naturlig del av det som skjer i barnehagen. Realfag stimulerer barns kognitive utvikling, og

dette vil kunne påvirke senere prestasjoner i både realfag og andre fag. Det barn lærer av realfag i barnehagen, danner et viktig grunnlag for senere læring i realfagene på skolen. Barns tidlige matematikkunnskaper har effekt på senere skoleprestasjoner og danner et viktig grunnlag for senere matematikklæring. Tall og telling blir fremhevet som spesielt viktige områder. Forskningen i både matematikk og naturfag legger stor vekt på at læring i barnehagen bør innrettes som undersøkende læring. Læringen bør ta utgangspunkt i det barn vet og ønsker å vite, deres nysgjerrighet og undring. Barnehagene skal gi barna ulike opplevelser fra lek med tall og former og stimulere til barns glede over naturen og skape undring over naturens mangfoldighet. Barnehagene skal delta i realfagsprosjektet i Bærum.

Mål for tiltaket:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Barnehagene jobber aktivt for å sikre at alle barn opplever et godt lekemiljø	Ikke registrert	100 %	100 %
Barnehagene har egen plan og arbeider aktivt med forebygging av mobbing	Ikke registrert	100 %	100 %
Barnehagene jobber aktivt med matematikk og naturfag	Ikke registrert	100 %	100 %

Konsekvenser og risiko:

Oppfølging av *Barnehagemeldingen*, sikre kvalitetsutvikling i alle barnehager.

11. Tidlig innsats – veiledningssenter

Beskrivelse av tiltaket:

Barnehagen har en unik posisjon til barn og foreldre. Samtidig som barnehagen vil kunne fange opp skjevutvikling tidlig, er barnehagen også en arena hvor nødvendige tiltak kan iverksettes raskt, jamfør tidlig innsats.

I dag får mange barnehagebarn med særlige behov ekstra støtte i form av spesialpedagogiske tiltak, på bakgrunn av sakkyndig utredning av PP-tjenesten og etter enkeltvedtak etter barnehageloven. Dette dreier seg om tiltak som medfører saksbehandlingstid som igjen fører til at det tar tid før tiltak iverksettes. Det brukes også forholdsvis mye ressurser til gjennomføring av forvaltningsoppgavene som enkeltvedtak krever. I samarbeid med PP-tjenesten foreslås det opprettet et veiledningssenter for barnehagene. Tiltaket skal styrke personalet i barnehagen til å raskt kunne se behov for og iverksette nødvendige tiltak overfor enkeltbarn i barnehagen.

Mål for tiltaket:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Opprette veiledningssenter i samarbeid med PP-tjenesten	Ikke registrert	Oppnådd	Oppnådd
Barnehagene benytter veiledningssenteret (språk/adferd)	Ikke registrert	95	100

Konsekvenser og risiko:

Flere barn med særlige behov får riktig hjelp tidligere. Personalet i barnehagene får kompetanseheving, og barnehagene får hjelp med organisasjonsutvikling.

3.3.5 Økonomiske driftsrammer for programområdet 23 Barnehager

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		1 109,9	1 109,9	1 109,9	1 109,9
Prisvekst			-0,2	-1,1	-1,4	-1,4
Tekniske endringer ¹⁾			-0,2	-0,3	-0,2	-0,2
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		1 070,6	18,7	25,9	23,2	29,2
Husleie og driftsutgifter lokaler			16,0	17,9	20,5	21,7
Netto FDV-utgifter - barnehagelokaler			6,0	7,9	10,5	11,7
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		6,9	10,2	12,5	12,5
Husleie ny barnehage Fornebu		2,5	10,0	10,0	10,0	10,0
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		2,5	2,5	2,5	2,5
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			-17,3	-25,8	-34,3	-40,7
Administrative reduksjoner		3,6	-1,8	-2,2	-2,7	-2,7
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-1,2	-1,6	-2,1	-2,1
Drift nytt fagsystem		0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Norm for grunnbemanning i nye barnehager	Tidl. vedtatt		-0,4	-1,1	-1,8	-1,8
Omorganisere barnehagetilbudet	Tidl. vedtatt		-2,0	-2,2	-2,5	-2,5
Optimalisere barnehagetilbudet	Tidl. vedtatt		-4,1	-5,1	-5,8	-5,8
Optimalisere barnehagetilbudet – Ståvi barnehage vurderes når barnehagebehovsplan foreligger – KST-vedtak	Tidl. vedtatt		2,5	-2,1	-2,1	-2,1
Redusert toppressurs		52,3	-4,5	-4,5	-9,0	-9,0
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-6,5	-9,0	-9,0	-9,0
Statlig moderasjonsordning foreldrebetaling		6,5	-1,9	-1,9	-1,9	-1,9
Strukturendringer i barnehagene		365,1				-6,4
Tilpasse barnehagekapasiteten til lokale behov	Tidl. vedtatt		-4,4	-5,0	-5,8	-5,8
Utdanning av pedagoger	Tidl. vedtatt		-0,6	-1,6	-2,6	-2,6
Åpen barnehage	Tidl. vedtatt		-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Sum endringer			17,0	16,6	7,8	8,6
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		1 127,0	1 126,6	1 117,7	1 118,5

¹⁾ inkluderer også endringer ift. FDVU

3.4 Barne- og ungdomstjenester

Området Barne- og ungdomstjenester omfatter tjenester innenfor syv ulike programområder: 27 Barnevern, 22 Grunnskoleopplæring og 23 Barnehager (PP-tjenesten), 32 Pleie og omsorg (Avlastning, Homestart, Akutthjelpen, Tilrettelagt fritid), 36 Kommunehelse (Helsetjenester barn og unge, inkludert rehabilitering barn og unge, og Kriminalitets-forebyggende arbeid (SLT)), 33 Sosialtjeneste og bolig (Utekontakten) og 52 Kultur og fritid (Ungdom og fritid)

Område Barne- og ungdomstjenester har således en andel av budsjettene på flere sektorer, både barn og unge, bistand og omsorg og miljø, idrett og kultur:

- Programområde 27 Barnevern, 22 Grunnskole og 23 Barnehager vedtas innenfor Hovedutvalg for barn og unge.
- Programområde 32 Pleie og omsorg, 33 Sosialtjeneste og bolig og 36 Kommunehelse vedtas innenfor Hovedutvalg for bistand og omsorg.
- Programområde 52 Kultur og fritid vedtas innenfor Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur.

3.4.1 Innledning

De fleste barn og unge i Bærum kommune har gode oppvekstvilkår, men utfra nasjonale tall antas det at cirka 10–15 prosent sliter med problemer av ulik art og at cirka tre prosent faller utenfor ordinære tilbud.

Barne- og ungdomstjenestenes ambisjon er å fremme inkludering, mestring og medvirkning og å forhindre sosialt utenforskap gjennom tidlig innsats og tverrfaglige tjenester. Dette følges opp gjennom tverrfaglig satsing med utgangspunkt i *Tiltaksplan sammen for barn og unge* og *Lokal handlingsplan mot ekstremisme*. Hensikten er en mer målrettet innsats som fanger opp flere barn, unge og familier i risiko. Barnekonvensjonen er satt på kartet i alle tjenester.

3.4.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Nedenfor kommenteres de viktigste trendene i KOSTRA-tallene. En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i virksomhetsanalyse for sektor barn og unge og virksomhetsanalyse for sektor bistand og omsorg som ble behandlet i henholdsvis Hovedutvalg for barn og unge og Hovedutvalg for bistand og omsorg våren 2016. Virksomhetsanalysene vil rulleres våren 2017.

Helsetjenester barn og unge

- Bærum bruker mindre på helsetjenester til barn og unge enn ASSS-snippet.
- Kommunen har god helsesøsterdekning på ungdomstrinnet. I videregående skole er Bærum høyest i nettverket.
- Barneskolen ligger på snippet i ASSS, mens helsestasjonene ligger 16 prosent lavere enn de andre kommunene i nettverket.

Barnevernet

- Målet om økning i antall meldinger og undersøkelser er nådd.
- Antall meldinger til barnevernet økte fra 2014 til 2015, men Bærum ligger fortsatt laveste i ASSS-nettverket. Dette kan ha sammenheng med kommunens sosioøkonomiske profil.
- Enhetskostnadene til administrasjon er redusert.
- Antall saker per saksbehandler har økt fra 10,1 i 2014 til 11,5 i 2015.
- Kommunen har flere kostbare plasseringer i fosterhjem sammenlignet med andre kommuner. Alternative tilbud som kan redusere behovet for fosterhjemplasseringer vil bli iverksatt.

Avlastningstjenester til barn og unge

- Antall brukere er stabilt, men antall timer per bruker til individuell avlastning er økt.
- Nedgang i enhetskostnad per bruker i institusjon.
- Økning i antall produserte døgn i institusjon, og kostandene ligger fortsatt høyere enn i sammenlignbare kommuner.

3.4.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Tidlig innsats

Implementere vedtatt tiltaksplan *Sammen for barn og unge*. Gjennom tidlig innsats skal de ansatte handle når de er bekymret for barn og unges livssituasjon og livskvalitet. Tverrfaglig samhandling og involvering av barn og unge og deres foresatte skal sikre riktig og god oppfølging til rett tid for å hindre at vanskene utvikler seg til mer langvarige problemer. Dette skal gjøres ved et lett tilgjengelig tjenestetilbud, omdisponering av ressurser, samt ved at de yngste barna og de barn og unge som har størst behov, prioriteres.

Barne- og ungdomstjenester vil bidra med systemisk kompetanse i PP-tjenesten til å redusere andelen barn og unge som trenger ekstra oppfølging/spesialundervisning ved å gjøre det ordinære tilbudet/opplæringen mer differensiert. Dette er et innsatsområde initiert i tett samarbeid med programområdene Grunnskoleopplæring og Barnehage.

Rådmannen foreslår å styrke skolehelsetjenesten på skolene med lavest dekning. Dette vil gi bedre mulighet til å følge opp barns fysiske og psykososiale utvikling, slik at barn i risiko fanges opp og tiltak kan iverksettes så tidlig som mulig. I barneskolen er det behov for at helsesøster er mer tilgjengelig i en kjernetid hver ukedag. Dette tilpasses etter avtale med skolen med bakgrunn i behov. Tiltaket er en del av en samlet psykososial styrking av barns oppvekstvilkår, og må ses i sammenheng med Rådmannens forslag om ny dedikert miljølærerressurs ved samtlige barneskoler.

Psykisk helse – økt robusthet og mestring av eget liv

Sektor barn og unge skal legge til rette for en barne- og ungdomstid som utvikler robusthet for å dempe stress og press som et samfunn i hurtig utvikling kan forårsake. Tilbud skal utformes og gis på en slik måte at de styrker barn og unges egne ressurser for å mestre eget liv. Det skal skje på barn og unges arenaer, ute i barnehagen, skolen og fritidssektoren, gjennom økt innsats med ulike aktiviteter og fritidstilbud.

Krafttak for psykisk helse videreføres med fast etablering av ressursteam for ungdom, styrking av psykisk helse-team og et utvidet tilbud om psykologisk førstehjelp.

Innsatsen krever et tett samarbeid med skolene og barn og unges foresatte og det øvrige tjenestetilbud til barn og unge.

Det er økt fokus på spiseforstyrrelser i Bærum. Ungdomsskolene vektlegger forebygging i undervisning og kompetanse til lærere i samarbeid med skolehelsetjenesten.

Barn og unge med omfattende hjelpebehov

Selv med et godt forebyggende arbeid og tidlig innsats på dette området, er det et lite antall barn og unge med store psykiske lidelser som trenger tilrettelagte tiltak utenfor hjemmet. Kommunen må kjøpe eksterne plasser inntil disse barna kan ivaretas av et egnet tilbud i kommunen. Dette vil bli utredet.

Ungdom og rus

Ny folkehelseprofil 2016 for Bærum viser at Bærum kommune ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet på antall ungdom i ungdomsskolealder som har vært beruset, med 18 prosent mot 14 prosent ellers i landet. (Ungdata-undersøkelsen 2014). I videregående skole øker denne andelen til 69 prosent i Bærum mot 56 prosent ellers i Norge. Tiltak i *Rusmiddelpolitisk handlingsplan 2016–2020* skal bidra til at antall unge som har vært beruset, reduseres til tilsvarende nivå som i landet for øvrig i 2020. Dette måles gjennom ungdomsundersøkelsene i 2017 og 2020.

Marginalisering, utenforskap og ekstremisme

Bærum kommunes arbeid med å forebygge radikaliserings og ekstreme holdninger fortsetter med veiledning og systemisk arbeid i både barnehage og skole. Barn og unge som er i ferd med å marginaliseres, fanges opp tidligere enn før. Kommunen og politiet har utarbeidet en lokal handlingsplan mot ekstremisme, og en foreldreveileder i tett samarbeid med innvandrersorganisasjonene. Det er opprettet en kjernegruppe på tvers av kommune og politi, som koordinerer arbeidet.

Det vil bli lagt spesielt vekt på å samarbeide tett med skole for å redusere andelen elever i ungdomsskolen med høyt fravær.

Enslige mindreårige flyktninger

Kommunen skal ta imot 65 enslig mindreårige flyktninger i 2016 og 100 i 2017. For årene 2018–2020 forutsettes det 50 per år. Nye boløsninger ved leie eller kjøp skal utvikles og etableres. Målsettingen er mer fleksibel drift og reduserte enhetskostnader, samtidig som godt integreringsarbeid skal sikres.

Et nytt tilbud for inkludering i samarbeid med videregående skoler planlegges, likeledes ulike fritids-/

aktivitetstilbud i regi av Ungdom og fritid i samarbeid med frivillige organisasjoner. Målsetting er å gi barn og unge med flyktningebakgrunn et helhetlig opplærings- og oppveksttilbud.

Økt bosetting vil medføre økte kostnader. Store deler av kostnadene dekkes imidlertid av staten gjennom refusjon av utgifter og særskilt tilskudd for enslig mindreårige. Kommunen får refundert 80 prosent av driftsutgiftene utover en kommunal egenandel.

Avlastning i institusjon

Det er nødvendig med en tydeligere prioritering for å sikre plass til flere barn der foreldrene har særlig tyngende omsorgsarbeid.

For å skape bedre flyt i tjenesten og gode overganger fra barn til voksen, skal det gjennomføres en grundigere kartlegging og vurdering av behov for å fatte nye vedtak om avlastning i institusjon.

Ved å styrke bruk av døgnavlastning til foreldre til unge voksne med funksjonsnedsettelse, kan unge de bo lenger hjemme før de får vedtak om plass i kommunal bolig.

Avlastningstilbud er et satsingsområde, og mål for disse tjenestene er å gi flere tilbud om døgnavlastning og redusere/utsette behov for samlokalisert bolig.

3.4.4 Endringer drift

3.4.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Programområde	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Barnevern	Enslige mindreårige flyktninger (EM)	172,6	7,4	11,5	7,2	6,5
2	Pleie og omsorg	Økt antall plasser avlastning i institusjon	77,4	1,0	1,9	1,9	1,9
3	Pleie og omsorg	Individuell avlastning og støttekontakter	47,7	4,9	4,9	4,9	4,9
4	Pleie og omsorg	Avlastning, kjøp av plasser	8,9	1,6	1,6	1,6	1,6
5	Kommunehelse	Marginalisering, utenforskap og ekstremisme	81,0	1,3	1,3	1,3	1,3
6	Pleie og omsorg	Ressurskrevende brukere	8,9	1,7	1,7	1,7	1,7
7	Administrasjon	Dialog og medvirkning	4,0	0,4			
8	Kultur og fritid	Fornebu - nærmiljøarbeid ungdom	20,2	0,5	0,5	0,5	0,5
9	Kommunehelse	Styrke helsesøsters tilgjengelighet ved barneskolene, Haug skole og innføringsklassen	81,0	2,8	2,8	2,8	2,8
		Sum		21,5	26,1	21,9	21,1

1. Merbehov enslig mindreårige flyktninger

Beskrivelse av tiltaket

Ambisjonen er å bosette flere enslige mindreårige i kommunen på en mer effektiv måte med lavere brutto enhetskostnader. Det er opprettet et nytt tjenestested for oppfølging av enslige mindreårige (EM). Netto merbehov etter statlig refusjon og tilskudd er beregnet til 7,4 millioner kroner i 2017, økende til 11,5 mill. i 2018 og deretter redusert til 6,5 mill. i 2020. Dette må ses i sammenheng med økt integreringstilskudd til kommunen. Endringen gjelder programområde Barnevern.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Lavere gjennomsnittlig brutto enhetskostnad, mill. kroner	1,7	0,9	0,9
Bemanningsfaktor/antall ansatte per EM	1,6	0,9	0,9

2. Økt antall plasser avlastning i institusjon

Beskrivelse av tiltaket

Høvik avlastningssenter utvides med to plasser. Unge voksne kan bo lenger i familiehjemmet og tiltaket

medvirker til å utsette behovet for omsorgsbolig. Strukturelle endringer med mer fleksibel bruk av personalet på tvers i institusjonene og gjennomgang av arbeidstidsordninger reduserer kostnadene og finansierer deler av merbehovet til drift av nye plasser. Netto merbehov er beregnet til 1,0 mill. i 2017 og 1,9 mill. fra 2018. Endringen gjelder programområde Pleie og omsorg.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Avlastning i institusjon til flere unge voksne	23	31	31

3. Individuell avlastning og støttekontakter

Beskrivelse av tiltaket

I tråd med føringer i omsorgsmeldingen gjøres det årlig en skjønnsmessig vurdering av ressursbehovet til yngre brukere. Beregning av merbehov individuell avlastning og støttekontakter er basert på erfaringstall og utvikling i vedtakstimer og tiltak for å tilpasse tilbudet til dagens brukermasse. Det foreslås en betydelig økning i budsjettrammen for avlastning og støttekontakter, noe som vil gi mulighet for at brukere kan bo lenger hjemme.

Økt bruk av gruppetilbud kan redusere ensomhet, styrke sosial kompetanse og gi gode mestringsopplevelser. Endringen gjelder programområde Pleie og omsorg.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall brukere med spesifisert vedtak om støttekontakt i grupper	10	20	50
Antall brukere med spesifisert vedtak om gruppeavlastning	0	10	30

4. Avlastning, kjøp av plasser

Beskrivelse av tiltaket

Avlastningstjenesten har mange unge voksne brukere med vedtak om omsorgsbolig som fortsatt bor i barne-/avlastningsbolig. Ved manglende kapasitet i avlastningstjenesten og mangel på omsorgsboliger må kommunen kjøpe eksterne plasser i det private markedet. Dette gir et merbehov som er beregnet til 1,6 mill. Endringen gjelder programområde Pleie og omsorg.

Kommunen arbeider for å etablere tilbud til brukere i egen kommune, men må dekke akutte behov som oppstår.

5. Marginalisering, utenforskap og ekstremisme

Beskrivelse av tiltaket

Rådmannen foreslår å opprettholde kommunens satsing på tydelig forebygging av marginalisering, utenforskap og ekstremisme. Merbehov i arbeidet mot marginalisering, utenforskap og ekstremisme (se omtale under innsatser) er beregnet til 1,3 mill. fra 2017. Det omfatter videreføring av mentorordning med ett årsverk samt videreføring av etablerte tiltak i arbeidet med forebygging av ekstremisme vedtatt i 2015 og 2016. Tiltakene er rettet mot grupper med høyrisiko for marginalisering, utenforskap, frafall fra skole. Endringen gjelder programområde Kommunehelse.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Videreføre tiltak om mentorordning - antall unge deltagere		40	40
Videreføre og videreutvikle tiltak Spillhuset ARENA – antall deltagere	8	20	30

6. Ressurskrevende brukere

Beskrivelse av tiltaket

Kommunen har et lite antall barn og unge med psykiske lidelser hvor pårørende får vedtak fra Tildelingskontoret på 50 til 100 prosent avlastning i institusjon. Tjenesten har ikke egnede barneboliger, og det kjøpes derfor eksterne tjenester. Dette gir et netto merbehov på 1,7 mill. Tjenesten vil utrede muligheten for å opprette tiltak i egen regi. Brukergruppen ser ut til å øke. Egen drift vil gi bedre kontroll på både kvalitet og kostnader. Endringen gjelder programområde Pleie og omsorg.

7. Dialog og medvirkning

Beskrivelse av tiltaket

Barnekonvensjonen brukes aktivt i alle tjenester som omhandler barn og unge, blant annet gjennom å styrke arbeidet med barn og unges medvirkning. Ungdommenes kommunestyre (UKS) avvikles og erstattes av ungdomsråd. Hvordan ungdomsrådet skal koordineres, må utredes. Merbehovet er knyttet til etablering og koordinering av ungdomsrådet. Oppgaven lå tidligere i grunnskolesektoren. Merbehovet er beregnet til 0,4 mill. Et godt fungerende ungdomsråd vil gi kommunen en bedre plattform for dialog med innbyggerne og bidra i utformingen av treffsikre tilbud til barn og unge. Endringen gjelder programområde Administrasjon.

8. Fornebu – nærmiljøarbeid ungdom

Beskrivelse av tiltaket

Utvikling av et godt nærmiljø på Fornebu er et satsingsområde for kommunen. Prognosen for befolkningsvekst viser en tredobling av antall barn og unge i Fornebu-området i alderen 6–19 år i perioden 2016–2022. Økning i antall unge samt utfordringer i dagens ungdomsmiljø på Fornebu gjør det nødvendig å styrke ungdomsarbeidet ved miljøverkstedet ved Hundsund ungdomsskole med en halv stilling. Behovet for uformelle sosiale møteplasser er stort. Styrking av tilbudet skal gi bedre kontakt og oppfølging av målgruppen og gode muligheter for brukermedvirkning i utviklingen av aktiviteter og tilbud. Endringen gjelder programområde Kultur og fritid.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Ungdomsundersøkelsen i 2017 for Hundsund ungdomsskole – bedre trivsel i lokalmiljøet		Likt	Økt med 10 %
Ungdomsundersøkelsen i 2017 for Hundsund ungdomsskole – ikke økt rusmisbruk		Ikke økt	Nedgang med 10 %
Ungdomsundersøkelsen i 2017 for Hundsund ungdomsskole – redusert press og stress		Ikke økt	Redusert med 10 %

9. Styrke helsesøsters tilgjengelighet ved barneskolene, Haug skole og innføringsklassen

Beskrivelse av tiltaket

For å følge opp fysisk og psykososial utvikling, samt fange opp barn i risiko så tidlig som mulig, må skolehelsetjenesten styrkes. I barneskolen foreslår Rådmannen en styrking av skolehelsetjenesten, for at helsesøster skal være mer tilgjengelig i en kjernetid hver dag som avtales med skolen på bakgrunn av behov. Tilgjengeligheten økes fra tre til fem dager. I tillegg vil noen skoler prioriteres utfra høyt elevtall og psykososiale utfordringer. I tillegg innføres psykologisk førstehjelp på 2. trinn. Satsingen Rådmannen foreslår, er en del av tidlig innsats og må sees sammen med styrkingen skolene gjør med miljølærere på barnetrinnet.

Det foreslås en styrking av helsesøstertjenesten til barn med spesielle behov ved innføringsklassene og Haug skole. Endringen gjelder programområde Kommunehelse.

Økt tilgjengelighet og oppfølging av elever på barnetrinnet gjør at barn i risiko fanges opp tidligere slik at nødvendige tiltak settes inn.

Nøkkeltall

Ny ungdomsundersøkelse er planlagt i 2017 og 2020. Det utvikles og gjennomføres en ny Ungdata Junior for 5.–7. trinn i barneskolen. Resultater i 2017 skal sammenlignes med 2014 og brukes til nye konkrete tiltak med effekt i handlingsprogramperioden, jmfør *Rusmiddelpolitisk handlingsplan 2016–2020*.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Økt helsesøsterdekning barneskolen – antall elever per helsesøsterårsverk	664	530	475
Antall saker psykisk helseteam	1 060	1 100	1 100
Psykologisk førstehjelp – antall elever	Alle på 5. og 8. trinn	I tillegg alle på 2. trinn	I tillegg alle på 2. trinn
Andel unge i ungdomsskolen som har vært beruset	18 %	18 %	14 %
Andel unge i videregående skole som har vært beruset	69 %	69 %	56 %

3.4.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Program-område	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
10	Barnevern	Innføre ny metode for å hindre omsorgsovertagelse	172,6		-2,1	-2,1	-2,1
11	Diverse	Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester	443,3	-1,0	-1,0	-1,0	-3,7
		Sum		-1,0	-3,1	-3,1	-5,8

10. Innføre ny metode for å hindre omsorgsovertagelse i barnevernet

Beskrivelse av tiltaket:

Norge ved Bærum kommune er det femte landet i verden som er valgt til å prøve ut en ny spennende metode for å hindre omsorgsovertagelse: *Multisystemic Therapy for Child Abuse and Neglect* (MST CAN). Det er en tidsavgrenset evidensbasert behandlingsmetode for familier med barn og ungdom hvor det forekommer fysisk mishandling og/eller grov omsorgssvikt. Tiltaket skal føre til færre omsorgsovertakelser og akutt plasseringer i barnevernet. Erfaringer med MST CAN i London og Cambridge i England viser at 2/3 av de som får tiltaket, unngår institusjonsplasseringer. Tiltaket finansieres innenfor rammen og skal på sikt gi reduserte kostnader. Metoden skal evalueres etter tre års prosjektarbeid. Endringen gjelder programområde Barnevern.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Færre institusjonsplasseringer	24	19	16

Konsekvenser og risiko

Mindre bruk av tiltaket enn forutsatt.

11. Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester

Beskrivelse av tiltaket

Det vil bli gjennomført innsparinger ved å redusere utgifter til administrasjon, 1,0 mill. i 2017 stigende til 3,7 mill. fra 2020. Tiltaket innebærer ikke endringer i tilbudet til innbyggerne eller brukerne. Endringen gjelder alle programområdene i tjenesten.

Konsekvenser og risiko

Risiko er knyttet til mindre fleksibilitet i forhold til anskaffelser.

3.4.4.3 Prisendringer Tanken kulturanlegg

Med virkning fra 1. januar 2017 endres følgende priser ved Tanken kulturanlegg:

- Medlemsprisen økes fra 600 kroner til 1 000 kroner og 2 000 kroner i halvåret for seniormedlemmer.
- Bruk av scenelokaler økes fra 1 220 kroner til 4 500 kroner per dag.

Økte priser for scenelokaler gjelder utleie til kommersielle aktører. Medlemmer vil ivaretas av egne ordninger med reduserte priser.

Nye priser er utarbeidet i samarbeid med brukere og medlemmer ved Tanken. Prisene har ikke vært økt på

flere år, og har ligget betydelig lavere enn for sammenlignbare tilbud. Inntekten fra brukerne skal bidra til å vedlikeholde og videreutvikle den etablerte standarden på fasiliteter og aktiviteter.

3.4.4.4 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
12	Veiledningssenter PP-tjenesten
13	Tidlig innsats
14	Akutthjelpen
15	Bruke tjenstedesign for å videreutvikle tjenester til personer med psykisk utviklingshemming i aldersgruppen 0–30 år

12. Veiledningssenter PP-tjenesten

Beskrivelse av tiltaket

Rådmannen foreslår at språksenteret utvides ved etablering av et veiledningssenter som også retter seg mot barn med utfordrende adferd. Målet er at flere barn får tidlig hjelp gjennom kompetanseheving og organisasjonsutvikling i barnehagen.

Barn med særlige behov er barn som får ekstra støtte, enten i form av spesialpedagogiske tiltak (enkeltvedtak etter opplæringsloven) eller ved at barnets barnehage får ekstra ressurser i henhold til barnehagelovens bestemmelser. Tidlig innsats tilsier at ressursinnsatsen styres mot yngre aldersgrupper for derigjennom å nå utsatte barn tidligst mulig uten at enkeltvedtak fattes.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall barnehager som har benyttet veiledningssenteret (språksenteret)	87	95	100
Andel barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp	3,1 %	2,7 %	2,1 %

Konsekvenser og risiko

Flere barn vil få tidlig hjelp gjennom kompetanseheving og organisasjonsutvikling i barnehagene. Kan medføre økt ventetid for utredning / sakkyndig vurdering i en periode, grunnet omdisponering av stillinger i PP-tjenesten og i Barnehage.

13. Tidlig innsats

Beskrivelse av tiltaket

Implementere vedtatt tiltaksplan *Sammen for barn og unge*. Gjennom tidlig innsats skal tjenestene handle når en er bekymret for barn og unges livssituasjon og livskvalitet. Tjenestetilbudet skal være lett tilgjengelig for barn og unge og deres foresatte. Tverrfaglig samhandling og involvering av barn og unge og deres foresatte skal sikre riktig og god oppfølging til rett tid.

Nøkkeltall:

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall saker som er behandlet i tidlig innsatsteam (TIT)		160	320
Andel saker i TIT hvor foresatte- og/eller ungdommen er til stede		100 %	100 %
Antall brukere som opplever at de har fått god hjelp etter behandling i TIT i prosent		95 %	100 %

Konsekvenser og risiko

Utsatte barn og unge som får hjelp på et tidlig tidspunkt har bedre forutsetninger for å klare seg godt senere i livet og kan oftere hjelpes innenfor de ordinære rammer. Hvis vi ikke klarer å komme inn med hjelp tidlig nok, vil dette få konsekvenser for barn og unges trivsel og utvikling. Tiltak på et senere tidspunkt i barnets/ungdommens liv vil bli dyrere og kreve mer av ressurser, og problemer kan ha manifestert seg.

14. Akutthjelpen

Beskrivelse av tiltaket

Akutthjelp skal sikre barnefamilier hjelp i hjemmet i en akutt krise. Statistikken viser imidlertid at mange av familiene som mottar akutthjelp, har to omsorgspersoner. Akutthjelpen er ikke et tilbud ut over 14 dager. Tildelingspraksis vil bli gjennomgått, og tildeling vil bli sikret i tråd med kriterier og rettigheter.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall familier som mottar akutthjelp	55	40	40

Konsekvenser og risiko

Brukerne henvises til rett tjeneste. Ved behov vil annen type tjeneste dekke behov ut over 14 dager.

15. Bruke tjenstedesign for å videreutvikle tjenester til personer med psykisk utviklingshemming i aldersgruppen 0–30 år.

En prosjektgruppe bestående av representanter fra velferdsområdet har, sammen med valgt leverandør, våren 2016 jobbet med å kartlegge dagens tjenestemodell gjennom bruk av tjenstedesign. Prosjektgruppen er nå utvidet til å inkludere flere ansatte fra velferdsområdet og har siden juni 2016 jobbet med å utvikle ny tjenestemodell for personer med utviklingshemming i aldersgruppen 0–30 år.

3.4.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 27 Barnevern

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		172,6	172,6	172,6	172,6
Prisvekst			0,2	0,2	0,1	0,1
Tekniske endringer			0,1	0,1	0,1	0,1
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			3,5	4,0	-1,9	-2,7
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester			-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
<i>Effektivisering administrasjon barnevern</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-2,2	-3,2	-4,4	-4,4
Enslige mindreårige flyktninger (EM)		172,6	7,4	11,5	7,2	6,5
Innføre ny metode for å hindre omsorgsovertagelse		172,6		-2,1	-2,1	-2,1
<i>Tiltak i egen regi (barnevern)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-1,1	-1,6	-2,1	-2,1
Sum endringer			3,8	4,3	-1,7	-2,5
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		176,4	176,9	170,9	170,1

4 Sektor bistand og omsorg

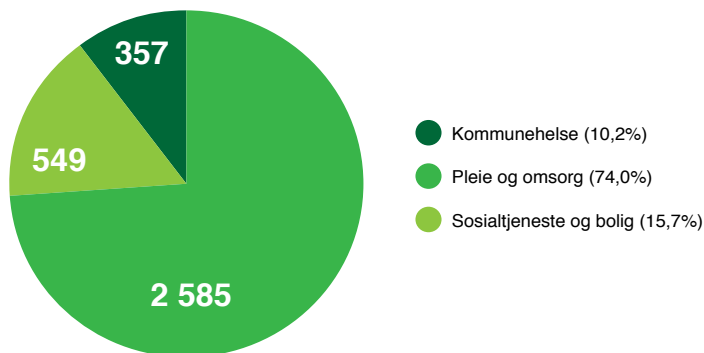
Hovedutvalget for bistand og omsorg har det politiske ansvaret for programområdene 32 Pleie og omsorg, 33 Sosialtjeneste og bolig og 36 Kommnehelse.

4.1 Innledning

Tjenestene innenfor bistand og omsorg skal fremme innbyggernes helse og mestringsevne slik at de kan klare seg selv og være uavhengige av det offentlige hjelpeapparat lengst mulig, men samtidig sikre at de som har behov for og rett på tjenester kan motta nødvendige tjenester av høy kvalitet.

Tjenestene retter seg mot personer i alle aldre som har pleie- og omsorgsbehov, utviklingshemming eller psykiske lidelser. I tillegg ivaretar sektoren innbyggernes behov for fysiske og psykiske helsetjenester. Sosialtjeneste og bolig har primært et ansvar for å bedre levekårene for vanskeligstilte, fremme overgang til arbeid, bidra til sosial og økonomisk trygghet og sikre at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig.

Sektor bistand og omsorg – brutto driftsutgifter 2015
(Tall i mill. kroner)

Figuren til venstre viser fordeling av brutto driftsutgifter på områdene innen sektor bistand og omsorg. Pleie og omsorg har den største andelen av budsjettet med 74,0 prosent, Sosialtjeneste og bolig en andel på 15,7 prosent, mens Kommnehelse har en andel på 10,2 prosent.

Utfordringer

Høringsutkastet til kommuneplanens samfunnsdel peker på fire hovedutfordringer innen sektor bistand og omsorg. De er:

Ressursutfordringen

Bærum kommune vil oppleve en betydelig befolkningsvekst i årene fremover. Andelen eldre over 80 år vil øke kraftig, og økningen blir markant fra 2022.

Det vil i løpet av en 15-årsperiode også være økte behov for tjenester til en stor gruppe unge mennesker med psykisk utviklingshemming som skal etablere seg i egne hjem. Ressursutfordringen vil gjelde for hele kommunen og for alle deler av helse- og omsorgstjenestene.

Helseutfordringen

Helsetilstanden i Bærums-befolkningen er stort sett god. Selv om folkehelsen i Bærum er god, er det også i Bærum en relativt hyppig forekomst av typiske livsstilssykdommer. Det er dokumentert at det også i Bærum er levekårsforskjeller. Helsebelastningen er størst for de som har de dårligste levekårene.

Reell innbygger- og brukervedvirkning

Fortsatt er det til dels slik at det er kommunens politikere og fagfolk som dimensjonerer og former tjenestene på bakgrunn av hva de mener er best for brukerne. Brukerne blir i for liten grad tatt med når tilbud utformes og tjenestene ytes. Dette kan bidra til at brukerne påføres en passiv rolle som bidrar til å opprettholde behovet for kommunal hjelp. Økt medvirkning bidrar til mestring, motivasjon og verdighet. Reell innbygger- og brukervedvirkning er avgjørende for å utvikle bærekraftige løsninger.

Samarbeid

I et tjenesteperspektiv er fragmenteringen av ansvar og manglende koordinering av tjenestene en utfordring for å kunne gi effektive og gode tjenester. Både i kommunen, i spesialisthelsetjenesten og i andre organisasjoner viser det seg at enkelte tilbud er overlappende. Bedre samarbeid og koordinering gir mer treffsikkert og helhetlig tilbud til brukeren.

4.1.1 Sektorens hovedgrep for å møte kommunens hovedmål og utfordringer

Felles for sektorens hovedgrep er at de skal forebygge og redusere behov for helse- og omsorgstjenester, og samtidig effektivisere tjenestene til de som har behov for hjelp. I forhold til kommunens hovedmål innebærer det følgende:

Sikre bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring

I sektor bistand og omsorg handler økt selvhjulpenhet og mestring om å redusere behovet for tjenester. En frisk og aktiv befolkning har mindre behov for tjenester. Når behovet for tjenester oppstår, bør tjenestenes hovedfokus være å hjelpe brukeren til å få tilbake hele eller størst mulig del av funksjonsnivået som er tapt. I sektoren vil økt vekt på innbyggerdialog, tidlig innsats og robust struktur i kommunens tjenestetilbud bidra til bærekraftige tjenester.

Rådmannen ønsker å restrukturere sektorens forebyggende arbeid og lavterskeltilbud. Eksisterende tilbud samordnes, slik at tjenestene fremstår som synlige og tydelige for innbyggerne.

Sikre en balansert samfunnsutvikling som er mangfoldig, grønn og urban

Kommunen skal medvirke til at de målgrupper som faller utenfor på grunn av manglende mestring, tilhørighet eller materielle/bomessige forhold, skal ha noe å leve av, leve i og leve for.

Folkehelse og levekår er et prioritert område, først og fremst fordi det handler om innbyggernes livskvalitet, men også fordi det påvirker behovet for offentlige tjenester. For å påvirke risikofaktorene for dårlig helse så tidlig som mulig, må alle sektorer i kommunen bidra i det helsefremmende og forebyggende arbeidet. I tillegg må det tas høyde for at helse og levevaner påvirkes av bakenforliggende faktorer som den enkelte ikke selv har valgt.

Forebygging og tidlig innsats må forstås som innsats på et tidlig tidspunkt i livet, men også som tidlig inngripen i et sykdomsforløp, uavhengig av alder. Effekten av forebyggende arbeid og tidlig innsats er størst når den settes inn i tidlig alder.

Rådmannen vil styrke samarbeidet med frivillige om aktivitetstilbud som kan bidra til å øke livskvaliteten samt mestring av hverdagen for brukere og pårørende. Eksterne aktører skal benyttes der det er hensiktsmessig. I tillegg vil Rådmannen videreføre nærmiljøutvikling og bidra til utvikling av hensiktsmessige møteplasser og arenaer for frivillighet i områdene Rykkinn og Fornebu.

Kommunen skal styrke og skape et mer helhetlig perspektiv på integrering og mangfold. De ressurser som finnes i et mangfoldig samfunn, skal synliggjøres, og utfordringer knyttet til utenforskap skal forebygges. Dette arbeidet må sees i sammenheng med både folkehelse, frivillighet og kultur. Det er igangsatt et koordinert, fremtidsrettet og innovativt utviklingsarbeid rettet mot kommunens flyktningarbeid.

Med intensjonen at *en samordnet stat møter en samordnet kommune* er Bærum initiativtaker til et felles partnerskap med Husbanken, Inkluderings- og mangfoldsdirektorat og NAV Akershus.

Være en innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft

Vi vil bruke forskning og innovasjon som grunnlag for tjenesteutvikling og samarbeide med brukere, ansatte, næringslivet og andre eksterne aktører for å finne nye løsninger. Teknologiske løsninger kan både gi trygghet og redusere behovet for hjelp.

Legge dialog og medvirkning til grunn for utvikling av bedre løsninger

Det offentlige kan ikke dekke alle behov alene, det forutsettes arbeidsdeling. De ulike bidragsytere i dagens velferdssamfunn må styrkes. Det offentlige kan ikke bære veksten i behov alene. God brukerdiallog er en forutsetning for økt selvhjulpenhet og mestring og for å styrke familieomsorgen.

Gjennom innbyggerdialog må kommunen sikre en bærekraftig arbeidsdeling mellom offentlige helsetjenester

og det sivile samfunn. Det er også viktig å formidle informasjon som avklarer forventninger om tjenestetilbudets kvalitet og omfang.

4.1.2 Grep og konkretiseringer i forslag til handlingsprogram

I dette handlingsprogrammet foreslår Rådmannen å konkretisere innsatsen mot tre områder. Det er:

Effektive tjenester. Når kommunen skal være tjenesteyter, må tjenesteytingen skje på en effektiv måte. Effektive tjenester forutsetter riktig sammensetning av tjenester, slik at behovene kan dekkes på laveste effektive omsorgsnivå, som fortsatt er et viktig prinsipp. I tillegg er det en forutsetning for effektive tjenester at de fysiske og økonomiske rammer tjenestene ytes innenfor, er rasjonelle.

Kommunens arbeid med flyktninger

Det er fattet et politisk vedtak om å bosette 610 flyktninger i 2016 og 2017. Det er i tillegg satt som mål at enhetskostnadene skal reduseres. Handlingsprogrammet beskriver flere tiltak for å lykkes med dette.

Innsats for å redusere behov for økonomisk sosialhjelp

Det har i 2015 og i 2016 vært en stor økning i utbetaling av sosialhjelp. Økningen skyldes flere sosialhjelpsmottakere, samt at hver mottaker mottar tjenester over lengre tid. Det er behov for å intensivere tiltak som bidrar til å redusere etterspørselen etter sosialhjelp.

4.2 Pleie og omsorg

Programområdet omfatter fem resultatområder: 234 aktivisering av eldre og funksjonshemmede, 261 institusjonslokaler (FDVU), 253 pleie/omsorg/hjelp i institusjon, 254 pleie/omsorg/hjelp i hjemmet og 256 akutthjelp i helse- og omsorgstjenester.

4.2.1 Innledning

Sentrale tjenester innen programområdet er seniorsentrene, hjemmebaserte tjenester og bo- og behandlingssentre med langtids-, korttids- og dagsenterplasser for eldre. Hjemmebaserte tjenester yter pleie- og omsorgstjenester til alle aldersgrupper og omfatter ambuleringstjenester og boliger med heldøgnsbemanning for eldre og mennesker med utviklingshemming. Det inkluderer også tilbud av ulike avlastningstjenester, omsorgslønn og brukerstyrt personlig assistanse.

Rådmannen foreslår å opprettholde og styrke satsingen på tjenester som skal bidra til at innbyggere med pleie- og omsorgsbehov skal kunne bo lengst mulig hjemme. Demensomsorg, velferdsteknologi, brukerdiallog og -medvirkning, forenkling («én dør inn») og hverdagsrehabilitering/hverdagsmestring er sentrale satsingsområder.

Strukturelle grep med planlegging og etablering av større driftsenheter fortsetter. I handlingsprogramperioden gjennomføres det betydelige investeringer i større bygg og i mer robust struktur, både innenfor botilbud med heldøgns omsorg for eldre (omsorgsbolig og bo- og behandlingssenter) og i samlokaliserte boliger for mennesker med utviklingshemming.

Rådmannen foreslår å styrke de økonomiske rammene for å kompensere for flere eldre innbyggere og veksten blant yngre brukere. Samtidig gjennomfører Rådmannen effektiviserings- og omstillingstiltak som til sammen gir betydelig innsparing. Tjenestetildelingen skal fortsatt sikre lovpålagte og forsvarlige tjenester.

4.2.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Nedenfor kommenteres kun de viktigste trendene i KOSTRA-tallene for 2015. En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor bistand og omsorg* som ble behandlet i Hovedutvalg for bistand og omsorg våren 2016. Virksomhetsanalysen vil oppdateres årlig.

KOSTRA-tallene for 2015 viser at Bærum fortsatt ligger stabilt over gjennomsnittet av ASSS-kommunene hva gjelder netto driftsutgifter til pleie- og omsorgstjenester per innbygger. Andel innbyggere som er beboere på institusjon eller mottar hjemmetjenester, er under gjennomsnittet av ASSS-kommunene, som er en ytterligere reduksjon fra 2014.

4.2.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Utrede og etablere en mer robust struktur på tjenestetilbudet

Et bærekraftig tjenestenivå (omfang av ytelser) og struktur på tjenestetilbudet innebærer blant annet at forholdet mellom institusjonstjenester, omsorgsboliger og ambuleringstjenester justeres for å tilpasse virksomheten til endrede økonomiske rammer. Det er viktig å basere endringene på faktiske erfaringer og best mulig analyse og kunnskap, både om den økonomiske effekt og om hvilke konsekvenser endringene vil ha for brukerne. Teknologi vil være et viktig verktøy for å øke produktivitet og kvalitet på tjenestene. Gjennomføring av analyser for å kvalitetssikre de forutsetninger og vurderinger som legges til grunn for endringene, er derfor en prioritert oppgave i tiden fremover.

Ved bygging av nye plasser med heldøgns omsorg må hensyn til tjenestekvalitet og produktivitet vektlegges.

Gjennomgang og tilpasning av tjenestetilbud til mennesker med utviklingshemming

Det er i neste tiårsperiode forventet opp mot en dobling i antall tjenestemottakere med utviklingshemming. Tidligere år har en større andel av mennesker med utviklingshemming i Bærum fått tilbud utenfor foreldre hjemmet enn gjennomsnittet av ASSS. Tall for 2015 viser at Bærum har nærmet seg snittet og nå ligger rett over gjennomsnittet av ASSS. Det vil være vanskelig for kommunen å møte økningen i brukergruppen i årene som kommer med samme nivå på døgnbemannet tjenestetilbud. Gjennomsnittskostnadene per bruker er høye i Bærum, noe som tilsier at ressursbruken må reduseres. Et viktig element i dette er å avvikle små, ressurskrevende enheter og øke størrelse på boliganleggene.

Andre innsatser

Andre viktige innsatser i perioden er videreutvikling av tjenestene til personer med demens (tiltak 12), tiltak for økt mestring og selvhjelpenhet (tiltak 13) og brukerdiallog og medvirkning (tiltak 11). Innsatsene er beskrevet under kapittelet 4.2.4.3 *Utviklingstiltak innenfor driftsrammen*.

4.2.4 Endringer i drift

4.2.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Oppdatert beregnet demografikompensasjon	1 114,3	27,6	55,4	79,2	102,5
2	Korrigert behov nye boliger til yngre brukere	316,2	-0,4	20,0	31,1	50,5
	– herav tidligere vedtatt		-0,4	23,2	41,2	41,2
	Sum		27,2	75,4	110,3	153,0

1. Demografikompensasjon

For å kompensere for endring i folketall og alderssammensetning økes demografikompensasjonen med 27,6 millioner kroner fra 2016 til 2017, og den er beregnet til å øke til 102,5 mill. i 2020.

Modellen for demografikompensasjon er oppdatert med nye befolkningsprognoser, regnskapsdata og gjeldende dekningsgrader i institusjoner og hjemmetjenester. Med utgangspunkt i nåværende kvalitet og omfang på tjenestene er det kun direkte kostnader til brukerrettede tjenester som påvirkes av demografiendringer som er medregnet i modellen. Demografikompensasjonen vil gi samme behovsdekning som i dag.

2. Merbehov yngre brukere

I tråd med føringer fra omsorgsmeldingen gjøres det årlig en skjønnsmessig vurdering av ressursbehovet til yngre brukere. Beregningen bygger på faktiske tall etter dialog og samarbeid med brukere og pårørende. Modellen oppdateres årlig med ny kunnskap om brukere og planlagt ferdigstillelse av omsorgsboliger i investeringsplanen for perioden. I forhold til handlingsprogram 2016–2019 er det beregnet et midlertidig mindrebehov i perioden 2018–2019, dette på grunn av forskyvning av ny bolig for særlig ressurskrevende brukere fra 2018 til 2020. I tråd med planlagt tiltak for redusert enhetskostnad er det lagt til grunn en enhetskostnad på 0,9 mill. per bruker.

4.2.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
3	Nattbemanning institusjonstjenesten	766,2	-1,5	-1,5	-1,5	-4,5
4	Effektiviseringsuttak på 0,2 %	1 455,9	-3,1	-3,1	-3,1	-3,1
5	Ledertetthet	1 751,6				-3,7
6	Strukturelle endringer av tjenestetilbud til mennesker med utviklingshemming	347,7	-2,0	-5,2	-5,2	-9,2
7	Redusert dekningsgrad omsorgsboliger	172,2	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
8	Kolsås bo- og behandlingssenter	18,8	-0,5	-2,8		
	Sum innsparingstiltak		-8,8	-14,3	-11,5	-22,2
9	<i>Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Gjenstående effekt av Smart mat – vedtatt i HP 14–17</i>		2,0	2,0	2,0	2,0
10	<i>Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Bofellesskap for demente – vedtatt i HP 14–17</i>		5,5	5,5	5,5	5,5
	Endring budsjettramme i årets handlingsprogram		-1,4	-6,9	-4,1	-14,8

3. Nattbemanning institusjonstjenesten

I april 2015 ble Løkka korttidsavdeling avvirket og beboere flyttet til Solvik bo- og behandlingssenter. På grunn av liten størrelse hadde Løkka korttidsavdeling behov for to nattevakter mot normalt én. Avvikling av én våken nattevakt gir en innsparing på 1,5 mill.

Kolsås bo- og behandlingssenter og Berger bo- og behandlingssenter er planlagt flyttet til Lindelia når bygget står ferdig i 2020. Med byggets utforming og nytt pasientvarslingssystem vil behovet på natt reduseres fra syv til fem våkne nattevakter.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Reduksjon av årsverk ved Solvik	11,82	9,85	9,85
Reduksjon av årsverk ved flytting til Lindelia	13,79		9,85

Konsekvens og risiko:

Tiltaket får ingen konsekvenser for beboere. For den kommunale driften betyr tiltaket redusert behov for ansatte på natt. Ansatte må bytte arbeidssted dersom det ikke er ledige stillinger på nåværende arbeidssted, og kan få tilbud om stillinger på andre tider av døgnet.

Det er liten risiko for at tiltaket ikke kan gjennomføres på Solvik. Reduksjon av nattbemanning på Lindelia er avhengig av at bygget er ferdig innflyttet i 2020.

4. Effektiviseringsuttak på 0,2 prosent

Hver seksjonsleder tar innsparingen for sin seksjon, som i hovedsak vil omfatte reduksjon av ansatte. Reduksjonene søkes tatt ut uten at det reduserer tjenestetilbudet, for eksempel ved reduksjon av overlapp i vaktskiftet og i antall personell som ikke er i direkte brukerkontakt.

Konsekvens og risiko:

Tiltaket vil ikke få direkte konsekvenser for brukerne. Det kan føre til at enkelte ansatte må bytte arbeidssted. Det er liten risiko for at tiltaket ikke kan gjennomføres.

5. Ledertetthet

Det er noe varierende ledertetthet mellom seksjoner og internt i hver seksjon. Dersom det tas utgangspunkt i 75 årsverk per tjenesteleder og 25 årsverk per avdelingsleder, er det potensiale for noe effektivisering.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall tjenesteledere og avdelingsledere med dagens organisasjonsstruktur	122	122	117

Konsekvens og risiko:

Tiltaket får ingen konsekvenser for tjenestetilbudet. I perioden frem mot 2020 vil det være en vekst både innen bo- og behandlingssentre og hjemmebaserte tjenester. Enkelte ledere vil få utvidet ansvarsområde, andre vil bytte arbeidssted, og det blir reduksjon gjennom naturlig avgang. Det er liten risiko for at tiltaket ikke kan gjennomføres.

6. Strukturelle endringer av tjenestetilbud til mennesker med utviklingshemming

Bærum kommunes tjenester i samlokaliserte boliger for mennesker med utviklingshemming er spredt på mange små enheter. Det medfører høye enhetskostnader. I Hovedutvalg for bistand og omsorg, sak 46/15 *Kostnads gjennomgang av pleie og omsorg, sluttrapport*, foreslås større enheter som en strategi for økt kvalitet og reduserte enhetskostnader. I tråd med dette vil Rådmannen fortsette å utvikle små, ressurskrevende og uhensiktsmessige enheter, og økte størrelsen på boliganleggene. Noen av de ledige leilighetene i Gamle Drammensvei (se tiltak 7) vil benyttes til midlertidig bolig for brukere fra avviklede enheter. Tiltaket gir innsparing gjennom redusert behov for bemanning og utgifter til tomgangsleie i Gamle Drammensvei.

Det skal gjennomføres tiltak for bedre samordning mellom Bærum kommunale dagtilbud og samlokaliserte boliger. Samarbeid om felles tjenestetilbud vil føre til en mer effektiv ressursutnyttelse av ansatte.

Dette vil bidra til lavere enhetskostnad og at den samlede tjenesten kan håndtere deler av den forventede veksten.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall nattevakter (hvilende)	2	1	0
Antall nattevakter (våken)	3	3	2

Konsekvens og risiko:

Brukere må flytte fra eksisterende bolig til ny bolig, og noen må flytte midlertidig inntil nye bygg er klare. Ansatte må bytte arbeidssted. Det er middels risiko for at tiltaket helt eller delvis ikke lar seg gjennomføre. Tiltaket er i tillegg avhengig av tiltak 7 om redusert dekningsgrad i omsorgsboliger.

7. Redusert dekningsgrad omsorgsboliger

Antall søknader om omsorgsbolig for eldre er lavt. Gamle Drammensvei omsorgsboliger har 79 leiligheter, og flere av leilighetene står tomme. Pleie og omsorg betaler tomgangsleie for leilighetene som ikke er bebodd. Rådmannen foreslår derfor en midlertidig reduksjon av dekningsgraden med 34 leiligheter, samlet dekningsgrad er fortsatt i tråd med vedtatte føringer.

Enkelte av omsorgsleilighetene omdisponeres til mennesker med utviklingshemming. Det vurderes også om noen av leilighetene kan benyttes midlertidig til andre brukergrupper.

Innsparingen er estimert til 0,05 mill. per leilighet (forskjellen i utgiftsnivå mellom det å bo i en omsorgsbolig og det å få ambulerende tjenester i egen bolig).

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall omsorgsboliger for eldre ved Gamle Drammensvei omsorgsboliger	79		45

Konsekvens og risiko:

Tiltaket får ingen konsekvenser for brukere, da leilighetene står tomme grunnet manglende etterspørsel. Det kan føre til at enkelte ansatte må bytte arbeidssted. Det er liten risiko for at tiltaket ikke kan gjennomføres.

8. Kolsås bo- og behandlingssenter

Kolsås bo- og behandlingssenter med 28 langtidsplasser er i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt nedlagt fra 2019, når nye Lindelia bo- og behandlingssenter står klart. Rådmannen foreslår å fremskynde dette med 2 år. Innsparingen er estimert til 0,1 mill. per plass (forskjellen i utgiftsnivå mellom det å bo i et bo- og behandlingssenter og det å få ambulerende tjenester).

Dekningsgraden reduseres, men samlet dekningsgrad er fortsatt i tråd med omsorgsmeldingens mål. Rådmannen viser også til at det fra 2016 er en økning med elleve plasser på Stabekk Hospice.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall langtidsplasser Kolsås bo- og behandlingssenter	28		0

Konsekvens og risiko:

Det kan bli aktuelt å flytte brukere, og ansatte må bytte arbeidsplass. Det er liten risiko for at tiltaket ikke kan gjennomføres.

9. Gjenstående effekt av Smart matleveranse

I handlingsprogram 2014–2017, tiltak 10 *Etablere handlepatrolje*, ble det vedtatt en innsparing på 4,9 mill. fra 2015. Beregningen var basert på at kommunen skulle kjøpe inn dagligvarer fra grossist og etablere eget lager, og storkjøkkenet kjøre matvarene ut til hjemmeboende. I tiltaket lå det 3,0 mill. i forventet avanse på matvarene ved at kommunen kjøpte varer fra kommunens leverandører til lavere priser enn gjennomsnittspris i butikk, som bruker skulle betale. Etter at tiltaket ble vedtatt, har konseptet endret form til det kommunen kaller Smart Matleveranse (se egen sak i Hovedutvalg for bistand og omsorg sak 24/16 *Smart matleveranse i hjemmetjenesten – erfaring etter 6 måneders drift*) og gjenstående effekt som ikke blir realisert er 1,95 mill.

10. Bofellesskap for demente

I handlingsprogram 2014–2017 ble det beregnet en besparelse på 5,5 mill. fra 2016 på nytt bofellesskap for demente som erstatning for eksisterende plasser. Tiltaket ble senere endret til landsbykonseptet.

I handlingsprogram 2016–2019 viste foreløpige beregninger at drift av en demenslandsby vil koste omkring

20 prosent mindre enn ordinære sykehjemsplasser. Dette tilsvarer 18,7 mill. og ble i sin helhet lagt inn som et nytt tiltak. Tiltaket fra handlingsprogram 2014–2017 er i 2016 dekket innen budsjettammen. I handlingsprogram 2017–2020 er tiltaket på 5,5 mill. fra handlingsprogram 2014–2017 foreslått dekket av andre tiltak.

4.2.4.3 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
11	Brukerdialog og medvirkning
12	Demens
13	Mestring og selvhjulpenhet
14	Utrede mulighet for økt antall private leiligheter tilrettelagt for heldøgns tjenester

11. Brukerdialog og medvirkning

Det arbeides med metodisk tilrettelegging og implementering av nye former for dialog og medvirkning, slik at kommunen kan dra nytte av kompetanse og erfaringer fra innbyggere, næringsliv, brukere, pårørende og medarbeidere i utviklingen av pleie- og omsorgstjenestene.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall brukerdiallog og medvirkning	2	8	10
Antall nye former for dialog og medvirkning	3	2	2

12. Demens

Satsing på demensomsorg fortsetter i handlingsprogramperioden. Dette gjelder både kompetanseutvikling, fysisk tilrettelegging av plasser (317 plasser er i 2016 spesielt tilrettelagt), avlastning og utforming av tjenestetilbud.

Landsbykonsept planlegges realisert i nytt anlegg med 158 plasser på Dønki. Den fysiske utformingen planlegges langt på vei slik det er gjennomført i Nederland. Det arbeides med et driftskonsept tilpasset norske forhold. Det er lagt til grunn for arbeidet at løsningen som velges, skal gi et bedre tilbud til brukerne, samtidig som driftskostnadene reduseres i forhold til tradisjonelt institusjonstilbud.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall personer som har mottatt pårørendeopplæring	238	320	350
Antall personer som har individuell avlastning for eldre	188	190	200

13. Mestring og selvhjulpenhet

Mestring og selvhjulpenhet skal redusere og utsette behov for kommunale tjenester. Det har vært gjennomført et pilotprosjekt for hverdagsrehabilitering. Arbeidsmetoder for å fremme mestring hos tjenestemottakere skal implementeres i hele Pleie og omsorg i løpet av 2016 og 2017. Tildelingspraksisen skal i større grad legge vekt på hverdagsmestring og hverdagsrehabilitering. Det tilbys tilrettelagte treningstilbud og kurs i hverdagsmestring ved omsorgsboliger og dagsentre for eldre. Pleie og omsorg skal ha et aktivt samarbeid med Helse og friskliv, seniorsentre og andre lavterskeltilbud. Arbeidet med å etablere lavterskeltilbudet ved Atrium ressursenter fortsetter. Måltrettet bruk av teknologi vil øke muligheten for mestring og selvhjulpenhet.

Det er liten risiko for at tiltaket ikke kan gjennomføres, men det vil få en økonomisk konsekvens for fremtidig ressursbruk og dekning av behov hvis implementeringen ikke lykkes. I handlingsprogram 2016–2019, tiltak 4, *Strammere tildelingspraksis i hjemmebaserte tjenester*, er hverdagsrehabilitering ett av flere tiltak som skal bidra til at behovet for hjemmetjenester reduseres.

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall avdelinger i ambulerende tjeneste som har implementert hverdagsmestring	2	21	21
Antall distrikter i ambulerende tjeneste som har implementert hverdagsrehabilitering	1	5	5

14. Utrede mulighet for økt antall private leiligheter tilrettelagt for heldøgns tjenester

Mestrings- og omsorgsmeldingen fastsetter at kommunen vil legge til rette for etablering av private leiligheter tilrettelagt for samme behov som gjelder for kommunale omsorgsleiligheter – *gjennom former for OPS legge til rette for at selveierleiligheter/borettslagsleiligheter som er tilrettelagt med mulighet for heldøgns tjenester, tilsvarer en dekningsgrad på 3–5 prosent.*

Private løsninger kan gi standard og størrelse i tråd med etterspørselen, men samtidig må boligene være tilstrekkelig tilrettelagt for muligheten til å yte tjenester på en rasjonell måte. For å nå dette målet vil Rådmannen iverksette et prosjekt som har til hensikt å stimulere private aktører til å etablere denne type boliganlegg i Bærum. Prosjektet skal blant annet kartlegge aktuelle markedsaktører og deres planer i Bærum. Videre bør kontakt med aktørene kartlegge hva som skal til for at det skal være interessant med etablering i Bærum. Muligheter for samarbeid eller samlokalisering med planlagte kommunale tjenestetilbud skal også vurderes. Prosjektet skal videre vurdere og gi råd om hvorvidt det er konkrete tiltak kommunen bør iverksette for å legge til rette for at private aktører velger å gjennomføre prosjekter med tilrettelagte boliger for salg i det private markedet.

Et økt antall private boliger som er tilrettelagt for heldøgns tjenester, vil gi brukerne valgmuligheter, både med hensyn til leie (kommunal omsorgsbolig) og selveier (privat marked) og med hensyn til standard og størrelse på leilighetene. En økt andel tilpassede leiligheter i det private markedet kan redusere kommunens investeringsbehov i tråd med intensjonene i *Mestrings- og omsorgsmeldingen*.

4.2.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 32 Pleie og omsorg

Mill. kr	Netto	Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		1 961,9	1 961,9	1 961,9	1 961,9
Prisvekst			0,4	0,6	0,7	0,7
Lønnsvekst			2,1	2,1	2,1	2,1
Tekniske endringer ¹⁾			-6,3	-8,0	-8,5	-8,5
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		1 114,3	27,6	55,4	79,2	102,5
Husleie og driftsutgifter lokaler			0,2	0,5	7,6	16,6
Netto FDV-utgifter – pleie og omsorg			0,2	0,5	7,6	16,6
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		0,2	0,5	8,1	8,1
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			-10,1	-7,8	-21,3	-17,3
Administrative reduksjoner innen Pleie og omsorg	Tidl. vedtatt		-4,7	-8,3	-10,5	-10,5
Avvikle små og lite rasjonelle boenheter, institusjoner og boliger med service	Tidl. vedtatt		-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Bofellesskap for personer med demens	Tidl. vedtatt				-18,7	-18,7
CAN, plasser og prosjektledelse	Tidl. vedtatt		-1,5	-3,5	-5,0	-5,0
Effektiviseringsuttak på 0,2 %		1 455,9	-3,1	-3,1	-3,1	-3,1
Kolsås bo- og behandlingssenter		18,8	-0,5	-2,8		
Korrigert behov nye boliger til yngre brukere		316,2	-0,4	20,0	31,1	50,5
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-0,4	23,2	41,2	41,2
Ledertetthet		1 751,6				-3,7
Nattbemanning institusjonstjenesten		766,2	-1,5	-1,5	-1,5	-4,5
Redusert dekningsgrad omsorgsboliger		172,2	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Strammere tildelingspraksis i hjemmebaserte tjenester	Tidl. vedtatt		-5,0	-9,0	-12,0	-12,0
Strukturelle endringer av tjenestetilbud til mennesker med utviklingshemming		347,7	-2,0	-5,2	-5,2	-9,2
Test og vedlikehold nødstrømsaggregat	Tidl. vedtatt		0,2	0,4	0,4	0,4
Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Bofellesskap for demente – vedtatt i HP 14–17			5,5	5,5	5,5	5,5
Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Gjenstående effekt av Smart mat – vedtatt i HP 14–17			2,0	2,0	2,0	2,0
Velferdsteknologi – redusere behov for våkne nattvakter	Tidl. vedtatt		-2,9	-3,5	-4,2	-4,2
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)			-0,1	-0,1	-0,1	-2,8
Avlastning, kjøp av plasser (Barne- og ungdomstjenesten)		8,9	1,6	1,6	1,6	1,6
Individuell avlastning og støttekontakter (Barne- og ungdomstjenesten)		47,7	4,9	4,9	4,9	4,9
Ressurskrevende brukere (Barne- og ungdomstjenesten)		8,9	1,7	1,7	1,7	1,7
Tildeling avlastningstjenester og støttekontakter (Barne- og ungdomstjenesten)	Tidl. vedtatt		-0,5	-1,0	-1,5	-1,5
Økt antall plasser avlastning i institusjon (Barne- og ungdomstjenesten)		77,4	1,0	1,9	1,9	1,9
Administrative tiltak Helse og sosial (Helse og sosial)	Tidl. vedtatt				-0,3	-0,3
Effektivisering / samordning av ressurser Friskliv og mestring (Helse og sosial)		2,7	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Samordning av tjenestefunksjoner, seniorsentrene (Helse og sosial)		4,9	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Selvhjelpenhet og mestring (Helse og sosial)						-2,0
Tilpasning av tjenestevolum og vedtakstid i Psykisk helse boliger (Helse og sosial)	Tidl. vedtatt		-1,0	-4,0	-4,0	-4,0
Økte salgsinntekter seniorsentrene (Helse og sosial)	Tidl. vedtatt		-0,5	-0,5	-1,0	-1,0
Sum endringer			14,0	42,8	59,8	96,1
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		1 975,8	2 004,6	2 021,6	2 057,9

¹⁾ inkluderer også endringer ift. FDVU

4.3 Helse og sosial

Området Helse og sosial omfatter tjenester innenfor tre ulike programområder:

- Programområde 32 Pleie og omsorg – tre resultatområder: 234 aktiviserings- og servicetjenester overfor eldre, personer med funksjonsnedsettelse, 253 helse og omsorgstjenester i institusjon og 254 helse- og omsorgstjenester til hjemmeboende,
- Programområde 33 Sosialtjeneste og bolig – åtte resultatområder: 330 kvalifiseringsprogrammet, 331 råd, veiledning og sosialt forebyggende arbeid, 332 kommunalt disponerte boliger, 333 økonomisk sosialhjelp, 334 tilbud til personer med rusproblemer, 335 bistand til etablering og opprettholdelse av egen bolig, 336 kommunale sysselsettingstiltak og 337 introduksjonsordningen.
- Programområde 36 Kommunehelse – to resultatområder: 362 forebyggende arbeid, helse og sosial og 363 diagnose, behandling, rehabilitering.

4.3.1 Innledning

Kommunalområdet Helse og sosial består av psykisk helse, rus, bolig, legevakt, krisesenter, folkehelsekontor, helsetjenesten ved Ila fengsel, friskliv og mestring, seniorsentrene, flyktninger, tilrettelagt arbeid, ergo- og fysioterapi/rehabilitering og sosialtjenesten i NAV. Tjenestene ivaretar innbyggernes behov for helse- og sosialtjenester og retter seg mot hele befolkningen og spesielle målgrupper.

Utfordringene innenfor psykisk helse og rus er omfattende, og mange opplever et fragmentert tjenestetilbud og venter for lenge på behandling og oppfølging. Det er spesielt behov for å trappe opp innsatsen innenfor rusfeltet, og for å sikre bedre overganger mellom ulike stadier i behandlingen. I tråd med regjeringens mål vil Rådmannen satse på en ny og forsterket innsats overfor psykisk helse- og rus-pasienter som er motiverte og har behov for behandling.

En befolkningsøkning over tid vil normalt føre til et større antall personer med psykiske helseutfordringer. Blant annet etter innspill fra innbyggere og brukere vil kommunens oppfølgingstjenester innenfor psykisk helse, rus og sosialt vanskeligstilte samordnes bedre for å imøtekomme fremtidens behov, samt å bli et tydelig og synlig tilbud for innbyggerne.

I tillegg til økt behov som følge av en befolkningsvekst, er deler av helse- og sosialtjenestene i stor grad påvirket av eksterne faktorer, som for eksempel utviklingen i arbeidsmarkedet og boligprisene, samt vilkårene som til enhver tid settes for ulike sosiale ytelser. Bærum har tradisjonelt hatt og har fortsatt lav arbeidsledighet sammenlignet med andre kommuner. Prognoser viser at arbeidsledigheten vil fortsette å stige i perioden. Dette vil prege utviklingen i sosialhjelp og kommunal bostøtte også i Bærum. Innføring av aktivitetsplikt sammen med flere arbeidsrettede tiltak skal bidra til å dempe deler av den negative utviklingen.

Den store økning i bosetting av flyktninger vil påvirke utgiftene i hele kommunen og spesielt i Helse og sosial, som har ansvar for bosetting og integrering av flyktningene. Den økte flyktningstrømmen ser ut til å vedvare i årene fremover, men det er vanskelig å spå utviklingen i et langsiktig perspektiv. Rådmannen har iverksatt et fremtidsrettet og innovativt utviklingsarbeid som blant annet skal føre et samordnet tilbud, mer systematisk arbeid med frivilligheten, større fokus på arbeidsrettede tiltak, individuelt tilpasset oppfølging, samt effektiv organisering av flyktningarbeidet. Dette redegjøres det for i egen sak høsten 2016 om totaløkonomien i flyktning- og integreringsarbeid i perioden 2016–2020.

Det er i den langsiktige investeringsplanen lagt opp til å øke budsjettet for kjøp av velferdsboliger, samt oppgradering av kommunens boligmasse for å imøtekomme økt behov for kommunale boliger i forbindelse med økt bosetting av flyktninger. For å dekke boligbehovet forutsettes det utvikling av nye bo-konsepter, omdisponering av allerede eksisterende boligmasse, økning av andelen flyktninger som finner bolig selv, og effektiviseringstiltak for gjennomstrømning i de kommunale boliger.

Det er et behov for å restrukturere kommunens forebyggende arbeid og lavterskeltilbud, og dette gjøres blant annet gjennom satsningsområdet friskliv og mestring. Eksisterende tilbud samordnes, slik at tjenestene fremstår som synlige og tydelige for innbyggerne.

Rådmannen har iverksatt en gjennomgang av kommunens håndtering av øyeblikkelig hjelp, og dette omhandler både Asker og Bærum legevakt og fastlegetjenesten. Hensikten er å optimalisere fordelingen av pasienter for øyeblikkelig hjelp.

Kommunen er forurensningsmyndighet for lokal luftkvalitet. Myndigheten er delegert til Folkehelsekontoret, som samarbeider tett med tekniske tjenester om oppfølging av lokal luftkvalitet i kommunen. Dette innebærer kontinuerlig måling av luftkvalitet med analyser og rapportering av måleresultater, informasjon til befolkningen, samt å utarbeide og følge opp en handlingsplan.

4.3.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Nedenfor kommenteres de viktigste trendene i KOSTRA-tallene for 2015. En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor bistand og omsorg* som ble behandlet i Hovedutvalg for bistand og omsorg våren 2016. Virksomhetsanalysen rulleres våren 2017.

Sosiale tjenester

KOSTRA-tallene for 2015 viser at Bærum fortsatt ligger lavere enn gjennomsnittet, både for netto driftsutgifter for sosiale tjenester og andel sosialhjelpsmottakere per innbygger. Imidlertid viser tallene at Bærum har nærmet seg gjennomsnittet av ASSS-kommunene på netto driftsutgifter per innbygger, spesielt hva gjelder utgifter til økonomisk sosialhjelp, hvor Bærum har hatt en høyere økning enn gjennomsnittet.

Kommunehelse

KOSTRA-tallene viser at Bærum fortsatt er høyest i nettverket hva gjelder netto driftsutgifter til helsetjenester, men tallene viser at Bærum nærmer seg gjennomsnittet.

4.3.3 Viktige innsatser og endring av ressursbruken

Helse og sosial utarbeidet i handlingsprogram 2016–2019 viktige langsiktige innsatsområder, og disse videreføres i dette handlingsprogram. Flere innsatser vil kunne føre til en styrking overfor området rus og psykisk helse, dette er i tråd med regjeringens nasjonale innsatser. Basert på aktuelle utfordringer vil Rådmannen gjennomføre følgende:

Gjennomgå ressursbruken

Rådmannen vil se på tjenestetilbud som ligger høyt i ressursbruk sammenlignet med andre kommuner. Innenfor helse og sosial omhandler dette spesielt varige tilrettelagte arbeidsplasser, flyktningtjenesten, psykisk helse, fysio- og ergoterapitjenester, samt noen former for lavterskeltilbud. Det er allerede i 2015–2016 igangsatt tiltak for å redusere ressursbruken på flere områder. Økt befolkning og nye oppgaver aktualiserer ytterligere effektivisering.

Fra tjenesteyting/-utfører til tilrettelegging

Fokus på brukernes ressurser innebærer at tiltak for å opprettholde funksjons- og selvhjelps nivå og opptrening som metode må være gjennomgående for helse- og sosialtjenester. Dette medfører blant annet at tjenestene i større grad skal legge til rette for at individet selv i størst mulig grad skal kunne mestre egen livssituasjon. Dreiningen får betydning for den tradisjonelle omsorgsrollen. Et tjenesteområde i seksjon psykisk helse, rus og sosial skal arbeide forbyggende og etter prinsippet med tidlig innsats.

Pilotprosjektet hverdagsrehabilitering i Rykkinn distrikt kan vise til svært gode resultater, og arbeidet med å implementere hverdagsrehabilitering og hverdagsmestring i kommunen videreføres.

Øyeblikkelig hjelp-døgntilbud for mennesker med psykisk helse- og rusproblemer skal etableres i løpet av 2017. Ordningen medfører en samlokalisering med andre innbyggerrettede døgntilbud. Tilbudet vil også kunne ivareta mottaksplasser for utskrivningsklare pasienter fra spesialisthelsetjenesten.

Fra stasjonære til ambulante tjenester

For å sikre et helhetlig og tilgjengelig tilbud til brukerne omstilles enkelte tjenester innen rus og psykisk helse gradvis til ambulant oppfølging også på kveld, natt og helg.

Boligtrappen har til hensikt å kategorisere brukernes behov for bolig, relatert til funksjonsnivå. Det er nødvendig å redusere antall boenheter på nivå tre i boligtrappen slik at det oppnås en bedre tilpasning mellom tilgjengelige boligtyper og behov. Botilbud på nivå tre i boligtrappen omfatter tilbud til personer med omfattende rusavhengighet og/eller psykiske helsevansker, som ønsker en endring i livet. Rådmannen ser samtidig et behov for å øke antall skjermede plasser med bemanning for brukere med alvorlige og sammensatte lidelser innen rus og psykiatri (på øverste nivå i boligtrappen).

Strukturelle endringer/tilpasninger og effektivisering av tjenesteyting

Rådmann ser et behov for å etablere et tydeligere skille mellom tjenestetildeling og tjenesteyting. Innenfor området psykisk helse og rus og vanskeligstilte skal tjenestestedet Oppfølging gradvis gi tjenester etter vedtak. Det samme vil skje innenfor tjenester som opptrening og rehabilitering.

Som en konsekvens av kommunens satsning på friskliv og mestring skal eksisterende tilbud innenfor forebygging, helsefremmende tiltak og lavterskeltilbud restruktureres. Dette gjøres kunnskapsbasert, og det utvikles et datagrunnlag for hvilke innsatser som gir effekt på folkehelse.

Boligsosiale virkemidler

For å nå målene i nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020) vil kommunen følge Husbankens kommuneprogram *Bolig for velferd 2016–2020*.

Bærum kommune viderefører dialogen med Husbanken vedrørende fremtidige virkemidler, nye konsepter og bedre sammenheng mellom kommunens behov og tilskuddsordninger.

Med intensjonen om *en samordnet stat møter en samordnet kommune* er Bærum initiativtager til et felles partnerskap med Husbanken, Inkluderings- og mangfoldsdirektorat og NAV Akershus.

Fra egenregi til ekstern tjenesteutøving og/eller frivillighet

De utfordringene kommune og samfunnet står overfor i årene fremover, krever økt satsing på frivillighet, sosialt entreprenørskap og innbyggermedvirkning i tjenesteyting og formidling. Dette er i tråd med Frivillighetsmeldingen (2012).

Rådmannen vil styrke samarbeidet med frivillige om aktivitetstilbud som kan bidra til å øke livskvaliteten samt mestring av hverdagen for brukere og pårørende. Bruk av eksterne aktører skal benyttes der det er hensiktsmessig.

I tillegg vil Rådmannen videreføre nærmiljøutvikling og bidra til utvikling av hensiktsmessige møteplasser og arenaer for frivillighet i områdene Rykkinn og Fornebu.

Det er behov for bedre koordinering og mer systematisk arbeid med frivillighet, og det skal utvikles et tydelig system for mottak av henvendelser fra frivillige, ildsjeler, organisasjoner, næringsliv med mer. Rådmannen vil vurdere hvordan den samlede frivillighetsinnsatsen kan styrkes. Se for øvrig omtale under sektor Miljø, idrett og kultur kapittel 5.2.4.1 *Styrking av arbeidet med frivillighet og sosialt entreprenørskap*.

Folkehelse, integrering og mangfold

Kommunen har et velfungerende tjenestetilbud for bosetting og integrering av flyktninger. Det er behov for å styrke et mer helhetlig perspektiv på integrering og mangfold. De ressurser som finnes i et mangfoldig samfunn, skal synliggjøres, og utfordringer knyttet til utenforskap skal forebygges. Dette arbeidet må sees i sammenheng med både folkehelse, frivillighet og kultur. Det er behov for et mer samorganisert og helhetlig aktivitets- og arbeidstilbud. Målet er bedre koordinering av de ulike tilbudene.

Aktivitetsplikt for mottakere av sosialhjelp

Fra 1. juni 2016 endres sosialtjenesteloven slik at arbeid/aktivitet stilles som vilkår ved mottak av økonomisk sosialhjelp. Aktivitetsplikten har som formål å lette overgangen til arbeid eller utdanning.

NAV Bærum betjener for tiden cirka 2 000 sosialhjelpsmottakere, herav anslagsvis 650 med sosialhjelp som hovedytelse. I første omgang planlegges det tiltak for cirka 300. Bærum kommune praktiserer ordningen med aktivitetsplikt overfor stønadsmottakere under 30 år.

Utviklingsarbeid – kommunens arbeid med flyktninger

I årene 2016 og 2017 skal kommunen bosette til sammen 610 flyktninger, eksklusive familieegjenforeninger. Av disse er 165 enslig mindreårige flyktninger. Fremtidig flyktningarbeid og integrering har aktualisert en gjennomgang av kommunens innsatser. Det er igangsatt et koordinert, fremtidsrettet og innovativt utviklingsarbeid rettet mot kommunens flyktningarbeid. Det er definert en rekke kvalitetsmål, som følges opp i en gjennomføringsplan.

4.3.4 Endringer drift

4.3.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Program-område	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Sosialtjeneste og bolig	Økt bosetting av flyktninger (etablering og introduksjon)	97,4	24,2	28,5	22,4	16,6
		- herav tidligere vedtatt		-3,0	-9,3	-12,1	-12,1
2	Sosialtjeneste og bolig	Koordinator flyktningarbeidet i Bærum kommune	0,0	1,0	1,0	1,0	1,0
3	Sosialtjeneste og bolig	Økte utgifter til sosialhjelp, bostøtte og kvalifiseringsprogrammet som følge av økt bosetting av flyktninger	213,5	13,7	17,3	21,6	24,1
4	Sosialtjeneste og bolig/ Kommunehelse	Økte driftsutgifter til nye fagsystem	0,1	0,4	0,2	0,2	0,2
		Sum		39,2	47,0	45,2	41,9

1. Økt bosetting av flyktninger (etablering og introduksjon)

Beskrivelse av tiltaket

Det er fattet et politisk vedtak om å bosette 610 flyktninger i 2016 og 2017. Det er i tillegg satt som mål at enhetskostnadene skal reduseres. Dette gjøres ved å bosette flere flyktninger, uten at utgiftssiden økes tilsvarende.

Til tross for dette er det behov for å øke budsjettet på Flyktningkontoret til introduksjons- og etableringsstønad, styrking av etablerings- og introduksjonsteamet, samt tilsette en avdelingsleder. I tillegg er det nødvendig å styrke bosettingskapasiteten på Boligkontoret. Styrkingen har bakgrunn i at bosettingen i 2017 vil tredobles sammenlignet med 2014. De økte utgiftene må ses i sammenheng med et økt integreringstilskudd.

Dersom anmodningen fra Integrerings- og Mangfoldsdirektoratet (IMDi) om bosetting av flyktninger for 2017 reduseres på nivå med 2016, vil dette få direkte konsekvenser for beregnet merbehov. Rådmannen vil i en tilleggsinnstilling til handlingsprogrammet komme tilbake med nye beregninger for handlingsprogramperioden knyttet til bosetting av flyktninger dersom IMDis bosettingsanmodning endres for 2017.

For en mer utdypende beskrivelse av de økonomiske effektene av økt bosetting, vises det til politisk sak med en samlet gjennomgang av økonomien innenfor flyktningområdet, fra oktober 2016. Denne belyser både enhetskostnader i kommunen og viser samtidig til resultatene fra Beregningsutvalget, hvor både direkte og indirekte kostnader ved bosetting og integrering av flyktninger fremkommer.

En god integrering med en innsats på et riktig nivå vil være viktig for å gjøre flyktningene selvhjulpne etter introduksjonsperioden. Det er nødvendig å øke budsjettene for å imøtekomme dette og for å opprettholde gode resultater etter avsluttet introduksjonsprogram.

Endringen gjelder programområdet Sosialtjeneste og bolig.

2. Koordinator flyktningarbeidet i Bærum kommune

Beskrivelse av tiltaket:

I dag er flyktningtjenestene delt mellom tre ulike kommunalsjefer: helse og sosial, barn og unge og skole. Innspill fra flyktningene indikerer at tjenesten bør samordnes bedre. Det er behov for å ansette en koordinator med ansvar for å skape en helhetlig tjeneste til flyktningene.

Tiltaket skal bidra til et mer effektivt og koordinert tilbud. I tillegg vil også de ansatte oppleve en mer koordinert tjeneste med tydeligere ansvarsfordeling.

Endringen gjelder programområdet Sosialtjeneste og bolig.

3. Økte utgifter til sosialhjelp, bostøtte og kvalifiseringsprogrammet, som følge av økt bosetting av flyktninger

Beskrivelse av tiltaket:

I forbindelse med økt bosetting av flyktninger, arbeides det kontinuerlig med å oppnå best mulige resultater ved overgang til arbeid eller utdanning etter endt introduksjonsprogram. Allikevel vil det være realistisk at noen vil motta kommunale tjenester som økonomisk sosialhjelp, kommunalbostøtte og/eller kvalifiseringsstønad. Dette er utgifter som i hovedsak skal dekkes av integreringstilskuddet.

Bærum har hatt gode resultater hva gjelder overgangen til arbeid og utdanning. Et mål er å opprettholde dagens resultater med lavere enhetskostnader.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Redusere andel flyktninger med økonomisk sosialhjelp	29 %	27 %	26 %

Sosialhjelp, kommunal bostøtte og kvalifiseringsstønad er lovpålagte tjenester. En økning i antall bosatte flyktninger vil føre til høyere utgifter for NAV og Boligkontoret.

Endringen gjelder programområdet Sosialtjeneste og bolig.

4. Økte driftsutgifter til nye fagsystem

Beskrivelse av tiltaket

Flyktningkontoret og Voksenopplæringscenteret har anskaffet nytt felles fagsystem med arkivløsning. Tidligere systemer tilfredsstillende ikke kommunens retningslinjer i forhold til myndighetskrav og elektronisk arkivering. Nytt system tas i bruk i løpet av 2016 og vil ha en høyere driftskostnad enn det nåværende systemet.

Dagens elektroniske pasientjournalssystem ved Asker og Bærum legevakt fases ut. For å ivareta tilfredsstillende dokumentasjonsplikt må det anskaffes nytt system. Det ble i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt å legge inn investeringsmidler for dette.

I forbindelse med innføring av nytt system, vil det påløpe ekstra driftskostnader på Legevakten.

Nytt system på Flyktningkontoret gjelder programområdet Sosialtjeneste og bolig, og system på Legevakten gjelder Kommunehelse.

4.3.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Programområde	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
5	Kommunehelse	Effektivisering av ressurser smittevern	2,9	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
6	Pleie og omsorg	Samordning av tjenestefunksjoner, Seniorsentrene	4,9	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
7	Pleie og omsorg	Effektivisering / samordning av ressurser Friskliv og mestring	2,7	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
8	Sosialtjeneste og bolig	Samordne tjenestetilbud innen psykisk helse og rus	193,1	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
9	Administrasjon	Samordne arbeidsoppgaver kommunalsjefens/seksjonsledernes fagstab	4,5	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
10	Pleie og omsorg/ Sosialtjeneste og bolig/ Kommunehelse	Selvhjelpenhet og mestring					-5,8
		Sum		-2,3	-2,3	-2,3	-8,1

5. Effektivisere ressurser smittevern

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket innebærer en reduksjon i budsjettet tilsvarende en 70 prosents helsesøsterstilling som har vært vakant siden oktober 2015. Det er variasjon i pågangen etter smittevern og vaksinasjon. Istedenfor å ha en bemanning

for å imøtekomme perioder med stor pågang, foreslås det å redusere den faste bemanningen tilsvarende 0,4 millioner kroner, samtidig som budsjettet til timelønn økes med cirka 0,1 mill.

Konsekvenser og risiko:

Ved større epidemier og andre hendelser vil tjenesten måtte prioritere ressurser til smittevern. Dette kan eventuelt skje ved innleie av midlertidige ressurser eksternt eller omdisponering av interne ressurser.

Tiltaket medfører ingen overtallighet og vil ikke ha noen konsekvenser for brukerne.

Endringen gjelder programområdet Kommnehelse.

6. Samordning av tjenestefunksjoner, Seniorsentrene

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket innebærer en samordning av tjenestefunksjoner og omdisponering av ressurser ved de store seniorsentrene.

Konsekvenser og risiko:

Omstillingen vil ikke ha noen konsekvenser for brukerne, da oppgavene vil overføres til andre funksjoner og bli utført slik de gjøres i dag. Nåværende tilbud vil bli opprettholdt.

Tiltaket medfører ikke overtallighet, da nedbemanningen løses ved naturlig avgang.

Endringen gjelder programområdet Pleie og omsorg.

7. Effektivisering/samordning av ressurser Friskliv og mestring

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket innebærer å samordne ulike tilbud for brukere med kognitiv svikt, inkludert deres pårørende. Dette sees i sammenheng med samordning av forebyggende arbeid og lavterskeltilbud i nytt tjenestested Friskliv og mestring.

Konsekvenser og risiko:

Tjenesten opprettholdes for brukerne på samme nivå som dagens tilbud. Tiltaket kan gjennomføres med lav risiko for tjenestetilbud og uten risiko for overtallighet.

Endringen gjelder programområdet Kommnehelse.

8. Samordne tjenestetilbud innen psykisk helse og rus

Beskrivelse av tiltaket:

Arbeid og aktivitet er en forutsetning for selvhjelpenhet og mestring. Rådmannen vil derfor sørge for at flere tjenesteområder skal tilrettelegge for ulike arbeids- og aktivitetstilbud.

Dagsen videreføres og samordnes med øvrig dagtilbud innen psykisk helse og rus. Tilbudet gir i dag et arbeidstilbud på 4 timer pr. dag til målgruppen rusmiddelavhengige. De siste årene har mellom fire og syv brukere benyttet ordningen, hvor flere av de faste brukerne har bolig på Vestre Hauger boliger og natthjem, som Dagsen er samlokalisert sammen med. Aktivitetstilbudet samordnes og sees i sammenheng med en helhetlig satsing. Arbeids- og aktivitetstilbudet styrkes og tydeliggjøres også i boliger med bemanning.

Konsekvenser og risiko:

Ettersom tilbudet videreføres og samordnes i et felles dagtilbud for psykisk helse og rus, vil tiltaket ha liten konsekvens for brukerne. Tilbudet opprettholdes.

Reduksjonen skjer ved naturlig avgang, og medfører derfor ikke overtallighet.

Endringen gjelder programområdet Sosialtjeneste og bolig.

9. Samordne arbeidsoppgaver kommunalsjefens/seksjonsledernes fagstab

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket innebærer en gjennomgang og samordning av rådgivningsressursene innenfor kommunalsjefens og seksjonsledernes stab. Bemanningen reduseres med et årsverk samtidig som aktuelle behov for rådgivning ivaretas.

Konsekvenser og risiko:

Tiltaket vil føre til økt effektivitet og bedre samordning og vil ikke ha noen konsekvenser for brukerne.

Tiltaket kan medføre overtallighet, men løses midlertidig med interne omrokeringer. Endringen gjelder programområde Administrasjon.

10. Selvhjulpenhet og mestring

Beskrivelse av tiltaket:

Tjenester innenfor helse og sosial skal vektlegge selvhjulpenhet og mestring hos den enkelte bruker. Opptrening som metode skal være grunnleggende for våre tjenester. Dette betyr at den enkelte ansatte skal tilrettelegge for at individet i størst mulig grad skal bruke egne ressurser for å mestre egen livssituasjon. Tiltaket medfører en metodisk dreining og holdningsendring av den tradisjonelle tjenesteyterrollen. Tiltaket skal på sikt medvirke til å redusere og utsette behovet for tjenester, hvilket er i tråd med hovedmålet om å sikre bærekraftige tjenester.

Konsekvenser og risiko:

Tiltaket vil kunne gi en innsparing på 5,8 millioner i 2020, som i utgangspunktet innebærer en reduksjon på cirka 7 årsverk.

Rådmannen vil arbeide nærmere med å konkretisere dette tiltaket og se på hvilke tjenester effekten kan hentes fra.

Det forventes at økt selvhjulpenhet og mestring skal bidra til å utsette og redusere behov for tjenester. Rådmannen vil legge opp til rett nivå på tjenestene, og konsekvenser for brukere og ansatte vil utredes nærmere.

Endringen gjelder programområdene Kommunehelse, Sosialtjeneste og bolig og Pleie og omsorg.

4.3.4.3 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
11	Strukturelle endringer/tilpasninger i psykisk helse og rus
12	Samordnet og tydelig profil på det forebyggende helsearbeidet i Bærum kommune
13	Innsats for å redusere behov for økonomisk sosialhjelp
14	Redusere oppmøte av pasienter med lav hastegrad på Legevakten
15	Utvikling/effektivisering av flyktningarbeidet

11. Strukturelle endringer/tilpasninger innen psykisk helse og rus

Beskrivelse av tiltaket:

Videreutvikle organiseringen av seksjonen Psykisk helse og rus, med tydelig skille mellom lavterskel- og vedtakstjenester. Nytt tjenesteområde i seksjonen skal gi økt tilgjengelighet, positiv serviceholdning og tidlig innsats ved henvendelser. Seksjonen vil arbeide med å tilpasse omsorgsboliger etter brukernes behov, jamfør boligtrappen.

For å redusere noe av behovet for boliger med stasjonær bemanning skal det gradvis etableres en 24/7-oppfølgingstjeneste innen rus og psykisk helse. Med denne organiseringen kan flere bo i egne boliger og få muligheten til å mestre å leve det livet de selv ønsker.

Det skal opprettes kommunale akutte døgnplasser (KAD) i kommunen, og arbeidet med å finne egnede lokaler er allerede igangsatt.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Øke antall avsluttede vedtak i boligene til lavere omsorgsnivå innen psykisk helse	–	12 %	12 %
Øke antall avsluttede vedtak innen ambulerende tjenester psykisk helse til selvstendig liv	–	15 %	18 %

I tillegg vil registrering av antall henvendelser, klager på bomiljø, samt antall innleggelses i spesialisthelsetjenesten bli tatt i bruk fra 2017.

Konsekvenser og risiko:

Tjenesten vil bli mer koordinert og fleksibel, for både brukerne og de ansatte.

I tråd med nasjonale føringer skal det innenfor rus og psykisk helse opprettes et tverrfaglig team.

Den nye 24/7-oppfølgingstjenesten forutsetter at noen ansatte må arbeide turnus. I første omgang vil ansatte som ønsker å jobbe turnus, få anledning til det.

Endringen gjelder programområde Pleie og omsorg.

12. Samordnet og tydelig profil på det forebyggende helsearbeidet i Bærum kommune

Beskrivelse av tiltaket:

Helse og sosial opprettet i 2016 et nytt tjenestested, Friskliv og mestring. Hensikten er å fremstå med tydeligere profil på det forebyggende helsearbeidet i Bærum kommune. Tiltaket skal bidra til *bærekraftige tjenester* som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring.

I denne sammenhengen fremheves spesielt følgende tiltak:

- Videreføring/etablering av tilbud skal være behovsprøvd gjennom en standardisert metode.
- Implementere helhetlige brukerforløp i tråd med Vestre Viken-samarbeidet.
- Etablere hverdagsrehabilitering i samtlige pleie- og omsorgsdistrikt (5 distrikt).

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Etablere metode for å sikre at de forebyggende og helsefremmende tiltakene samt lavterskeltiltakene som tilbys, er behovsrettede	–	Etablert	–
Alle forløp innen friskliv, fysio-, ergo- og rehabiliteringstjenester er standardiserte og målrettede	–	70 %	70 %
Etablert hverdagsrehabiliteringsteam i samtlige distrikt	–	Gjennomført	–

Konsekvenser og risiko:

Brukerne vil oppleve en mer koordinert tjeneste, etter «én dør inn»-prinsippet.

Ved etablering av en ny avdeling, Bærum helse og friskliv, må ergo-, fysio- og rehabiliteringstjenesten avgi ressurser.

Endringen gjelder programområdet Kommunehelse.

13. Innsats for å redusere behov for økonomisk sosialhjelp

Beskrivelse av tiltaket:

Det har i 2015 og i 2016 vært en stor økning i utbetaling av sosialhjelp. Økningen skyldes flere sosialhjelpsmottakere, samt at hver mottaker mottar tjenester over lengre tid. Budsjettet har vært delvis kompensert for dette, men det er behov for å intensivere tiltak som bidrar til å redusere etterspørselen etter sosialhjelp.

Sentrale tiltak:

Innføre aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere

Fra 1. juni 2016 ble sosialtjenesteloven endret slik at arbeid/aktivitet stilles som vilkår ved mottak av økonomisk sosialhjelp. Aktivitetsplikten har som formål å lette overgangen til arbeid eller utdanning. Bærum kommune har allerede igangsatt aktivitetsplikt for stønadsmottakere under 30 år. Dette er i tråd med at denne aldersgruppen også skal prioriteres fra statlig hold. Plikt til å tilby medfører også en rett til å få, men høy alder og store helseutfordringer kan være grunner til at aktivitetsplikten fravikes.

Det vil i forbindelse med aktivitetsplikten være et bredt samarbeid med Bærum arbeidssentre og aktivitetstilbudet på Bjørnegård, som har som mål å øke sin aktivitet og antall brukere innenfor gjeldende budsjettammer.

Etablere et mottaksteam

NAV Bærum vil omorganisere behandlingen av nye søknader om sosialhjelp. Et *mottaksteam* bestående av de mest erfarne veilederne innen økonomisk sosialhjelp og arbeidsrettet oppfølging skal sikre at alle andre muligheter er prøvd før økonomisk sosialhjelp beregnes og innvilges.

Lavterskelkurs

En stor del av mottakerne av økonomisk sosialhjelp er registrert med rusmisbruk som vanskeliggjør det å få jobb. NAV Bærum vil utforme to ulike behovsrettede kurs for denne gruppen. Kursene skal gå over flere uker, gi struktur i hverdagen samt økt kunnskap om egen helse, økonomi og mulighetene for å komme i arbeid/utdanning.

Avklare langtidsmottakere mot andre ytelser, som for eksempel uføretrygd

Det er allerede igangsatt et systematisk arbeid med å avklare hvilke langtidsmottakere som har behov for varig oppfølging. Dette arbeidet videreføres.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Redusere andel langtidsmottakere med sosialhjelp som hovedinntektskilde	31 %	30 %	29 %
Redusert stønadslengde sosialhjelpsmottakere	5,2 md.	<4,7 md.	<4,7 md.
Andel registrerte ungdommer på NAV under 30 år med aktivitetsplan		80 %	85 %

Konsekvenser og risiko:

Tiltakene vil gi større grad av selvhjulpenhet, som vil medvirke til at passiviserende mottak av stønad unngås. Det vil bli gjennomført avkortning av sosialhjelp dersom brukerne ikke deltar på kurs. Å avdekke behov for eventuell rett til annen ytelse, som for eksempel uføretrygd, vil gi brukerne økt livskvalitet i form av et mer stabilt liv.

Endringen gjelder programområde Sosialtjeneste og bolig.

14. Redusere pasienter med lav hastegrad på Legevakten

Beskrivelse av tiltaket:

Det ble i andre halvår 2015 gjennomført et prosjekt med økt telefonbemanning dag og kveld på Legevakten. Målet var å redusere antall oppmøtte pasienter med lav hastegrad. Ordningen inngår i normal drift i 2016.

Rådmannen har startet opp en ekstern gjennomgang av kommunens håndtering av øyeblikkelig hjelp-tilbud. Kommunen vil i løpet av 2017 iverksette tiltak for å tilstrebe mer optimal fordeling av øyeblikkelig hjelp-pasienter mellom fastleger i Asker og Bærum og Legevakten.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Redusere andel konsultasjoner med lav hastegrad ved Asker og Bærum legevakt	33 %	29 %	27 %

Konsekvenser og risiko:

Tiltakene vil føre til redusert ventetid og mer effektive tjenester ved Legevakten. I tillegg vil tiltakene bidra til å gi Legevakten et positivt omdømme.

Endringen gjelder programområde Kommunehelse.

15. Utvikling/effektivisering av flyktningarbeidet

Beskrivelse av tiltaket:

Flyktninger skal anses som en ressurs for Bærumssamfunnet, og skal bidra til å utvikle et større mangfold. Tjenesteområdene skal legge til rette for at den enkeltes ressurser synliggjøres og samtidig ha en forventning om at disse ressursene skal brukes. Dette krever egeninnsats fra flyktningen selv, og samtidig et kommunalt apparat som fremstår samordnet med tverrfaglig bistand.

Et overordnet mål er at flyktningen kommer i arbeid og kan livnære seg. Rådmannen setter et overordnet mål om at 60 prosent kommer i arbeid eller utdanning etter avsluttet introduksjonsprogram og 70 prosent ett år etter avsluttet program. Samtidig defineres det en rekke kvalitetsmål som følges opp i en gjennomføringsplan.

Rådmannen vil arbeide for å øke effektivitet, blant annet ved at hver programrådgiver skal følge opp 25 deltagere istedenfor tidligere mål på 22,5.

Samtidig arbeides det med å redusere enhetskostnaden ved Flyktningkontoret. Tiltaket innebærer at hver

programrådgiver følger opp flere deltakere, samtidig som det gjøres en endring i måten å arbeide på. Dette gir en mer effektiv overgang og arbeidsdeling mellom etablerings- og introduksjonsfasen.

Nøkkeltall

	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Øke antall introduksjonsdeltagere per rådgiverårsverk i introduksjons-programmet	20,2	25	25
Redusere enhetskostnaden i introduksjonsprogrammet (inkl. etablering) på Flyktningkontoret	75 139	60 000	60 000
Andel flyktninger i arbeid/utdanning etter endt introduksjonsprogram	48 %	60 %	60 %
Andel flyktninger i arbeid/utdanning ett år etter endt introduksjonsprogram		70 %	70 %

Konsekvenser og risiko:

Ved en omstrukturering av oppgaver ved Flyktningkontoret spisses ansvaret for rådgivere med tydeligere skille på etablerings- og introduksjonsfasen. Rådgiverne vil få flere deltagere å forholde seg til, men samtidig et tydeligere avgrenset arbeidsområde.

Endringen gjelder programområde Sosialtjeneste og bolig.

4.3.5 Økonomiske driftsrammer for programområdet 33 Sosialtjeneste og bolig

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		310,1	310,1	310,1	310,1
Prisvekst			1,1	0,8	0,6	0,6
Lønnsvekst			0,3	0,3	0,3	0,3
Tekniske endringer ¹⁾			10,4	10,9	10,9	10,8
Husleie og driftsutgifter lokaler			-0,8	-4,3	-0,9	-0,9
Netto FDV-utgifter – boliger	Tidl. vedtatt		-0,8	-4,3	-0,9	-0,9
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			35,8	38,8	26,6	21,5
Administrative tiltak Helse og sosial	Tidl. vedtatt				-0,3	-0,3
Barnefamilier og enslige ved NAV i leide boliger kjøper egne boliger med startlån	Tidl. vedtatt		-1,0	-1,0	-2,0	-2,0
Bedre samordning av oppfølgingstjenestene i Helse og sosial	Tidl. vedtatt		-1,0	-1,0	-2,0	-2,0
Dekning av personalkantine	Tidl. vedtatt		-0,1	-0,2	-0,3	-0,3
Intro- og etableringsstønad (fra lønnsreserven)	Tidl. vedtatt		-0,1	-0,3	-0,3	-0,3
Koordinator flyktningarbeidet i Bærum kommune		0,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Samordne tjenestetilbud innen psykisk helse og rus		193,1	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Selvhjelpenhet og mestring						-1,8
Økte driftsutgifter til nye fagsystem			0,2	0,2	0,2	0,2
Økte inntekter ved Bærum kommunale arbeidssenter	Tidl. vedtatt		-0,5	-1,0	-1,0	-1,0
Økt behov økonomisk sosialhjelp	Tidl. vedtatt			-4,0	-12,0	-12,0
Økt bosetting av flyktninger (etablering og introduksjon)		97,4	24,2	28,5	22,4	16,6
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt		-3,0	-9,3	-12,1	-12,1
Økte utgifter til sosialhjelp, bostøtte og kvalifiseringsprogrammet som følge av økt bosetting av flyktninger		213,5	13,7	17,3	21,6	24,1
Sum endringer			46,8	46,5	37,6	32,4
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		357,0	356,6	347,8	342,6

¹⁾ inkluderer også endringer ift. FDVU

4.3.6 Økonomiske driftsrammer for programområdet 36 Kommunehelse

Mill. kr		Budsjett- ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		279,0	279,0	279,0	279,0
Prisvekst			1,6	1,6	1,6	1,6
Tekniske endringer			2,1	2,1	2,1	2,1
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			2,9	2,0	0,6	-1,4
<i>Administrative tiltak Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>				-0,4	-0,4
<i>Delvis kompensasjon for bortfall av medfinansieringsordningen i en overgangsperiode</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Effektivisering av ressurser smittevern		2,9	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
<i>Etablering av Fontenehus i Bærum – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
<i>Justering av basistilskudd fastleger</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		1,2	2,5	2,5	2,5
<i>Samordning og behovsretting av lavterskeltilbud innen helse og psykisk helse</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-2,0	-3,0	-3,0
Selvhjelpenhet og mestring						-2,0
<i>Trollhuset videreføres i 2016. Det legges frem en evaluering sommeren 2016 – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Økte driftsutgifter til nye fagsystem			0,2	0,1	0,1	0,1
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)			-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Marginalisering, utenforskap og ekstremisme (Barne- og ungdomstjenesten)		81,0	1,3	1,3	1,3	1,3
<i>Merbehov for helsestasjoner på Fornebu (Barne- og ungdomstjenesten)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,6	0,6	0,6	0,6
Styrke helsesøsters tilgjengelighet ved barneskolene, Haug skole og innføringsklassen (Barne- og ungdomstjenesten)		81,0	2,8	2,8	2,8	2,8
Sum endringer			6,6	5,7	4,3	2,3
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		285,6	284,7	283,2	281,2

5 Sektor miljø, idrett og kultur

Sektor Miljø, idrett og kultur omfatter virksomhetene frivillighet, idrett, kultur og kirke, miljø, klima, plan- og byggesaksbehandling og kommunalteknikk, og Hovedutvalg miljø, idrett og kultur har det politiske ansvaret for følgende programområder: 52 Kultur og fritid, 53 Kirke og andre religiøse formål, 55 Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø, 62 Brann- og ulykkesvern, 63 Samferdsel, 64 Renovasjon og avfall, 65 Vann og avløp, 67 Transport og 68 Prosjekttjenester.

5.1 Innledning

Sektor Miljø, idrett og kultur omfatter virksomhetene frivillighet, idrett, kultur og kirke, miljø, klima, plan- og byggesaksbehandling og kommunalteknikk. Kommunen har ansvar for finansiering av Bærum kirkelige fellesråd, utbetaling av tilskudd til andre tros- og livssynsamfunn og drift av kommunens gravplasser og krematorier.

Befolkningsveksten

Hovedstadsområdet står overfor en kraftig befolkningsvekst de neste 20 årene. Befolkningsveksten bidrar til en positiv utvikling av samfunnet og gir oss muligheter til å finne nye løsninger for byutvikling, næringsutvikling og transport. Veksten skaper samtidig også press på arealer og infrastruktur og gir utfordringer for klima, miljø og helse. God planlegging er avgjørende for å sikre effektiv arealbruk, et miljøvennlig transportsystem, tilstrekkelig med boligbygging, sunne og trygge omgivelser og gode levekår for alle.

Utfordringene krever en kontinuerlig omstilling hvor målet er å legge til rette for best mulig utnyttelse av fellesskapets ressurser. Befolkningsvekst krever store investeringer og god planlegging er dermed avgjørende for å sikre effektiv arealbruk, et miljøvennlig transportsystem, tilstrekkelig med boligbygging, sunne og trygge omgivelser og gode levekår for alle.

Klima, miljø og samferdselsutfordringen

Global oppvarming er en av de største truslene jorden står overfor. FNs klimapanel anslår et behov for utslippsreduksjon på opp mot 80 prosent i 2050 sammenlignet med utslippsnivået i 1990 for å unngå farlig global oppvarming. Bærum kommune må bidra til denne endringen.

Bærum kommune ønsker å ta sin del av befolkningsveksten. Veksten vil øke transportbehovet i kommunen og medføre behov for kommunale tjenester. Veksten skal være grønn og det er et mål at størstedelen av boligbyggingen skal skje nært kollektivknutepunktene.

Klimaet er i endring og været blir mer ekstremt. Det er viktig å være forberedt på skybrudd og mye nedbør på kort tid. Økende klimautfordringer krever at kommunen må prioritere klima- og miljøhensyn i planlegging, utbygging og drift av tjenester.

5.1.1 Sektorens hovedgrep for å møte kommunens hovedmål og utfordringer

Nedenfor beskrives hvordan sektorens hovedgrep/delmål/strategier skal bidra til å realisere kommunens langsiktige hovedmål.

Sikre bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjelpenhet, mestring og læring

Hovedmålet skal bidra til å gi en bedre livssituasjon for kommunens innbyggere og redusere behovet for offentlige tjenester. Dette krever at vi evner å utforme lokalsamfunnene rundt innbyggernes liv. Bærekraftig byutvikling innebærer å legge til rette for varierte bomiljøer med mangfold av aldersgrupper. Dette kan bidra til godt naboskap som forebygger ensomhet og muliggjør frivillig innsats, og som igjen kan redusere behovet for kommunale tjenester.

Tjenestene innenfor miljø, idrett og kultur bidrar til å forme og utdanne morgendagens innbyggere. De enkelte tjenestene har stort fokus på hva vi må legge vekt på fremover for å skape gode lokalsamfunn og klimaklok adferd og holdninger.

Folkehelsen skal fremmes ved sikring og tilrettelegging av gode rekreasjonsområder der folk bor. En aktiv befolkning med muligheter for fysisk aktivitet og idrett er av grunnleggende betydning for et godt samfunn, og det tilrettelegges for fortsatt målrettet satsing på dette gjennom temaplan for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv og tilhørende anleggsplan.

Sektorens tjenester skal bidra til et bredt kulturtilbud, gi kommunens innbyggere mulighet for deltagelse, opplevelser, aktivitet og mestring. Kommunen skal tilrettelegge for aktivitet, frivillighet og samarbeid med organisasjoner, det private næringsliv og enkeltpersoner. Kultur er et viktig virkemiddel innen by- og stedsutvikling. Drift av kulturscener, bibliotek og idrettsanlegg er grunnpilarene innen kommunens kulturtilbud. Tilskudd til kulturformål er et av de viktigste kulturpolitiske virkemidler i arbeidet for et aktivt, inkluderende og mangfoldig kulturliv.

Sikre en balansert samfunnsutvikling som er mangfoldig, grønn og urban.

Det skal legges til rette for en langsiktig, klimaklok vekst- og byutviklingsstrategi med vekt på både grønne og urbane kvaliteter. Bærumssamfunnet skal være et mangfoldig og inkluderende fellesskap med gode møteplasser, kultur og lokalsamfunn som gir muligheter for deltagelse og opplevelser.

Bærum kommune skal ha en langsiktig utbyggingsstrategi der grønn og urban er bærende kvaliteter. Det urbane må skapes innenfor kommunens egne muligheter og begrensninger, og hvor det legges til rette for boligbygging ved sentre og kollektiv-knutepunkter. Ved utbygging, ved fortettinger, byutvikling og transformasjon, skal kommunen sikre grønne korridorer og nye parker og lekearealer for befolkningen.

Bærum kommune skal bidra til de nasjonale målene om reduksjon i klimagassutslipp.

Konkretisering av mål og virkemidler vil fremkomme i arbeidet med «Klimaklok kommune».

Bærum kommune skal tilrettelegge for store byutviklings- og samferdselsprosjekter: Fornebu, Sandvika, Lysakerbyen, Bekkestua, E18, E16 og Forneubane.

Trafikkveksten i Bærum skal tas ved kollektivtrafikk, gange og sykkel. Dette krever endringer innen samferdsel og transport. Korte avstander mellom daglige gjøremål er avgjørende. Økt utbygging av gang- og sykkelveier, sykkelparkering og tilrettelegging for innfartsparkering ved metro- og jernbanestasjoner samt forbedring av dagens kollektivtilbud (inkludert takstgrenser), vil være viktige delmål og vil omtales nærmere i kommende mobilitetsplan og inngå i Klimaklok kommune.

Befolkningsvekst gir også økte utfordringer for de øvrige tekniske tjenestene. Det blir flere som skal bruke veisystemet, flere som skal ha vann og avløp. Ny renovasjonsplan fordrer en større omlegging av avfallshåndteringen både hjemme hos den enkelte husstand, hos innsamlingstjenestene og hvordan kommunen velger å etterbehandle avfallsressursene.

Mangfold er et mangefasettert begrep som kan inkludere variasjon i boligtypologier, tjenestetilbud, natur, etnisitet, livsstil etc. For Bærum kommune betyr mangfold et samfunn med et inkluderende fellesskap som inneholder variasjon og ulikheter. Gode møteplasser gir mulighet for deltagelse og opplevelse. Mangfold og aktivitet skaper gode lokalsamfunn. Kultur er helsebringende gjennom mulighet til å skape opplevelser og aktivitet, og arenaer for inkludering og deltagelse. En aktiv befolkning med muligheter for fysisk aktivitet og idrett er av grunnleggende betydning for et godt samfunn. Sikring og tilrettelegging av gode rekreasjonsområder der folk bor, er viktig for folkehelsen.

Være en innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft.

Bærum kommune må evne å benytte ny kunnskap når tjenester til befolkningen utvikles, og å gjøre det som trengs for å gjennomføre endringer.

En innovativ og endringsdyktig organisasjon er både et mål i seg selv men også et virkemiddel til å utvikle

nye, bedre og mer effektive løsninger. Dette innebærer blant annet satsing for å sikre digitalt førstevalg for innbyggere og næringsliv i Bærum kommune og innovativ sambruk av bibliotek og skoler med bruk av ny teknologi. *Meld en feil* som en digital løsning for på en enkel og rask måte å gi kommunen beskjed om feil og forbedringsmuligheter skal utvides til nye områder, blant annet innenfor park og idrett.

Kommunens samarbeid med næringslivet gjennom Smart City Bærum skal fortsatt bidra til å utvikle nye og bedre løsninger for bedrifter og innbyggere. Etablering av ny bysykkelordning på Fornebu er et godt eksempel på forbedring av transporttilbudet, som vil bidra til en mer klimaklok kommune.

En aktivitetsøkning innen kultur, idrett og fritidsfeltet som følge av befolkningsvekst kan et stykke på vei møtes ved å utnytte eksisterende infrastruktur på en mer effektiv måte og utvikle mer- og sambruksløsninger i nye bygg. Det bør legges til rette for innovativ og smart sambruk av kommunale bygg/anlegg til kultur- og idrettsformål i lokalområdene, der også selvbetjeningsløsninger videreutvikles i kombinasjon med tilgjengelig teknologi. Hensyn til framtidige trender innen selvorganisert aktivitet/idrett bør også ivaretas der det er mulig.

Legge dialog og medvirkning til grunn for utvikling av bedre løsninger.

Medvirkning og samarbeid gir større mulighet for å dra nytte av den kompetanse som innbyggerne, organisasjoner og næringsliv besitter. Involvering kan bidra til nye løsninger avklare forventninger til fremtidig tjenestetyping. Medvirkning fungerer som en berikelse og supplement til det representative demokrati.

Bærumsamfunnets viktigste ressurs er 123 000 innbyggere. Aktive innbyggere bidrar til å skape gode lokalsamfunn og kan bidra til å løse kommunens utfordringer. Innbygger og brukermedvirkning gir større mulighet for å dra nytte av den kompetanse som innbyggerne besitter. Medvirkning fungerer som en berikelse og supplement til det representative demokrati. Utvikling av gode kulturtilbud og gode lokalsamfunn fordrer samarbeid med mange aktører. Kommunen skal tilrettelegge for aktivitet, frivillighet og samarbeid med organisasjoner, det private næringsliv og enkeltpersoner. I medvirkningsarbeidet inngår frivilligheten som en vesentlig ressurs.

For sektoren miljø, idrett og kultur (MIK) vil mål og strategier i kommende kommuneplan (samfunnsdel) erstatte kulturmeldingen (2013), Temaplan for fysisk aktivitet (strategisk del, 2015) bibliotekmeldingen (2014) og frivillighetsmeldingen (2012). Rådmannen foreslår at en helhetlig klima og energistrategi bør erstatte gjeldende energi- og klimaplan Trafikksikkerhetsplan og en del mer fagspesifikke planer innen teknisk sektor beholdes.

5.2 Kultur og fritid

Kultur og fritid omfatter åtte resultatområder – 231 aktivitetstilbud barn og unge, 370 bibliotek, 375 museer, 377 kunstformidling, 380 idrett og tilskudd til idrettsanlegg, 381 kommunale idrettsbygg/anlegg, 385 andre kulturaktiviteter og 386 kommunale kulturbygg.

5.2.1 Innledning

Kultur og fritid består av tjenestedene Kultur og samarbeid, Ungdom og fritid (omtales under sektor barn og unge), Bærum bibliotek, Bærum Kulturhus og Natur og idrett. Mål forankret i kulturmeldingen, kulturanleggsplanen, bibliotekmeldingen, frivillighetsmeldingen og temaplan for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv er førende for området.

Områdets tjenester skal gi innbyggerne mulighet for deltagelse, opplevelse, aktivitet og mestring. Kommunen skal tilrettelegge for aktivitet, frivillighet og samarbeid med organisasjoner, det private næringsliv og enkeltpersoner.

BAKgården og Byscenen er populære og etter hvert veletablerte møteplasser for kulturaktiviteter i Sandvika. For å opprettholde og bevare en nødvendig standard, foreslås nødvendige drifts- og trivselstiltak.

Kommunens bibliotektilbud foreslås styrket av hensyn til trygghet og sikkerhet ved kveldsåpne filialer. Oppgradering av Rykkinn bibliotek er planlagt gjennomført i 2017.

Deler av natur- og idrettsforvaltningen hører under Kultur og fritid, dette gjelder blant annet idrett og tilskudd til idrettsanlegg og drift av badene. Det er god drift på idrettsbanene, og badene i Bærum er attraktive med godt besøk.

5.2.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Sammenligning med kommunene i ASSS viser at:

- Styringsindikatorerne for kultur og idrett viser som tidligere år store forskjeller mellom ASSS-kommunene. Politiske prioriteringer, eksterne prosjekter og frivillighet er noen årsaker til variasjoner.
- Som tidligere år har Bærum høyere netto driftsutgifter til bibliotek. Dette skyldes at det er kostnadskrevende å drifte fem biblioteker.
- Netto driftsutgifter til idrett per innbygger er lavere enn gjennomsnittet i ASSS.
- Netto driftsutgifter til idrettsbygg per innbygger er blant de høyeste i ASSS, noe som dels har sammenheng med at vi har flere kvadratmeter idrettsbygg per innbygger enn snittet – i tillegg er det usikkerhet knyttet til om alle kommunene fører regnskapet entydig i henhold til KOSTRA.

En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor miljø, idrett og kultur* som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur våren 2016.

5.2.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Kulturelt mangfold og aktivitet

For å sikre kulturelt mangfold og aktivitet må gode møteplasser/arenaer for deltagelse og opplevelser sikres. Dette har kommunen et særlig ansvar for. Mangfold handler om varierte kulturuttrykk som har bredde og er inkluderende og utfordrende. Kulturelt mangfold og aktivitet skaper tilhørighet, er identitetsdannende og et viktig bidrag i by- og stedsutviklingen i Bærum.

Innovativ sambruk og bruk av ny teknologi

En aktivitetsøkning innen kultur- og fritidsfeltet som følge av befolkningsvekst, kan et stykke på vei møtes ved å utnytte eksisterende infrastruktur på en mer effektiv måte. Å betrakte flere skoler som lokale kulturarenaer i tillegg til arenaer for idrett og fritidsaktiviteter (flerbrukshaller, fotballflater, nærmiljøanlegg), kan gi grobunn for økt aktivitet i lokalsamfunnet. Det vil ved enkelte skoler kreve at lokalene tilpasses sambruk og flerbruk. Det bør allerede i planleggingen av nybygg og rehabilitering legges til rette for sambruk.

Fleksible anleggsplaner som tilpasses løpende behov

Innen områdene natur og idrett og kultur og fritid har en god erfaring med tematiske anleggsplaner. I disse besluttes prioriterte tiltak i samarbeid med brukerorganisasjonene (idretts- og kulturråd). Et slikt samarbeid kan videreutvikles og gi nye former for samskaping med mål om å utnytte tilgjengelige ressurser optimalt. Samskaping kan blant annet handle om at kommunen ivaretar dagens tilretteleggerrolle i utvikling av kultur-, idretts- og fritidstilbud, mens eksterne aktører i større grad får ansvar for gjennomføring og deler av finansieringen.

5.2.4 Endringer drift

5.2.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Sandvika-satsing		0,2	0,2	0,2	0,2
2	Kveldsåpne bibliotekfilialer	17,1	0,3	0,3	0,3	0,3
3	Styrke frivillighet/sosialt entreprenørskap		1,0	1,0	1,0	1,0
4	Nye frivillighetssentraler på Fornebu og Rykkinn		0,8	0,8	0,8	0,8
	Sum		2,3	2,3	2,3	2,3

1. Sandvika-satsing

BAKgården og Byscenen er populære og etter hvert veletablerte møteplasser for kulturaktiviteter i Sandvika, som kommunen ønsker å bevare. Tilbudene krever drift, vedlikehold og trivselstiltak, for at de skal forbli attraktive. Som en del av bylivet i Sandvika prioriteres disse behov med 0,2 mill. i perioden.

2. Kveldsåpne bibliotekfilialer

Kommunen har et omfattende bibliotektilbud med drift av fem bibliotek, noe som er en ønsket satsing. For å opprettholde dagens tilbud om kveldsåpne bibliotekfilialer, henholdsvis to og tre kvelder ved de minste filialene, må bemanningen på kveldstid styrkes. Av hensyn til en samlet HMS-/risikovurdering og økt trusselbilde, er det ikke lenger forsvarlig at én ansatt er alene på jobb på kveldstid, slik praksis har vært frem til nå. Det er gjort en vurdering som tilsier økt behov med 0,3 mill. for å lønne én ekstra vakt totalt fem åpningskvelder i uken.

3. Styrking av arbeidet med frivillighet og sosialt entreprenørskap

De utfordringene kommune og samfunnet står overfor i årene fremover, krever økt satsing på frivillighet, sosialt entreprenørskap og innbyggerdeltagelse i tjenesteyting og formidling. Dette er også omtalt under helse og sosial, og er en oppfølging av frivillighetsmeldingen (2012). Frivillighetsarbeidet skjer på flere nivåer og områder i kommunen. Rådmannen ønsker å styrke det strategiske arbeidet med frivillighet, samle innsatsen og sette dette i sammenheng med sosialt entreprenørskap. Det skal gjøres en nærmere vurdering av hva som skal til for å gi arbeidet et samlet løft, herunder plassering og fremtidig organisering av frivillighetsarbeidet. Midlene tenkes lagt til Rådmannen frem til dette er avklart. Tiltaket finansieres som del av den samlede innsatsen for økt kunnskap og kompetanse (se omtale i innledningen til handlingsprogrammet).

4. Nye frivillighetssentraler på Fornebu og Rykkinn

Bærum Frivillighetsentral er en lokalt forankret møteplass for alle som ønsker å delta innen frivillig virksomhet, uavhengig av alder, livssyn og politisk ståsted. I tillegg til sentralen som er lokalisert i Sandvika, er to nye sentraler planlagt. Sentral på Fornebu er søkt opprettet i samarbeid med Fornebu Vel. På Rykkinn er en sentral tenkt lokalisert i Rykkinn fritidshus i samarbeid med lokale lag og foreninger.

Kommunen har søkt om 0,3 mill. i statlige tilskudd per frivillighetssentral, og egenfinansieringen er 0,4 mill. per sentral. For å realisere dette foreslås det å bevilge til sammen 0,8 mill.

5.2.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
5	Omlegging av julemarkering i Sandvika		-0,25	-0,25	-0,25	-0,25
	– herav tidligere vedtatt	0,4	-0,25	-0,25	-0,25	-0,25
	Sum		-0,25	-0,25	-0,25	-0,25

5. Omlegging av julemarkering i Sandvika

Det ble i handlingsprogram 2016–2019 foreslått innsparingstiltak ved en omlegging av det tradisjonelle julemarkedet i Sandvika. Årsaken er økte utgifter til vedlikehold og lagring av salgsboder, som ikke lenger kan dekkes av midler til rådighet. Julemarkedet ble foreslått erstattet av et arrangement knyttet til julegrantenningen, med en besparelse for kommunen på 0,25 mill.

Vedtaket under behandlingen av forrige handlingsprogram ble en evaluering av julemarkedet i løpet av 2016. Saken behandles i Hovedutvalg for miljø, kultur og idrett høsten 2016. Innsparingstiltaket på 0,25 mill. ble lagt tilbake for 2016, men videreført fra 2017.

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
6	Økt brukerbetaling Bærum idrettspark	-41,9			-0,53	-1,19
	– herav tidligere vedtatt				-0,53	-0,53
	Sum		0	0	-0,53	-1,19

6. Økt brukerbetaling i Bærum idrettspark

Tiltaket innebærer å øke utleien/utleiesatsene på Bærum idrettspark i 2020. Tiltaket er en videreføring til budsjettåret 2020 av tiltak vedtatt i handlingsprogram 2016–2019. Tiltaket medfører økning i utleieprisene. Bærum idrettspark har vært et idrettsanlegg med framgang, og det har vært stor aktivitet og mye utleie.

5.2.4.3 Prisendringer

Billettpriser bad og svømmehaller

Billettprisene ved badene og svømmehallene har i hovedsak vært uendret siden 2014, og det foreslås å øke billettprisene noe i 2017. Det vises til *Liste over priser 2017*, som er vedlegg til Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020.

Bærum idrettspark friidrettshall og Hauger kunstisbane

Det foreslås ingen endringer i prisen for sesongkort for barn og ungdom for Bærum idrettspark, men det foreslås at aldersgrensen for dette sesongkortet endres fra 18 år til 16 år. Det foreslås videre at prisen på sesongkort for voksne, det vil si personer over 16 år, økes fra 2 200 kroner til 2 300 kroner.

Billettprisene på Hauger kunstisbane tas bort fra og med 2017 for å følge opp prinsippet om åpne anlegg for egenorganiserte.

Kulturanlegg – seteavgift for eksterne kulturarrangører

Seteavgiften på 15 kroner, som betales av arrangøren per solgte billett inklusive fribilletter, foreslås opprettholdt for lokale kulturaktører. For eksterne kulturarrangører foreslås det å øke denne avgiften til 20 kroner. Denne avgiften skal bidra til dekning av kostnader til drift av billettluken med tilhørende personell. Prisen har vært uendret siden 2012, og det synes rimelig å øke denne fra 2017.

Kulturanlegg – teknikertjenester for kulturarrangører

Teknikertjenester per time er justert på grunn av teknikernes nye arbeidstidsordning med fast kveldstillegg for arbeid utført etter klokken 17.00. Dette vil få effekt for de fleste arrangementer. Det vises til *Liste over priser 2017*, som er vedlegg til Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020.

5.2.4.4 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
7	Innovativ sambruk
8	Kulturelt mangfold og aktivitet
9	Utvikle driften av Bærum idrettspark

7. Innovativ sambruk

Innovativt sambruk er blant annet å tilrettelegge kommunalt eide bygg med låssystemer, lys og ventilasjon i aktuelle rom. Dette fordrer fleksible tekniske og arkitektoniske løsninger og en bred involvering i planleggingsprosessene. Selvbetjente løsninger knyttet til utlån og innlevering på bibliotekene og til billettsalg og adgangskontroll/nøkkelløsninger er eksempler på at bruk av ny teknologi kan bidra til at tjenestene kan betjene et større brukergrunnlag. Å betrakte flere skoler som lokale kulturarenaer, i tillegg til at de skal være arenaer for idrett og fritidsaktivitet, kan gi grobunn for økt aktivitet i lokalsamfunnet.

8. Kulturelt mangfold og aktivitet

Det legges til rette for etablering og videreutvikling av kulturklyngene i Sandvika og Fornebu, der kommunen har en tilretteleggerrolle og er samarbeidspartner for private og frivillige kulturaktører.

9. Utvikle driften av Bærum idrettspark

Bærum idrettspark har vært et idrettsanlegg med framgang, aktiviteten har vært stor, og det har vært mye utleie. Anlegget videreutvikles med nye og mer varierte tilbud i tråd med nye behov/trender i befolkningen, og finansieres med midler fra anleggsplanen for fysisk aktivitet. Dette er tilbud som Tufteparkene, frisbeegolf og rullerulleskiløype. Det sees også på mulighet for å lage parkour-anlegg. Anlegget har et spesielt fokus på tilbud for organisert aktivitet. Tiltaket medfører at Bærum idrettspark vil få et mer variert aktivitetstilbud.

5.2.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 52 Kultur og fritid

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		175,3	175,3	175,3	175,3
Prisvekst			1,7	1,7	1,7	1,7
Tekniske endringer ¹⁾			-0,3	-0,5	-0,5	-0,5
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			1,7	1,3	0,3	-0,3
<i>Bærum kulturhus</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
<i>Det avholdes eventuelt julemarked i 2016 – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
<i>Det etableres egne treningslokaler for mindre idretter som turn, cheerleading, skyting og andre idretter med behov for faste treningsfasiliteter – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,3	0,3	0,3	0,3
Kveldeåpne bibliotekfilialer		17,1	0,3	0,3	0,3	0,3
Nye frivillighetssentraler på Fornebu og Rykkinn			0,8	0,8	0,8	0,8
Sandvika-satsing			0,2	0,2	0,2	0,2
Styrke frivillighet / sosialt entreprenørskap			1,0	1,0	1,0	1,0
<i>Tilskudd til prosjekter innen kulturnæring – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)			-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
<i>Effektivisering og brukerbetaling fritidssentre (Barne- og ungdomstjenesten)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,3	-0,5	-0,7	-0,7
Fornebu – nærmiljøarbeid ungdom (Barne- og ungdomstjenesten)		20,2	0,5	0,5	0,5	0,5
<i>Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig (Tekniske tjenester)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,2	-0,4	-0,6	-0,6
Økt brukerbetaling Bærum idrettspark (Tekniske tjenester)		-41,9			-0,5	-1,2
<i>– herav tidligere vedtatt</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>				-0,5	-0,5
Sum endringer			3,1	2,5	1,5	0,9
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		178,4	177,8	176,8	176,1

¹⁾ inkluderer også endringer ift. FDVU

5.3 Kirke og andre religiøse formål

Programområdet omfatter tre resultatområder – 390 Den norske kirke, 392 andre religiøse formål og 393 kirkegårder, gravlunder, krematorier.

5.3.1 Innledning;

Formålet er å administrere kommunens forpliktelser overfor Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn, samt forvaltning og drift av gravplassene, gravlunder og krematoriet på Haslum. Rådmannens hovedforslag er solid og effektiv drift.

5.3.2 Status

Nøkkeltall ASSS - tjenesteprofil

En analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor miljø, idrett og kultur* som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur våren 2016.

5.3.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Tjenesteytingsavtale med Kirkelig fellesråd

Revidert tjenesteytingsavtale er under arbeid og følges videre opp. IT-tjenester vil ikke lenger være en del av tjenesteytingsavtalen. Kirkelig fellesråd vil stå fritt til å kjøpe IT-tjenester i markedet. Tjenesteytingsavtalen omfatter investeringer innenfor kommunens ansvar etter loven, disposisjonsavtale for valglokaler ved kirkelige valg og vaktmestertjenester ved kirker og menighetsbygg.

Gravplassene

En økende og aldrende befolkning medfører økt behov for gravplasser i kommunen. Dette medfører også økt vedlikeholdsbehov. Kommunen oppfyller kravet om ledige graver i et antall tilsvarende tre prosent av befolkningen. Det er utarbeidet en gravplassanalyse som beskriver behovet frem til 2030. Behovet for graver sikres ved ny gravplass/gravlund på Fornebu og ny gravplass ved Dælimosen. Gravplass på Dælimosen er tatt inn i kommuneplanens arealdel.

5.3.4 Endringer drift

5.3.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Økt driftsbudsjett knyttet til ny gravlund på Fornebu				1,5	2,0
2	Kjøp av IT-tjenester		0,6	0,6	0,6	0,6
	Sum		0,6	0,6	2,1	2,6

1. Økt driftsbudsjett knyttet til ny gravlund på Fornebu

I henhold til gravplassanalysen for Bærum 2013–2030 legges det opp til ferdigstilling av ny gravplass på Fornebu innen 2019. Konkurransen for prosjekteringen ble lyst ut i november 2015, og et skisseprosjekt er levert i mars 2016. Skisseprosjektet tar utgangspunkt i at gravplassen på Fornebu utformes som navnet minnelund for både kister og urner. Forprosjektet legges frem for politisk behandling høsten 2016. Gravlundene vil gi et økt tilbud og økt gravplasskapasitet til innbyggerne, og det vil være behov for flere ansatte. Det vil i tillegg påløpe utgifter til drift av driftsbygningen.

2. Kjøp av IT-tjenester

Tjenesteytingsavtalen med Kirkelig fellesråd innebærer et merbehov til kjøp av IT-tjenester på 0,6 mill.

5.3.4.2 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
3	Endre driftslederoppgavene ved gravplassavdelingen

3. Endre driftslederoppgavene ved gravplassavdelingen

Ved gjennomgang av driftslederoppgavene i gravplassavdelingen er det ønskelig at det i større grad skal skilles mellom oppgaver knyttet til administrasjon og drift. Driftsleder får ansvar for flere gravplasser og dermed en tydeligere lederrolle. Administrative/merkantile oppgaver flyttes til gravplassforvaltningen i Kommunegården. Dette sikrer en mer helhetlig og lik behandling, uavhengig av gravplass. Tiltaket bidrar til en mer effektiv drift av gravplassene.

5.3.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 53 Kirke og andre religiøse formål

Mill. kr	Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto	70,1	70,1	70,1	70,1
Prisvekst		1,2	1,2	1,2	1,2
Lønnsvekst		0,8	0,8	0,8	0,8
Tekniske endringer ¹⁾		0,0	0,0	0,0	0,0
Husleie og driftsutgifter lokaler		0,3	0,3	0,3	0,3
<i>FDV-utgifter – Tanum kirkestue</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	<i>0,3</i>	<i>0,3</i>	<i>0,3</i>	<i>0,3</i>
<i>FDV-utgifter – toalett og dåpssakristi Haslum kirke</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,1	0,1	1,6	2,1
Kjøp av IT-tjenester		0,6	0,6	0,6	0,6
<i>Kirkeorgel-oppgradering. Bryn og Lommedalen kirker – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	<i>-0,5</i>	<i>-0,5</i>	<i>-0,5</i>	<i>-0,5</i>
Økt driftsbudsjett knyttet til ny gravlund på Fornebu (Tekniske tjenester)				1,5	2,0
Sum endringer		2,3	2,3	3,8	4,3
Ny ramme HP 2017–2020	Netto	72,4	72,4	73,9	74,4

¹⁾ inkluderer også endringer ift. FDVU

5.4 Fysisk planlegging, kulturminne, natur og nærmiljø

Programrådet omfatter ti resultatområder – 301 plansaksbehandling, 303 kart og oppmåling, 304 bygge- og delesaksbehandling, 305 eierseksjonering, 320 kommunal næringsvirksomhet, 325 tilrettelegging og bistand for næringslivet, 329 landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling, 335 rekreasjon i tettsted, 360 naturforvaltning og friluftsliv og 365 kulturminnevern.

5.4.1 Innledning

Plan- og byggesaksbehandlingen skal bidra til å sikre en god og balansert samfunnsutvikling som er bærekraftig, grønn og mangfoldig. Utbyggingsmønster, senterstruktur og hovedtrekkene i transportsystemet, herunder knutepunkter for kollektivtrafikken, er fastsatt i kommuneplanens arealdel og følges opp i plan- og byggesaksbehandlingen. Det tilrettelegges for høy arealutnyttelse, varierte boligtyper og for gode gang- og sykkelforbindelser.

I plansaker legges det til rette for tidlig medvirkning og involvering av allmennheten, berørte myndigheter, parter og interesseorganisasjoner.

Natur-, landbruks- og kulturminneverdiene skal forvaltes slik at dagens og kommende bæringer kan leve i en kommune rik på opplevelser.

Miljø- og klimautfordringene krever betydelige omstillinger i næringsliv, infrastruktur og økonomiske virkemidler. For å nå de internasjonale og nasjonale klimamålene og arbeidet mot «det grønne skiftet», ønsker kommunen å mobilisere alle deler av Bærumssamfunnet gjennom arbeidet for en «klimaklok kommune».

5.4.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Sammenligning med kommunene i ASSS viser at:

- Brutto driftsutgifter til fysisk planlegging (eksklusiv byggesak), målt per innbygger, er under gjennomsnittet i ASSS.
- Utgifter til natur, friluftsliv og rekreasjon er lavere i Bærum enn gjennomsnittet til ASSS.
- Kommunens gebyrer for oppføring av eneboliger og private forslag til reguleringsplaner er høyest i ASSS.

Bærums brutto driftsutgifter til natur, friluftsliv og rekreasjon i tettsted, målt per innbygger, er redusert i perioden.

En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor miljø, idrett og kultur* som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur våren 2016.

I arbeidet med klimaklok kommune er et av målene en bedre samlet rapportering for klimaregnskap.

5.4.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Oppfølging av planstrategien – sikre tilstrekkelig planberedskap

- Planmessig satsing på knutepunktutvikling:
 - Fornebu – revisjon av kommunedelplan 2 vil legge til rette for økt utnytting nær metrostasjonene.
 - Sandvika – planer for byutvikling fra Franzefoss til Lakseberget. Reguleringsplan for Sandvika øst, Hamang og Industriveien fullføres. Planer for byutvikling mot fjorden igangsettes.
 - Lysakerbyen – samarbeid med Oslo kommune om veiledende plan for offentlig rom (VPOR), som skal gi et styrket og mer sammenhengende bygrep på Lysaker. Det samarbeides også om ny plan for Lysaker stasjon som skal koble ny E18, nye jernbanespor og ny metro til et bedre byplangrep.
 - Bekkestua-området – plan for boligutvikling på flere delområder som en oppfølging av kommuneplanens arealdel.
- Grønn transport Bærum – utarbeide en mobilitetsplan for å tilrettelegge for at større deler av arbeids- og fritidsreiser skjer med sykkel, gange eller kollektivt.
- E18, E16 og Ringeriksbanen er store samferdselsprosjekter, der kommunens oppgave ligger i å sikre fremdrift i planavklaringer. Reguleringsplan for E18 Lysaker–Ramstadsletta forventes vedtatt før sommeren 2017.
- I handlingsplanperioden skal det utarbeides en plan for blågrønn struktur. Dette for å sikre friområder og utvikle en sammenhengende, allment tilgjengelig blågrønn struktur i strandsonen og i byggesonen mellom marka og fjorden.
- Forenkling av bestemmelser for småhusområdene. I østre Bærum er store områder uregulerte, og i disse områdene er kommuneplanen hjemmelsgrunnlag for byggesakene. Gjennomføres i handlingsplanperioden.

Klimaklok kommune

- Bærum kommunen ønsker å være en pådriver for å bevege hele Bærumssamfunnet i mer klima- og miljøvennlig retning. For å nå de internasjonale og nasjonale klimamålene og arbeidet mot «det grønne skiftet», er det viktig å mobilisere alle deler av Bærumssamfunnet: enkeltpersoner, barn og unge særskilt, næringsliv, organisasjoner, folkevalgte og kommunens virksomhet. Mobilisering av denne totaliteten inngår som en viktig del av begrepet «klimaklok kommune».
- Bærum kommune skal legge til rette for en bærekraftig utvikling basert på reduserte utslipp, redusert energiforbruk og mer klimanøytrale løsninger. For å nå målene for «klimaklok kommune» må det gjennomføres tiltak som medfører reduserte utslipp fra transportsektoren og redusert energiforbruk i både nye og eksisterende boliger, næringsbygg og kommunale bygg.
- Smart City Bærum – et partnerskap mellom kommune og næringsliv om grønne løsninger videreføres. Fokus er på transport og bygninger, men også på «Smart Governance» – hvordan få til samhandlingsarenaer og «smarte prosesser». Kommunen fortsetter sin deltagelse i FutureBuilt – samarbeid om klimavennlige byer og bygg.
- Vannområdearbeidet Indre Oslofjord vest videreføres. Dette er et samarbeid mellom kommunene vest for Oslo og inngår i Norges forpliktelser overfor EUs vanddirektiv. Bærum er vertskommune for vannområdet.

Byggesak, geodata og planjuridisk

- Det er fokus på redusert saksbehandlingstid for søknader med tolv ukers lovpålagt frist. Lean-prosjektet videreføres i form av kontinuerlig forbedring.
- Byggesaksbehandling har et sterkt press på seg, og det er avgjørende å opprettholde den positive utvikling i saksbehandlingstiden. Det er samtidig behov for å tilpasse kapasitet og kompetanse til endringer i markedet og økt bevissthet om energiforbruk og klimagassutslipp.
- Rekruttere tilstrekkelig med kvalifisert arbeidskraft for å møte nye utfordringer og et kommende generasjonsskifte. Kommunen konkurrerer om de beste hodene både med private konsulentvirksomheter og med andre offentlige etater.

Rekreasjon i nærhet av der folk bor

- Bistå i framtidig utforming av Kadettangen/Sandvika fjordpark og Gjønnsparken, samt videreføre arbeidet med turveier.
- Sikre driftsressurser for driften av ny parker.
- Ferdigstille rehabiliteringen av husmannsplassen Garlaus, slik at den kan brukes som markahytte med servering i helgene.

Næringsutvikling

Bærum har et variert næringsliv som spenner fra konsernhovedkontorer til et mangfold av småbedrifter og enkeltmannsforetak. Kommunens strategiske næringsplan har som mål at Bærum skal kjennetegnes ved et mangfoldig, fremtidsrettet og samfunnsaktivt næringsliv, og være en attraktiv kommune å drive virksomhet i for store og små, veletablerte og nye bedrifter.

- Ny strategisk næringsplan blir behandlet høsten 2016 og skal følges opp i handlingsprogramperioden.
- Gjennom planarbeidet vil kunnskapen om næringslivets behov økes, og grunnlaget for å utvikle langsiktige næringsstrategier vil forbedres.

5.4.4 Endringer drift

Måleindikatorer og mål

For perioden 2017–2020 gjelder følgende måleindikatorer og mål:

Måleindikator	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Styre boligbyggingen mot fortetting i utvalgte områder. 70 % av boligbygging skal skje innenfor definert utbyggingsstrategi innen 2025.	Av 696 nye boliger i 2015 har 581 kommet innenfor utvalgte områder, dvs. 83 %. 426 av boligene er innenfor Fornebu.	80 %	80 %
Redusert behandlingstid for søknader med 12 uker lovpålagt frist (omfatter også søknad om dispensasjoner). Skal behandles på 10 uker eller mindre. Lean-prosjektet videreføres med fokus på kontinuerlig forbedring.	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid 7,7 uker for rammesøknader uten dispensasjon, 9,8 uker saksbehandlingstid for rammesøknader med dispensasjon	10 uker	8 uker

5.4.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Økte ressurser til fysisk planlegging		0,7	0,7	0,7	0,5
2	Driftsmidler nye Kadettangen		1,0	1,0	1,0	1,0
3	Driftsmidler Gjønnesparken				0,5	0,5
4	Tilskuddsordning for fjerning av nedgravde oljetanker		3,0	3,0	5,0	5,0
5	Styrking midler næringsutvikling		1,0	1,0	1,0	1,0
6	Styrking midler byutvikling		0,5	1,0	1,0	1,0
7	Styrke aktørrollen samferdsel		1,0	1,0	1,0	1,0
	Sum		7,2	7,7	10,2	10,0

1. Økte ressurser til fysisk planlegging

Kommunens arealstrategi er at bolig- og befolkningsveksten skal skje i knutepunktene. Viktige samferdselsanlegg skal på plass, og disse følges opp i kommuneplanens arealdel. Areal- og transportplanlegging skal sikre god balanse mellom vekst og vern i den videre utviklingen. Utarbeiding av planer og utredninger knyttet til arbeidet med kommuneplanen, Fornebu, E18- og E16-planer og Sandvika krever mye ressurser. For dette arbeidet mottar kommunen ikke gebyrinntekter eller andre økonomiske bidrag. Konsekvenser for organisasjonen er at tiltaket medfører behov for flere ressurser knyttet til planlegging/utredning. Det er beregnet at dette utgjør en årlig utgift på cirka 1–1,5 mill., hvorav 0,8 mill. ble bevilget i Økonomimelding I i 2016. Tiltaket finansieres som del av den samlede innsatsen for kunnskap og kompetanse (se omtale i innledningen til handlingsprogrammet).

2. Driftsmidler nye Kadettangen

Det skapes 17 nye dekar strand- og parkareal ved Kadettangen. Sak om nye Kadettangen/ Sandvika fjordpark ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur i februar i 2016, og Rådmannen fortsetter planleggingen i tråd med et bearbejdet minimumsalternativ. Utfylling med steinmasser fra E16-anlegget ble avsluttet sommeren 2016, og det planlegges at hele eller deler av anlegget tas i bruk til badesesongen 2017. Hele anlegget er ferdig til badesesongen 2018. Kadettangen/Sandvika fjordpark vil være et lavterskeltilbud som kan benyttes av alle som ønsker det. Området vil gi bade- og rekreasjonsmulighet, ny festplass for arrangementer og nytt toalettbygg. For å drifte det nye anlegget er det behov for flere ansatte i sommersesongen.

3. Driftsmidler Gjønnesparken

Det er vedtatt at parken på Gjønnesjordet prosjekteres og opparbeides innen rammen av et redusert alternativ. Det er bevilget 10 mill. til opparbeiding av park i 2018. Det er inngått en avtale med grunneier om opparbeidelse av vegetasjon. Parken bidrar til at det skapes en ny møteplass for innbyggerne i Bekkestua-området, og

gir mer tilgjengelige friluftsområder for de som bor der. For å drifte anlegget er det behov for flere ansatte i sommersesongen.

4. Tilskudd til fjerning av oljetanker

Rådmannen foreslår å opprette en støtteordning for fjerning av nedgravde olje- og parafintanker for å stimulere eiere til å avslutte bruken av olje og parafin, og til å påta seg arbeidet med å få fjerne slike tanker fra eiendommene. Fjerning av nedgravde tanker vil redusere utslipp av klimagasser, og bidra til å få rensset og gravd opp gamle tanker. Tiltaket er en del av *Klimaklok kommune*. Oppmerksomheten rundt støtteordningen antas å øke kunnskapen og fokuset hos de eierne som velger å ikke avslutte bruken, slik at deres behov for vedlikehold og ettersyn for blir fulgt opp. I følge kommunens register var cirka 2 900 nedgravde oljetanker i drift i november 2015. Det foreslås et beløp på 10 000 per tank som blir fjernet fra en eiendom. Ordningen forventes å delvis å erstatte eksisterende ordning fra ENOVA som har en tilskuddsordning med tilsvarende beløpsstørrelse, men med strengere og mer omfattende kriterier. Støtteordningen planlegges gjennomført uten økning av antall ansatte, men det må påregnes noen kostnader til formidling av informasjon.

5. Styrking av næringsutvikling

Revidert strategisk næringsplan blir lagt frem høsten 2016. Det settes av midler til å følge opp denne planen. I juni 2016 vedtok formannskapet å slutte seg til Oslo Brand Alliance for i første omgang to år. Hensikten er å bygge en mer slagkraftig profilering av Oslo-regionen internasjonalt. Midler til medlemsavgift er to kroner per innbygger per år.

Fra før er det avsatt en «næringsmillion» som i stor grad er disponert til avtalte støtteordninger. Midler til næringsarbeid disponeres av næringsjefen i Bærum.

6. Styrking av midler til byutvikling

Kommunen står overfor utfordringer med å sikre gjennomføring av store byutviklingsplaner i Sandvika, Fornebu og andre steder. Koordinering av blant annet utbyggingsavtaler og veiledende planer for offentlig rom (VPOR) er tillagt prosjektdirektøren hos Rådmannen. Det er behov for å styrke denne funksjonen med mer utredningsmidler.

7. Styrke aktørrollen innen samferdsel

Bærum er avhengig av at store regionale og nasjonale samferdselsinvesteringer kommer på plass, slik som E18, E16, Fornebu-banen, Ringeriksbanen og utvidelse av Sandvika og Lysaker stasjoner. Kommunens kapasitet har vært bundet opp til behandling av konkrete arealplaner knyttet til anleggene. Rådmannen ønsker å styrke det strategiske blikket – aktørrollen – for å kunne følge opp og tidlig påvirke viktige beslutningsprosesser som angår kommunen, blant annet Nasjonal transportplan, Oslopakke 3, Fornebu-bane-forhandlinger (bymiljøavtaler), Ruters strategiske planer med mer. Det er tenkt å opprette en stilling enten knyttet til planmiljøet eller direkte under samfunnsdirektøren. Tiltaket finansieres som del av den samlede innsatsen for kunnskap og kompetanse (se omtale i innledningen til handlingsprogrammet).

5.4.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
8	Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – plan- og bygningstjenesten	34,2	-0,5	-0,8	-1,1	-1,6
	– herav tidligere vedtatt		-0,3	-0,6	-0,9	-0,9
9	Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Natur og idrett	32,9	-0,24	-0,24	-0,24	-0,24
	Sum		-0,74	-1,04	-1,34	-1,84

8. Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – plan- og bygningstjenesten

Det gjennomføres organisasjonsmessige effektiviseringer med sikte på innsparing av ytterligere stillinger innen kart/oppmåling og planadministrasjonen. Tiltakene realiseres gjennom mer effektiv bruk av teknologi på administrative rutiner. Dette vil gi reduserte kostnader. Mot slutten av handlingsprogramperioden kan det bli aktuelt å redusere med ett årsverk for å kunne ta ut effektivisering.

9. Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Natur og idrett

Administrativ tiltak. Tiltaket realiseres gjennom nye administrative rutiner og stadig bedre innkjøp av varer og tjenester fra eksterne leverandører. Dette vil gi reduserte kostnader.

5.4.4.3 Gebyr- og prisendringer

Gebyrendringer

Gebyrer for bygge-, plan-, dele- og seksjoneringssaker og gebyrer knyttet til oppmålingstjenester framgår av kommunens gebyrregulativ. Gebyret skal ikke overstige kommunens nødvendige kostnader på sektoren. Der- som en søknad sendes inn elektronisk eller er uten feil, er basisgebyret lavere.

Basisgebyr	Søknad uten/feil eller innsendt elektronisk	Øvrige søknad
Gebyr 2014	2 150	2 500
Gebyr 2015	2 250	2 600
Gebyr 2016	2 400	2 800
Gebyr 2017	2 450	2 850

Rådmannen foreslår at basisgebyret økes med 50 kroner både for søknader som sendes inn elektronisk eller er uten feil, og øvrige søknader. Økningen tilsvarer prisvekst. Et mer detaljert gebyrregulativ vil fremgå av prislisten for 2017 for kommunale tjenester.

Prisendringer – fellingsavgifter med mer

Rådmannen foreslår å øke prisene for felling av trær eller påføring av skade på trær, samt øke prisene for avlivning og bortkjøring av dyr og leie av utstyr til fangst av levende dyr. Økningen skal bidra til å dekke kostnadene ved ordningene. Det vises til *Liste over priser 2017*, som er vedlegg til Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020.

5.4.4.4 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
10	Mobilitetsplan Bærum
11	Revidert sykkelstrategi
12	Plan for blågrønn struktur
13	Forenkling av bestemmelser for småhusområdene
14	Ny organisering av områdene Park, landbruk, natur og kulturminne
15	Nedgravde søppelcontainere – ny organisering av henting
16	Bekjempelse av ugress med varmt vann

10. Mobilitetsplan Bærum

Ny mobilitetsplan skal tilrettelegge for at større deler av arbeids- og fritidsreiser skjer med sykkel, gange eller kollektivt og inngår i *Klimaklok kommune*. Planen skal bidra til at vi når klimamålene og reduserer forurensingen og støy. En stor andel av bilreisene i Bærum er ikke jobbrelatert, og det er et betydelig potensiale for å redusere bilbruken. Det er behov for å utarbeide analyser av bruk og behov for transport. Planarbeidet skal avdekke mobilitetsbehovet i Bærum knyttet til arbeidsreiser, reiser knyttet til handel og service og fritidsreiser. Planen vil danne grunnlag for videre planlegging og økt tilrettelegging for sykkel og gange, og vil bidra til å bedre kollektivtilbud til innbyggerne, samt redusert forurensing og støy. Forventet fremlagt medio 2017.

11. Revidert sykkelstrategi

Gjeldene sykkelstrategi ble vedtatt i 2011. Det er startet opp et arbeid med å revidere sykkelstrategien. Sykkelstrategien vil ivareta sykkeldelen av mobilitetsplanen, jamfør omtale ovenfor. Revidert sykkelstrategi forventes fremlagt våren 2017.

12. Plan for blågrønn struktur

I henhold til arealstrategien skal Bærum kommune sikre friområder og utvikle en sammenhengende, allment tilgjengelig blågrønn struktur i strandsonen og i byggesonen mellom marka og fjorden. Bærums særpreg med grønne landskaper og et variert boligmiljø skal bevares. Tilgang til grøntområder og natur i nærmiljøet skal prioriteres. For å gjennomføre arealstrategien må det arbeides med en selvstendig plan for kommunens blågrønne struktur. Aktuelle tema i planen vil være å styrke den planmessige tilretteleggingen for klimatilpassning, gjennom blant annet bekkeåpning og bruk av blågrønn faktor. Tiltaket bidrar til at det skapes arealer til rekreasjonsformål, idrett og friluftsliv, og at tilgang til grøntområder og natur i nærmiljøet prioriteres ved planleggingen. Forventet fremlagt 2018/2019.

13. Forenkling av bestemmelsene for småhusområdene

Det er stor variasjon i plangrunnlaget for småhusområdene. I østre Bærum er store områder uregulert. I disse områdene er kommuneplanen hjemmelsgrunnlag for byggesaker. Andre områder har reguleringsplaner av eldre dato, med varierende detaljeringsgrad og hvor det er benyttet begreper og definisjoner som skiller seg fra dagens regelverk. Saksbehandling av byggesaker i slike områder medfører behov for en god del tolkning av regelverket.

Dagens kommuneplanbestemmelser som angir byggeregler for småhusområder, bør gjennomgå med sikte på større grad av forenkling og redusert tolkningsbehov. Det bør vurderes om områder med uklart plangrunnlag skal reguleres etter en forenklet modell, eller om plangrunnlaget skal avløses av nye bestemmelser i kommuneplanen. Tiltaket vil bidra til en mer effektiv byggesaksbehandling. Forventet fremlagt 2018/2019.

14. Ny organisering av områdene Park, landbruk, natur og kulturminne

En ny organisering vil sikre en helhetlig forvaltning av kommunens blågrønne områder ved at alle er samlet i en forvaltningsavdeling. Samtidig blir parkdrift skilt ut i egen avdeling for å ha en hensiktsmessig driftsorganisasjon, med økt fokus på effektiv drift og bruk av forvaltningssystemet ISYPark. Tiltaket bidrar til at de ansatte i parkdrift vil ha en leder som er «tettere på» og rådgivere med forvaltningsoppgaver får en leder med helhetlig fokus på blågrønn forvaltning.

15. Nedgravde søppelcontainere – ny organisering av henting

Nedgravde søppelcontainere har større kapasitet enn ordinære avfallssteder, og ved stor bruk blir det mindre søppel på avveie. Det innføres en ny organisering av søppelhenting ved nedgravde søppelcontainere. Den nye organiseringen vil gi en mer effektiv bruk av driftsressursene ved at søppel hentes regelmessig. Tiltaket bidrar til bedre tjeneste til brukeren. Risiko for overfylte søppelkasser i helgen reduseres, og de ansatte bruker mindre tid på plukking og tømming av søppel.

16. Bekjempelse av ugress med varmt vann

Etter positiv erfaring fra et forsøksprosjekt gjennomført i fjor sommer ble det besluttet å investere i eget utstyr. Det er kjøpt inn to maskiner for ugressbekjempelse med varmt vann. Målet er å unngå bruk av kjemikalier i forvaltning av grøntarealene. Tiltaket medfører at det ikke lenger brukes miljøskadelige produkter, og bruk av varmt vann medfører ingen fare for miljøskader. Sannsynligvis må man akseptere større innslag av ugress på kommunens grøntarealer da nye metoder ikke er like effektive som kjemikalier. Ved bruk av varmt vann er det ingen fare for miljøskader på den ansattes helse.

5.4.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 55 Fysisk planlegging, kulturminne, natur og nærmiljø

Mill. kr	Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto	98,0	98,0	98,0	98,0
Prisvekst		-0,1	-0,1	-0,2	-0,2
Tekniske endringer		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Byggesak – utgiftsændring		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
Byggesak – inntektsændring		1,1	1,1	1,1	1,1
Omstillingstiltak og aktivitetsændring		7,0	6,1	6,1	5,4
<i>Advokatsalær</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3
Driftsmidler Gjønnsparken				0,5	0,5
Driftsmidler nye Kadettangen		1,0	1,0	1,0	1,0
Styrke aktørrollen samferdsel		1,0	1,0	1,0	1,0
Styrking midler byutvikling		0,5	1,0	1,0	1,0
Styrking midler næringsutvikling		1,0	1,0	1,0	1,0
<i>Tilskudd til Bærum Velforbund</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,0	0,1	0,1
Tilskuddsordning for fjerning av nedgravde oljetanker		3,0	3,0	5,0	5,0
<i>Ugressbekjempelse, to maskiner (til investering)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,6	0,6	0,6	0,6
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Natur og idrett		32,9	-0,2	-0,2	-0,2
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – plan- og bygningstjenesten		34,2	-0,5	-0,8	-1,1
<i>– herav tidligere vedtatt</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,3	-0,6	-0,9
Økte ressurser til fysisk planlegging		0,7	0,7	0,7	0,5
<i>Årlig tilskudd til Bærum natur- og friluftsråd reduseres – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,1	-0,1
<i>Økt oppfølging av leiekontrakter for å sikre at inntekspotensialet utnyttes (Eiendom)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-1,0	-3,0	-3,0
Sum endringer		7,3	6,3	6,3	5,6
Ny ramme HP 2017–2020	Netto	105,3	104,3	104,3	103,6

5.5 Brann- og ulykkesvern

Programområdet omfatter to resultatområder – 338 forebygging brann/andre ulykker og 339 beredskap brann/andre ulykker

5.5.1 Innledning

Brann- og ulykkesvern skal sikre brannberedskap og forebygge branner og andre ulykker. Oppgavene ivaretas av Asker og Bærum brannvesen interkommunale selskap (ABBV).

Rådmannens hovedforslag for 2017 er å videreføre dagens tjeneste.

5.5.2 Status

Nøkkeltall ASSS - tjenesteprofil

Sammenligning med kommunene i ASSS viser at:

- Bærums årsgebyr for feiing er blant de laveste i ASSS.
- Netto driftsutgifter til brann- og ulykkesberedskap per innbygger er tre prosent under snittet i ASSS.

En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor miljø, idrett og kultur* som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur våren 2016.

5.5.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Kvalitet og sikkerhet

Beredskap for brann- og trafikkulykker holdes oppe på et forsvarlig nivå. Dette krever infrastruktur (brannstasjoner, biler og utstyr) og vedlikehold som tilpasses geografi og størrelsen på befolkningen.

Ved passeringen av 170 000 innbyggere i Asker og Bærum ble det etablert brannstasjon på Fornebu. Ved passeringen av 250 000 innbyggere utløses et behov for en ny stasjon, som er planlagt lokalisert til Asker.

Kommunen vil starte planleggingen av nye stasjoner på Fornebu og Bekkestua i handlingsprogramperioden 2017–2020. Brannstasjonene på Fornebu og Øverland beholdes som midlertidige brannstasjoner frem mot år 2024.

5.5.4 Endringer drift

5.5.4.1 Endrede overføringer ABBV

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Overføring til ABBV	78,7	-0,5	1,5	4,5	7,0
	– herav tidligere vedtatt		3,0	5,0	8,0	8,0
	Sum		-0,5	1,5	4,5	7,0

1. Overføring til ABBV

Veksten i overføringene til ABBV har tidligere vært høyere enn gjennomsnittlig lønns- og prisvekst. KOSTRA-tallene for 2015 viser nå at netto driftsutgifter målt per innbygger er tre prosent lavere enn gjennomsnittet i ASSS. Rådmannen vil fortsatt ha fokus på kostnadsnivået til ABBV.

Reduksjonen er 3,5 mill. i 2017, 2018 og 2019 og 1 mill. i 2020, under forutsetning av at ABBV tilføres kompensasjon for prisvekst som tidligere år. Iverksettingen av reduksjoner i overføringene til ABBV er avhengig av behandlingen i representantskapet og kommunestyret.

5.5.4.2 Gebyrer

Feiegebyr (kroner per år), feiing av ett pipeløp 6–9 tommer:

Gebyr eks. MVA	
Gebyr 2014	200
Gebyr 2015	200
Gebyr 2016	210
Gebyr 2017	210

Det foreslås ingen endring i gebyret fra 2016 til 2017.

Det er vedtatt en forskrift om gebyr for å dekke utgifter knyttet til behandling av søknader om tillatelse til handel med fyrverkeri og gjennomføring av tilsyn. Gebyrsatsen for 2017 foreslås å være 2 500 kroner. Ved eventuelt avslag belastes søker for halvt gebyr.

5.5.4.3 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
2	Ny 110-sentral

2. Ny 110-sentral

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har fastsatt en felles 110-region for kommunene Oslo, Asker og Bærum. Dette for at 110-sentralen skal følge det nye politidistriktet. Avtale om samarbeid fremlegges for politisk behandling høsten 2016. ABBV og Oslo brannvesen (ORBE) anbefaler at den nye sentralen etableres midlertidig på Lysaker frem til politiets nye operasjonssentral på Grønland står ferdig. Det endelige målet er at politiets og brannvesenets nødsentraler i Oslo-området er samlokalisert. Tiltaket vil medføre at den nye 110-sentralen vil ha flere operatører på vakt, og at den dermed vil være bedre rustet til å kunne håndtere større hendelser og krisesituasjoner. Sentralen vil drives mer effektivt. Dette vil Rådmannen komme nærmere tilbake til i forbindelse med handlingsprogrammet for 2018–2021.

5.5.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 62 Brann- og ulykkesvern

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		78,8	78,8	78,8	78,8
Prisvekst			1,7	1,8	1,9	1,9
Utgiftsendring – feiing			-0,3	0,2	0,4	0,6
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,3	0,7	0,7	0,7
Inntektsendring – feiing			-0,2	-0,6	-0,6	-0,6
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,3	-0,7	-0,7	-0,7
Omstillingstiltak og aktivitetsendring			-0,5	1,5	4,5	7,0
Asker og Bærum brannvesen, overføringer			-0,5	1,5	4,5	7,0
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		3,0	5,0	8,0	8,0
Sum endringer			0,7	3,0	6,2	8,9
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		79,5	81,8	85,0	87,7

5.6 Samferdsel

Programområdet omfatter to resultatområder – 330 samferdselsbedrifter/transporttiltak og 332 kommunale veier

5.6.1 Innledning

Programområdet har ansvar for parkering, trafiksikkerhet, fremkommelighet, forvaltning av det kommunale veinettet og kommunens havnedistrikt. Dette innebærer:

- Drift og vedlikehold av kommunale veier, havner, parkeringsanlegg og torg.
- Gjennomføre trafiksikkerhets-, kollektiv- og miljøtiltak.
- Håndheve parkeringsforskriftene.
- Være kommunens vei- og trafikkfagetat for reguleringsplaner og byggesaker.

5.6.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Sammenligning med kommunene i ASSS viser at:

- Brutto driftsutgifter per innbygger i Bærum er lavere enn gjennomsnittet i ASSS, mens netto driftsutgifter per innbygger er høyere i Bærum.
- Brutto driftsutgifter, målt per kilometer vei og gate, er redusert i perioden 2012–2014.
- Bærums inntekter målt per innbygger er betydelig lavere enn gjennomsnittet i ASSS. Bærums inntekter er behandlings- og forringelsesgebyr, refusjonsinntekter til drift av private vei- og gatelys, og andre refusjoner.

En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor miljø, idrett og kultur* som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur våren 2016.

5.6.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Klima og miljø

I arbeidet med å nå målet om å være en klimanøytral kommune innen 2050, må kommunen fortsette arbeidet med å utvikle og iverksette miljøvennlige løsninger. Det arbeides med klima og miljø via *Klimaklok kommune*, og viktige innsatser er å tilrettelegge for mer bruk av kollektivreiser, gange og sykkel. Utvikling av trygge traséer for sykkel og gange og innfartsparkering ved T-banestasjoner, etablering av ladestasjoner og vurdering av parkeringsdekningen for elbiler er relevante tiltak.

Handlingsplan for sykkel er behandlet i kommunestyret, herunder fordeling av øremerkede midler for 2016 og 2017. Det vil bli utarbeidet en revidert sykkelstrategi.

Kommunen er forurensningsmyndighet for lokal luftkvalitet. Myndigheten er delegert til Folkehelsekontoret, som samarbeider tett med Vei og trafikk om oppfølging av lokal luftkvalitet i kommunen. Dette innebærer kontinuerlig måling av luftkvalitet, med analyser og rapportering av måleresultater, utarbeidelse av handlingsplan for tiltak og informasjon til befolkningen.

Kvalitet og sikkerhet

Trafiksikkerheten i Bærum er god, men kontinuerlig innsats er viktig for å nå visjonen om null drepte og hardt skadde. Dette følges opp ved planer og tiltak via trafiksikkerhetsprogrammet, for eksempel aksjon skolevei-prosjekter. Andre tiltak er planer for utbedring av fortau, bygging av fartshumper, utbedring av gang- og sykkelveier, trafikkregistrering og oppsettinger/reparasjoner av rekkverk. Det samarbeides tett med Statens vegvesen og Trygg Trafikk både ved planlegging, gjennomføring og oppfølging av forskjellige tiltak.

Veibelysningen skal energieffektiviseres ved å oppgradere tennpunkter og styringssystem. I tillegg skal det i perioden gjennomføres oppgraderingsarbeider for å skifte ut tradisjonell veibelysning med LED-belysning.

Innovasjon, dialog og medvirkning

Utvikling og drift av miljøvennlige løsninger krever dialog og medvirkning med befolkningen og organisasjonslivet. Eksempler på dette er:

- Dialog med NSB, Ruter og Statens vegvesen for å bidra til god kollektivtransport og innfartsparkering.
- *Meld en feil*: Varsle om feil ved vei og gater gjennom web-basert løsning.
- To årlige møter med Bærum Velforbund hvor blant annet samferdselssaker blir drøftet.

Endringer i forskrift om vilkårsparkering

Nasjonal forskrift om vilkårsparkering blir endret fra 1.1.2017 og fra 1.1.2018. Kostnadene knyttet til dette vil bli dekket av den løpende bevilgningen til investeringer i parkeringsformål. Det vil bli fremmet en egen sak til politisk behandling høsten 2016.

Det vises for øvrig til *Liste over priser 2017*, som er vedlegg til Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020.

5.6.4 Endringer drift

5.6.4.1 Økt ressursbruk

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Innfartsparkering – to områder ved Østerås-banen		0,3	0,3	0,3	0,3
	Sum		0,3	0,3	0,3	0,3

1. Innfartsparkering – to områder ved Østerås-banen

Det ble i forbindelse med handlingsprogrammet for 2014–2017 vedtatt innsparinger på 0,3 mill. per år i forbindelse med driftsansvaret for innfartsparkeringsplassene på Eiksmarka og Østerås T-banestasjoner. Kommunen har driftskostnader knyttet til disse, men ingen inntekter. Det er gjennomført drøftinger med Sporveien Oslo for overtagelse av driftsansvaret, men det er ikke oppnådd enighet. Tiltaket tas opp til ny vurdering med formål å tilbakeføre dette beløpet til rammen.

5.6.4.2 Nye og endrede innsparinger

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
2	Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Vei og trafikk	55,7	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6
	– herav tidligere vedtatt		-0,1	-0,3	-0,4	-0,4
3	Evaluering veistasjonen					-0,4
	Sum		-0,3	-0,4	-0,6	-1,0

2. Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Vei og trafikk

Tiltaket realiseres gjennom bruk av ny teknologi på driftsoppgaver og nye administrative rutiner, samt stadig bedre innkjøp av varer og tjenester fra eksterne leverandører. Dette vil gi reduserte kostnader. Samtidig vil det gjennomføres bedre økonomisk styring for å oppnå målet om redusert driftsbudsjett. Det foreslås justeringer på de fleste poster i driftsbudsjettet, herunder reduksjon i utgifter knyttet til kurs, data og konsulenter. I tillegg skal det arbeides med rutiner knyttet til inntekter fra behandlings- og forringelsesgebyrene, parkeringsinntektene og andre inntekter knyttet til dette området.

3. Evaluering veistasjonen

Det vil bli foretatt en gjennomgang av Østerås veistasjon og bli gjort en vurdering på hvordan denne fungerer. Det skal evalueres hvor mye arbeider som skal foregå i egenregi, og hvor mye som kan settes ut til entreprenører. I slutten av handlingsprogramperioden kan det bli aktuelt å redusere med ett årsverk for å kunne ta ut effekten. Arbeidet med effektivisering vil begynne i 2018 for å kunne ta ut gevinsten i 2020. Tiltaket realiseres ved hjelp av naturlig avgang.

5.6.4.3 Prisendringer utleieplasser parkering

Rådmannen foreslår å øke månedsprisene på utleieplasser for parkering. Prisene har vært uendret siden 2014. Det vises til *Liste over priser 2017*, som er vedlegg til Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020.

5.6.4.4 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
4	DriftsWeb Meld en feil
5	Handlingsplan for sykkel

4. DriftsWeb Meld en feil

”Meld en feil” er Bærums nye feilmeldingstjeneste for kommunale veier, hvor det er tilrettelagt for feilmelding både via nettleser og via app til smarttelefon. Det arbeides med å tilrettelegge for at andre tjenestesteder kan benytte denne meldingstjenesten, som for eksempel tjenester knyttet til Natur og idrett. Tiltaket bidrar til å redusere totalt tidsforbruk på henvendelser fra publikum, da alle henvendelser sendes direkte til utførelse eller korrekt saksbehandler.

5. Handlingsplan for sykkel

Formålet med handlingsplanen for sykkel er å prioritere tiltak som kan motivere flest mulig til å velge sykkel som transportmiddel. Den skal også bidra til at flest mulig bruker sykkel istedenfor bil. Handlingsplanen prioriterer tilgjengelige midler fordelt på tre grupper: tilrettelegging (forprosjekt/planreserve), mindre tiltak og større prosjekter. Innspill til gruppen større prosjekter kan fremmes i forbindelse med revidert sykkelstrategi.

5.6.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 63 Samferdsel

Mill. kr	Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto	56,6	56,6	56,6	56,6
Prisvekst		0,6	0,6	0,6	0,6
Tekniske endringer		0,0	0,0	0,0	0,0
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,0	-0,1	-0,3	-0,7
Evaluering veistasjonen					-0,4
Innfartsparkering – to områder ved Østerås-banen		0,3	0,3	0,3	0,3
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig	55,7	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4
Sum endringer		0,6	0,5	0,3	-0,2
Ny ramme HP 2017–2020	Netto	57,1	57,0	56,8	56,4

5.7 Selvfinansierende enheter, VAR

Selvfinansierende enheter, VAR, omfatter programområdene Vann og avløp og Renovasjon og avfall. Programområde Renovasjon og avfall omfatter ett resultatområde – 355 innsamling, gjenvinning og sluttbehandling av husholdningsavfall. Programområde Vann og avløp omfatter seks resultatområder – 192 felles tekniske støt-tefunksjoner, 340 produksjon av vann, 345 distribusjon av vann, 350 avløpsrensing, 353 avløpsnett/innsamling av avløpsvann, 354 tømning av slamavskillere og septiktanker og lignende.

5.7.1 Innledning

Tjenester knyttet til vann-, avløp- og renovasjonstjenesten er 100 prosent gebyrfinansiert. Vann og avløp har som hovedoppgave å sørge for nok og sikkert drikkevann, samt tilfredsstillende borttransport og rensing av avløpsvann. Forurensning og renovasjon har ansvaret for innsamling og videre håndtering av alt husholdningsavfall i Bærum. På Isi gjenvinningsstasjon kan husholdninger og småbedrifter levere avfall som ikke inngår i henteordningen.

Rådmannen arbeider med ny *Hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø – 2017–2020*. Høringsdokument for ny hovedplan ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur i juni 2016. Planen skal være kommunens styrende dokument for programområde Vann og avløp. Rådmannen forslår at anleggsdrift, som tidligere har vært eget resultatområde, innlemmes i programområde Vann og avløp.

Det er vedtatt at det skal innføres kildesortering av matavfall fra høsten 2016 i Bærum. Sekkeløsningen skal erstattes av todelt beholder. Det er frivillig om husholdninger vil levere papir/papp/drikkekartong i sekk (som dagens løsning) eller beholder.

Rådmannen vil legge frem en egen sak som vil gi en samlet vurdering av kommunale avgifter innen vann, avløp og renovasjon for perioden 2017–2035.

5.7.2 Status

Nøkkeltall ASSS – tjenesteprofil

Sammenligning med kommunene i ASSS viser at:

- Årsgebyret for vann- og avløpstjenesten i Bærum er lavere enn gjennomsnittet i ASSS.
- Årsgebyrene for avfallstjenesten er litt høyere enn gjennomsnittet.
- Kapitalutgiftene for innsamling, gjenvinning og sluttbehandling av husholdningsavfall, det vil si utgifter til renter og avskrivninger, er over gjennomsnittet i ASSS. Dette kommer av investeringer i nytt serviceanlegg ved Isi gjenvinningsstasjon og vakuumanlegget på Fornebu.

En nærmere analyse av KOSTRA og nøkkeltall ASSS finnes i *Virksomhetsanalyse for sektor miljø, idrett og kultur* som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur våren 2016.

5.7.3 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Ny hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø

Ny *Hovedplan vannforsyning, avløp og vannmiljø 2017–2020* skal være kommunens styrende dokument for programområde Vann og avløp. Planen angir hvordan kommunen skal oppfylle krav gitt i lover og forskrifter. Planen skal videre gi grunnlag for nødvendige beslutninger innen sektoren og være retningsgivende ved utarbeidelse av kommuneplan og handlingsprogram. Det kommer en ny hovedplan – høringsdokumentet er lagt ut til offentlig høring. Hovedplanen inneholder, i tillegg til tiltak som krever økte investeringsrammer, også endringer i driften innenfor gjeldende rammer: Innføre ny teknologi, bidra ved utvikling av nye løsninger (innovasjon), etablere overvannsstrategi for kommunen.

Det er utarbeidet en LDIP-VA (langsiktig driftsanalyse og investeringsplan) for perioden frem til 2036. Planen viser at gebyrgrunnlaget – det vil si hvor store beløp som årlig må dekkes av vann- og avløpsgebyrene – vil øke med om lag 30 prosent i perioden frem til 2036. Samtidig som gebyrgrunnlaget øker, vil også antall boenheter og antall innbyggere øke. Analysen viser at kostnaden i snitt per boenhet vil holde seg omtrent uendret i perioden.

Anleggsdrift

Anleggsdrift har historisk vært en avdeling for å kunne betjene hele kommunen. Realiteten er at vann og avløp bruker over 90 prosent av kapasiteten. Gjennomført kartlegging dokumenterer at behovet for avdelingen i andre deler av kommunen er minimal. Det foreslås at utgifter og inntekter knyttet til denne virksomheten innlemmes i resultatområde Vann og avløp.

Klima og miljø

I arbeidet med å nå målet om å være en klimanøytral kommune innen 2050 må kommunen fortsette arbeidet med å utvikle og iverksette miljøvennlige løsninger. Det arbeides med klima og miljø via *Klimaklok kommune*, og viktige innsatser er klimavennlige renovasjonsløsninger, å forebygge utslipp til vassdrag og teknologiske og framtidsrettede løsninger.

Kvalitet og sikkerhet

Vann og avløp:

Vann og avløp har en aktiv rolle i drift, vedlikehold og utvikling av kommunens vann- og avløpssystemer. Dette innebærer beredskap ved rørbrudd, kvalitetssikring av vannkvalitet og kontinuerlig rehabilitering av vann- og avløpsnett. Endringer i klima fører til økt nedbør. Dette krever forbedrede løsninger for å lede bort overvann.

Viktige innsatser er:

- Innsatsen på fornying av vannledningsnett foreslås intensivert ved å øke fornyingstakten fra 1 prosent til 1,2 prosent per år. I tillegg legges det opp til fornying av noen større knutepunkter.
- Levere godt og nok drikkevann via Aurevanns-anlegget.
- Tiltak på avløpsnett for å håndtere mer vann på grunn av urbanisering og klimaendringer forsterkes. Innsatsen på fornying av avløpsnett foreslås opprettholdt på 1 prosent.
- Jobbe for å redusere fosforutslipp i Nadderudbekken. Feilsøking og utbedring av dårlige rør.
- Delta i videreutviklingen av VEAS (renseanlegg) og Asker og Bærum vannverk IKS (drikkevann).
- Videreutvikle Aurevanns-anlegget.

Forurensning og renovasjon:

Viktige innsatser er:

- Få innbyggerne til å sortere ut matavfallet, det vil si skille matavfall og restavfall. Få innbyggerne til å levere resten av avfallet på Isi gjenvinningsstasjon. Med dette menes alt avfall som ikke hentes hjemme og ikke kan leveres til et returpunkt.
- Utvikle nye løsninger på områder med høy fortetting av boliger.
- Utvikle ny løsning for farlig avfall for husholdningene.
- Videreutvikle Isi miljøstasjon, for å ivareta tjenesten på en miljøforsvarlig måte.

Innovasjon, dialog og medvirkning

Utvikling og drift av miljøvennlige løsninger krever dialog og medvirkning med befolkningen og organisasjonslivet. Eksempler på dette er:

- Dialog med innbyggerne ved utvikling av gode løsninger for sortering av matavfall og sortering/fjerning av avfall (Miljøtipset).
- Tilrettelegge for innovative løsninger og endringsvilje ved innføring av ny avfallsplan.
- Ny hovedplan for vann og avløp – bidra ved utvikling av nye løsninger (innovasjon).
- Bidra til at kommunens regionale vannforvaltningsplan med tilhørende tiltaksprogram blir gjennomført.

5.7.4 Endringer drift

Måleindikatorer og mål

For perioden 2017–2020 gjelder følgende måleindikatorer og mål:

Forurensning og renovasjon	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Etablere tilbud for glass-/metallemballasje	To nye nedgravde containere for glass og metall er etablert på Fornebu og én er nedgravd ved Engervannet. Kommunen har etablert nedgravde containere for glass/metallemballasje ved noen sameier	ca. 5 stk. pr. år i årene 2017–2019	5 stk.
Totalt husholdningsavfall, kg per innbygger	445 kg	< 420 kg	< 420 kg
Innsamling av papp/papir/kartong	84 %	> 90 %	> 92 %
Innsamling av glass- og metallemballasje	69 %	> 72 %	> 75 %
Innsamling av plastemballasje	37 %	> 40 %	> 50 %
Vann og avløp	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Rehabiliter vannledninger iht. vedtatt hovedplan vann	1,2 %	> 1,2 %	> 1,2 %
Innbyggertimer uten vann – ikke varslet	14 903	< 20 000	< 18 000
Rehabiliter avløpsledninger iht. vedtatt hovedplan for avløp	1,3 %	> 1 %	> 1 %
Antall kloakkstopp	29	< 25	< 20
Fosfor i Nadderudbekken	85 µ/l	< 70 µ/l	< 60 µ/l

5.7.4.1 Gebyrendringer

Vann og avløp:

Ingen økning i gebyret knyttet til vann. Gebyret knyttet til avløp øker med 360 kroner. Økningen er knyttet til økte investeringer på egne anlegg og investeringer ved anlegget på VEAS (Vestfjordens avløpssekskap).

Renovasjon:

I løpet av 2017 skal det innføres utsortering av matavfall, og sekker skal erstattes med todelt beholder. Det er frivillig om innbyggere vil ha beholder til papir/papp/kartong. Det må innføres optisk sortering på Fornebu på grunn av matavfallet. Det kommer nye kontrakter for behandling, transport og innsamling av avfall fra husholdninger i løpet av 2016.

Rådmannen foreslår at gebyret for renovasjon forblir uforandret fra 2016 til 2017 for et standardabonnement (én sekk per uke/én todelt beholder) I henhold til ny renovasjonsforskrift skal alle boenheter betale sin andel. Dette vil bety at de sameier/blokker som i dag har lavest gebyr, får litt høyere gebyr. En mer detaljerte oversikt over gebyrene vil framgå av prislisten for 2017 for kommunale tjenester.

Gebyr eks. MVA, kroner per år	Vann ¹⁾	Avløp ¹⁾	Renovasjon
Gebyr 2014	1 800	1 980	2 300 ²⁾
Gebyr 2015	1 800	1 980	2 450 ²⁾
Gebyr 2016	1 620	2 340	2 550 ²⁾
Gebyr 2017	1 620	2 700	2 550 ³⁾

¹⁾Standardbolig på 120 m²

²⁾Én sekk per uke

³⁾Én todelt beholder

5.7.4.2 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
1	Utrulling av beholdere for matavfall
2	Henteordning for blokkbebyggelse og felles boområder
3	Ny hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø
4	Anleggsdrift – dimensjonering og organisering av avdelingen

1. Utrulling av beholdere for matavfall

Innføring av ny ordning for renovasjon medfører utsortering av matavfall og utrulling av beholdere for mat- og restavfall. Den nye renovasjonsløsningen vil bli innført i samarbeid med kundene/innbyggerne, med målsetting om mest mulig sortering og minst mulig restavfall. Isi gjenvinningsstasjon skal være en servicebedrift for våre kunder, med best mulig mottak og god sortering av avfallet som kommer inn. Det skal være miljøvenning transport og behandling av alt avfall. Samarbeidet med OBOS, ABBL og velforbund er viktig for alle parter.

Alle husholdninger i Bærum må tenke nytt angående kildesortering og kaste matavfall i rett beholder. Dette er en holdningsskapende endring som gjelder hele Bærum. Det er svært mye som skal gjøres på kort tid, og det settes inn ekstra ressurser i gjennomføringsfasen.

2. Henteordning for blokkbebyggelse og felles boområder

Det er ønskelig at blokker og boenheter med fellesløsninger investerer i nedgravde beholderløsninger. Kommunen vil invitere til samarbeid for å finne ut hva som må til for at dette skal bli en god løsning for disse. For innbyggerne vil dette medføre et estetisk bedre alternativ og mindre lukt. Plassering av nedgravde beholdere passer best på steder med sval vind. For kommunen vil dette gi en enklere henteordning.

3. Ny hovedplan for vannforsyning, avløp og vannmiljø

Hovedplanen for vannforsyning, avløp og vannmiljø 2017–2020 – høringsdokumentet, er lagt ut til offentlig høring. Hovedplanen inneholder, i tillegg til tiltak som krever økte investeringsrammer, også endringer i driften innenfor gjeldende rammer: Innføre ny teknologi, bidra ved utvikling av nye løsninger (innovasjon), etablere overvannsstrategi for kommunen. Ny hovedplan vil bidra til å få en mer robust tjenesteproduksjon innenfor gjeldende budsjettammer.

4. Anleggsdrift – dimensjonering og organisering av avdelingen

Anleggsavdelingen har historisk vært en avdeling for å kunne betjene hele kommunen. Realiteten er at Vann og avløp bruker over 90 prosent av kapasiteten. Gjennomført kartlegging dokumenterer at behovet for avdelingen i andre deler av kommunen er minimal. Hensikten med tiltaket er å vurdere full organisatorisk innlemmelse i VA, samt å vurdere optimal dimensjonering av antall ansatte og nødvendig utstyr.

5.7.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 64 Renovasjon og avfall

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Kalkulatoriske renter og avskrivninger			1,1	3,5	4,0	3,3
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		2,4	3,0	3,2	3,2
Inntektsendring			-0,7	-0,3	-1,0	-1,4
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,4	-2,5	-2,9	-2,9
Utgiftsendring			2,8	2,8	2,8	2,8
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,0	0,0	0,0	0,0
Sum endringer			3,2	6,0	5,8	4,7
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		0,2	3,0	2,8	1,7
	– herav utgifter		120,5	123,0	123,5	122,7
	– herav inntekter		-120,3	-120,0	-120,7	-121,0

5.7.6 Økonomiske driftsrammer for programområde 65 Vann og avløp¹⁾

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		39,8	39,8	39,8	39,8
Renter av fond	<i>Tidl. vedtatt</i>		0,3	0,3	0,3	0,3
Kalkulatoriske renter og avskrivninger			3,9	9,4	15,3	21,8
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		4,1	8,3	12,6	12,6
Utgiftsendring			9,0	8,0	11,9	17,6
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		-6,1	-6,9	-2,5	-2,5
Inntektsendring			-37,8	-50,3	-73,9	-87,1
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>		-28,4	-41,1	-48,8	-48,8
Sum endringer			-24,7	-32,6	-46,4	-47,4
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		15,1	7,2	-6,7	-7,6
	– herav utgifter		322,0	326,6	336,4	348,6
	– herav inntekter		-306,9	-319,4	-343,0	-356,2

¹⁾Tidligere programområde 66 Anleggsdrift er nå innlemmet i programområde 65 Vann og avløp.

5.8 Internfinansierte enheter – Transport og Prosjekttjenesten

Internfinansierte enheter omfatter to programområder: 67 Transport og 68 Prosjekttjenester. Disse programområdene omfatter følgende resultatområder: 195 transport og 196 prosjektenhetens tjenester.

5.8.1 Innledning

Tjenester knyttet til transport og prosjekttjenester er internfinansiert. Transport skal bidra med å løse kommunens transportbehov, og Prosjektenheten skal utføre prosjekttjenester og forvalter kommunens ansvar som profesjonell byggherre ved gjennomføring av prosjekter innen anleggssektoren.

Rådmannen foreslår å videreføre tjenester knyttet til prosjekttjenester på dagens nivå. Transport skal løse kommunen transportbehov på en miljøeffektiv måte. De skal i tillegg bistå brukerne med anskaffelser og utskiftning, slik at bil- og maskinparken blir mest mulig effektiv innenfor det økonomiske handlingsrommet.

5.8.2 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Klima og miljø

I arbeidet med å nå målet om å være en klimanøytral kommune innen 2050 må kommunen fortsette arbeidet med å utvikle og iverksette miljøvennlige løsninger. Det arbeides med klima og miljø via *Klimaklok kommune*.

En viktig innsats er arbeidet knyttet til en miljøvennlig bilpark. Tjenestestedene som skal anskaffe ny biler, må bidra til dette slik at kommunens miljøprofil oppfylles. Flere eldre gir økt behov for flere biler innen bistand og omsorg (BIOM), og avklaring av antall biler er viktig for å få gode innkjøpsrutiner.

Kvalitet og sikkerhet

For å ivareta kvalitet, sikkerhet og utviklingsbehov er det nødvendig å rekruttere riktig fagkompetanse til kommunen. Spesielt viktig er dette for Prosjektenheten, som har prosjekt- og byggeledelse av kommunens investeringer innen teknisk infrastruktur. Det holdes stor fokus på å gjennomføre prosjektene med minst mulig ulemper for lokalbefolkning og trafikanter.

5.8.3 Endringer drift

Måleindikatorer og mål

For perioden 2017–2020 gjelder følgende måleindikatorer og mål:

Transport	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Bygge opp en bilpark med lavutslippsbiler under 120 g/ CO ₂ (andel av bilparken)	67 %	70 %	75 %
Bygge opp en bilpark med lavutslippsbiler under 100 g/ CO ₂ (andel av bilparken)	37 %	40 %	50 %
Bygge opp en bilpark med nullutslipp (el/gass) når dette er praktisk og økonomisk forsvarlig (antall biler)	40	80	100

5.8.3.1 Utviklingstiltak innenfor driftsrammen

Nr.	Utviklingstiltak
1	Evaluerer av ordningen med El-biler og elektronisk kjørebok
2	Transport til dagsentrene
3	Implementering av avdelingsledermodellen – Prosjektenheten

1. Evaluering av ordningen med elbiler og elektronisk kjørebok

I 2015 ble det kjøpt 23 elbiler til bruk av ansatte i hjemmebaserte tjenester Østerås distrikt. Det ble også kjøpt elektroniske kjørebøker. Målet var at ansatte skulle kjøre elbiler i stedet for bensindrevne biler. Rutinene knyttet til kjørebok skulle bli mer effektive og tidsbesparende ved at det ble tatt i bruk ny teknologi.

Innføring av elbiler vurderes som vellykket da få ansatte vil tilbake til bensindrevne biler. Effekten av innføring av elektronisk kjørebok er mer usikker. Elbiler krever ladeinfrastruktur som gir driftsstabilitet. Brukerne må huske å sette bilen på lading.

2. Transport til dagsentrene

Transportkontoret deltar i en prosess med tanke på å optimalisere transport og reiseruter. Tiltaket innebærer å

vurdere mulighetene for mer effektiv utnyttelse av busser og sjåførere. Flere dagsentre kan benytte samme buss, men tiltaket kan innebære kortere tid for brukerne på dagsentrene. Det vurderes også om komforten under transporten kan forbedres. Tiltaket vil involvere ansatte innen Pleie og omsorg og ansatte innen Transport. Tiltaket kan medføre et redusert behov for sjåførere og busser.

3. Implementering av avdelingsledermodellen – Prosjektenheten

For å styrke ledelsen og oppfølgingen av tjenestestedet er det fra 2016 innført avdelingsledermodell for Prosjektenheten. Enheten er delt inn i to avdelinger: Vann- og avløpsprosjekter og miljø og samferdsel. Den nye organiseringen gir en bedre oppfølging av de ansatte, og gir en mer effektiv drift. Tiltaket medfører en tydeligere organisering av tjenesten.

5.8.4 Økonomiske driftsrammer for programområde 67 Transport

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		-9,9	-9,9	-9,9	-9,9
Utgiftsendring			-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Inntektsendring			0,3	0,3	0,3	0,3
Prisvekst			-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Endret betaling kundene (div. felles til fordeling)			0,5	0,5	0,5	0,5
Sum endringer			0,0	0,0	0,0	0,0
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		-9,9	-9,9	-9,9	-9,9
	– herav utgifter		49,9	49,9	49,9	49,9
	– herav inntekter		-59,8	-59,8	-59,8	-59,8

5.8.5 Økonomiske driftsrammer for programområde 68 Prosjekttjenester

Mill. kr		Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto		0,0	0,0	0,0	0,0
Utgiftsendring			2,6	2,6	2,6	2,6
Inntektsendring			-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
Sum endringer			0,0	0,0	0,0	0,0
Ny ramme HP 2017–2020	Netto		0,0	0,0	0,0	0,0
	– herav utgifter		26,4	26,4	26,4	26,4
	– herav inntekter		-26,4	-26,4	-26,4	-26,4

6 Organisasjon, styring og utvikling

Omfatter eiendom og administrasjon (programområdene 16 Administrasjon og de internfinansierte eiendomsområdene), herunder eget delkapittel for HR/medarbeidere. Formannskapet har det politiske ansvaret for sektor eiendom og administrasjon, samarbeidsutvalget har et særskilt ansvar for oppfølging av arbeidsgiverpolitikken.

6.1 Innledning

Sektoren omfatter kommunens øverste ledelse og sentraliserte stabs- og støtteenheter i tillegg til politiske organer. Hovedoppgaven er å ivareta den overordnede ledelsen og virksomhetsstyringen av hele kommunen. Tiltak og viktige innsatser innenfor området er kommuneovergripende og virker på tvers av programområder og sektorer.

Både Digitalisering og IT og Eiendom er delvis internfinansierte områder som også ivaretar og forvalter store investeringer på vegne av andre enheter. Det meste av budsjettene legges sentralt, men noe er også budsjettet ute på de ulike tjenestoområdene.

6.1.1 Status og nøkkeltall

For nærmere gjennomgang av status og nøkkeltall vises det til virksomhetsanalysene som ble behandlet våren 2016. Virksomhetsanalysene oppdateres årlig. Hovedpunktene fra disse analysene er at Bærum ligger over ASSS-snippet på brutto driftsutgifter til administrasjon per innbygger. Dette er i tråd med den mer detaljerte sammenligningen som er gjort med Asker og Drammen. Innenfor eiendomsområdet ligger samlet arealet per innbygger ni prosent over snippet for landets ti største kommuner. I 2015 løftet Bærum kommune innsatsen til planlagt vedlikehold, og vedlikeholdsutgiftene endte åtte prosent under ASSS-snippet, basert på KOSTRA-tall per 15. juni 2016.

6.1.2 Sektorens hovedgrep for å møte kommunens hovedmål og utfordringer

Bærekraftige tjenester som gir innbyggerne mulighet for økt selvhjulpenhet, mestring og læring

De siste par årene er det utviklet nye styringsverktøy som er med å sikre den langsiktige og strategiske styringen som må til for å balansere økonomien opp mot tjenester av riktig mengde og kvalitet. Den langsiktige driftsanalysen og investeringsplanen (LDIP) kobler føringene fra kommuneplanen med de konkrete løsningene for sosial og teknisk infrastruktur både på kort og lang sikt.

Mange av delmålene innenfor eiendomsstrategien har direkte innvirkning på bærekraften i tjenestene. Ny IT-strategi legges frem i høst og skal sikre realisering av *digitalt førstevalg*. Ny modell for organisering, styring og finansiering av IT-området skal sikre bedre samhandling og kostnadseffektiv bruk av IT i en fremtid der digitalisering og bruk av ny teknologi er avgjørende for å sikre bærekraftig velferd.

For å sikre bærekraftige tjenester må kommunen også avvikle for å utvikle innenfor områder med vekst. Satsing på nye områder må skje i stedet for, ikke i tillegg til det arbeidet som gjøres i dag. I forbindelse med budsjettprosessen må det hvert år spares penger noen steder for å dekke nye behov andre steder, samtidig som det må sikres et driftsresultat som gir grunnlag for de nødvendige investeringene som kommer. Dette er grundig belyst i driftsanalysen i den langsiktige drifts- og investeringsplanen for 2017–2036.

Omstilling innebærer endringer i arbeidsoppgaver og organisering. For å tilrettelegge for gode omstillingsprosesser skal ledere rustes til å ivareta både de formelle og de mellommenneskelige prosesser på en best mulig måte. Det legges derfor opp til lederopplæring og informasjonstiltak.

Balansert samfunnsutvikling – mangfoldig, grønn og urban

Det er særlig innenfor arbeidet med kommuneplanen og innenfor Eiendom at OU-området bidrar til hovedmålet om en balansert samfunnsutvikling. I byutviklingsprosjektene i Sandvika og på Fornebu spiller Eiendom nå en helt sentral rolle.

I forhold til satsing på en klimaklok kommune spiller OU-området også en vesentlig rolle. Det meste av kommunens eiendommer er allerede bygget, slik at redusert energibruk og klimaklok eiendomsdrift i de cirka 660 000 kvadratmeter kommunen har ansvar for, er avgjørende for å lykkes med dette hovedmålet.

Bærum satses på *Grønn IT*, i en fremtid der teknologi vil spille en stadig større rolle i tjenesteproduksjonen. *Grønn IT* handler om å ta i bruk teknologi for å levere tjenester mer ressurseffektivt og dermed med mindre miljøavtrykk, innkjøp av energieffektive og miljøvennlige produkter, og om ansvarlig avhending ved hjelp av gjenbruk og resirkulering.

Det er viktig at Bærum kommune, som største arbeidsgiver i kommunen, arbeider aktivt med bevisstgjøring av ledere og medarbeiderne og tilrettelegger for klimakloke valg både for arbeidsreiser og i arbeidshverdagen for øvrig.

En innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft

Kommunen vant i 2016 innovasjonsprisen som Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) står bak. I juryens begrunnelse fremheves det at kommunen utvikler tjenester med utgangspunkt i brukernes behov og er langt fremme med å ta i bruk ny teknologi i velferdstjenestene. Det er viktig at gevinster beregnes og gjøres i forkant av investeringer og andre innovasjonstiltak. Fremover vil det være styrket fokus på at vellykkede innovasjoner breddes og gevinster sikres, og nye teknologiske løsninger følges opp av nye arbeidsmåter og effektiv organisering.

Innovasjonsstrategiens hovedmål om en tydelig innovasjonskultur i 2017 drives frem av konkrete aktiviteter for å sikre oppnåelse av alle strategiens delmål. I tilknytning til og i forlengelse av dette arbeidet planlegges det nå en bred satsing på ledelse og organisasjonskultur som skal bygge opp under målet om en endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft.

Politisk er det gitt en tydelig bestilling på å utvikle en satsing for å sikre digitalt førstevalg for innbyggere og næringsliv i Bærum kommune. Bærum må finne sin rolle innenfor den nasjonale satsingen på digitalisering av offentlige tjenester, og det vil kreve økte ressurser innenfor noen områder for å ta ut gevinster på andre områder.

Dialog og medvirkning for bedre løsninger

I tett samarbeid med politisk ledelse ønsker Rådmannen å videreutvikle innbyggerdialog og medvirkning for bedre å ta i bruk innbyggerne kompetanse og ressurser i utviklingen av fremtidens kommunale tjenester.

Bærumssamfunnets visjon *Sammen skaper vi fremtiden: mangfold – raushet – bærekraft* er:

- Et løfte til Bærumssamfunnet om at innbyggere også skal være medbyggere
- En forventning om innbyggerdialog og medvirkning

Bærum kommune har en lang tradisjon for innbyggerdialog, både involvering og medvirkning. Det er behov for å systematisere dette arbeidet. Administrasjon og politikere i kommunen har mye å lære av sin kompetente befolkning. En befolkning som deltar i de beslutningene som angår dem, vil også være bedre i stand til å forstå og akseptere beslutninger som fattes i kommunen eller valg som politikere må ta.

Dialog og medvirkning vil også ligge til grunn for samhandling internt i kommunen. Dette synliggjøres med fortsatt satsing på medarbeiderskap samt videreutvikling av samarbeidet med ansattes organisasjoner og vernetjenesten gjennom kommunens medbestemmelsesordning.

6.2 Strategisk ledelse og administrasjon

6.2.1 Innledning

I dette delkapitlet omtales tiltak for alle de felles administrative tjenestene lønn, HR, økonomi, regnskap, anskaffelse, service og pensjon, strategi og utvikling, kommunikasjon, kemner, kommuneadvokat, Rådmannen og kommunalsjefene/direktørene med staber. Prosjekter som *Optimalisering av stabs- og støttetjenester* (OSS), *Nøkkelallsprosjektet* og den videre implementeringen av nytt økonomisystem – EPOS økonomi – er en del av det systematiske arbeidet med omstilling innen området som også gir effekter for øvrige sektorer.

Hovedforslagene i dette handlingsprogrammet omfatter:

Fortsatt styrket langsiktig og strategisk styring inklusive realisering av anskaffelsesstrategien, satsing på ledelse og organisasjonskultur og gjennomføring av optimalisering av stab-støttefunksjoner for kommunen som helhet.

6.2.2 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Flere av de viktige innsatsene i dette handlingsprogrammet ble startet opp i forrige periode, og det er viktig å holde trykket oppe på igangsatte satsinger for å få full effekt av disse i hele organisasjonen. I tillegg til dette fremmer Rådmannen noen nye forslag som er spesielt rettet mot Bærum kommune som utviklingsaktør.

Synliggjøring av Bærumskompetansen

Bærum kommune ønsker å være en attraktiv utviklingspartner lokalt, regionalt, nasjonalt – og internasjonalt. For å oppnå dette må kommunen gå aktivt ut å fortelle om den kompetansen vi sitter på, og dele våre historier.

Bærum kommune skal være nysgjerrige og ønsker å lære. Kommunen ønsker å gi ideer rom, og skal dele det vi lærer med hverandre og med andre. Kommunen ønsker å få kjennskap til det som fornyer og forbedrer offentlige tjenester – i det store og i det små, og skal være aktører i den åpne «samtalen» om fremtidens kommuner.

Gjennom satsingen på *Bærumskompetansen – det handler om å dele* er målet at Bærum kommune innen 2020 skal være blant førstevalgene når konferansearrangører, kommuner, ansatte og folk er på jakt etter fortellinger som kan bevege mennesker og forbedre offentlige tjenester.

Elementene som inngår i *Bærumskompetansen* er følgende (jamfør bildet fra venstre, med klokken):

Bærumskonferansen – en årlig begivenhet der temaer primært innen velferdstjenestene settes på dagsordenen. Ble arrangert første gang i 2015. Neste konferanse planlegges til januar 2017.

Rådhusakademiet – fire ganger hvert år inviteres ansatte til å høre eksterne fagfolk snakke om temaer som kan utvide perspektiver og gi ny innsikt.

Innovasjonsdeling og innovasjonsledelse – facebook-side, blogg og ledertrening med refleksjoner og fortellinger som kan styrke arbeidet med fornyelse og forbedring.

Samfunnsaktøren – aktiv deltager når viktige samfunns- og kommunesaker settes på dagsordenen.

Den interne samtalen – ny kanal for deling, meningsutveksling og kommunikasjon internt i organisasjonen.

Ideer som er verd å dele – to ganger i året deler ansatte sine fortellinger om behov og ideer som har skapt nyttig fornyelse og forbedring for tjenester og styring.

Etablering av et forsknings- og innovasjonsfond

Både kommuneplanens utfordringsbilde, den langsiktige driftsanalysen og investeringsplanen og de årlige handlingsprogrammene trekker opp utfordringer som kommunen må samarbeide med andre for å løse.

Hensikten med etableringen av et slikt fond vil være å stimulere til en ekstra innsats, og enda mer samarbeid med andre utviklingsaktører i kommunens omgivelser. Det vil alltid kreve litt ekstra ressurser (tid eller penger) å søke løsninger sammen med andre enn de man til vanlig samarbeider med. Når nye løsninger skal skapes, må man gå ut over den daglige driften, og det vil alltid være en risiko for at man ikke lykkes på første forsøk. Kommunen har ingen

tradisjon for å operere med en slik form for «risikokapital» for å stimulere til nyskaping. Noen kommuner har satt av en form for innovasjonspott i budsjettet som de fordeler ut fra prosjektsøknader, men det finnes få eksempler på type en fond med stimuleringsmidler som også inkluderer forskningsmiljøer, næringslivet eller frivillige organisasjoner.

Rådmannen foreslår at det settes av ti millioner kroner per år innenfor rammen av dette handlingsprogrammet (2017–2020). Midlene omdisponeres fra tidligere årlige avsetninger til pensjonsfond – siden fondet nå (som forutsett) vurderes å ha tilstrekkelig størrelse i sammenheng med at premieavviket gradvis reduseres i årene fremover. Det vil parallelt med handlingsprogrammet bli fremmet en egen sak som redegjør nærmere både for finansiering, tildelingskriterier og konkrete mål for bruk av disse midlene. Når det foreligger forslag til konkrete prosjekter, vil dette legges frem for politisk behandling.

Fortsatt styrket strategisk og langsiktig styring

Mange av de styringsverktøyene Rådmannen har utviklet, gir nå kommunen et mer langsiktig perspektiv, men det er stadig behov for forbedringer og forenklinger samt mer kraft i innsatsen med å omsette konsekvensene av de langsiktige perspektivene og føringene til konkrete endringsgrep i dag. I denne handlingsprogramperioden vil det jobbes systematisk for å få opp et sett med nøkkeltall innenfor de ulike sektorene som gjør kommunen enda bedre i stand til å følge utviklingen over tid, og foreta nødvendige sammenlikninger og korrigeringer.

Rådmannen har gjennom flere saker rettet oppmerksomhet mot behovet for styrket styring av investeringsområdet, og nytt investeringsreglement ble politisk vedtatt i mars i år. Også revisjonen har pekt på behovet for forbedringer. I denne handlingsprogramperioden skal nytt investeringsreglement omsettes i praksis både politisk og administrativt.

Gjennomføring av satsing på felles prosjektmetodikk på tvers av kommunen blir viktig i denne handlingsprogramperioden. Dette er viktig særlig i forbindelse med det omfattende investeringsprogrammet kommunen har, men det gir også god læring på tvers av organisasjonen i mindre prosjekter.

Anskaffelser skal brukes som et strategisk redskap for å utvikle kommunen gjennom bedret måloppnåelse og mer effektiv verdiskapning. Med fokus på kategoristyring, kompetanseutvikling og bistand til å utnytte stordriftsfordeler på tvers av tjenestoområder, skal styring av anskaffelser sikre mer verdi for budsjettene og økt kvalitet på tjenesteytingen. Innovative løsninger og innovative anskaffelsesprosesser skal bidra til virksomhetsutvikling og stimulere til nærings- og leverandørutvikling.

Realisering av innovasjonsstrategien

Innenfor flere av tjenestoområdene jobbes det nå godt med omstilling og innovasjon, men det er ennå et stykke igjen til dette sitter i ryggmargen på alle kommunens ledere og ansatte. Den største endringen ligger i evnen og viljen til å utvikle nye løsninger sammen med innbyggere, brukere, frivillige og leverandører i næringslivet. For realisering av målet om *tydelig innovasjonskultur* vises det til delkapitlet om HR og medarbeidere.

Det ligger store løft foran oss innen for eksempel bedre utnyttelse av formålsbyggene, redusert energibruk og klimaklok kommune, innovative anskaffelser, skalering i bruk av velferdsteknologi og læringsteknologi, for å nevne noen viktige innovasjonsområder. I handlingsprogramperioden skal det jobbes systematisk med gevinstrealisering og ikke minst bredding av vellykkede innovasjoner slik at det blir en del av kommunens praksis.

Dialog og medvirkning

Som vist til under sektorens hovedgrep, vil hovedmålet om dialog og medvirkning for utvikling av bedre løsninger bli spesielt viktig i handlingsprogramperioden. Kommunikasjonsarbeidet skal styrkes for å kunne spille en mer aktiv tilretteleggerrolle i arbeidet med å trekke brukere og innbyggere inn i kommunens utviklingsarbeid.

I tråd med dette løftet er det også igangsatt et arbeid med ny intern kommunikasjonsstrategi og anskaffelse av ny kommunikasjonskanal basert på muligheter for dialog og deling av informasjon.

Ledelse og organisasjonskultur

Det iverksettes et treårig prosjekt som skal bidra til å videreutvikle og tydeliggjøre kommunens satsing på utvikling av organisasjonskultur og lederutvikling. Dette for å oppnå en innovativ og endringsdyktig organisasjon med gjennomføringskraft.

Gjennomføring optimalisering av stabs- og støttefunksjonene

Gjennomføringen av optimalisering av stabs- og støttefunksjonene og realisering av både kvalitative og økonomiske gevinster blir viktig i denne handlingsprogramperioden. Etter en grundig planleggingsfase går prosjektet nå inn i en kritisk fase hvor alle deler av organisasjonen må samarbeide godt for å tilrettelegge for brukervennlige støttetjenester, samordne fellestjenestene HR, lønn, regnskap og økonomirapportering på tvers av hele kommuneorganisasjonen og redusere kostnader totalt. Det er lagt inn forslag til nye innsparinger, og vedtatte innsparinger skal realiseres på tvers av hele kommunen.

6.3 Digitalisering og IT

6.3.1 Innledning

Digitalisering er et viktig og prioritert satsingsområde i denne handlingsprogramperioden. Etter reorganisering per september 2016 består DigIT av enhetene Tjenesteleveranse, Utvikling og Rådgiving, i tillegg til strategisk stab. I forrige handlingsprogram vedtok kommunestyret å be Rådmannen om å vurdere tiltak for etablering av et reelt digitalt førstevalg for innbyggere og næringsliv i møte med kommunale tjenester i Bærum. I høst fremlegges forslag til revidert IT-strategi til behandling.

IT-området i Bærum kommune er per i dag ikke fullt rigget for å levere tjenestene effektivt og står foran betydelige omstillingsprosesser som påvirker mange sider av organisasjonen, som for eksempel:

- Samhandling med tjenesteområdene om integrasjon av IT i kjerneprosessene.
- Omstilling av kompetanse hos ledere og medarbeidere.
- Tilrettelegging av teknologisk plattform for integrasjon med digitale komponenter.
- Omlegging av driftsmønstre og tjenestenivåavtaler for å ta høyde for når innbyggerne er på nett.

Digitalisering og IT vil nå som ny organisasjon er etablert, gjennomføre et omstillingsprogram der arbeidsprosesser gjennomgås og forbedres slik at de er tilpasset en ny digital hverdag for medarbeidere så vel som innbyggere og næringsliv. De viktigste elementene omtales kort nedenfor.

6.3.2 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken

Endringer i struktur for beslutninger om IT i Bærum kommune

I mange år har kommunens ulike tjenesteområder hatt behov for IT-støtte gjennom ulike datasystemer som dekket spesifikke behov og prosesser. Tjenesteområdene har anskaffet og implementert sine systemer og driftsprosesser uavhengig av hverandre. Det har gitt mange ulike systemer som ikke snakker godt nok sammen. Kommunen får liten effekt av gjenbruk av systemer og prosesser, og innbyggere opplever tjenestene ulikt fra område til område.

Nå blir det satset på mer sambruk av systemer, prosesser og løsninger – også i forhold til nasjonalt nivå. Det forutsetter en sterkere styring av det som er felleskomponenter innen IT, og det må jobbes mer på tvers av kommunen i en **partnermodell**.

Felles retningslinjer og styrende dokumenter

Det er behov for oppdatering av styrende dokumenter for IT. God dokumentasjon av retningslinjer, standarder, strategier, handlingsplaner, roller og ansvar vil gjøre DigIT i stand til å formidle retning og utøve godt digitalt lederskap. Dagens IT-strategi ble besluttet i formannskapet i 2014. I denne perioden har det vært fokusert på stabilisering og effektivisering av driften. Dette vil fortsatt vektlegges, men suppleres med det som skal til for å realisere reelt digitalt førstevalg og effektiv bruk av teknologi for omstilling av kommunens tjenester. Forslag til revidert strategi for IT og digitalisering fremlegges høsten 2016.

Oppdatering av organisasjon og kompetanse

Det er nødvendig å bygge riktig kompetanse, kapasitet, samt ha nok ressurser og lederkraft til å gjennomføre de organisatoriske og teknologiske endringer som digitaliseringen krever. Med grepene som gjøres, sikter vi mot:

- Å øke stabilitet og forutsigbarhet i eksisterende tjenesteproduksjon I DAG.
- Øke utviklingstakten for nye systemer og tjenester I MORGEN.
- Utvikle bedre kommunale tjenester sammen med tjenesteansvarlige PÅ LANG SIKT.

Skalerbarhet i leveranser forutsetter bedre og mer bevisst bruk av leverandører

I de nærmeste årene kan kommunen stå foran en nesten grenseløs etterspørsel etter tjenester levert fra DigIT. Det vil fortsatt være viktig at DigIT er leverandør, men ikke nødvendigvis produsent, av IT og IT-tjenester. Sourcing blir et viktig fokusområde i ny IT-strategi. Sentraliserte anskaffelser av infrastruktur vil sikre en helhetlig, standardisert og forenklet plattform som medfører billigere anskaffelser og enhetlige prosesser. Dette vil gi tjenesteområdene muligheter til å spisse ressursene inn mot produksjon av kjernetjenester istedenfor støttetjenester.

6.4 Eiendom

6.4.1 Innledning

Budsjettet for eiendomsfunksjoner er spredt på de ulike programområdene i kommunen, og det vesentligste av budsjettet fremkommer under FDVU (forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling).

Kommunen eier formålsbygninger og kontorlokaler til tjenesteområdene som samlet utgjør omkring 660 000 kvadratmeter, samt om lag 2 000 boliger og noen næringsarealer som leies ut. Utover de eide bygningene leier kommunen inn over 100 000 kvadratmeter kontorlokaler og formålsbygninger fra Bærum kommunale pensjonskasse, Bærum Kommunale Eiendomsselskap AS og andre offentlige og private utleiere. Eiendom har ansvaret for gjennomføringen av prosjekter for nærmere 80 prosent av kommunens investeringsbudsjett på vegne av sektorene. Eiendomsområdet kan sees på som underleverandør og premissgiver for at tjenestene kan leveres og drives effektivt, området er tverrsektorielt.

Hovedforslagene i dette handlingsprogrammet handler om å fortsette arbeidet for å realisere det langsiktige målbildet i vedtatt eiendomsstrategi, der sentrale grep som er viktige for kommunens omstillingsarbeid, behandles. I strategien er det definert en første fase (2015–2017) med egne tiltak og mål.

6.4.2 Viktige innsatser og endringer av ressursbruken Eiendom

Gjennom behandlingen av eiendomsstrategien fastsatte kommunestyret et ambisjonsnivå for kommunens bygningsmasse, og ga retning og langsiktige mål for kommunens eiendomsvirksomhet i et tiårsperspektiv. Gjennomføringsfase 1 i strategien strekker seg fra 2015 til 2017, og arbeidet med å levere på mål og tiltak vil være hovedfokus i 2017. Strategien skal evalueres og rulleres i 2018. Satsing på bedret langsiktig styring krever bidrag fra Eiendom innen både oppgradering/vedlikehold, investeringsområdet og anskaffelser. Eiendom er også bidragsyter til kommunens klimaklok-arbeid.

Fortsatt rigging av eiendomsvirksomheten for måloppnåelse og gjennomføring

Arbeidet med å rigge alle deler av eiendomsvirksomheten for måloppnåelse og helhetlig styring med god organisasjonsstruktur, ledelse, kapasitet, kompetanse, service- og innovasjonskultur fortsetter. Det jobbes med profesjonalisering samtidig med håndtering av økt oppdragsmengde.

I 2015 ble en overordnet organisasjonsstruktur for direktørområdet Eiendom besluttet, og lederstillinger ble besatt på nyåret 2016. Eiendomsforvaltningsenheten har ansvar for både eier- og forvalterrollen for eide og innleide bygninger, og har en helt sentral rolle i arbeidet med formuesbevaring og vedlikehold. Enheten ble kunde-/formålsorganisert i 2016, og kompetanse og kapasitet bygges nå opp for å kunne sørge for planmessighet, god kundeoppfølging, effektiv ressursbruk og gjennomføringskraft.

Planmessig og styrt oppgradering, vedlikehold og formuesbevaring

Eiendomsområdet har i mange år vært preget av fragmenterte, kortsiktige og lite tilgjengelige vedlikeholdsplaner uten sektorovergripende føringer. Delstrategi for oppgradering og verdibevarende vedlikehold 2016–2020 ble vedtatt av formannskapet i mai 2016, og beskriver aktiviteter for utarbeidelse og implementering av utviklings- og vedlikeholdsplaner.

Nesten hele kommunens bygningsmasse er tilstandskartlagt i tråd med NS 3424 gjennom tilstandskartlegging i 2013/2014. I løpet av 2017 skal det være gjennomført en mer dyptgående tilstandsanalyse for alle bygningsporteføljer. Det skal defineres hvilke eiendommer det skal satses på, og hvilke som skal omdisponeres eller avhendes. Det skal etableres utviklings- og forvaltningsplaner for eiendommer, systemer for prioritering, og porteføljestyling av eiendomsmassen og langsiktige vedlikeholdsplaner basert på tilstandsanalysene og bygningsmassens egnethet. Prioriteringer skjer i nært samarbeid med tjenestene for å sikre at driften av tjenestene ivaretas og at de rette tiltakene blir prioritert. Kommunens behov og økonomiske rammer skal være retningsgivende for hvordan tiltakene prioriteres og gjennomføres.

Utarbeidelse av planene og gjennomføring av nødvendige analyser gjøres parallelt med at aktiviteten innenfor oppgradering og verdibevarende vedlikehold gradvis trappes opp.

Nesten hele finansieringen av verdibevarende vedlikehold er i dag dekket av investeringsmidler, spesielt gjennom potten *formuesbevaring*. De bygningsmessige tiltakene vil delvis være vedlikeholdstiltak som etter regnskapsreglene skal finansieres av driftsmidler. Fordeling mellom investering og driftsmidler vil behandles i neste rullering av LDIP.

Styring av investeringsprosjekter i tråd med nytt investeringsreglement

Det nye investeringsreglementet vedtatt av kommunestyret i mars 2016 følges opp av Eiendom blant annet ved tilpasning til ny prosjektmetodikk, «nye» faser og beslutningspunkter, nye føringer for styring av enkeltprosjekter og rapportering.

Overgangen mellom gammel og ny praksis innebærer at mange prosjekter skal gjennom en helhetlig analyse i konseptfasen i 2017. Dette vil bidra til tidlig politisk forankring av konsept/løsning, der formålet er beslutning om igangsetting av planleggingsfase/anskaffelse. Mange av kommunens omstillingstiltak avhenger av bygningsmessige tiltak for å kunne ta ut gevinster, og investeringsvolumet øker. Rådmannen vil vurdere behov for å komplettere kapasitet/kompetanse for å sikre tilstrekkelig gjennomføringskraft og styring, både til analyser og i selve prosjektgjennomføringen.

Energi- og klimaledelse

Våren 2016 igangsatte kommunen utviklingsprogrammet *Klimaklok kommune*, der bygg inngår som ett av fire temaer. Eiendomsstrategien har ressurseffektiv og smart eiendomsdrift som ett av seks satsingsområder. Delstrategi for energi- og klimaledelse innen eiendomsområdet legges frem høsten 2016, en oppfølging av eiendomsstrategien fra mars 2015.

Delstrategien vil gjøre rede for potensialet for energibesparelse i eiendomsporteføljen, og hvordan dette kan realiseres ved teknisk oppgradering, bedre teknisk drift, samt bedre brukeradferd. Klima-/miljøledelse omfatter også tiltak innen utslipp av CO₂, vann/avløp, avfall og bruk av riktige materialer.

Videreutvikle systemer som understøtter styring av eiendomsvirksomheten

Kommunens overordnede og helhetlige virksomhetsstyring legger føringer for eiendomsområdet innen flere sentrale områder, som anskaffelser, styring av investeringer og system for sektorovergripende prioritering. Eiendomsvirksomhetens systemer må ses helhetlig og i sammenheng med dette.

Av eiendoms driftsbudsjett går om lag 78 prosent til innkjøp. Analyser og systematisk gjennomgang av innkjøpsmønster, kontrakter og oppfølging av disse er viktige innsatsområder for bedre ressursutnyttelse.

Arbeidet med å komplettere og videreutvikle kommunens FDVU-system til et komplett eiendomsregister, der all sentral informasjon som grunnlag for styring og prioriteringer knyttet til eiendommene finnes, vil fortsette inn i 2017.

Videreutvikling av kommunens nye systemer for prosjektøkonomistyring og felles prosjektmetodikk er en forutsetning for god styring på investeringsområdet. Systematikk rundt helhetlige prioriteringer på tvers av sektorer og økonomiske helhetsvurderinger er viktige føringer som skal gjenspeiles i administrative rutiner for styring av investeringer.

Forbedret virksomhetsstyring med relevante nøkkeltall som grunnlag for benchmarking internt og eksternt, skal videreutvikles. Budsjettering og regnskapsføring av FDV-kostnader på hver enkelt eiendom er iverksatt i 2016. Dette gir muligheter til tett oppfølging av den daglige virksomheten. Utviklings- og læringsmulighetene herfra vil evalueres i 2017.

Sentrale overordnede nøkkeltall blir utvikling i tilstandsgrad på prioriterte bygg for å måle om innsats til verdibevarende vedlikehold gir resultater. På området styring av investering er aktuelt måleparameter for styring og gjennomføringsevne hvor stor andel av byggeprosjektene som gjennomføres innenfor fastsatte økonomiske rammer og i tråd med planlagt fremdrift og måloppnåelse. På driftsområdet rapporteres andel gjennomførte *må-tiltak* på området brann, eltilsyn og legionella som ledd i styring av daglig drift. Måltall for energiøkonomisering etableres og følges opp.

6.5 HR og medarbeidere

6.5.1 Innledning

Dette delkapitlet beskriver status og utvikling for kommunen som helhet innen medarbeiderområdet. I januar 2016 vedtok kommunestyret en revidert arbeidsgiverstrategi – *Arbeidsgiverstrategi mot 2035*. Kommunens overordnede mål legges til grunn. Strategien bygger på kommunens visjon og verdier, samt medarbeiderskap og samhandling. Strategien peker på fire områder som skal gjøre kommunen til en attraktiv arbeidsgiver:

- godt lederskap
- medarbeidere med riktig kompetanse
- mangfold og inkludering
- innovasjon og omstilling

Strategien som ble vedtatt, legges til grunn for satsing og prioriteringer fremover.

Nøkkeltall

Kommunens situasjon når det gjelder medarbeidere, er i positiv utvikling på mange områder. Turnover er lav. Den er redusert fra tretten til åtte prosent i løpet av de siste fem år. Det er rekordstor søkning til ledige stillinger. Det er lettere å finne gode kandidater til stillinger, selv om det på enkelte områder kan være utfordringer. Sykefraværet er redusert, men målet er ytterligere nedgang. Seniortiltakene er evaluert og vedtatt avvirket, og det pågår en prosess med å utvikle en ny livsfasepolitikk. Innovasjon er satt tydelig på dagsorden. Kunnskaps-senteret er etablert med sitt tilbud om høyskoleutdanning som kommunen trenger i et langsiktig perspektiv.

Per 1. januar 2016 har kommunen 7 327 årsverk fast ansatte, fordelt på 9 389 personer. I tillegg er det 2 837 personer som er timelønnede. Av faste årsverk er 74,3 prosent kvinner og 25,7 prosent menn. Nasjonalt er fordelingen i kommunal sektor 78 prosent kvinner og 22 prosent menn.

	2011	2013	2015
Antall medarbeidere – årsverk ^{*)}	6 916	7 245	7 327
Antall medarbeidere – personer i alt	12 251	12 501	12 226
Gjennomsnittsalder	44,8	44,9	45,1
Andel kvinner – årsverk	74,9 %	74,5 %	74,3 %
Andel ansatte med minoritetsbakgrunn	11,2 %	13,2 %	13,8 %
Andel fagstillinger – pleie og omsorg	77,1 %	76,0 %	75,6 %
Andel fagstillinger – barnehage	48,5 %	53,3 %	59,1 %
Antall lærlinger	62	68	73
Turnover totalt	9,4 %	8,8 %	8,0 %
Andel deltid (mindre enn 80 % stilling)	35,8 %	36,0 %	35,9 %
Sykefravær	8,2 %	7,7 %	7,3 %

*) Det henvises til tall fra årsrapporten

6.5.2 Viktige innsatser og endringer i ressursbruken

Godt lederskap

Rådmannens ambisjon er at hele organisasjonen preges av å ha en tydelig innovasjonskultur innen utgangen av 2017.

Ledelsesutviklingsprogram for innovasjon og forbedringsledelse (LUP) ble iverksatt i 2015 og gjennomføres for alle tjenestesteder innen 2018.

I tilknytning til dette iverksettes et treårig prosjekt som skal bidra til å videreutvikle og tydeliggjøre kommunens satsing på utvikling av den organisasjonskultur og lederutvikling som trengs for å realisere kommunens visjon og vedtatte langsiktige hovedmål. Dette for å oppnå en innovativ, endringsdyktig, klimaklok bruker-/innbyggerorientert, helhetstenkende og handlekraftig organisasjon som handler etter våre verdier åpenhet, respekt og mot.

Verksteder for ledelse gjennomføres. Temaene er gjentakende og knytter seg til for eksempel omstilling, sykefravær, rekruttering og personalsaker. Deltagelse vil være på ledergruppenivå.

Ny medarbeiderundersøkelse gjennomføres fra høsten 2016. *10-FAKTOR*-undersøkelsen bygger på omfat-

tende forskning om effektiv ledelse og gode virkemidler for å motivere medarbeidere og hente ut best mulig ytelse. Det vil bli gjennomført lederopplæring knyttet til å følge opp, håndtere og mestre de ti faktorene.

Målbeskrivelse	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Kulturprosjekt bidrar til endret kultur			oppnådd
Antall ledergrupper som deltar på lederverksteder i løpet av året	Nytt tiltak	50	50
10-faktor-undersøkelsen følges opp på alle tjenestesteder	Nytt tiltak	100 %	

Medarbeidere med riktig kompetanse

Kompetansesammensetningen i organisasjonen påvirkes både ved en bevisst rekruttering og en satsing på videreutvikling av dagens medarbeidere.

Profesjonalisering av rekrutteringsprosessen videreføres ved at alle tjenesteområder benytter felles rekrutteringsprosess ved hjelp av verktøyene Webcruiter og Ascend ved tilsetninger i løpet av 2017.

Kompetansemodulet i LØP (Dossier) benyttes aktivt ved at medarbeideres kompetanse er oppdatert innen utgangen av 2017, samt ved at gjennomføring av utviklingssamtaler er dokumentert. Det vil bli tatt i bruk nye moduler i Dossier som muliggjør kartlegging og planlegging av kompetanse og kompetanseutvikling.

Det legges opp til en utvikling av e-læringsprogram som forenkler og effektiviserer kommunens internopplæring og behov for kompetanse. Obligatorisk lederopplæring gjennomføres ved hjelp av e-læringsmoduler. Det utarbeides e-læringsguider for bruk av LØP.

Kommunens satsing på oppbygging og utvikling av Kunnskapssenteret videreutvikles. Ny ledelses- og administrasjonsstruktur er gjennomført i 2017.

Målbeskrivelse	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Andel ufaglærte i kommunen reduseres	18,5 % ¹⁾	18 %	17 %
Andel som bruker LØP til kompetanseplanlegging og/eller kompetansekartlegging økes	11,6 % ²⁾	40 %	60 %
E-læring som basisopplæring for nye ledere er igangsatt		igangsatt	

¹⁾ Hentet fra årsrapporten 2015

²⁾ Hentet fra LØP

Mangfold og inkludering

Kommunen som praksisarena for ulike målgrupper vil i større grad koordineres og profesjonaliseres. Et økt antall flyktninger vil ha behov for språkoppplæring.

En økt ambisjon for antall lærlinger vil innebære behov for tilrettelegging, veiledning og oppfølging – både fra sentralt i kommunen og på praksisstedet.

Ny livsfasepolitikk iverksettes fra 2017. Dette vil bidra til en mer individuelt tilpasset politikk, som forutsetter god dialog mellom leder og medarbeider.

Det pågående arbeidet knyttet til heltidskultur videreføres.

Ambisjonen om ytterligere reduksjon av sykefravær består, og allerede vedtatte strategier og tiltak videreføres.

Målbeskrivelse	Status 2015	Mål 2017	Mål 2020
Antall flyktninger som har hatt praksisplass i løpet av året		200	
Andel deltid med lavere stilling enn 80 % reduseres	35,9 % ¹⁾	35 %	34 %
Redusere sykefravær	7,3 % ¹⁾	7,0 %	7,0 %

¹⁾ Tall fra årsrapporten 2015

6.6 Endringer drift

6.6.1 Økt aktivitet – intern organisatorisk tilpasning

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Styrket kommunikasjon	9,2	0,8	0,6	1,5	1,4
	- herav tidligere vedtatt		-0,1	-0,8	-1,4	-1,4
2	Styrket strategisk økonomistyring	12,0	1,1	1,1	1,1	1,1
	Sum		1,9	1,7	2,6	2,5

Styrket kommunikasjon. Ressurser brukt på kommunikasjon i Bærum ligger lavt i forhold til sammenlignbare kommuner. Nye samfunnsutviklingsprosjekter og kommunikasjonskanaler og nye roller for kommunen stiller nye krav til kompetanse og ressurser til strategisk kommunikasjon. Tiltaket inngår som del av den samlede satsingen på *styrket kunnskap og kompetanse*, jamfør Rådmannens innledning til handlingsprogrammet.

Behovet for styrking av kompetanse og ressurser knytter seg særlig til behov for sterkere innsats på følgende områder:

- samfunnsutvikling
- innbyggerinvolvering og medvirkning
- omstillingskommunikasjon
- videreutvikling av nettsider
- profesjonalisering av profil

Internkommunikasjonen er i endring, med anskaffelse av en ny digital kommunikasjonskanal og nedleggelse av internbladet Bare:Bærum. Hensikten er å legge til rette for internkommunikasjon basert på digitalisering, dialog og deling.

Styrket strategisk økonomistyring. Kommunen står i store endringsprosesser med forventning om betydelige innsparinger og gevinstuttak. Dette fordrer systematisk oppfølging av omstillingsarbeidet. Samtidig skal investeringsvolumet nær dobles i perioden, og behovet for å styrke arbeidet med styring og oppfølging av kommunens investeringer er belyst i en rekke saker, herunder av revisjonen, jamfør kontrollutvalgets vedtak i sak 36/16 *Investeringer som vedtatt*. For å sikre tilstrekkelige ressurser til oppfølging av dette viktige arbeidet foreslår Rådmannen å styrke økonomiområdet med en stillingsressurs. Tiltaket inngår som del av den samlede satsingen på *styrket kunnskap og kompetanse*, jamfør Rådmannens innledning til handlingsprogrammet.

6.6.2 Økt aktivitet – sentralt posterte felleskommunale kostnader

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
3	Lisenskostnader	18,5	6,6	7,0	8,6	8,6
	- herav tidligere vedtatt		1,6	3,2	4,8	4,8
4	Prosjekt <i>Organisasjonskultur og ledelsesutvikling</i>		1,5	1,0	1,0	
5	Omstilling – virkemidler		4,0	3,0	2,0	
6	Administrasjonskostnader pensjonskasse		1,3	1,3	1,3	1,3
7	Styrking av utviklingsressurser og strategisk ledelse		2,4	2,4	2,4	2,4
8	Styrket strategisk ledelse plan og miljø		1,7	1,7	1,7	1,7
	Sum		17,5	16,4	17,0	14,0

I tiltak 3 inngår:

- Lisens for avvikssystem. Nytt avvikssystem anskaffes i løpet av 2016, systemet vil dekke en midlertidig løsning basert på elektronisk skjematløsning og utløser nye lisenser.
- Økte lisenser for LØP. Målet er at alle ansatte skal ta ut lønns slipper selv, det betinger flere lisenser.
- Registreringssystem for henvendelser (POB). Dagens brukerstøttesystem for IT-henvendelser tas i bruk for brukerstøtte på flere administrative systemer.
- Økte lisenskostnader i henhold til gjennomgang av kommuneovergripende systemer i 2016. Bærum kommune skal være korrekt lisensiert (rettigheter til bruk) i henhold til avtaler med eiere av programvaren og i tråd med den faktiske bruken.

Prosjekt Organisasjonskultur og ledelsesutvikling

Det igangsettes et treårig prosjekt som skal være pådriver for å oppnå en innovativ og endringsdyktig organisasjon med brukerfokus og gjennomføringskraft. Det øremerkes midler til en prosjektlederstilling i perioden. Målet er å skape en tydelig kulturdreining i Bærum kommune innen 2019 på vei mot fremtidig kultur. Tiltaket inngår som del av den samlede satsingen på *styrket kunnskap og kompetanse*, jmfør Rådmannens innledning til handlingsprogrammet.

Omstilling – virkemidler

I løpet av de neste 3–6 årene skal det realiseres innsparinger for 400–600 millioner kroner, og tjenestene i kommunen skal gjennom store omstillinger. Det er et uttalt ønske om at omstilling og nedbemanning i størst mulig grad kan gjennomføres uten bruk av oppsigelser. Det arbeides med virkemidler for å understøtte gode omstillingsprosesser, herunder å tilrettelegge for frivillige løsninger for den enkelte som skal over i nye arbeidsoppgaver eller funksjoner i eller utenfor kommunen.

Pensjonskassen

Etter etablering av egen pensjonskasse, er måten administrasjonskostnadene belastes på blitt endret. I avtalen med DNB-Liv ble denne kostnaden inkludert i de totale pensjonskostnadene. Bærum kommunale pensjonskasse sender egen faktura som omfatter administrasjonstilskudd og kontingent og tilskudd til Pensjonskontoret. På lik linje med øvrige pensjonsordninger skal denne fakturaen belastes Serviceenheten. Det må derfor øremerkes midler til dette.

Styrking av utviklingsressurser, strategisk ledelse

Rådmannsfunksjonen har de siste par årene blitt styrket med økte ressurser til strategisk ledelse, herunder i forhold til områdeutvikling og styrket rådmannsfunksjon. Dette har dels blitt finansiert gjennom sentralt posterte prosjektmidler hos Rådmannen. Samtidig er det pågående kommuneovergripende strategiske satsinger som også må finne sin finansiering sentralt – herunder bruk av tjenstedesign som metode på tvers av kommunalsjefsområder, satsing på *klimaklok kommune* og innføring av felles prosjektmetodikk på tvers av sektorer og programområder. Styrkingen er nødvendig for å balansere budsjettet, som de senere årene har vært avhengig av overføring av mindreforbruk, og inngår som del av den samlede satsingen på *styrket kunnskap og kompetanse*, omtalt innledningsvis, som vurderes som nødvendig for å berede kommunen for de utfordringer vi står overfor i langtidsperioden.

Styrket strategisk ledelse plan og miljø

Funksjonen kommunalsjef for plan og miljø har vært ivaretatt av kommunaldirektøren for samfunn siden 2014. Kultursjefen har også siden 2014 vært konstituert som kommunalsjef kultur. Rådmannen besluttet å slå sammen kommunalsjefsområdene Plan og miljø og Kultur og styrke ledelsen på området samlet sett i forhold til de store utfordringene kommunen står overfor på samfunnssiden. Stillingen vil bli besatt fra 1. november 2016. Det er behov for å tilføre midler for denne stillingen. Stillingen inngår i den samlede satsingen på *styrket kunnskap og kompetanse*, omtalt i Rådmannens innledning til handlingsprogrammet.

6.6.3 Innsparinger – intern organisatorisk tilpasning, utenom stab/støtte

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
9	Administrative tiltak utenom stab og støtte		-2,3	-3,6	-4,3	-5,0
	– herav tidligere vedtatt		-2,6	-4,0	-4,1	-4,1
	Sum		-2,3	-3,6	-4,3	-5,0

Administrative tiltak

En stor del er allerede vedtatte tiltak, og noe er urealisert i 2016 fordi det må sees i sammenheng med stab-/støtteprosjektet.

6.6.4 Fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Direkteeffekt for Eiendom og Administrasjon				Effekt på tvers av sektorer			
		2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
10	Optimalisering stab og støtte	-1,5	-4,9	-6,2	-8,4	-4,2	-10,4	-11,6	-11,6
	– herav tidligere vedtatt	-3,5	-4,4	-5,6	-5,6	-7,4	-8,4	-9,4	-9,4
11	Seniortiltak					-20,0	-20,0	-20,0	-20,0
12	Kategoristyring og sentralisering anskaffelser	2,5	3,4	4,2	4,1	-20,0	-30,0	-40,0	-40,0
13	Tilgang til internett for alle medarbeidere					-0,3	-0,2	-0,2	-0,2
	Sum	1,0	-1,5	-1,9	-4,3	-44,5	-60,6	-71,8	-71,8

Optimalisering stab og støtte

Stab-/støtteprosjektet har gitt økt innsikt i de kommunegjennomgående administrative arbeidsprosessene, og dette tiltaket tar nå opp i seg nye og andre vedtatte tiltak, som er helt avhengige av ny organisering for å realisere vedtatte kostnadsreduksjoner. Kommunestyrets vedtak om reduksjon i administrative kostnader i fjorårets budsjettbehandling er også delvis tatt inn under dette tiltaket. I den direkte effekten på nåværende sentrale administrative enheter berørt av omstillingen (HR, Lønn, Regnskap, Serviceenheten, IT drift) inngår blant annet effektivisering ved felles brukerstøtte for området administrasjon og organisatorisk videreutvikling innen nevnte enheter. En stor del er allerede vedtatte tiltak, og noe er urealisert i 2016 fordi det må sees i sammenheng med stab-/støtteprosjektet.

Dette er et nødvendig, men omfattende omstillingsprosjekt som vil ha påvirkning på store deler av kommuneorganisasjonen – på tvers av sektorer. Det vil utfordre dagens arbeidsmåter, og stille økt krav til samarbeid mellom de ulike nivåene i organisasjonen. Det legges stor vekt på god medvirkning i alle faser av prosjektet, og god ivaretagelse av de som berøres direkte av omstillingene. Kostnadsreduksjonene må tas ut over tid.

Det kan bety at det blir vanskelig å ta ut full økonomisk effekt de første årene, mens det totale innsparingsmål for perioden vurderes å være realistisk. Ny og endret organisering vil tre i kraft fra våren 2017, og innsparinger vil derfor i utgangspunktet ha halvårseffekt dette året. Ut i perioden forventes samlede innsparinger i forhold til kostnadsnivå per 2015 å ligge på i størrelsesorden 25 mill. (urealiserte innsparinger per 2016 på 4,2 mill. kommer i tillegg til det som fremkommer av tabellen).

Seniorordning/livsfasepolitikk. Seniortiltakene er vedtatt avviklet med virkning fra 1. januar 2017. Tiltaket omfatter de foreløpige forventede gevinstene av gjennomføring av vedtaket.

Det innføres en ny livsfasepolitikk basert på individuelle behovsrettede tiltak. Inkludert i dette er et nytt seniortiltak (fem dager fri for alle over 62 år med mer enn 50 prosent stilling). Det legges også opp til mer fleksibel bruk av velferdspremisjoner, som delvis kan kompenseres fra en sentral pott.

Kategoristyring og sentralisering av anskaffelser. Tiltaket omfatter ressurser til å sentralisere alle anskaffelser over 100 000 til Anskaffelsesenheten. I tillegg ligger det midler til innføring av kategoristyring på anskaffelsesområdet. Kategoristyring er nødvendig for å ta ut en større del av potensiale for gevinster på anskaffelsesområdet. Kategoristyring vil løfte kommunens anskaffelsesvirksomhet til et strategisk nivå og sikre god styring og ledelse av anskaffelser og kontraktsoppfølging på tvers av sektorer. Målet er å ta ut besparelser på inntil 40 millioner kroner innen 2019. Innføring av kategoristyring vil kreve endret praksis i måten kommunen planlegger og gjennomfører anskaffelsesprosesser på. Et tettere tverrfaglig samarbeid er nødvendig.

Tilgang til internett for alle medarbeidere. God internettdekning gir økt effekt av de støttesystemene kommunen investerer i, og mulighet til å digitalisere flere av arbeidsprosessene.

6.6.5 Prisendring i utleie av Kunnskapssenteret

Hos Kunnskapssenteret foreslås en prisøkning ved utleie på cirka 15 prosent fra 2016 til 2017. Utleieprisene var uendret fra 2015 til 2016. Erfaringer fra de to første driftsårene er at Kunnskapssenteret ligger vesentlig lavere i pris enn tilsvarende lokaler i nærmiljøet (Bærum, Oslo). Dette spesielt med tanke på at Kunnskapssenteret har nye, moderne lokaler og at disse ligger sentralt i Sandvika.

Prisene har i liten grad reflektert ressursbruken for å effektivisere en bestilling fra a til å. Dette gjelder spesielt større bestillinger som krever en viss koordinering og involvering av flere funksjoner. Det foreslås derfor også å legge til en oppstartskostnad på 500 kroner på bestilling av arrangementer (rom og bevertning) til over ti deltakere.

6.6.6 Økte ressurser FDV (forvaltning, drift, vedlikehold), programområde 92 og 93

Nr.	Økt ressursbruk, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
1	Økte netto FDV-utgifter		14,5	19,1	46,8	68,8
	– herav tidligere vedtatt		12,8	18,8	39,2	39,2
	Sum		14,5	19,1	46,8	68,8

Tabellen over viser økte driftskostnader (FDV), i hovedsak som følge av endringer i bygningsarealer som skal forvaltes. Det er også nødvendig å øke bevilgningen til kommunale årsavgifter for vann, avløp og renovasjon fordi disse øker langt mer enn den generelle, årlige inflasjonsjusteringen av FDV-budsjettene. Også innsats til lovpålagte oppgaver innen brannvern intensiveres. Endringene fordeler seg på flere programområder.

Når nye arealer tas i bruk, bevilges det vanligvis et beløp per kvadratmeter som tilsvarer et bransjenormtall (Holte-nøkkelen) for gjennomsnittlige, årlige FDV-kostnader for den aktuelle bygningstypen. Hvis eiendommen avviker fra de vanlige bygningstypene, som for eksempel Bærum idrettspark, vil Rådmannen foreslå bevilgning ut fra en individuell beregning. FDV-bevilgningene til den eldre bygningsmassen er imidlertid historisk betinget, og budsjetttrammer gjenspeiler ikke den norm som i dag legges til grunn for nye bevilgninger. I gjennomsnitt disponerer derfor programområdet FDV langt mindre per kvadratmeter enn dagens benyttede bransjenormtall tilsier.

FDV-midler reserveres i henhold til antatt tidspunkt for ferdigstillelse og idriftsetting av bygninger. Over tid endres ofte fremdriftsplanen, samtidig som nye prosjekter kommer til. Forslag til bevilgning til FDV-midler justeres derfor ved hver behandling av handlingsprogrammet.

De største endringene i forhold til handlingsprogram 2016–2019 er:

Nye prosjekter:

- Utvidelse av Emma Hjorth skole til 3-parallell fra skolestart 2019.
- Økning av areal i ny Levre skole fra skolestart 2020.
- Permanent avlastningsbarnehage i Bærum øst fra høsten 2019.
- Permanent barnehage på Jarenga planlagt fra 2020/2021.

Endret fremdrift og forutsatt idriftsettelse:

- Demenstilbudet i Dønskiveien vil tidligst være ferdig i 2020.
- FDV-midlene er justert for bo- og behandlingssenteret i Lindelia, med forventet oppstart fra sommer 2019.
- Permanent Nansenparken barnehage med parkeringskjeller, fra høsten 2018.
- Midlertidig barnehage Jarenga utgår.

Øvrige tiltak:

- Styrking av internkontroll innenfor brannvernområdet og årskontroll av brannsentraler.
- Kompensasjon for at vann- og avløpsavgifter øker langt mer enn den vanlige inflasjonsjusteringsfaktoren i handlingsprogrammet.

Ny avfallsordning innebærer at Bærum kommune som eier av formålsbygg får høyere utgifter til innsamling og sortering av avfallet.

6.6.7 Innsparinger FDV (forvaltning, drift vedlikehold), programområde 92 og 93

Nr.	Innsparinger, mill. 2017-kr	Budsjett-ramme	2017	2018	2019	2020
2	Effektivisering FDVU-området		-3,2	-4,6	-4,7	-4,7
	– herav tidligere vedtatt		-2,5	-3,6	-3,7	-3,7
	Sum		-3,2	-4,6	-4,7	-4,7

Forslag til ytterligere innsparinger gjelder videreføring av tidligere vedtak, som antas å gi forsterket effekt. Innsparingstiltak som gjelder effektivisering av FDVU-området, antas å gi effekt for andre sektorer / hele kommunen, da kostnader til FDV belastes programområdene i form av internhusleie.

Effektiviseringseffekt av nye tiltak gjelder økt innsparing på energiområdet.

6.7 Økonomiske driftsrammer for programområde 16 Administrasjon

Mill. kr	Budsjett-ramme	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
			2018	2019	2020
Vedtatt budsjett 2016 etter ØMI 2016	Netto	502,6	502,6	502,6	502,6
Prisvekst		2,3	1,9	2,0	2,0
Tekniske endringer		0,1	0,0	0,0	0,0
Husleie og driftsutgifter lokaler					
<i>Malmskriverveien 4 ØMI 2015</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-3,2	-3,2	-3,2
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		20,5	7,1	10,5	4,3
Administrative tiltak eksklusive stab og støtte		-2,3	-3,6	-4,3	-5,0
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,6	-4,0	-4,1	-4,1
Administrasjonskostnader pensjonskasse		1,3	1,3	1,3	1,3
<i>Forvaltning nytt økonomisystem</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,5	-4,3	-5,8	-5,8
Kategoristyring og sentralisering anskaffelser		2,5	3,4	4,2	4,1
Lisenskostnader		18,5	6,6	7,0	8,6
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	1,6	3,2	4,8	4,8
Omstilling – virkemidler		4,0	3,0	2,0	
Optimalisering stab og støtte		-1,5	-4,9	-6,2	-8,4
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-3,5	-4,4	-5,6	-5,6
<i>Parkeringsordning tilbakeført</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
<i>Politisk sekretariat</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-0,8	-0,8	-0,8
Prosjekt <i>Organisasjonskultur og ledelsesutvikling</i>		1,5	1,0	1,0	
Styrking av utviklingsressurser og strategisk ledelse		2,4	2,4	2,4	2,4
Styrket kommunikasjon		9,2	0,8	0,6	1,5
– herav tidligere vedtatt	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,8	-1,4	-1,4
Styrket strategisk ledelse plan og miljø		1,7	1,7	1,7	1,7
Styrket strategisk økonomistyring		12,0	1,1	1,1	1,1
<i>Valgmidler</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	4,4	-0,1	4,4	4,4
<i>Øvrige fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,5	-2,3	-2,3	-2,3
<i>Forvaltningsoppgaver, volumvekst og vedlikeholdsetterslep i boliger – Eiendom</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,3	0,3	0,3	0,3
<i>Oppfølging av eiendomsstrategien – Eiendom</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	2,2	2,2	2,2	2,2
Dialog og medvirkning (Barne- og ungdomstjenesten)		4,0	0,4		
Samordne arbeidsoppgaver kommunalsjefens/seksjonsledernes fagstab (Helse og sosial)		4,5	-0,8	-0,8	-0,8
Sum endringer		22,8	5,9	9,3	3,1
Ny ramme HP 2017–2020	Netto	525,4	508,5	512,0	505,7

6.8 Foretak og selskaper

Bærum kommune har følgende eierposisjoner:

	Eierandel
Aksjeselskap	
Bærum Kommunal Eiendomsselskap AS	100 %
ARBA Inkludering AS	71,5 %
Vårt Sandvika AS	20,0 %
Simula School of Research and Innovation AS	14,3 %
Filmparken AS – Jar	0,17 %
VisitOslo AS	0,52 %
Andelsselskap	
Centro Asistencial Noruego SLU	100 %
Interkommunalt selskap	
Asker og Bærum brannvesen IKS	67 %
Asker og Bærum vannverk IKS	50 %
Kommunelovens § 27 samarbeid	
VEAS (Vestfjorden avløpsselskap)	21,5 %
Vestregionen	
Øvrige selskaper/eierformer	
KLP – gjensidig selskap/andel i forhold til pensjonsmidler sykepleiere	
Bærum kommunale pensjonskasse ¹⁾	
Stiftelser ²⁾	
Stiftelsen Sonja Henies og Niels Onstads Stiftelse	
Stiftelsen Lommedalsbanen	
Stiftelsen Polhøgda – rådet	
Stiftelsen Utleieboliger i Bærum	
Snarøya Sanitetsforenings Stiftelse	

¹⁾ Selveiende institusjon

²⁾ Stiftelse er selveiet og selvstyrende

Vedtatt eierskapsmelding (KST-sak 20/16) legger grunnlaget for Bærum kommunes utøvelse av en målrettet, forutsigbar og langsiktig eierskapspolitikk. Eierskapsmeldingen skal rulleres i løpet av 2017.

I løpet av 2016 og 2017 legges det opp til å utarbeide selskapsvise eierstrategier, med utgangspunkt i vedtatt mal. Eierstrategiene har som formål å danne grunnlaget for en god styringsdialog, ved å uttrykke de langsiktige mål, tiltak og prioriteringer eieren/eierne har satt overfor det enkelte selskap.

Årlig gjennomføres det dialog- og eiermøter mellom kommunens Eierutvalg og det enkelte selskap. Videre skal Eierutvalget behandle generalforsamlings-/representantskapsdokumenter i forkant, for å kunne rådggi kommunens representant i møtet.

7 Investeringer

Rådmannen ønsker å øke fokuset på investeringene i kommunen, siden de utgjør en stor del av kommunens økonomi og legger både økonomiske og praktiske føringer for driften. Dette i forlengelsen av de endringer foreslått og vedtatt i kommunestyresak 89/15 – *Forvaltning og styring av investeringer* og nytt investeringsreglement vedtatt i kommunestyresak 21/16. Investeringene fremstilles derfor i dette handlingsprogrammet samlet i eget kapittel og ikke som en del av områdene. Det vises for øvrig til egen sak som fremmes i tilknytning til handlingsprogrammet omkring operasjonalisering av investeringsreglementet og hvordan prosjekter rapporteringsmessig følges opp.

Prosjektmodell og fasebeskrivelser

Felles prosjektmetodikk er under innføring i Bærum kommune med utgangspunkt i DIFIs (Direktoratet for forvaltning og IKT) prosjektveiviser, men tilpasset Bærum. Metodikken er tenkt å kunne brukes på alle investeringsprosjekter i Bærum kommune, samt større/komplekse driftsprosjekter. Prosjektveiviseren har en faseinndeling med tilhørende beslutningspunkter. Det skal ikke igangsettes en ny fase før beslutning er gjort på grunnlag av dokumentasjon og aktiviteter i fasen forut for beslutningspunktet i henhold til fullmaktsregime. Innføring av felles prosjektmetodikk er et viktig element i den samlede virksomhetsstyringen og styring innenfor fastsatte økonomiske rammer.

Dette handlingsprogrammet er første hvor metodikken er anvendt i forhold til å beskrive hvor i prosjektløpet ulike investeringsinitiativ befinner seg. Kommunen er i en tidlig innføringsfase, men det er likevel etter beste evne forsøkt å plassere prosjektene i de fasene de mest logisk hører hjemme.

Fase 0 (F0) – Foranalyse-fase – frem til beslutningspunkt 1

Behov/ide foreligger (eks. fra behovsanalyse eller strategidokumenter), men konseptvurdering er ikke påstartet. Tid og kostnader for gjennomføring er enten ikke vurdert, eller er å betrakte som høyst foreløpige med meget stor usikkerhet. Prosjektet er ikke besluttet gjennomført. Foranalysen avsluttes med beslutningspunkt B1: Igangsettelse av konseptvurdering som er første reelle prosjektfase.

Fase 1 (F1) – Konseptfase – frem til beslutningspunkt 2

Konseptvurdering av løsningsvalg, tid og gjennomføringskostnader er igangsatt men ikke avsluttet. Tid og kostnader for gjennomføring er å betrakte som høyst foreløpige estimer med meget stor usikkerhet. Prosjektet er ikke besluttet gjennomført.

Avsluttes med beslutningspunkt B2: Valg av konsept, igangsettelse av planleggingsfase.

Fase 2 (F2) – Planleggingsfase – frem til beslutningspunkt 3

Konseptvurdering behandlet i henhold til fullmakts-regime, konsept er valgt og planleggingsfase besluttet igangsatt. Estimer for tid og kostnader har frem til gjennomført anskaffelse stor usikkerhet. Avsluttes med

beslutningspunkt B3: Fastsettelse av kostnads- og fremdriftsrammer i henhold til fullmakts-regime, beslutning om gjennomføring.

Fase 3 (F3) – Gjennomføringsfase – frem til beslutningspunkt 4

Prosjekt er under gjennomføring i henhold til vedtatt kostnadsramme etter endt planleggingsfase og anskaffelse. Tid og kostnadsrammer er i henhold til sikkerhet P85¹. Avsluttes med beslutningspunkt B4: Avslutning og overlevering til drift.

Fase 4 (F4) – Avslutningsfase

Prosjektet er levert og tatt i bruk. Godkjennings/garantiperiode. Gevinstrealisering. Prosjektet tas ut av listen når det er avsluttet i regnskapet/sluttrapport er levert.

S – Samlebevilgning

Samlet pottbevilgning for flere tiltak/prosjekter/anskaffelser. Dette kan for eksempel være løpende årlige bevilgninger til gitte formål (eksempelvis turveier, veiforsterkning, forvaltningsplan IT) – eller samlepott for mindre prosjekter av lik karakter (eksempelvis prosjekter innen vann og avløp) eller samlepott til fremskaffelse av boliger.

Enkelte samlebevilgninger dreier seg om større utviklingsløp med mange delprosjekt, men som overordnet sett går gjennom de samme fasene som et enkeltprosjekt. Der dette gjelder er formålet markert med både «S» og den aktuelle prosjektfase. Noen ganger vil slike satsinger initielt bestå av en samlebevilgning, der tydelige enkeltprosjekt utvikler seg over tid. Eksempel på dette er midler til byutvikling i Sandvika, der Sandvika fjordpark og Elvebredden nå er konkrete satsinger.

I tråd med investeringsreglementet skal ramme for faste løpende bevilgninger i tilknytning til økonomimelding I reguleres slik at samlet disponibelt beløp for et budsjettår ikke overstiger to normale årsbudsjetter (tre for anleggsplan kultur/idrett). Dette for å tilpasse disponibel ramme til normalt årlig forbruk inklusive slingsmonn.

Investeringene i dette kapittelet er strukturert etter følgende områder:

- *Formuesbevaring* – alle formuesbevarende eiendomsprosjekter samlet på tvers av sektorer/programområder.
- *IT-prosjekter samlet* – nytt for året er at alle IT-relaterte investeringsprosjekter samles på tvers av sektorer/programområder. Dette fordi disse investeringene påvirker hverandre gjensidig, ofte kan gjenbrukes og derfor reelt sett bør sees i sammenheng
- *Organisasjon, styring og utvikling* (uten mindre og uspesifiserte Formuesbevarings-prosjekter, IT-prosjekter og Fornebu prosjekter)
- *Barn og unge* (uten mindre og uspesifiserte formuesbevarings-prosjekter, IT-prosjekter og Fornebu prosjekter)
- *Bistand og omsorg* – (uten mindre og uspesifiserte Formues-bevarings prosjekter, IT-prosjekter og Fornebu-prosjekter), hvor omsorgs- og velferdsboliger er skilt ut i eget underkapittel
- *Miljø, idrett og kultur* – (uten Formuesbevarings-prosjekter, IT-prosjekter og Fornebu prosjekter), hvor VAR-området (vann, avløp og renovasjon) er skilt ut i eget underkapittel
- *Fornebu* – alle prosjekter knyttet til Fornebuområdet

Alle prosjekter med avsatte midler i 2016 og handlingsprogramperioden er med i prosjektoversiktene, men det er kun de prosjektene med avsatte midler i handlingsprogramperioden, med unntak av fase 4 (F4) prosjekter, som omtales. For å bedre og tydeliggjøre informasjonen er prosjektoversikten endret sammenlignet med prosjektoversikt fremstilt i handlingsprogram 2016–2019. Hensikten er å tydeliggjøre skillet mellom prosjekter i tidligfase hvor det ikke foreligger endelig vedtak om gjennomføring (F0, F1, F2), og prosjekter hvor det foreligger vedtak. I tillegg er nye prosjekter, som ikke har fått avsatte midler i tidligere handlingsprogram eller økonomimeldinger, markert med (NY).

Reservert ramme/estimat – gjelder de prosjektene som er i tidligfase (F0, F1 og F2) og ikke har vedtatt kostnadsramme. Reservert ramme er basert på nøkkeltall og kalkyle i Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan for 2017–2036 (LDIP) og er kun å anse som et foreløpig plangrunnlag med stor usikkerhet. Midlene bevilges/utløses først når nødvendig beslutningspunkt om igangsetting/gjennomføring er behandlet

¹⁾ En P-verdi viser sannsynlighet i prosent for at kostnaden kan bli lavere enn en gitt verdi. For eksempel vil det for P85 være 85 prosent sannsynlighet at kostnaden vil være lavere enn hva som fremkommer av P85-verdien. For P50 vil det være 50 prosent sannsynlighet for at kostnaden blir lavere, men også 50 prosent sannsynlighet for at den blir høyere.

Prosjektkostnad gjelder de prosjektene som er vedtatt gjennomført og er delt i tre kolonner:

- *Opprinnelig kostnadsramme* – viser første vedtatte kostnadsramme for prosjektet (etter endt planleggingsfase, ved beslutningspunkt 3 vedtak om gjennomføring og fastsetting av kostnadsramme).
- *Sist vedtatt ramme ØMI* – viser siste vedtatte kostnadsramme for prosjektet
- *Innstilling ny kostnadsramme* – viser forslag til ny kostnadsramme for de prosjektene hvor Rådmannen ser behov for endringer fra siste vedtatte kostnadsramme

Avsetning til reklamasjon og risiko

Det er besluttet å flytte avsetning til utbedring av reklamasjon til en samlet avsetning innenfor hvert programområde. Dette har flere fordeler. Det gjør at prosjekter i reklamasjonsfasen kan tas ut av investeringsoversikten, slik at listen over prosjekter blir mindre omfattende. En samlet avsetning for reklamasjon gir rom for å redusere avsetningen, da det ikke er sannsynlig at behovet vil forekomme i alle prosjekter. Modell for operasjonalisering og styring er under utarbeidelse. Det vil også vurderes en tilsvarende samlet avsetning for risiko innenfor hvert programområde.

7.1 Formuesbevaring

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Formuesbevaring, SAMLET, brutto						105,7	125,0	150,0	175,0	200,0	650,0
Formuesbevaring uspesifisert						34,1	75,9	94,4	100,0	111,8	382,1
Større rehabiliteringsprosjekter i HP-perioden (2)						71,6	49,1	55,6	75,0	88,2	267,9
<i>herav:</i>											
<i>Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell</i>	F1							1,7	3,3	26,7	31,7
<i>Hauger/Gjettum/Dønski – ungdomsskoler, 10 parallell</i>	F1					13,0				0,3	0,3
<i>Jarenga barnehage – 160 plasser</i>	F1					1,7	1,3		1,7	13,3	16,3
<i>Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse</i>	F1						0,3	1,0	6,7	40,0	48,0
<i>Levre skole, ny 4 parallell</i>	F2					1,4	9,4	50,6	63,3	7,9	131,2
<i>Snarøya skole</i>	F3					20,0	21,0				21,0
<i>Stabekk skole</i>	F3					34,0	17,0	2,3			19,4
<i>Sandvika Helsestasjon</i>	F3					1,5					

Det ble i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt en videreføring av årlig bevilgning til formuesbevarende tiltak i hele den eksisterende bygningsmassen, som kommunale boliger, formålsbygninger og kontorbygninger. I tråd med opptrappingsplanen initiert i handlingsprogram 2015–2018 og sist omtalt i Langsiktig driftsanalyse og investeringsplan (LDIP) 2017–2036 legges det opp til en fortsatt gradvis økning i den årlige bevilgningen fra 125 mill. i 2017 til 200 mill. i 2020. Midlene vil i hovedsak bli benyttet til finansiering av oppgradering i større ombyggings- og rehabiliteringsprosjekter, inkludert tiltak som utskifting/oppgradering av tekniske installasjoner og tilpasning til ny teknologi.

I tråd med fremdriftsplanen i vedtatt delstrategi for oppgradering og verdibevarende vedlikehold, formannskapssak 181/16, pågår tilstandsanalyser av bygningsmassen for å etablere langsiktige planer og riktig prioritering av tiltak. Inntil tilstandsanalyseprosjektet er gjennomført vil det være en viss usikkerhet knyttet til riktig rekkefølge og prioritering av oppgraderingstiltakene. For å sikre at investeringsmidlene til formuesbevaring i denne innledende fasen benyttes målrettet til bedring av bygningsmassens tekniske tilstand, inngår disse investeringsmidlene som delfinansiering av flere omfattende nybygg- og rehabiliteringsprosjekter som bidrar til å løfte tilstandsgraden. Prosjektrammen til enkeltprosjektene og beskrivelse av disse fremkommer i sin helhet for prosjektene under de enkelte programområder.

I handlingsprogramperioden inngår følgende spesifiserte prosjekter:

- Gommerud ungdomsskole, utvidelse til 6 parallell
- Hauger/Gjettum/Dønski – ungdomsskole, 10 parallell
- Jarenga barnehage, 160 plasser
- Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse
- Levre barneskole, ny 4 parallell
- Snarøya skole, oppgradering
- Stabekk skole, oppgradering

7.2 IT-prosjekter samlet

Kommunens IT investeringer er for første gang samlet under dette kapittelet. For programperioden 2017–2020 beskrives konkrete prosjekter, det er reservert en ramme for forvaltning av fagsystemer og en forvaltningsplan for infrastruktur.

Det tidligere omtalte behovet for revisjon av IT-strategien medfører at det vil bli behov for å komme tilbake med ytterligere konkretisering ved neste rullering av handlingsprogram. Dette gjelder særlig tiltak mot slutten av handlingsprogramperioden.

Kvaliteten på investeringsplanene fremover er ventet å stige i tråd med opptrappingen av DigITs nye rådgivningstjeneste; samarbeidet for å avdekke områder for gevinstrealisering gjennom endring av arbeidsprosene, tilhørende systemstøtte og bedre bruk av informasjon – for det enkelte tjenesteområde så vel som for kommunen totalt. Dette vil danne grunnlag for fremtidige prosjekter i kommende handlingsprogram.

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
IT-prosjekter – samlet						175,1	143,2	110,2	112,2	89,2	454,8
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						175,1	143,2	110,2	112,2	89,2	454,8
Fagsystemer og strategiske initiativ						94,1	59,0	50,0	50,0	25,0	184,0
Ny IT strategi – Digital dialog og samhandling	F0/S					5,0	15,0	15,0	15,0	10,0	55,0
Ny IT strategi – Digitale elementer i tjenesteproduksjon	F0/S					16,2	10,0	20,0	20,0		50,0
Profil – nytt PLO-system	F3					36,7	19,0				19,0
Økonomi- og datasystemer (BØR)	F4		86,0	146,0		13,9					
Nytt administrasjonssystem, Voksenopp-læringen	F3		2,5	2,5		2,5					
Forvaltningsplan – fagsystemer	S					19,9	15,0	15,0	15,0	15,0	60,0
Infrastruktur for fagsystemer						31,9	31,2	35,2	37,2	39,2	142,8
Forvaltningsplan – infrastruktur	S					23,8	30,0	34,0	36,0	38,0	138,0
Modernisering øvrige plattform komponenter	S					8,0					
Reservert ramme for mindre infrastruktur utskifting/oppgraderinger	S						1,2	1,2	1,2	1,2	4,8
Digitaliseringsutstyr						21,7	13,8	5,0	5,0	5,0	28,8
Velferdsteknologi	F0					19,6	13,8	5,0	5,0	5,0	28,8
Bibliotek, RFID	S					2,0					
Infrastruktur for digitaliseringsutstyr						27,4	39,2	20,0	20,0	20,0	99,2
Skole IT – infrastruktur	S					26,4	24,0				24,0
Velferdsteknologi – infrastruktur	S						15,2	20,0	20,0	20,0	75,2
Trådløst nett i Sandvika	F1	1,0				1,0					
Trådløst nettverk – Barnehager	S						5,5				

Fagsystemer og strategiske initiativ

Detaljeringsgraden i dette handlingsprogrammet er redusert, og i stedet er det laget samlestruktur og tydelig omtale av større initiativ. Hensikten er å gi godt innsyn i alle større eller nye IT-prosjekter.

De to hovedinitiativene *Digital dialog og samhandling* og *Digitale elementer i tjenesteproduksjon*² er kommuneovergripende program som er under bearbeiding og konkretisering – og vil være avgjørende for å realisere digitalt førstevalg for innbyggere og næringsliv i Bærum. Bærum kommune, som de fleste virksomheter, arbeider aktivt med å forstå hvordan og hvilke gevinster som er relevante for ansatte, innbyggere og næringsliv. Når dette er forstått – hva betyr det for tjenesteproduksjonen og måten å organisere arbeidet på. Regjeringen legger klare føringer for kommunen ved å sette innbygger (og bedrift) i sentrum og vekt på gjenbruk av data og løsningskomponenter. Dette skal forenes og støtte opp under Bærum kommunes hovedmål.

Digital dialog og samhandling (F0/S)

Dette er et strategisk program i tidligfase, og vil bli beskrevet nærmere i revidert strategi for digitalisering og IT som legges frem i høst. Det er naturlig å se for seg at fremtidsbildet vil inkludere at innbyggere og bedrifter har tilgang til:

- digital dialog og samhandling med kommunale tjenesteytere
- egne personopplysninger inkludert muligheten for egenregistrering
- å administrere egne valg av tjenester
- å følge opp sine vedtak/planer på tvers av tjenesteområdene
- kunnskapsstøtte, beslutningsstøtte og prosess-støtte som er tilpasset egen situasjon
- digitale tjenester som understøtter mestring, dialog, medvirkning og selvhjelp
- innsyn, dialog og medvirkning i politiske og (relevante) administrative saker

Tjenestene skal, så langt det er mulig, preges av selvbetjening og automatiserte vedtaksprosesser. Programmet er i tidligfase, og vil bli beskrevet nærmere i revidert strategi for digitalisering og IT som legges frem i høst.

Digitale elementer i tjenesteproduksjon (F0/S)

Dette er et strategisk program i tidligfase, og vil bli beskrevet nærmere i revidert strategi for digitalisering og IT som legges frem i høst.

Det er naturlig å se for seg at fremtidsbildet vil inkludere at kommunalt ansatte (tjenesteytere) ved tjenstlige behov har tilgang til:

- innbyggerens eller bedriftens planlagte tjenesteproduksjon og har mulighet til å gjøre nødvendige endringer
- innbyggerens eller bedriftens relevante opplysninger uavhengig av hvilken tjeneste de har mottatt eller kontakt de har hatt med kommunen gjennom et integrert arbeidsverktøy (sømløst og rolletilpasset)
- å etablere eller endre koordinert og helhetlig den planlagte tjenesteproduksjonen basert på felles tjenestekalender og tjenestekatalog på tvers av alle tjenesteområder

Oppgaveløsningen skal, så lang det er mulig, preges av helhetlige og del-automatiserte primær og støtteprosesser.

Forvaltningsplan fagsystemer (S)

For første gang er det reservert en samlet ramme for forvaltning av fagsystemer. Denne rammen vil bli brukt på løpende ajourhold og mindre endringer på eksisterende systemportefølje samt re-anskaffelser av mindre systemer. En parallell til dette er formuesbevaring innen Eiendom.

Eksempler på prosjekter som inngår er (område, system, prosjektmål):

- BAUN skole, Dexter, kontinuerlig forbedring og utvikling
- MIK vann og avløp, Komtek, kontinuerlig forbedring og utvikling
- BIOM legevakt, re-anskaffelse av journalløsning
- OU Eiendom, Plania, kontinuerlig forbedring og utvikling
- OU – HR og service, LØP, kontinuerlig forbedring og innarbeiding av gjeldende regelverk
- OU – DigIT, WebSak, kontinuerlig forbedring og utvidet bruk (nye tjenesteområder)
- OU – Kommunikasjon intranett, re-anskaffelse / innføring av ny

²⁾ De to prosjektene listet under Ny IT strategi, 'Digital dialog og samhandling' og 'Digitale elementer i tjenesteproduksjon', er en konkretisering og videreføring av de to prosjektene som i tidligere handlingsprogram var omtalt som 'Gevinstrealisering' og 'Digitalisering og innovasjon'

Infrastruktur for fagsystemer (S)

Infrastruktur for fagsystemer dekker det tradisjonelle infrastrukturen som IT-enheten tradisjonelt har bygget, driftet og forvaltet.

Den eksisterende infrastrukturen vil i programperioden moderniseres og konsolideres for å oppnå lavere driftskostnader, høyere grad av fleksibilitet med henhold til daglig forvaltning og begrense negative konsekvenser i tilfelle av utfall av enkeltkomponenter. Målet er å redusere antall fysiske servere betydelig og skape parallelle driftsmiljø, to logisk 'eneggede tvillinger', lokalisert i Sandvika og på Rud for å oppnå høyere tilgjengelighet og at vedlikehold kan primært foregå på dagtid.

Forvaltningsplanen samler alle investeringer i kommunes IT-infrastruktur som er påkrevet for å holde løpende drift for alle felles og lokale fagsystemer funksjonelt tilgjengelig for brukerne. Planen sørger blant annet for:

- Tilpasset kapasitet med henhold til antall brukere og data.
- Teknologisk oppgradering, blant annet å følge optimalt nivå av endringer fra leverandørene og videreføring av overgang til virtuelle servere.
- Korrekt IT-sikkerhet oppnås gjennom å oppgradere og sørge for tilstrekkelig kapasitet for å håndtere eksterne og interne trusler.
- Økt automatisering av daglig drift.

Reservert ramme for mindre infrastruktur utskifting/oppgradering dekker optimal utskifting av personlig og felles brukerutstyr (PCer, skrivere, osv.). Arbeidet med å få et samlet grep på alle slike investeringer, blant annet ved overgang til sentralisert anskaffelse og forvaltning vil pågå over programperioden. Det er forventet at en økende andel av slik infrastruktur vil bli kjøpt som tjenester fra eksterne leverandører fremfor anskaffelse av teknisk utstyr som kommunen selv drifter. Dette vil kunne innebære overføring av midler fra investering til drift.

Digitaliseringsutstyr (F0/S)

Digitaliseringsutstyr refererer seg til *Internet of Things* den voksende trenden hvor ulike typer utstyr/en rekke ting blir koblet sammen via Internett, for eksempel sensorer, målere, smarte enheter, roboter, osv. og hvor grensene mellom mennesker og digitale ting gradvis blir visket ut. Så langt har Pleie og msorg og Skole kommet lengst i formulering av strategi, anskaffelse og idriftsetting av digitaliseringsutstyr. Det er ventet at andre tjenesteområder vil følge etter i planperioden.

Det er forventet at digitaliseringsutstyr både vil bli anskaffet, leaset eller leid som del av annen tjeneste i årene fremover. Dette investeringsobjektet vil utelukkende dreie seg om investeringer gjort i regi av Bærum kommune, det vil si der vi har anskaffet utstyret og ikke kjøper bruken som en tjeneste. Dette betyr eksempelvis at iPad i bruk i skolen ikke inngår da disse er leaset og inngår i driftskostnadene på skole.

Infrastruktur for digitaliseringsutstyr (S)

Infrastruktur for digitaliseringsutstyr dekker all den infrastruktur Bærum kommune må anskaffe tilknyttet digitaliseringsutstyr – uansett om de er eid, leid eller del av annen tjeneste.

Skole IT-infrastruktur representerer den siste delen av den store utbyggingen av ny IT-infrastruktur i skolene for å støtte innføring av Digital skolehverdag og den daglige bruken av iPadene.

Infrastruktur for velferdsteknologi er felles infrastruktur som trengs for at sensorer, for eksempel nøkkelkort, bevegelse- eller fuktighetssensorer kan motta, samle og behandle innsamlede data.

Avvik handlingsprogram 2017–2020 og LDIP 2017–2036

Det er avvik mellom Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020 og nivåene angitt for de aktuelle årene i LDIP. LDIP er basert på en framskriving av erfaringstall, inkludert vekst knyttet til forventet demografisk utvikling og forventet støtte til digitalisering av dialog og tjenesteproduksjon.

Handlingsprogram 2017–2020 er basert på konkrete prosjektforslag og reserverte rammer for å opprettholde tjenesteproduksjon. Fordi arbeidet knyttet til IT-utvikling på tvers av kommunen i liten grad har vært preget av langsiktig systematikk (heller preget av at det har blitt bedt om penger når akutte behov har oppstått), viser erfaringen at tjenesteområdenes behov i 2–4 årsperspektiv gjerne har vært undervurdert. Den nye helhetlige tilnærmingen til IT-feltet har som ambisjon å etablere større grad av forutsigbarhet i planer og behov.

Det forventes at konkrete prosjektforslag med tilhørende gevinstrealiseringsplaner vil utvikles i kjølvannet av revidert IT-strategi som legges frem til behandling høsten 2016. Årene 2016 og 2017 vil etter alt å dømme klargjøre viktig veivalg for Bærum kommune, dels drevet av føringer fra staten eller KS og dels drevet av kommunens egen modning og satsing på digitalisering. Det må antas at de samlede behovene vil øke etter hvert som hoved-initiativene for digitalisering og virksomhetsutvikling ved hjelp av ny teknologi er nærmere utredet og besluttet, og at de reelle tallene i handlingsprogramperioden derfor vil ligge nærmere nivået angitt i LDIP.

7.3 Organisasjon, styring og utvikling

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Organisasjon, styring og utvikling						72,5	49,0	34,0	34,0	34,0	151,0
Salgsinntekt						5,0	5,0	5,0	10,0	10,0	30,0
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						67,5	44,0	29,0	24,0	24,0	121,0
Administrasjonen						5,2					
Utvikling av arbeidsplasser (HR)	F1					3,0					
Tilrettelegging til standardisering	F1		0,2	0,2		0,2					
Nye skranke, veiledningstorget	F1		0,5	0,5		0,5					
Adgangskort for ansatte	F1		1,0	1,0		1,0					
Kunnskapssenteret	F4					0,5					
Eiendomsforvaltning						67,3	49,0	34,0	34,0	34,0	151,0
Optimalisering av kommunens kontorarbeidsplasser	F0		1,0	1,0		1,0	1,0				1,0
Ombygging av kontorer i IT-enheten	F3		1,0	1,0		0,1					
Tilfluktsrom	S					0,3					
Universell utforming	S					4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	16,0
Miljøprofil	S					31,2	30,0	20,0	20,0	20,0	90,0
Driftssentral – SD-anlegg	S					0,8					
Nye oppsamlingssystemer for avfall (Kildesortering)	F2		5,0	5,0		5,0	4,0				4,0
Bolig- og næringseiendom	S					24,8	10,0	10,0	10,0	10,0	40,0

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Optimalisering av kommunens kontorarbeidsplasser – (F0)

Det er i handlingsprogram 2016–2019 avsatt 1 mill. (2016) til utvikling av konsept for arealeffektivisering av kommunens kontorlokaler. Rådmannen foreslår i Økonomimelding II 2016 å øke budsjettet til 2 mill. da omfanget av prosjektet er endret.

Prosjektet gjennomføres for å konkretisere potensialet for effektivisering av kommunens kontorbygninger, herunder evt. kunne redusere innleie. Målet er mer effektiv arealbruk med et robust og fleksibelt konsept som fremmer samhandling, effektivitet og et godt arbeidsmiljø. Prosjektet er innledningsvis begrenset til å vurdere tiltak for Kommune- og Brambanigården. At omfanget av forstudien er økt, må sees i sammenheng med at det i tillegg er påvist behov for tiltak på grunn av dårlig inneklime og etterslep på vedlikehold i disse bygningene. Implementering av konsept for arealeffektivisering i Rådhuset vil bli vurdert. Det legges frem en foranalyse for politisk behandling høsten 2016, som følges opp med en sak om valg av konsept ved årsskiftet. En oppgradering av eksisterende bygninger vil kreve investering eller økt leienivå. Dette vil belyses og konkretiseres i konseptanalysen, og vil deretter kunne tas inn i budsjetter.

Nye oppsamlingssystemer for avfall (kildesortering) – (F2)

Det er behov for investeringer i nye oppsamlingssystemer for avfall for å ivareta kildesortering i kommunens bygninger (formålsbygninger, næringsbygninger og større boliganlegg). Dette vil i hovedsak handle om nedgravde containere for avfallsoppsamling. Det er behov for midler til planlegging, prosjektering, anskaffelsesprosess og oppstart av noen anlegg i 2016. Det anslås behov for 1 mill. i 2016 og 4 mill. i 2017. Prosjektet er utsatt fra 2016 til 2017 grunnet problemer med maskin hos leverandør som leverer avfallsbeholderne. Omfang av samlet investeringsbehov vil bli klarlagt etter planleggingsfasen.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Universell utforming – (S)

Det er i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt en bevilgning på 4 mill. årlig til universell utforming (UU). Det legges opp til en videreføring av dette nivået. Midlene benyttes til konkrete tilpasninger i enkelttilfeller når tjenestesteder får nye brukere med behov for tilrettelegging, og til finansiering av UU-tiltak i sammenheng med vedlikeholds- og oppgraderingsprosjekter.

Miljøprofil – (S)

Det er i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt en bevilgning på 20 mill. per år til tiltak innen energiøkonomisering og klimatiltak. Det legges opp til en styrking av satsningen med ytterligere 10 millioner, total 30 mill., i 2017 og deretter en videreføring av det opprinnelige nivået på 20 mill. per år i handlingsprogramperioden. Midlene planlegges benyttet i målrettede energispareprosjekter med garantert besparelse (EPC-prosjekt) og i treffsikre, enkeltstående tiltak som eksempelvis installasjon av målere for å sikre energiøkonomisk brukeratferd. Dette er lønnsomme investeringsprosjekter med kort tilbakebetalingstid.

Bolig- og næringseiendom – (S)

Det er i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt en årlig bevilgning på 10 mill. fra 2017 til planlegging og klargjøring av strategiske eiendomskjøp, identifisering og forberedelse til kjøp av tomter til formålsbygninger i og nær de store utbyggingsområdene, samt investeringer for å klargjøre eiendom for utleie. Det legges opp til en videreføring av dette nivået.

7.4 Barn og unge

7.4.1 Grunnskole

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Grunnskole, brutto						259,5	307,2	487,1	505,5	266,0	1 565,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						4,2					
<i>Herav tilskudd, Evje skole</i>	<i>F4</i>					4,2					
Netto investeringsutgift						255,3	307,2	487,1	505,5	266,0	1 565,8
Ballerud barneskole – ny 4 parallell	F0	410,0							2,0	4,0	6,0
Bekkestua ungdomsskole – utvidelse til 10 parallell	F0	176,0					2,0	3,0	17,0	85,0	107,0
Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell	F0	180,0						5,0	10,0	80,0	95,0
Sandvika barneskole – ny 4 parallell barneskole	F0	410,0							1,0	2,0	3,0
Emma Hjorth barneskole, utvidelse til 3 parallell	F1	75,0					2,0	15,0	48,0	10,0	75,0
Bjørnegård ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell	F1	153,0							1,5	1,5	3,0
Eikeli eller Eiksmarka barneskole, utvidelse fra 3 til 4 parallell	F1	75,0					5,0	10,0	45,0	15,0	75,0
Hauger/ Gjetlum / Dønski – ungdomsskole, 10-parallell	F1	446,0								1,0	1,0
Lesterud barneskole, tilpasning til 3 parallell	F2	12,0					6,0	6,0			12,0
Levre barneskole, ny 4 parallell	F1	410,0				3,9	28,2	151,7	190,0	23,6	393,5
Taleanlegg barneskoler	F1	14,0					7,0	7,0			14,0
Bekkestua barneskole, ny 4 parallell	F2	385,5				11,8	66,1	189,0	112,2	6,0	373,3
Snarøya skole – oppgradering	F2			20,0	21,0	20,0	38,0				38,0
Bekkestua skole – midlertidig løsning	F3		42,0	42,0	40,8	12,4	0,6				0,6
Stabekk skole – utvidelse til 3 parallell	F3		169,0	169,0		110,2	51,1	7,0			58,1
Ramstad ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell	F3		120,0	120,0		48,8	59,7	5,0	1,4	1,0	67,1
Rykkinn skole, avd. Berger, inkl. inventar + parkering	F3		32,0	34,1	33,3	13,3					
Taleanlegg Ungdomsskoler	F3		7,0	7,0		2,0					
Hauger ungdomsskole – oppgradering	F3		16,0	16,0		13,0					
Jong skole – utvidelse til 3 parallell	F4		53,0	52,0	51,0	1,7	0,5	0,5			1,1
Høvik skole	F4		240,0	238,1	238,5	0,5	0,2				0,2
Bekkestua skole	F4		103,0	103,0		0,7					
Reklamasjonsavsetning, skole	F4					0,5					
Rykkinn barneskole – OPS; kapitaldel av leiekostnaden	S		46,7	46,7		9,4	19,0	18,5	18,1	17,6	73,2
Tomtekjøp skole	S							60,0	50,0		110,0
Mulighetsstudie og konseptvurdering for skolebygg	S					5,0	8,0	2,0	2,0	2,0	14,0
Miljøtiltak – bygningsmessige tilpasninger til endret bruk	S					4,0	4,3	2,3	2,3	2,3	11,2
Oppgradering uteanlegg skole	S					2,3	6,5	5,0	5,0	5,0	21,5
Midlertidige tiltak for å dekke kapasitetsbehov (3 kl. pr. år)	S						20,0			10,0	30,0

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Nye prosjekter initiert av skolebehovsanalysen

Kommunestyret vedtok i sak 34/16 *Skolebehovsplan 2016–2019*. I skolebehovsanalysen fremkommer flere nye behov knyttet til befolkningsvekst og driftsbesparelser. Behovsanalysens grunnlag er basert på prognoser. Antall paralleller vil vurderes i konseptfasen for det enkelte prosjekt og avstemmes mot oppdaterte prognoser.

Følgende prosjekter er initiert for å oppfylle behovene fra analysen:

– *Ballerud barneskole – ny 4 parallell – (F0)*

I forbindelse med utviklingen av Ballerud er det fremkommet behov for en ny 4 parallell barneskole på Ballerud. Området skal reguleres. Kommunen er ikke grunneier, og må anskaffe tomt. Prosjektet er i foranalysefasen og legges frem som egen sak i løpet av 2. halvår 2017. Vurdering av flerbrukshall inngår i analysen.

– *Bekkestua ungdomsskole – utvidelse til 10 parallell – (F0)*

Bekkestua 10 parallell ungdomsskole er planlagt som neste byggetrinn, når barneskolen står ferdig.

– *Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell – (F0)*

Det ble i handlingsprogram 2016–2019 avsatt 180 mill. til enkel rehabilitering av skolen innenfor rammen av eksisterende bygningskropp. Gymsal inngikk ikke i det prosjektet, da man baserte seg på kapasitet i Rykkinnhallen. I forbindelse med behovsanalysen fremkommer at ungdomsskolene på Rykkinn skal fusjoneres, og samlokaliseres på Gommerud-tomten. Det skal gjennomføres en foranalyse av ulike alternativer, herunder vurdering av nybygg. Det vil legges frem en egen sak knyttet til dette, der også kostnadsoverslag og mulig fremdrift fremlegges for aktuelle alternativer.

– *Sandvika barneskole – ny 4 parallell – (F0)*

Sandvika skal utvikles og det er derfor behov for å etablere en ny 4 parallell barneskole i Sandvika. Avsatte midler i handlingsprogramperioden er til gjennomføring av foranalyse og konseptfase.

– *(NY) – Emma Hjorth barneskole – utvidelse til 3 parallell – (F1)*

Konseptfasen er initiert og vil belyse potensiale for utnyttelse. Utvidelsen er planlagt ferdigstilt i handlingsprogramperioden.

– *Bjørnegård ungdomsskole – vurdering av utvidelse til 8 parallell – (F1)*

Avsatte midler i handlingsprogramperioden er knyttet til konseptfasen og bearbeiding av prosjektet.

– *Eikeli eller Eiksmarka barneskole – utvidelse fra 3 til 4 parallell – (F1)*

Det er behov for kapasitetsutvidelse i Østre Bærum ved enten Eiksmarka eller Eikeli barneskole. Det er reservert 75 mill. i handlingsprogramperioden for gjennomføring av denne utvidelsen. Prosjektet er planlagt ferdigstilt i handlingsprogramperioden.

– *(NY) – Hauger/Gjettum/Dønski ungdomsskole (konseptanalyse for ny 10 parallell) – (F1)*

Formannskapet vedtok 4. desember 2015, sak 157/15 – *Levre barneskole og Hauger ungdomsskole – rekkefølge og løsningsvalg*, å avvente full rehabilitering av Hauger ungdomsskole for å gjennomføre konseptanalyse for ny 10 parallell ungdomsskole. Den nye skolen tenkes lokalisert enten til der skolene Hauger eller Gjettum ligger i dag eller ved bruk av Dønski videregående skole. Konseptanalysen behandles politisk høsten 2016 etter høring i samarbeidsutvalgene ved skolene Hauger, Gjettum, Levre, Løkeberg, Evje og Bryn-Hammerbakken.

Sommeren 2016 ble det gjennomført tekniske tiltak på Hauger slik at skolen kan være i drift inntil ny ungdomsskole er besluttet og bygget.

– *(NY) – Lesterud barneskole – tilpasning til 3 parallell – (F2)*

Lesterud skole skal gjennomføre en mindre oppgradering for å ivareta overflytting av elever fra Bærums Verk skole 2017, prosjektet er i planleggingsfasen.

Levre barneskole – ny 4 parallell – (F1)

Det ble i handlingsprogram 2016–2019 reservert 388 mill. til bygging av ny 4 parallell barneskole på Levre. Rådmannen foreslår å øke den reserverte rammen til 410 mill. Formannskapet vedtok 4. desember 2015, sak

157/15, *Levre barneskole og Hauger ungdomsskole – rekkefølge og løsningsvalg*, å fremskynde ferdigstillelse av skolen. Årsak til at skolen ble fremskyndet er knyttet til endrede forutsetninger. Forventet ferdigstillelse i løpet av første halvår 2020. Opprinnelig ferdigstillelse var planlagt til skolestart 2020. Det legges frem sak etter endt konseptfase høsten 2016.

Taleanlegg barneskoler – (F1)

Det er avsatt 14 mill. fordelt med 7 mill. i 2017 og 7 mill. i 2018. Taleanlegg etableres ved skolene for å kunne varsle elever og ansatte ved uønskede hendelser. Det ble etablert anlegg ved ungdomsskolene i perioden 2014–2016. Tilsvarende anlegg planlegges etablert ved barneskolene i perioden 2017–2018.

Bekkestua barneskole – ny 4 parallell – (F2)

Det ble i handlingsprogram 2015–2018 reservert 275 mill. til bygging av ny barneskole på Bekkestua. Skolen var da planlagt som 3 parallell. Skolebehovsanalysen 2016–2025 viste behov for en økning til 4 parallell barneskole, og dette er reflektert i handlingsprogram 2016–2019 ved økning av reservasjonen til 385,5 mill. Skolen planlegges som en kompakt bygning over fire plan. I formannskapssak 132/16 *Bekkestua barneskole – forankring etter konseptfase* vedtok formannskapet å igangsette planleggingsfasen. Det arbeides målrettet for å nå planlagt ferdigstillelse til skolestart 2019. Reguleringen utgjør risiko i forhold til fremdriften. Løsninger som ivaretar tjenesten dersom forsinkelse skulle oppstå, blir ivare tatt.

Snarøya barneskole – oppgradering – (F2)

Snarøya skole har behov for en teknisk og funksjonell oppgradering som tilrettelegger for at skolen skal kunne fungere bedre i forhold til dagens behov. Tiltakene vil ivareta vesentlige deler av oppgraderingsbehovet. Det legges ikke opp til fullstendig rehabilitering da skolens fremtidige kapasitetsbehov ikke er endelig avklart og fordi det vil ta for lang tid før en full rehabilitering eventuelt kan starte. Flere av tiltakene bør igangsettes snarest mulig. Prosjektet er planlagt gjennomført våren 2017 med bruk av midlertidige lokaler i Brynsveien 88A. Estimert prosjektkostnad er 21 mill.

(NY) – Mulighetsstudie og konseptvurdering for skolebygg – (S)

Det er i handlingsprogram 2017–2020 avsatt 14 mill. til mulighetsstudier og konseptvurderinger for skoler. Parallelt med mulighetsstudiene gjennomføres et prosjekt knyttet til bedre arealeffektivitet på eksisterende og nye bygg. Målsettingen er å utvikle løsninger som skal bidra til mer effektiv arealbruk og redusert investerings- og driftskostnad i skolebygningene. For- og konseptanalyser utvikles i samarbeid med tjenesten for å sikre at funksjonalitet og kvalitet ivaretas. Noen av prosjektene omtales innledningsvis under prosjekter initiert for å svare opp skolebehovsanalysen.

(NY) – Tomtekjøp skole – (S)

Her samles avsatte midler til strategisk tomtekjøp for nye skoler.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Stabekk skole – utvidelse til 3 parallell – (F3)

Skolebehovsplan 2013–2022 beskriver utvidelse av Stabekk barneskole fra 2 til 3 parallell skole, ved å rehabilitere og ta i bruk Gamle Stabekk skole. Med bakgrunn i erfaringspriser fra andre rehabiliteringsprosjekter ble det reservert 130 mill. til prosjektet. – i handlingsprogram 2014–2017. Ved kartlegging av tilstand og innvendig rivning i bygningene ble omfang av vedlikeholdsetterslep, slitasje og elde tydelig. I handlingsprogram 2016–2019 ble avsatt ramme økt til 145 mill.

Det ble innhentet priser fra totalentreprenør gjennom anbudskonkurranse høsten 2015. I formannskapssak 138/15 – *Stabekk skole – utvidelse til 3 parallell – forankring av prosjekt og kostnadsramme*, vedtok formannskapet å fastsette prosjektets kostnadsramme til 169 mill. Prosjektet er i gjennomføringsfase og planlegges ferdigstilt til skolestart 2017.

Ramstad ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell – (F3)

I handlingsprogram 2014–2017 ble det reservert en ramme på 70 mill. til prosjektet. Formannskapet vedtok 24. juni 2015, i sak 106/15 – *Ramstad ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell, byggeprogram*. I handlingsprogram 2016–2019 ble rammen fastsatt til 120 mill. Økningen skyldtes nødvendige endringer i omfang av prosjektet. Det er inngått entreprisekontrakt og arbeidene med oppgradering og nytt tilbygg er i gang. Tiltakene skal gjennomføres med skole i drift ved at tiltak på bygg A og C utføres i skolens sommerferie 2016, og på bygg D sommer 2017. Planlagt innflytting i nytt tilbygg F er ved skolestart 2017.

Rykkinn barneskole, OPS – kapitaldel av leiekostnaden – (S)

Kommunestyret vedtok i handlingsprogram 2012–2015 bygging av ny 3 parallell barneskole på Rykkinn skole, avdeling Berger. Skolen, som ble gjennomført som OPS-prosjekt, stod klar til skolestart 2016. OPS-kontrakten innebærer at kommunen i leieperioden betaler årlig leiesum til OPS-selskapet. Leiesummen er delt i kapitalleie og FDVS-vederlag. Kapitalleien skal dekke avdrag og renter slik at kommunen kan overta Rykkinn skole avdeling Berger kostnadsfritt når leieperioden utløper. Kun kapitaldelen av leien fremkommer som årlige beløp i investeringsplanen. FDVS-vederlaget kommer i tillegg, og går til årlig forvaltning, drift, vedlikehold og renhold av den nye skolen og føres på driftsbudsjettet til Barn og unge.

Miljøtiltak – bygningsmessige tilpasninger til endret bruk – (S)

Det er avsatt en løpende bevilgning på 2,3 mill. per år i perioden 2018–2020 som skal dekke tiltak som skal forbedre elevenes og/eller de ansattes arbeidsmiljø. Det overføres 2 mill. fra 2016 slik at bevilgning for 2017 er 4,3 mill.

Oppgradering uteanlegg skole – (S)

En løpende bevilgning på 5 mill. per år som benyttes til utbedring av uteområder på skoler for å sikre at disse er i forskriftsmessig stand. Rådmannen vil gjøre tiltak for å øke gjennomføringskraften i disse prosjektene.

Midlertidige tiltak for å dekke kapasitetsbehov – (S)

Det er avsatt 30 mill. til midlertidige tiltak for å dekke kapasitetsbehov i handlingsprogramperioden.

7.4.2 Barnehager

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Barnehager, brutto						103,8	29,0	23,0	79,0	118,0	249,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						103,8	29,0	23,0	79,0	118,0	249,0
Barnehager, omstrukturering	F0	102,0					1,0	2,0	15,0	60,0	78,0
Ballerud, ny barnehage	F0	95,0							2,0	10,0	12,0
Jarenga barnehage – 160 pl	F1	95,0				5,7	4,0		5,0	40,0	49,0
Barnehage – permanent avlastningsbarnehage, østre Bærum	F1	75,0				0,5	5,0	16,0	51,0	2,0	74,0
Barnehager (pottbevilgning)	F3/ F4					6,4					
Strategisk tomte kjøp, Solbergbakken	F4		15,5			15,5					
Mulighetsstudier, foranalyser og konseptvurderinger barnehager	S					2,0	1,5	1,0	1,0	1,0	4,5
Tomter til barnehager	S					35,0	11,5				11,5
Ombygging bad stellerom/garderobes	S					4,0	2,0				2,0
Oppgradering lekeapparat	S					5,9	4,0	4,0	5,0	5,0	18,0
Kvalitetsheving	S					0,5					

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

(NY) – Barnehager omstrukturering – (F0)

I forbindelse med arbeid med Barnehagebehovsanalysen er det avdekket behov for å realisere en ny barnehage i handlingsprogramperioden. Reservert ramme er knyttet til denne. Hvilket prosjekt som skal realiseres besluttes i politisk sak som fremmes i foranalyse våren 2017 (se over). Det vil bli etablert nye private barnehager i perioden.

(NY) – Ballerud ny barnehage – (F0)

Det er planlagt ny barnehage i forbindelse med etablering av ny barneskole på Ballerud. Avsatte midler i handlingsprogramperioden er til konsept- og planleggingsfasen.

Kommunestyret vedtok i handlingsprogram 2016–2019 å reservere 90 mill. til ny barnehage på Jarenga. Ny Jarenga barnehage planlegges for 162 barn på tomten kommunen eier i Storengveien 3. Realisering betinger at eksisterende bygningsmasse rives, og at barna flyttes til erstatningsarealer mens bygging pågår. Det har vært planlagt oppstart rivearbeider i februar 2017, men etablering av midlertidig løsning har vært krevende.

Å bygge en ny barnehage, som på lang sikt kan brukes til avlastning av barnehager som må ut av sine lokaler som følge av oppgradering, vil gi store besparelser. Fremdriften for ny Jarenga barnehage er derfor forskjøvet til etter at en avlastningsbarnehage i Østre Bærum er etablert (se eget prosjekt beskrevet under). Bygging av ny Jarenga barnehage kan tidligst påbegynnes i 2019, og tidligst stå ferdig i 2020/21. Det legges frem sak om konsept for ny barnehage tidlig i 2017.

I økonomimelding II har Rådmannen foreslått å øke reservasjonen fra 90 til 95 mill. Dette dekker både totalkostnad for nybygg (90 mill.) og gjennomføring av nødvendige tiltak i eksisterende bygninger, slik at barnehagene kan være i drift frem til ny barnehage er bygget. Sistnevnte tiltak gjennomføres i 2016/2017.

Barnehage – permanent avlastningsbarnehage, Østre Bærum – (F1)

Det er behov for en langsiktig avlastningsbarnehage i Østre Bærum, og det utredes en slik løsning. Det har vært gjennomført flere søk etter tilgjengelige tomter for etablering av midlertidige barnehagelokaler. Forhandlinger med grunneier er nå igangsatt og kjøp av tomt forventes gjennomført i løpet av 2016. Det forutsettes ny regulering med økt utnyttelse for å ivareta at kapasitetsbehovet kan gjennomføres. Reguleringssak innebærer alltid risiko for fremdriften. Reserverte ramme er 75 mill. Realisering av dette prosjektet fremskyndes som følge av at det har vært krevende og kostbart å etablere en hastig midlertidig løsning for Jarenga. Barnehagen kan tidligst stå ferdig i 2019.

Den økonomiske besparelsen ved ikke å etablere en midlertidig løsning er stor. Barnehagen skal være avlastningsbarnehage for Jarenga, men også andre barnehager som har tilhold i midlertidige bygg og barnehager som har store rehabiliteringsbehov. På lengre sikt vil barnehagebygningen bli en permanent barnehage.

Tomter til barnehager – (S)

Her samles avsatte midler til strategisk tomtekjøp for nye barnehager.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Mulighetsstudier, foranalyser og konseptvurderinger barnehager – (S)

Det ble i handlingsprogram 2016–2019 avsatt midler til mulighetsstudier/konseptanalyser for barnehager. Det arbeides med flere for- og konseptanalyser for barnehager, herunder Jar- og Sandvika-området. Barnehagebehovsanalysen vil peke på områder der det er behov for å vurdere ulike konsepter for å løse barnehagebehovet på kort og lang sikt.

Ombygging av bad stellerom/garderobes – (S)

På grunn av stort etterslep på stellerforhold i barnehagene ble det i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt en bevilgning på 5,5 mill. til oppgradering stellerom og garderobes. I tillegg ble det overført 0,5 mill. fra 2015 til 2016. Dette vil bli brukt opp i sin helhet og avsluttes i år 2017.

Oppgradering av lekeapparater – (S)

Det ble i handlingsprogram 2016–2019 vedtatt en bevilgning på 16,7 mill. til oppgradering av lekeapparater i barnehagene på grunn av at utidsmessig lekeplassutstyr. Bevilgningen er løpende og videreføres med til sammen 18 mill. i handlingsprogramperioden 2017–2020. Rådmannen vil gjøre tiltak for å øke gjennomføringskraften i disse prosjektene.

7.4.3 Barnevern

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Barnevern, brutto						4,7	12,0				12,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						4,7	12,0				12,0
Bofellesskap og hybler EM	S	16,7				4,7	12,0				12,0

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Bofellesskap og hybler til enslige mindreårige – (S)

Kommunen skal sikre bosetting av 100 personer i 2017. Fra 2018 skal kommunen bosette 50 personer årlig. Behovet er knyttet til å sikre boliger til denne gruppen. En kombinasjon av ombygging av eksisterende kommunal boligmasse, leie og kjøp skal dekke dette behovet. I 2016 og 2017 vil store deler av behovet kunne dekkes ved omstrukturering og ombygging av bygningsmasse kommunen allerede eier, samt innleie fra Jernbaneverket. Det er ikke behov for anskaffelse i det åpne markedet, og det er derfor et begrenset investeringsbehov disse årene. Antatt investeringsbehov i 2017 er 12 mill.

7.5 Bistand og omsorg

7.5.1 Pleie og omsorg

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjekt kostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Pleie og omsorg, brutto						83,2	138,7	398,1	546,0	311,6	1 394,5
Salgsinntekt											
Tilskudd									252,2	304,2	556,3
– Bofellesskap for mennesker med demens (Dønskiveien 39–47)	F1									304,2	304,2
– Lindelia (132 plasser)	F2								252,2		252,2
Netto investeringsutgift						83,2	138,7	398,1	293,8	7,5	838,1
Emmas testamente	F0						19,3				19,3
Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse	F0	455,0			1,0	1,0	3,0	20,0	120,0		144,0
Haugtun, barne- og avlastningsboliger	F0	122,0			1,0	2,5					2,5
Lindelia BBS (131 plasser)	F1	490,0			17,5	42,7	150,0	243,0	46,0		481,7
Bofellesskap for mennesker med demens (Dønskiveien 39–47)	F2	697,0			6,6	27,0	220,0	257,1	119,8		624,0
Høvik avlastningssenter – Utvidelse/ ombygging	F2	3,5			1,5	3,5					3,5
Nødstrømsaggregat ved BBS og BMS	F2	16,0			8,0	8,0	4,0				12,0
Oppgradering dagsenter	F2/ F3				1,2						
Glitterudveien barnebolig	F3		0,4	0,4	0,4						
Løkkeås veien 2	F3		0,7	0,7	0,7						
Oppgradering Høvik avlastningssenter	F3		0,4	0,4	0,4						
Helmerveien oppgradering	F3		7,7	7,7	6,5	4,2					
Sansehuset – REGA	F3		0,4	0,4		0,1					
Inventar/utstyr	S/F3		5,0	5,0		3,7	1,7				1,7
Etablering treningsrom dagsenter og BMS	S/F3		4,0	4,0		3,2	2,7				2,7
Bedring av rullatorløyper for eldre	F3		0,5	0,5		0,3					
Handlepatrolje/”Smart mat”	F3		2,0	2,0		0,1	0,9				0,9
Solvik BBS	F4		285,0	285,0		5,0	1,7	1,6	0,9	0,8	5,0
Levrestien 11 og Åsterudveien	F4		26,0	26,0		1,9					
Ruds dalen psykiatriboliger – Alarm/kollegavarsling	F4		0,5	0,5		0,2					
Mulighetsstudie/Foranalyse BBS/BMS/PU	S		7,5	7,5		3,9	3,2				3,2
PLO – Utstyr BBS/OMSB	S					1,6	4,0	4,0	10,0	10,0	28,0
Oppgradering, utvidelser, endret bruk av dagens anlegg	S					18,6	20,0	15,0	15,0	15,0	65,0
Trygg Hjemme Vanntåkeanlegg	S		2,0	2,0		0,8	0,5	0,5			1,0
Trygg Hjemme – komfyrvakter til lager	S		0,1	0,1		0,1					
Trygg Hjemme – fast montert komfyrvakt i BMS	S		2,8	2,8		1,4					

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

(NY) – Emma Hjorths testamente – (F0)

I 2016 ble det solgt tomter ved Emma Hjorth. Dette er en del av gaven fra Emma Hjorth og skal komme psykisk utviklingshemmede til gode.

Emma Hjorths gavebrev: I avtalen står det blant annet: «Bærum kommune vil som ny eier være bundet av klausulen i Emma Hjorths gavebrev, som må forstås slik at de verdier som ligger i den klausulbelagte del av

eiendommen skal komme de psykisk utviklingshemmede til gode.»

Det er ikke avgjort hvordan midlene fra tomtosalg skal disponeres. Dette avgjøres i dialog med brukerorganisasjonene og etter politisk behandling.

Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse – (F0)

Det vurderes om det er behov for å realisere ett bo- og behandlingssenter i perioden. Det reserveres en ramme på 455 mill. knyttet til dette. Hvilket prosjekt som skal løftes inn i konsept- og planleggingsfase besluttes etter foranalysen som fremmes våren 2017.

Haugtun barne- og avlastningsboliger – (F0)

Det er avsatt 2,5 mill. til konseptanalyse i handlingsprogramperioden.

Lindelia bo- og behandlingssenter – (F1)

Det ble i handlingsprogram 2015–2018 reservert en ramme på 352 mill. til bygging av nytt bo- og behandlingssenter med 87 beboerrom i Bærum Vest. Som følge av en økning fra 87 til 124 beboerrom, ble reservasjonen økt i handlingsprogram 2016–2019 til 466 mill. Det er nå planlagt 131 beboerrom og Rådmannen foreslår å øke reservert ramme til 490 mill. Tomt er ikke inkludert. Tomten er under detaljregulering, og prosjektet er i konseptfasen. Planlagt ferdigstillelse er andre halvår 2019. Forventet investeringstilskudd fra Husbanken er cirka 252 mill. Det legges frem sak om konsept høsten 2016.

Bofellesskap for mennesker med demens (Dønskiveien 39–47) – (F2)

I handlingsprogram 2016–2019 ble det reservert 603 mill. til et kombinert landsbykonsept og sykehjem. Prosjektet planlegges for 158 plasser. Prosjektet var tenkt delt mellom 22 sykehjemsplasser og 136 omsorgsboliger. I formannskapsak 144/16 *Dønskiveien 39–47 – Bofellesskap for personer med demens – Forankring etter konseptfase*, ble det besluttet å starte planleggingsfase med anskaffelse. Rammen økes til 697 mill. for hele prosjektet. Dette er eksklusive velferdsteknologi, men inklusive tomtekostnad på 55 mill. Forventet investeringstilskudd fra Husbanken er cirka 300 mill. Planlagt overtakelse i 2020. Det er besluttet at bofellesskapet i prinsippet driftes som bo- og behandlingssenter. Det legges frem sak for å fastsette rammer og beslutte igangsetting sommeren 2017.

Høvik avlastningssenter – øke antall plasser – (F2)

Prosjektets mål er å øke kapasiteten fra dagens situasjon med 6 beboerrom til 8 beboerrom og bad, samt utvidelse av felles oppholdsareal. Det foreslås avsatt 3,5 mill. til dette prosjektet i 2017. Prosjektet gjennomføres parallelt med *Oppgradering Høvik avlastningssenter* hvor rammen på 0,4 mill. forbrukes i 2016.

Nødstrømsaggregat ved BBS og BMS – (F2)

I handlingsprogram 2015–2018 ble det vedtatt å bruke 4 mill. per år til nødstrømsaggregat til bruk i kommunale bo- og behandlingssentre og bolig med service. Prosjektet leverer til Vallerhjemmet bo- og behandlingssenter, Capralhaugen omsorgsbolig, Stabekktunet og Stabekk bo- og behandlingssenter og Hospice Stabekk, samt to steder som ikke er identifisert på nåværende tidspunkt. Hovedtyngden av aggregatene leveres i 2017, med siste leveranser i 2018. Prosjektet har en kostnadsramme på 16 mill.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Inventar/utstyr – (S/F3)

I 2011 ble det avsatt 5 mill. av *Eldremilliarden* Bærum kommune fikk i 2010. Dette skal benyttes til oppgradering og utvikling av uteområder i bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger. Resterende beløp overføres til 2017.

Etablering treningsrom dagsenter og BMS – (S/F3)

Det ble i handlingsprogram 2015–2018 bevilget 4 mill. til å etablere treningsrom i alle omsorgsboliger og dagsentre. Etableringen av treningstilbud i omsorgsboligene tok lengere tid enn først beregnet. Dette har medført forsinket oppstart på dagsentrene. Resterende midler overføres til 2017.

Handlepatrolje/«Smart mat» – (F3)

Ordningen skal evalueres i 2017 og resterende midler på 0,9 mill. overføres til 2017.

Mulighetsstudie/Foranalyse BBS/BMS/PU – (S)

Det gjennomføres mulighetsstudier og foranalyser av dagens eiendomsmasse og tomtealternativer som beskre-

vet i behovsplan, for fremtidig utvikling av bo- og behandlingssentre, omsorgsboliger og velferdsboliger. Analysen omfatter utvidelser og nybygg for bo- og behandlingssentre. Foranalysen vil legges frem første halvår 2017.

PLO – Utstyr bo- og behandlingssenter/omsorgsboliger – (S)

Dette er midler til løpende oppgradering/utskifting av eldre og utgått inventar/utstyr i bo- og behandlingssentre og omsorgsboliger.

Oppgradering, utvidelser, endret bruk av dagens anlegg – (S)

Behovsplanen beskriver avviking av små og lite drivverdige enheter. Investeringen er øremerket ombygging/tilpasning av eksisterende bygningsmasse for å kunne tas i bruk til nye brukergrupper og tilpasse bygningsmassen for mer effektive tjenester. I 2017 foreslås en bevilgning på 20 mill., deretter en reservasjon av 15 mill. i året.

Trygg hjemme – anntåkeanlegg – (S)

Samarbeidet mellom Asker og Bærum brannvesen og Asker og Bærum kommuner om felles brannverntiltak videreføres. Det avsettes midler til installasjon av vanntåkeanlegg i 2017 og 2018 som brannverntiltak for hjemmeboende risikoutsatte grupper.

7.5.2 Sosialtjeneste og bolig

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Op- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Sosialtjeneste og bolig, brutto						37,9	0,3				0,3
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						37,9	0,3				0,3
Oppgradering Rud – Convis	F4		21,3	21,3		0,2	0,3				0,3

Det foreligger ingen prosjekter i handlingsprogramperioden utover avsluttede prosjekter i realiseringsfasen.

7.5.3 Kommnehelse

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Op- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Kommnehelse, brutto						7,5					
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						7,5					
Utvidelse av Sandvika helsestasjon	F3		5,6	5,6	7,1	6,9					
Oppgradering Bjørnegård	F4		4,7	4,7		0,3					
Oppgradering Aktivitetshuset på Stabekk	F4		0,3	0,3		0,3					

Det foreligger ingen prosjekter i handlingsprogramperioden.

7.5.4 Omsorgs- og velferdsboliger

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Op- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Omsorg og velferdsboliger, brutto						388,6	290,9	309,4	235,8	148,9	985,0
Finansiering samlet						388,6	290,9	309,4	235,8	148,9	985,0
Salgsinntekt											
Tilskudd						21,8	29,2	62,7	82,9	21,5	196,3
Netto investeringsutgift						366,8	261,7	246,7	152,9	127,4	788,7
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond (inkl. MVA-kompensasjon)											
Lånemidler						366,8	261,7	246,7	152,9	127,4	788,7
Omsorgsboliger, brutto						38,1	36,6	25,5	0,3		62,4
Finansiering samlet						38,1	36,6	25,5	0,3		62,4
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						38,1	36,6	25,5	0,3		62,4
Tilpasning/Endring av eksisterende bygningsmasse	F2/ F3/ F4	99,9				24,2	35,0	25,0			60,0
Gamle Drammensvei 25	F4		207,1	200,6		13,7	1,6	0,5	0,3		2,4
Capralhaugen	F4					0,2					
Samlokaliserte boliger, brutto						76,9	61,5	108,4	123,0	76,0	368,9
Finansiering samlet						76,9	61,5	108,4	123,0	76,0	368,9
Salgsinntekt											
Tilskudd							9,5	34,7	42,5	15,3	101,9
– Tilskudd Meglergården	F1								23,6		23,6
– Tilskudd Vallerveien 146 (24 leiligheter)	F1								18,9		18,9
– Tilskudd 2 anlegg av 10 leiligheter pr. år	F1							18,9		15,3	34,2
– Tilskudd Damveien	F2						9,5				9,5
– Tilskudd Løkka boliger (12 leiligheter)	F2							15,8			15,8
Netto investeringsutgift (Samlokaliserte boliger)						76,9	52,1	73,8	80,5	60,7	267,0
Vallerveien 146 (2 x 12 leiligheter), 12 leiligheter i HP perioden	F1	86,0				2,0	2,0	28,0	13,0	1,0	44,0
Meglergården Bekkestua	F1	50,0						5,0	45,0		50,0
Brynsveien 153, 12 samlokaliserte boliger	F2	42,0					4,0	32,0	5,0		41,0
Tomtekjøp samlokaliserte boliger	S	66,0				24,0	20,6	32,0	5,0		57,6
Bolig 20 stk. 2020	S	70,0						5,0	45,0	20,0	70,0
Bolig 20 stk. 2021	S	70,0							5,0	45,0	50,0
Bolig 20 stk. 2022	S	70,0								5,0	5,0
Løkka	F2	36,8				13,5	29,5	1,2			30,7
Damveien 3	F4		23,9	29,3		26,0	0,4	0,2			0,6
Stjernebolig (Brekkeski)	F4					0,2					
Vangkroken III	F4		36,2	36,2		0,5					
Baser hjemmebaserte tjenester	S						5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Kjøp av leiligheter/baser	S					10,7					

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017- 2020
			Op- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Velferdsboliger, brutto						230,5	151,1	150,5	61,9	61,6	425,1
Finansiering samlet						230,5	151,1	150,5	61,9	61,6	425,1
Salgsinntekt											
Salg til kommunale leietakere	S										
Tilskudd						18,2	16,2	23,6	4,8	4,8	49,3
– Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flytninger	F1						4,8	4,8	4,8	4,8	19,2
– Skjeve hus (ambulerende oppfølging)	F1						1,1				1,1
– Kjøp av enkeltstående velferdsboliger	F2					16,4	4,5	4,5			9,0
– Erstatningskjøp	F2					1,8	5,8				5,8
– Solbergveien 7	F3							14,3			14,3
Netto investeringsutgift (Velferdsboliger)						212,3	134,9	126,9	57,1	56,8	375,8
Digitalisering av nøkkelhåndtering kommunale boliger	F1	3,0					3,0				3,0
Skjeve hus- ambulerende oppfølging	S/F2		5,5	5,5	6,0	5,1	4,9				4,9
Ombygging Vestre Hauger	F3		1,0	1,2		0,5					
Solbergveien	F3		95,0	95,0		34,2	48,3	1,9	1,7	1,4	53,3
Søsterboligene – Oppgradering hybelhus NAV	F4		1,3	1,3		1,3					
Ombygging av 2 stk. hybelhus	F4		2,6	2,6		2,6					
Åsterudenheten	F4		46,2	47,8		1,0	0,4	0,2	0,0		0,7
Conradis vei	F4		23,0	23,0	22,0	2,0	1,5	0,2			1,7
Slependveien (Skjeve hus)	F4		5,8	5,8		0,2					
Anskaffe nye boliger etter salg til kommunale leietakere	S					14,1	47,2	12,1			59,3
Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger	S					36,0	32,0	32,0	32,0	32,0	128,0
Omdisponeringer av eksisterende boliger til flyktninger	S					25,0	10,0	10,0	10,0	10,0	40,0
Kjøp av velferdsboliger	S					108,4	3,8	94,0	18,2	18,2	134,2
Verdibevarende tiltak velferdsboliger	S				20,0						
Boliger, psykiatri, brutto						43,1	41,7	25,0	50,6	11,3	128,6
Finansiering samlet						43,1	41,7	25,0	50,6	11,3	128,6
Salgsinntekt											
Tilskudd						3,6	3,6	4,5	35,6	1,4	45,1
– Boliger med medisinsk oppfølging	F1								15,3		15,3
– Aksebolig I	F2								18,9		18,9
– Kjøp av enkeltstående boliger psykiatri	F3					3,6	3,6	4,5	1,4	1,4	10,9
Netto investeringsutgift (Boliger psykiatri)						39,5	38,1	20,5	15,0	9,9	83,5
Aksebolig II (Brannstasjon Griniveien)	F0	40,0				0,5	1,0				1,0
Boliger med medisinsk oppfølging	F0	30,0					15,0		14,0	1,0	30,0
Kjøp av tomter	F1	24,0				15,0	9,0				9,0
Aksebolig I (Lindelia)	F2	50,0				3,2	4,7	10,0	27,5	1,2	43,4
Kjøp av enkeltstående boliger (psykiatri)	S					24,0	12,0	15,0	9,1	9,1	45,2
Rubo 7	F4		26,5	24,2	24,2	0,5					

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Samlokaliserte boliger

Tomtekjøp samlokaliserte boliger – (S)

Det er avsatt midler til strategiske tomtekjøp i 2017.

Brynsveien 153 – (F2)

Det ble i handlingsprogram 2013–2016 reservert en ramme på 35 mill. til bygging av 10 samlokaliserte boliger. Tomten, som ble kjøpt sommeren 2016, åpner for å bygge 12 boliger. Reservert ramme foreslås oppjustert til 42 mill. eksklusive tomt grunnet en økning fra 10 til 12 leiligheter. Tomten ble anskaffet i 2016 til 8,3 mill. Prosjektet er i planleggingsfasen. Det jobbes med tegninger og beskrivelse slik at prosjektet tilpasses Husbankens krav til tilskudd/støtte. Tiltaket er planlagt ferdig ultimo 2018.

Samlokaliserte boliger – uspesifiserte – (S)

For å møte boligbehovet som følge av økt antall brukere og behov for omstrukturering vil det være et stort behov for å etablere nye boliger med boenheter til mennesker med utviklingshemming. Behovsplanen viser at det i perioden 2018–2033 må etableres 20 nye omsorgsleiligheter per år.

- Bolig 20 stk. ferdigstilt i 2020
- Bolig 20 stk. ferdigstilt i 2021
- Bolig 20 stk. ferdigstilt i 2022

Det planlegges å løse disse tre boliganleggene på egne eide tomter, ved å kjøpe inn i prosjekter og ved tomte-kjøp og utvikling /bygging.

Vallerveien 146 – (F1)

I handlingsprogram 2016–2019 er dette prosjektet omtalt som *Nytt boliganlegg 10–12 leiligheter*. Kommunen planlegger å etablere et nytt boliganlegg for å imøtekomme fremtidig behov for omsorgsboliger tilpasset mennesker med utviklingshemming, med flere leiligheter enn vi tidligere har bygget. Med flere leiligheter vil man kunne tilpasse avdelingene i forhold til beboernes behov og ønsker på en bedre måte enn i anlegg med færre enheter, særlig med tanke på beboersammensetning. Det er planlagt at boligene skal utformes slik at de i minst mulig grad bærer preg av å være institusjon. Økt størrelse på anlegget vil også sikre en mer rasjonell drift. Videre er tomten i Vallerveien 146 av en slik størrelse at man må prøve å utnytte tomtekapasiteten. Planlagt prosjekt med to bygninger med til sammen 24 leiligheter på tomten, utnytter tomten på en god måte. Prosjektet er i konseptfase.

Samlokaliseringen vurderes som et pilotprosjekt i forhold til gjeldende regelverk, og det pågår dialog med Husbanken om muligheter for finansiering. Det er usikkerhet knyttet til prosjektet, med hensyn til finansiering, fremdrift og kostnader.

Meglergården – (F1)

Bærum kommune eier 1/3 av Gamle Ringeriksvei på Bekkestua. Prosjektet omhandler salg av kommunens andel av eiendommen og gjenkjøp av 12 leiligheter + 3 leiligheter (fellesareal/base). Det foregår forandlinger/avklaringer mellom eierne. Seksjonssalget som forventes gjennomført i 2016 vil i stor grad dekke kostnader knyttet til tilbakekjøp av boliger i 2018. Forventet investeringstilskudd for prosjektet vil være 23,6 mill.

Løkka – (F2)

Prosjektet gjelder ombygging av tidligere sykehjem til 10 omsorgsboliger for mennesker med utviklingshemming. Prosjektet starter så snart alternativ kontorlokasjon til hjemmebaserte tjenester er avklart. Byggetid vil være cirka 8 måneder. Ferdigstilling høsten 2018. Reservert ramme er på 36,8 mill.

Velferdsboliger

Digitalisering av nøkkelhåndtering kommunale boliger – (F1)

I løpet av handlingsprogramperioden skal nøkkelhåndtering for kommunens eiendommer sentraliseres og profesjonaliseres. Alle egneide bygg skal ha digital nøkkelhåndtering. I 2017 er det reservert 3 mill. til formålet.

Skjeve hus – ambulerende oppfølging – (S/F2)

Skjeve hus er moduler egnet for beboere med vedtak knyttet til rus/psykisk helse. Første prosjekt etter denne modellen ble realisert på Slepden september 2014, og erfaringene er gode. Det er utfordrende å finne egnet lokalisering til disse enhetene i kommunen. To tomter er identifisert våren 2016, og planen er å kunne realisere åtte enheter i 2017. Innstilling ny ramme i handlingsprogram 2017–2020 er på 6 mill.

Anskaffe nye boliger etter salg til kommunale leietakere – (S)

Bærum kommune selger årlig mellom 8 og 10 boliger til leietakere som har fått innvilget Startlån. Intensjonen er å øke antall salg til leietakere av kommunale boliger basert på denne ordningen. For å erstatte solgte boliger vil det være et investeringsbehov på 12 mill. i 2017 og 2018, utover salgsinntektene fra de solgte boligene. Investeringene bidrar både til å gi leietakere inngang på boligmarkedet og fornye kommunens boligmasse.

Boliger, psykiatri

Aksebolig II – (F0)

Prosjektet er tenkt samlokalisert med prosjekt *Brannstasjon i østre Bærum*. Reserverte midler i handlingsprogramperioden er til gjennomføring av konseptfasen.

Boliger med medisinsk oppfølging – (F0)

I handlingsprogramperioden er det reservert 30 mill. til boliger for målgruppen med vedtak knyttet til langvarig rusavhengighet og svekket helse. Det foreslås å bygge om Rubo til seks plasser for denne målgruppen. Det planlegges opprettelse av lovpålagte kommunale akutte døgnplasser (KAD) i samme bygg. 15 mill. av midlene som er reservert til boliger med medisinsk oppfølging benyttes til ombygging av Rubo.

Kjøp av tomter – (F1)

Det er avsatt midler til kjøp av tomt til Aksebolig II og bolig med medisinsk oppfølging.

Aksebolig I – Lindelia omsorgsboliger – (F2)

Det ble i handlingsprogrammet 2015–2018 reservert en ramme på 45 mill. til prosjektet. Rådmannen foreslår en økning til 50 mill. i handlingsprogram 2017–2020 som følge av at antall enheter kan økes fra 10 til 12 enheter. Det arbeides for en ferdigstilling i 2019, med byggeperiode samtidig som Lindelia bo- og behandlingssenter. Reguleringsprosessen representerer usikkerhet knyttet til å oppnå dette. Forventet investeringstilskudd for boligene er 18,9 mill. Prosjektet er i konseptfasen, og det legges frem sak høsten 2016.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Omsorgsboliger

Tilpasning/Endring av eksisterende bygningsmasse – (F2/F3)

Behovsplanen beskriver avvikling av små og lite drivverdige enheter. Investeringen er øremerket ombygging av eksisterende bygningsmasse for å kunne tas i bruk til nye brukergrupper og tilpasse bygningsmassen for mer effektive tjenester.

Samlokaliserte boliger

Baser hjemmebaserte tjenester, PU og ambulerende (kjøp av baser) – (S)

Forventet vekst av behov i hjemmebaserte tjenester gir et økt behov for baselokaler til personalet.

Velferdsboliger

Solbergveien 7 – 38 nye boliger – (F3)

Bærum kommune kjøpte tomten Solbergveien 7 i 2009 med formål om å bygge velferdsboliger, reguleringsplan for tomten ble vedtatt oktober 2014. I handlingsprogram 2016–2019 var det reservert en ramme på 100,3 mill. til prosjektet. Kostnadsrammen ble fastsatt til 95 mill. i formannskapet 8. mars 2016 i sak 040/16 *Velferdsboliger i Solbergveien 7 – orientering etter anskaffelse, fastsetting av kostnadsramme*. De 38 boligene planlegges å være klare for innflytting 1. oktober 2017. I handlingsprogram 2016–2019 var det lagt inn forventninger om 20 mill. i andel tilskudd fra Husbanken i 2018. Dette beløpet er nedjustert til 14,3 mill., og forventning om tilskudd er basert på 15 prosent av investeringskostnad.

Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger – (S)

Bærum Kommune skal bosette 330 flyktninger inkludert 100 enslige mindreårige i 2017. I tillegg kommer familiegjenforening. Bosettingen vil bli dekket via leie i det private markedet, kommunalt eide boliger og nyanskaffelser. Det er reservert 32 mill. årlig i handlingsprogramperioden til kjøp av boliger til flyktninger.

Omdisponeringer av eksisterende boliger til flyktninger – (S)

I 2016 har Bærum Kommune igangsatt ombygging av tidligere PU-boliger/baser til boliger til cirka 50 personer. I handlingsprogramperioden er det reservert 10 mill. årlig til omdisponering av eksisterende boliger til flyktninger. Posten nedjusteres da potensiale for omdisponering er redusert. Det er ikke tilskudd knyttet til denne investeringen.

Kjøp av velferdsboliger – (S)

For 2017 er lagt inn 3,8 mill. til kjøp av velferdsboliger. I tillegg kommer avsetning til vanskeligstilte med 94 mill. i 2018. Deretter er det reservert 18,2 mill. i resten av handlingsprogramperioden.

Boliger, psykiatri

Kjøp av enkeltstående boliger – (S)

Det er satt av midler til kjøp av enkeltstående boliger innen psykiatri. Dette er i henhold til *Behovsplan for bo- og behandlingssentre, omsorgsboliger og velferdsboliger 2014–2033*.

7.6 Miljø, idrett og kultur

7.6.1 Kultur og fritid

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Kultur og fritid, brutto						90,5	50,3	26,5	24,5	24,5	125,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						9,0	9,2	2,0	2,0	2,0	15,2
– Kulturhuskjeller	F3						0,3				0,3
– Bærum idrettspark	F4					7,0	7,2				7,2
– Herav Anleggsplan, fysisk aktivitet	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Netto investeringsutgift						81,5	41,1	24,5	22,5	22,5	110,6
Rud konseptanalyser nytt svømmeanlegg	F1	1,9				0,7					
Utfartsparkering Franskleiv, 100 plasser	F1	4,0						4,0			4,0
Bibliotek Rykkinn	F1	2,0					2,0				2,0
Bærumungdommens motorsenter, oppgradering	F1	1,5				0,3	1,5				1,5
Utvikling av Nadderud stadion, mulighetsstudie	F1		2,0	2,0	2,3	0,6					
Bibliotek Bekkestua (inventar)	F3		5,0	7,0		6,6					
Ismaskin Rud	F3		1,6	1,6		1,6					
Multiaktivitetshall, inventar	F3		0,7	1,4		0,6					
REGA – modernisering IT og oppussing 5 gjesterom	F3		0,3	0,3		0,1					
Ny kunstgressbane ved Nadderud vgs.	F3		3,0	3,0		3,0					
Kjørbotangen, infrastruktur	F3		0,5	0,5		0,5					
Nadderud stadion – nødvendige forbedringer	F3		10,0	10,0		5,3	2,0				2,0
Bibliotek, oppgradering	F4		1,0	1,0		0,5					
Nadderudhallen, vannsklie	F4		6,4	6,9		0,6					
Kulturhus, prøvescene	F4		46,8	46,8	44,9	2,8					
Bærum idrettspark, trinn1 – tørrhall	F4		364,0	364,0		6,1					
Bærum Kulturhus (alle scener)	S					2,7	2,5	2,5	2,5	2,5	10,0
Lille Scene	S		2,0	2,0		2,0					
Sandvika Teater	S		2,5	2,5			2,5				2,5
Verneverdige bygg – brannsikring	S					1,6					
Kulturanleggsplan	S					4,7	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Prosjekter, anleggsplan, fysisk aktivitet	S					39,1	30,2	14,0	17,0	17,0	78,2
Oppgradering lekeplasser	S					0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Alternative energikilder, idrettsanlegg	S					8,2	5,6	3,0	2,0	2,0	12,6
Bibliotek, utvikling	S		4,0	4,0		1,6	1,0				1,0
Egne treningslokaler for mindre idretter	S					0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Rud konseptanalyser nytt svømmeanlegg – (F1)

Det ble i handlingsprogram 2015–2018, sak 14/166, bedt om en alternativstudie for svømmehall i tilknytning til Bærum Idrettspark. Det er innledningsvis vurdert fem mulige alternativer, som har vært til politisk behandling. Det ble vedtatt å utrede to av alternativene videre – se formannskapssak 121/16. Konseptvurdering skal være klar i løpet av høsten 2016, og da kan det tas en beslutning om man skal videreføre prosjektet til planleggingsfasen. Reservert ramme er 1,9 mill. til pågående utredning. Politiske behandlinger vil være styrende for fremtidig behov.

Utfartsparkering Franskleiv, 100 plasser – (F1)

Nylig vedtatt reguleringsplan åpner for utvidelse av den eksisterende utfartsparkering med cirka 100 plasser. Utvidelse og oppgradering av parkeringsplassen planlegges i 2018, innenfor en kostnadsramme på 4 mill.

Bibliotek Rykkinn – (F1)

Oppgradering og bygningsmessige arbeider vil bli gjennomført i 2017.

Bærumungdommens motorsenter, oppgradering – (F1)

Prosjektering av utvikling uteområde med ATV/trial/cross-bane er i gang. Det er fortsatt usikkerhet om areal. Det er tatt grunnprøver på grunn av oppdaget kvikk-leire. Det er stor risiko for at prosjektet ikke kan ferdigstilles før i 2017. Ubrukte midler overføres til 2017.

Utvikling av Nadderud stadion – (F1)

Høsten 2013 ba formannskapet Rådmannen om å utarbeide mulighetsstudie over Nadderud stadion i tett dialog med Tyrving, Stabæk, Bærum Idrettsråd, naboer og NTG. I 2014 ble det avsatt midler til gjennomføring av mulighetsstudie for utvikling av Nadderud Stadion. Sommeren 2015 ble ulike ambisjonsnivåer sendt på høring. Det legges frem en sak om konseptvalg høsten 2016. Prosjektet har utviklet seg og det er behov for ytterligere konsulenttjenester.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Nadderud stadion – nødvendige forbedringer – (F3)

Tiltak for nødvendige forbedringer knyttet til kontrollrom, nødlys, skilting av anlegg, fasiliteter for funksjonshemmede, sanitærfasiliteter og førstehjelp i forhold til publikum. Tiltak utføres høsten 2016 og i 2017.

Bærum Kulturhus (alle scener) – (S)

Løpende bevilgning er på 2,5 mill. per år i handlingsprogramperioden knyttet til oppgradering og videreutvikling av scene, sal og publikumsområder i Bærum kulturhus, Sandvika teater og Lille scene. Sceneteknisk utstyr utgjør en betydelig andel av de totale investeringene.

Sandvika teater og Lille scene – (S)

Bevilgningen er knyttet til oppgradering av galleriet i Sandvika teater og Lille scene.

Kulturanleggsplanen – (S)

Bevilgningen er en rammebevilgning øremerket framføringsarenaer, investeringer og oppgradering av utstyr for å styrke det lokale kulturmiljø. Organisasjoner og lokalmiljø/lokale initiativ kan søke. Prioriteringer gjøres i samarbeid med Bærum kulturråd.

Prosjekter, anleggsplan, fysisk aktivitet – (S)

Bevilgningen er en rammebevilgning knyttet til løpende prosjekter i Anleggsplanen. I perioden 2017–2020 er det samlet foreslått avsatt 62 mill. Det budsjetteres med 2 mill. hvert år i inntekter og bruttorammen økes tilsvarende. Det foreslås en økning i bevilgningen med 3 mill. fra 2019.

Oppgradering lekeplasser – (S)

Det bevilges løpende midler på 0,5 mill. til oppgradering av lekeplasser.

Alternative energikilder, idrettsanlegg – (S)

Det er en løpende bevilgning på 3 mill. avtrappende til 2 mill. per år. Bruken av midlene prioriteres i tett samarbeid med Bærum idrettsråd. Det er fokus på å få ned energiforbruket på de mest kostnadsrevende anleggene. Is-anleggene prioriteres.

Bibliotek, utvikling – (S)

I forbindelse med handlingsprogram 2014–2017 ble det etablert investeringsmidler til oppgradering og utvikling av bibliotekene. Bevilgningen er på 1 mill. per år i 2014–2017. Midlene er til nå brukt til en rekke små og store investeringsprosjekter i utstyr og inventar for å styrke bibliotekene som formidlingsarena og møteplass.

Egne treningslokaler for mindre idretter – (S)

Dette er en løpende bevilgning på 0,5 mill. per år. Midlene benyttes i første omgang til mindre bygningsmessige endringer av treningsarealer til mindre idretter.

7.6.2 Kirke og andre religiøse formål

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad				Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Op- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme	2018			2019	2020		
Kirke og andre religiøse formål, brutto						34,8	29,9	4,8	2,0	2,0	38,7	
Salgsinntekt												
Tilskudd												
Netto investeringsutgift						34,8	29,9	4,8	2,0	2,0	38,7	
IT-investeringer Den Norske Kirke	F1	1,2					1,2				1,2	
Haslum kirke, toalett og dåpssakristi	F1	4,0				2,0	3,5				3,5	
Tanum menighet, nytt kirkesenter	F3		26,0	26,0	33,0	15,0	18,3	2,8			21,1	
Ny kremasjonsovn	F3		10,0	10,0		8,8						
Kirkegårder, inkl. Steinsskogen	F3		65,3	65,3	67,1	1,5						
Orgel, kirke	F3					4,3	3,7				3,7	
Orgel, krematorium	F3		3,0	3,0		1,2	1,2				1,2	
Rehabiliteringsprosjektet gravplassene	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0	

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

IT-investeringer Den Norske Kirke – (F1)

Som en del av Bærum kommunes forpliktelse ovenfor Den Norske Kirke, vil det bli overført midler til drift og investering av IT-løsninger. Gjennom dette tiltaket sikres det at kirkens løsninger er uavhengige av kommunes.

Haslum kirke, toalett og dåpssakristi – (F1)

Det ble i handlingsprogram 2013–2016 avsatt en bevilgning på 4 mill. til nytt servicebygg med HC-fasiliteter og møterom i tilknytning til dåpssakristiet på Haslum kirke. Prosjektet er i konseptfasen. Rådmannen orienterte om saken i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur 14. januar 2016. Rådmannen vil fremme en egen sak, da det ikke er samsvar mellom de ønsker kirken har og reservert ramme.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Tanum menighet, nytt kirkesenter – (F3)

Formannskapet vedtok i sak 143/13 å bevilge 26 mill. til bygging av et kirkesenter med plass til ansatte i menigheten og menighets-sal/møterom. Rådmannen foreslo å øke rammen til 30 mill. grunnet prisstigning og uventet høy entreprisestigning til møtet Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur 19. mai 2016. I formannskapetsmøtet 14. juni 2016 ble det vedtatt å fastsette rammen til 33 mill. slik at det også kan bygges kjeller for lagringsformål. Merbehovet på 7 mill. er lagt inn i handlingsprogram for 2017–2020. Det planlegges oppstart av byggearbeider innen utgang av 2016 og ferdigstilling innen utgang av 2017. Husbanken vurderer å gi rentekompensasjon til prosjektet.

Orgel, Kirke – (F3)

I samarbeid med Bærum kirkelige fellesråd er det satt at midler til ombygging av orgelet i Helgerud kirke og kjøp av nytt orgel i Østerås kirke. Prosjektene vil bli utført innenfor en ramme på 4,2 mill., hvor 0,5 mill. benyttes i 2016 og 3,7 mill. i 2017.

Orgel, krematorium – (F3)

I samarbeid med Bærum kirkelige fellesråd og organistene, er det enighet om å nytte midlene til rehabilitering av eksisterende orgel på Haslum krematorium, innenfor en ramme på 1,2 mill.

Rehabiliteringsprosjekter gravplassene – (S)

Gjennomføres hvert år rehabiliteringsprosjekter på de eksisterende gravplassene i henhold til en rehabiliteringsplan. Løpende bevilgning, med en årlig bevilgning på 2 mill.

7.6.3 Fysisk planlegging, kulturminne, natur og nærmiljø

PROSJEKTER Mill kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjet ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Fysisk planlegging, natur, nærmiljø, brutto						70,2	109,2	144,5	49,3	31,2	334,2
Salgsinntekt							60,0				60,0
Meglergården Bekkestua	F1						60,0				60,0
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						70,2	49,2	144,5	49,3	31,2	274,2
Sandvika byutvikling	S					34,4			10,0	10,0	20,0
Elvepromenaden, Sandvika	F1	125,0					50,0	75,0			125,0
Kadettangen/Sandvika fjordpark	F2/ F3	35,0					35,0	25,0			60,0
By og stedsutvikling øvrige	S						10,0	10,0	5,0	10,0	35,0
Hammerdammen bro	F0	1,0							1,0		1,0
Åpning av Dæhlibekken	F1	28,0						14,0	14,0		28,0
Etablering av Gjønnesparken	F1	10,0						10,0			10,0
Undergang Griniveien – ved Haug skole	F2	8,0							8,0		8,0
Ny parkdriftsstasjon på Stabekk	F3	4,5				2,1					
Meglergården Bekkestua	F3		1,0	1,0		1,0					
Brambanikvartalet	S/F3		2,3	3,2		0,9	0,3	0,3	0,1		0,7
Nedgravde søppeløcont. på friområder og badeplasser	F3		2,0	2,0		0,8					
Demning Lysakerelven	F3		8,0	8,0	13,0	4,3					
Oppgradering av Grinibrakka (KST vedtak HP 16–19)	F3		2,0	2,0		2,0					
To maskiner for ugressbekjempelse	F3		0,6	0,6		0,6					
Klekkeriet	F3					0,1					
Minnesmerke Donato Gaspare Brambani	F3		1,0	1,0		0,7					
Fugletittertårn Storøya	F4		0,7	0,7		0,7					
Lysarmatur turveier	S		4,5	4,5		0,8	0,7				0,7
Bedre badeplassene	S					0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8
Turveier	S					10,0	5,8	4,0	4,0	4,0	17,8
Innløsning friområder	S					5,0	3,0	2,0	2,0	2,0	9,0
Rehabilitering vassdrag, vannforvaltningsdirektivet – hovedplan	S					6,6	4,2	4,0	5,0	5,0	18,2

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

By og stedsutvikling Sandvika

Investeringene er en rammebevilgning til by- og stedsutvikling Sandvika med tilhørende definerte delprosjekter:

- *Sandvika byutvikling – (S)*
Reguleringsplanen for området behandles høsten 2016, og følges opp med utbyggingsavtaler for offentlige rom med grunneierne. Forventet, men usikker framdrift for kostnader i denne handlingsprogramperioden på 10 mill. i 2019 og 10 mill. i 2020.
- *(NY) – Elvepromenaden – (F1)*
 - Det planlegges opparbeiding av promenadebrygge, oppholdsarealer og ny beplantning langs hele østsiden av elva. Foreløpig estimert prosjektkostnad for etappe 1 (videreføring av eksisterende brygge – opp til Kinoveibrua) er 50 mill. i 2017 og 75 mill. i 2018.
 - Rådmannen anbefaler å utrede ferdigstille av hele elvepromenaden – helt opp til Andenæskvartalet/Åmotgården – innenfor samme periode, inklusiv ny Kinoveibro. Foreløpige estimater for en slik utvidelse av prosjektet vil ligge på omlag 60 mill. i 2019. Dette er det foreløpig IKKE avsatt midler til i økonomiplanen.
- *Kadettangen/Sandvika fjordpark – (F2/F3)*
Rådmannen fortsetter planleggingen i tråd med et bearbeidet minimumsalternativ i tråd med politisk vedtak i formannskapet 8. mars 2016, sak 35/16. Steinutfyllingen avsluttet sommeren 2016. Anbud for anleggsgartnerentreprise utarbeides høsten 2016. Deler av parken gjennomføres med tanke på åpning for bading sommeren 2017. Forventet prosjektkostnad for denne handlingsprogramperioden er 35 mill. i 2017 og 25 mill. i 2018. Forventet ferdigstillelse i 2018.

By og stedsutvikling øvrige – (S)

Det foreslås i tillegg midler til å dekke investeringsprosjekter knyttet til by- og stedsutvikling i tettsteder utover Sandvika. I perioden 2017–2020 er det et samlet budsjett på 35 mill.

(NY) – Hammerdammen bro – (F0)

Det er ønskelig å opprettholde en turveiforbindelse fra Bærum til Oslo over Lysakerelven. Dette er en gammel kryssing av Lysakerelven. Turveibroen er mye brukt av både gående og syklende, fra både Bærum- og Oslo-siden. Dette er en eksisterende bru hvor fundamentet trenger rehabilitering. Rådmannen foreslår at det avsettes 1 mill. til dette prosjektet i 2019.

Åpning av Dæhlibekken – (F1)

I forbindelse med at Statens vegvesens utbygging av E16 (strekning fra Sandvika til Wøyen) ble det bestemt at Dæhlibekken bør åpnes fra Sandvikselva, opp langs Bærumsveien til like nord for eksisterende gang/sykkelbro. Forventet prosjektkostnad er 28 mill. og forventet ferdigstillelse i løpet av 2018.

Etablering av Gjønnsparken – (F1)

Parken på Gjønneskjoldet prosjekteres og opparbeides innen rammen av et redusert alternativ. Det er foreslått avsatt 10 mill. til opparbeiding av park i 2018. Forventet prosjektkostnader er 10 mill. og forventet ferdigstillelse i 2018.

Udergang Griniveien – ved Haug skole – (F2)

Det er budsjettet 8 mill. til udergang Griniveien ved Haug skole. Etter planen vil prosjektet starte opp i 2019. Dette er et samarbeidsprosjekt med Statens vegvesen og gjøres samtidig med etablering av gang-/sykkelveien.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Brambanikvartalet – (S/F3)

Opprinnelig ramme var 2,3 mill., sist vedtatt ramme i Økonomimelding I 2016 er 3,2 mill. Prosjektet består av flere mindre tiltak for leietakertilpasninger og klargjøring for utleie.

Lysarmatur turveier – (S)

Det ble i forbindelse med handlingsprogrammet for 2012–2015 bevilget midler til utskifting av lysarmaturer. Midlene omfattet både lysarmaturer på idrettsanlegg og turveier. De senere årene er utskifting av armaturer langs turveier prioritert. For 2017 er det foreslått en bevilgning til dette formålet på 0,7 mill.

Bedre badeplasser, turveier, innløsning friområder – (S)

Det budsjetteres løpende midler til investeringer i bedre badeplasser og turveier. I tillegg er det reservert løpende midler til investeringer i innløsninger av friområder.

Rehabilitering vassdrag, vannforvaltningsdirektivet – hovedplan – (S)

Samarbeidsprosjekt for kommuner som har nedslagsfelt for vann som renner til indre Oslofjord vest. Prosjektet har et årlig budsjett som i perioden 2017–2020 samlet utgjør 18,2 mill.

7.6.4 Brann- og ulykkesvern

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opp- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Brann- og ulykkesvern, brutto						20,0					
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						20,0					
Brannstasjon østre Bærum – tomt	F3		20,0	20,0		20,0					

Se kapittel om Fornebu for omtale av ny brannstasjon på Fornebu.

7.6.5 Samferdsel

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Samferdsel, brutto						57,3	82,5	69,4	58,4	43,8	254,1
Salgsinntekt											
Tilskudd						3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
– Trafikksikkerhetsprogrammet	S					3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Netto investeringsutgift						54,3	79,5	66,4	55,4	40,8	242,1
Uderganger og trapper	F0/S	3,0								3,0	3,0
Åsterud bru	F1	8,0						8,0			8,0
Nesveien bru	F1	14,0							14,0		14,0
Gatevarme Vestfjordgata/Kinoveien	F1	5,0					5,0				5,0
Trapp Kommunegården	F1	1,0						1,0			1,0
Rådmann Hamrasts vei	F1	4,0				1,0	1,0	1,0	1,0		3,0
Rådhusbroen	F1	8,0					8,0				8,0
Ny sandsilo Fornebu	F1	3,0					3,0				3,0
Ny sandsilo Bryn	F2	3,0				3,0	3,0				3,0
Ny sandsilo	F2	2,5				2,5	2,5				2,5
Energieffektivisering veilys	F3		24,7	24,7		4,6	2,9	2,5	0,3		5,7
Overvåkingsanlegg for gatevarme	F3		2,4	2,4		0,6					
Tennskap og nye målere til veilysanlegg	F3		60,0	51,0		12,7	16,3	16,1	2,3		34,7
Innseilingslys Høvikodden:	F3		0,2	0,2		0,2					
Oppmerking Slepændrenna	F3		0,5	0,5		0,5					
Drosjeholdeplass i Sandvika – flytting	F4		7,0	7,0		0,6					
Opprustning/rehabilitering av bruer	S					0,6	5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Grunnerverv	S					1,1	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Investering parkeringsanlegg	S					1,6	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Universell utforming	S					1,3	0,7	0,7	0,7	0,7	2,8
Veiforsterking	S					9,8	12,0	12,0	16,0	16,0	56,0
Trafikksikkerhetsprogram	S					11,7	13,0	13,0	13,0	13,0	52,0
Kollektivtrafikk	S					0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Veiforsterkning/overvannshåndtering	S		16,0	16,0		1,4	4,0	4,0			8,0
Handlingsplan sykkel	S					3,8	3,5	3,5	3,5	3,5	14,0

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

(NY) – Underganger og trapper – (F0/S)

Det er foreslått budsjettert 3 mill. i 2020. Målet for prosjektet er å redusere vedlikeholdsetterslepet på underganger og trapper, i tillegg til å forbedre det estetiske inntrykket. Det er kartlagt 42 underganger som har behov for oppgradering i større eller mindre grad. Undergangene er slitte med tanke på dekke og vegg/tak, og en del har utfordringer med drenering. Flere trapper er gamle med utførelse i tre/betong, som blir glatte om vinteren. Ti av disse er det behov for å skifte ut til metalltrapper.

Åsterud bru og Nesveien bru – (F1)

Det er budsjettert midler til opprusting av Nesveien og Åsterud bru på henholdsvis 8 mill. i 2018 og 14 mill. i 2019.

Nesveien bru er en midlertidig bru. Det er behov for en ny bru som tilfredsstiller dagens krav til utforming, både med hensyn til biltrafikk og myke trafikanter. Åsterud bru er i dårlig forfatning og er for smal for toveis trafikk. Brua er en flaskehals grunnet sin smale bredde.

Opprustning/rehabilitering av bruer – (S)

Det er avsatt 5 mill. årlig i handlingsprogramperioden til opprustning og rehabilitering av bruer. Dette er i tillegg til avsatt midler til opprusting av Rådhusbroen (8 mill.), Åsterud bru (8 mill.) og Nesveien bru (14 mill.). I perioden 2017–2020 er det foreslått et samlet budsjett på 50 mill. til opprustning og rehabilitering av bruer.

Gatevarme Vestfjordgata/Kinoveien (vest for gangbrua) – (F1)

I henhold til kommunens veinormaler er det vedtatt at gater i sentrumsområder skal ha gatevarme. Vestfjordgata og Kinoveien vest for gangbrua, avviker fra veinormalen og det foreslås at kjørebaneene i disse gatene oppgraderes. Det foreslås å bevilge 5 mill. til dette prosjektet i 2017.

Trapp Kommunegården – (F1)

Trappen er slitt og det vil bli behov for oppgradering. Trappen er dårlig fundamentert på løsmasser og det er et ønske om å gjøre grundigere grunnarbeider for å oppnå et mer holdbart resultat. Til dette foreslås det foreløpig reservert 1 mill. i 2018. Prosjektet må imidlertid sees i sammenheng med prosjekt for rehabilitering og evt. utvidelse av Kommunegården (politisk sak om dette legges frem i høst).

Rådmann Halmrasts vei – (F1)

Biltrafikken i Rådmann Halmrasts vei fører til nedbryting av veiens overbygning, da anlegget ikke er bygget for biltrafikk. Dette leder til skader i belegget, og på sikt skader på gatevarmeanlegget. Det er behov for bevilgninger til oppgradering av anlegget tilpasset biltrafikk. Det foreslås avsatt 1 mill. hvert år i 2017, 2018 og 2019.

Nye sandsiloer – (F1/F2)

Siloene for strømaterialer på Lommedalen, Bryn og Fornebu må skiftes ut på grunn av omfattende slitasje og rustskader. Utskiftningen vil skje 2017. Nye siloer er kostnadsberegnet til 8,5 mill.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Energieffektivisering veily – (F3)

Det skal gjennomføres oppgraderingsarbeider for å skifte ut tradisjonell veibelysning med LED-belysning. Det foreslås budsjettert 2,9 mill. i 2017, 2,5 mill. i 2018 og 0,3 mill. i 2019.

Tennskap og nye målere til veilyanlegg – (F3)

Forventet projektkostnader for denne handlingsprogramperioden er til sammen 34,7 mill. Arbeidet forventes ferdigstilt i 2019.

Grunnerverv, universell utforming, kollektivtrafikk – (S)

Det bevilges midler til grunnerverv, universell utforming, og kollektivtrafikk. Bevilgningene er løpende med årlig bevilgning på henholdsvis 0,3 mill., 0,7 mill. og 0,3 mill.

Investeringer i parkeringsanlegg – (S)

Det bevilges midler til utbedringer/oppgraderinger i parkeringsanlegg. Bevilgningen er løpende med en årlig bevilgning på 2 mill. I 2017 og 2018 vil disse midlene også bli benyttet for å tilrettelegge for kravene i den nye forskriften om vilkårsparkering

Veiforsterking/overvann – (S)

Er en rammebevilgning knyttet til løpende prosjekter. I perioden 2017–2020 er det en samlet bevilgning på 64 mill.

Trafikksikkerhetsprogram – (S)

Er en rammebevilgning knyttet til løpende prosjekter for trafikksikkerhet, herunder prosjekter knyttet til Ak-sjon skolevei. Det budsjetteres med 3 mill. hvert år i inntekter og bruttorammen økes tilsvarende. I handlingsprogramperioden 2017–2020 er det et samlet forslag til budsjett på 52 mill.

Handlingsprogram sykkel – (S)

Handlingsprogram sykkel prioriterer tilgjengelige midler fordelt på tre grupper; tilrettelegging (forprosjekt/planreserve), mindre tiltak og større prosjekter. Prosjektet er vedtatt i kommunestyret 22.06.2016, sak 68/16, og følger opp vedtatt sykkelstrategi med forslag til Handlingsprogram sykkel 2016–2019 med forslag til tiltak som har som mål å gjøre det mere attraktivt å sykle for alle i Bærum. Løpende bevilgning, med et årlig beløp på 3,5 mill.

7.6.6 Transport

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Re- servert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Transport, brutto						11,1	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Finansiering						9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						11,1	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Driftsmidler						9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Biler og maskiner	S					10,5	9,3	9,3	9,3	9,3	37,2
Økt antall biler innen Bistand og omsorg	S					0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	2,4

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Ingen nye investeringsprosjekter er foreslått.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Biler og maskiner – (S)

Investeringer knyttet til kjøp av biler, maskiner og utstyr til kommunens tjenestesteder. Dagens modell har en tilbakebetalingsplan med 1/10 hvert år. Løpende bevilgning på 9,3 mill. hvert år.

Biler innen Bistand og omsorg – (S)

Kjøp av biler til sektor Bistand og omsorg. Løpende bevilgning på 0,6 mill. hvert år.

7.6.7 Vann, avløp og renovasjon

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Op- prin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Vann, avløp og renovasjon, brutto						188,0	221,5	181,7	193,5	192,0	788,7
Finansiering						188,0	221,5	181,7	193,5	192,0	788,7
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						188,0	221,5	181,7	193,5	192,0	788,7
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond (inkl. MVA-kompensasjon)											
Lånemidler						188,0	221,5	181,7	193,5	192,0	788,7
Renovasjon, brutto						43,8	56,5	14,7	11,5	10,0	92,7
Finansiering						43,8	56,5	14,7	11,5	10,0	92,7
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						43,8	56,5	14,7	11,5	10,0	92,7
Sigevannsanlegg	F2	20,0				1,1	16,0	1,0	1,0		18,0
Isi omlastestasjon	F2	6,0					6,0				6,0
Isi gjenvinningsstasjon	F3		150,0	150,0		9,8	6,0	1,7			7,7
Ny renovasjonsordning	F3		18,0	18,0		16,0	12,0	0,5	0,5		13,0
Vakumanlegg Fornebu	F3					3,5	1,5	1,5			3,0
Diverse prosjekter	S					13,4	15,0	10,0	10,0	10,0	45,0
Vann og avløp, brutto						144,2	165,0	167,0	182,0	182,0	696,0
Finansiering						144,2	165,0	167,0	182,0	182,0	696,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						144,2	165,0	167,0	182,0	182,0	696,0
<i>Vann</i>											
Ringforbindelse Skui	F1	50,0						5,0	20,0	25,0	50,0
Rehabilitering damanlegg	F2	12,0				4,0	8,0				8,0
Ny driftsbase på Rud – mulighetsstudie	F3		1,2	1,2		1,2					
Aurevannsanlegget	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Fornyning og forsterking vannledning	S					57,0	70,0	75,0	75,0	70,0	290,0
<i>Avløp</i>											
Diverse prosjekter	S					5,0					
Fornyning og forsterking av avløpsnett	S					75,0	85,0	85,0	85,0	85,0	340,0

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Renovasjon

Sigevannsanlegg fra Isi avfallsanlegg – (F2)

Utbedring, kontroll og behandling av sigevann fra Isi avfallsanlegg. Det er foreslått budsjettert 16 mill. i 2017, 1 mill. i 2018 og 1 mill. i 2019.

(NY) – Isi omlastestasjon – (F2)

Det er behov for å foreta videreutvikling av Isi omlastestasjon. Til dette foreslås det en bevilgning på 6 mill. i 2017. Bevilgningen er omdisponert fra bevilgning knyttet til Isi miljøstasjon.

Vann og avløp

Forslag til investeringer bygger på *Hovedplan vannforsyning, avløp og vannmiljø 2017–2020* – høring som ble behandlet i Hovedutvalg for miljø, idrett og kultur i juni 2016.

Ringforbindelse Skui – (F1)

Vannforsyningen til Skui er i dag basert på en hovedledning. Dette gir dårlig sikkerhet ved vannledningsbrudd. Det må på sikt etableres en tosidig forsyning til området. Arbeidet er i gang med skisseprosjekt for å velge konsept for videre arbeide. Forsterkning av vannforsyningen til Skui er kostnadsberegnet til 50 mill. Det foreslås å reservere 5 mill. i 2018, 20 mill. i 2019 og 25 mill. i 2020.

Rehabilitering damanlegg – (F2)

Bevilgning knyttet til rehabilitering av damanlegg, i henhold til LDIP. I 2016 og 2017 foreslås bevilgninger knyttet til Trehørnigsdammen på henholdsvis 4 mill. og 8 mill.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Renovasjon

Isi gjenvinningsstasjon – (F3)

Byggeprosessene knyttet til administrasjonsbygget, vektor, ramper og tak er ferdig. Gjenstående midler vil bli benyttet til utbedring av driftsgården etter rettsaken, setningsproblem rundt Isi gjenvinningsstasjon, støyreduerende tiltak, endringer i Farlig avfall bygget og videreutvikling av rampa.

Ny renovasjonsordning – (F3)

Investeringer knyttet til ny renovasjonsordning, som er utsortering av matavfall og nye beholderløsninger. Kjøp av beholdere starter i 2016 med 5 mill. Utsetting av beholdere starter i 2017. Samlet bevilgning for perioden 2017–2021 er på 13 mill.

Vakumanlegg på Fornebu – (F3)

Det er budsjettert midler til videre utbygging av vakumanlegg på Fornebu. Midlene vil bli benyttet i henhold til utbyggingstakten på Fornebu. Det antas at det benyttes 1,5 mill. i 2017 og 1,5 mill. i 2018.

Diverse prosjekter – (S)

Det bevilges løpende midler til diverse prosjekter innen renovasjon. De største prosjektene i perioden 2017–2020 vil være utskifting av maskiner og utstyr, containere, kjøp av beholdere til de som har beholder fremfor pose til papp og papir, eventuelle merknader fra Fylkesmannen etter tilsyn med deponiene på Isi 1 og Isi 2 og løpende investeringer i den omstillingen Renovasjon er inne i de neste årene.

Vann og avløp

Aurevannsanlegget – (S)

Det er behov for årlig bevilgning knyttet til oppgradering av Aurevannsanlegget. Løpende bevilgning på 2 mill. hvert år.

Fornyning og forsterking vannledning – (S)

Dette er en løpende bevilgning knyttet til fornyning og forsterking av vannledningene, herunder bevilgninger til knutepunktforsterkninger. Prosjekter til fornyning og forsterking har en årlig bevilgning på 65 mill. Til knutepunktforsterkninger foreslås en bevilgning på 5 mill. i 2017, 10 mill. i 2018, 10 mill. i 2019 og 5 mill. i 2020.

Fornyning og forsterking av avløpsnett – (S)

Dette er en bevilgning knyttet til fornyning og forsterking av avløpsnett, herunder bevilgninger til avløpspumpestasjoner. Bevilgningen er løpende med en årlig bevilgning på 80 mill. til fornyning og forsterking og 5 mill. til avløpspumpestasjoner.

7.7 Fornebu

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjet ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
FORNEBU, brutto						131,3	145,7	306,1	360,3	225,0	1 037,1
Finansiering						131,3	145,7	306,1	360,3	225,0	1 037,1
Salgsinntekt											
Tilskudd						42,4	63,5	63,5	63,5	63,5	254,1
– herav fremskyndings-bidrag fase 1						40,0	63,5	63,5	63,5	63,5	254,1
– herav Storøya grendesenter						2,4					
Netto investeringsutgift						89,0	82,2	242,6	296,7	161,5	783,1
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond, bruk						69,1					
Ubundet kapitalfond, avsetning						-39,5					
Lånemidler						59,4	82,2	242,6	296,7	161,5	783,1
Fase 2 og 3											
Fornebu Oksenøya							17,2	181,0	282,5	157,0	637,7
Fornebu, 5 parallell barneskole, 2020/2021 (utg. av 2020)	F0	418,2					11,8	105,0	178,0	95,0	389,8
Fornebu, barnehage 1 – 300 plasser	F0	148,2					2,0	18,0	51,0	40,0	111,0
Flerbrukshall	F0	77,5					1,0	20,0	32,0	18,0	71,0
11'er kunstgress	F0	16,0					1,0	1,0	5,0	2,0	9,0
Parkeringskjeller (100 plasser)	F0	50,0					1,0	35,0	13,0	1,0	50,0
Nærmiljø anlegg	F0	7,5					0,5	2,0	3,5	1,0	7,0
Fornebu Tårnet								1,0	2,0	2,0	5,0
Fornebu, 11-parallell ungdomsskole, 2025	F0	402,0						1,0	2,0	2,0	5,0
Område								3,0	39,0	61,0	103,0
Arbeids- og aktivitetstilbud, PLO, helse og sosial	F0	111,0								1,0	1,0
Base hjemmetjeneste	F0	48,8						1,0	13,0	19,0	33,0
Seniorsenter	F0	96,9						2,0	26,0	41,0	69,0
Koksa										1,0	1,0
Sykehjem 150 plasser	F1	542,0								1,0	1,0
Fornebu – Kirke						8,8	13,0	40,0	28,0		81,0
Lilloya på Fornebu, gravplass	F2	90,0				8,8	13,0	40,0	28,0		81,0
Fornebu – Brann- og ulykkesvern						0,4			1,5	3,0	4,5
Ny stor brannstasjon Fornebu	F0	252,0							1,5	3,0	4,5
Oppgradering midlertidige brannlokaler Fornebu						0,4					
Fornebu øvrig						50,2	113,3	81,1	7,3	1,0	202,7
Fornebu, midlertidig kapasitet skole	F1	40,0					20,0	20,0			40,0
Fornebu, midlertidig barnehage	F2	20,0				20,0	20,0				20,0
Fornebu, tomt til Nansenparken	F2	6,3							6,3		6,3
Fornebu, Nansenparken barnehage 200 plasser	F3	145,6				30,2	72,9	61,1	1,0	1,0	136,1
Fornebu, Nansenparken midlertidig barnehage	F4		6,3	9,5			0,4				0,4

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reservert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- bud- sjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Fase 1						71,9	2,2				2,2
Bandybane	F2/ F3	0,7					0,7				0,7
Overskuddsmasser	F3				17,6						
Fornebu senter	F4				0,2						
Storøya grendesenter	F4				1,2						
Hundsund grendesenter	F2/ F3				1,1						
Utvikling av sosial infrastruktur	S	4,5			1,9	1,5					1,5
Sosial boligprofil	S				50,1						

Fornebuområdet er i utvikling, og det pågående arbeidet med revisjon av kommunedelplanen vil gi flere boliger og behov for mer sosial infrastruktur. Det har flyttet inn flere barnefamilier enn forventet på Fornebu, noe som utfordrer barnehage- og skolekapasiteten allerede i 2017. Beslutning om å øke boligtettheten på Fornebuområdet gjør at det er nødvendig å sikre høyere utnyttelse av tomtene til sosial infrastruktur og å bygge større barnehager for å sikre barnehageplass til alle rettighetsbarn. Samtidig pågår forhandlinger med grunneier OBOS om utbyggingsavtale. Det er mange faktorer og usikkerheter som skal hensyn tas når det skal vurderes hva som er riktige konsepter for nye skoleområdene og øvrige behov, og det kan komme endringer.

Nye investeringsprosjekter/prosjekter i tidligfase

Oksenøya – prosjekter – (F0)

Det vurderes flere alternativer for utnyttelse og samlokalisering av funksjoner på denne tomten, herunder skole, barnehage, flerbrukshall og potensiale for sykehjem. Foranalyse med mulige alternativer for utnyttelse, funksjoner og utbyggingsrekkefølge, og utbyggingstakt legges frem høsten 2016, herunder vurdering av skolestørrelse. Konseptanalyse og planlegging vil skje i 2017 samtidig som reguleringsarbeidet pågår. Det er stort behov for økt skole- og barnehagekapasitet på Fornebu, og det legges opp til at nye lokaler skal stå klare til årsskiftet 2020/2021.

Fornebu – Tårnet – (F0)

Det pågår et parallelloppdrag for Tårnet hvor man ser på forskjellig utnyttelse av tomten og potensiale for sambruk i samarbeid med OBOS og Akershus fylkeskommune. Midler i handlingsprogramperioden er avsatt til konseptfasen.

Koksa – sykehjem 150 plasser – (F1)

I handlingsprogramperioden er det avsatt midler til konseptanalyse for etablering av sykehjem på Fornebu.

Lilløya på Fornebu, gravplass – (F2)

Skisseprosjekt er levert, og forprosjekt legges fram for politisk behandling høsten 2016. Forventet prosjektkostnader i denne handlingsprogramperioden er på 81 mill. og 90 mill. i total prosjektkostnad

Ny stor brannstasjon Fornebu – (F0)

Bygging av brannstasjon på Fornebu er skjøvet ut i tid. Forarbeid knyttet til bygging av ny stasjon vil starte opp i 2019. Det reserveres 1,5 mill. i 2019 og 3 mill. i 2020.

Midlertidig kapasitet skole – (F1)

Behovet for skoleplasser på Fornebu må løses i midlertidige lokaler frem til Oksenøya skole står ferdig. Paviljongene ved Storøya skole planlegges tilpasset og omdisponert til skole fra skoleåret 2017.

Midlertidig barnehage – (F2)

Det er behov for økt kapasitet fra 1.1.2017. Forhandlinger med ulike utleiende pågår. Investeringsbehovet er usikkert da det avhenger av løsningen som velges. Ved leie av lokaler kan leietakertilpasningene inngå i leien. Hvis det velges paviljong-løsning vil det kunne medføre at investeringskostnaden økes for å redusere leie. Utstyr/innredning og utomhus-arbeider vil inngå som investeringskostnad, uavhengig av hvilken løsning man beslutter.

Nansenparken barnehage – (F3)

I Barnehagebehovsplanen 2013–2022 fremgår at område 8.6 på Fornebu skal utvikles til barnehage for 120 barn. Det ble reservert en kostnadsramme på 94,5 mill. til prosjektet. Økt barne- og boligtetthet har gitt behov for en utvidelse av kapasiteten. I LDIP 2017–2036 ble behovet for barnehage med kapasitet til 200 barn tatt inn, og reservert ramme ble økt til 128,5 mill. Planleggingsfasen er avsluttet, og det legges frem en egen sak for fastsettelse av kvalitet, kostnadsramme, fremdrift og beslutning om gjennomføring i september. Rådmannen har tatt hensyn til merbehovet som anslås i saken som fremlegges, og ber om at det reserveres 145,6 mill til prosjektet. Planlagt ferdigstillelse er 1. august 2018.

Sosial infrastruktur – (S)

Det er reservert midler for å ivareta sosial infrastruktur som ikke er konkretisert. Det ligger inne i overkant av 100 mill. for følgende behov:

- Arbeids- og aktivitetstilbud, PLO, helse og sosial
- Base hjemmetjeneste
- Seniorsenter
- Det er ikke avklart når disse realiseres, hvor de skal lokaliseres og hvordan de skal organiseres.

Eksisterende investeringsprosjekter i gjennomføringsfase

Utvikling av sosial infrastruktur – (S)

På Fornebu er det avsatt tre områder for sosial infrastruktur i kommunedelplanen: Oksenøya, Tårnet og Holtekilen. Det har blitt utarbeidet enkle volumstudier for alle områdene for å sikre fremtidig sosial infrastruktur i forhold til økt fortetting. Videre arbeides det med konsekvenser for Holtekilen mot E18-utbyggingen Vestre lenke og mulighetsstudie Tårnet. Arbeider knyttet til Oksenøya vil fra 2017 bli belastet selve prosjektet.

Hundsund grendesenter – bandybane – (F2/F3)

Kommunen er tilkjent 0,7 mill. i erstatning i forbindelse med feil ved utførelse av kunstisbanen. Dette vil bli benyttet til å dekke kostnad til nødvendig utbedring på ungdomsskolen.

Overskuddsmasser – (F3)

Kommunen er i dialog med Fylkesmannen om plassering av overskuddsmasser på Fornebu. Grunnet uavklart situasjon forskyves 7,6 mill. til 2017.

8 Befolkningsutvikling og boligbygging

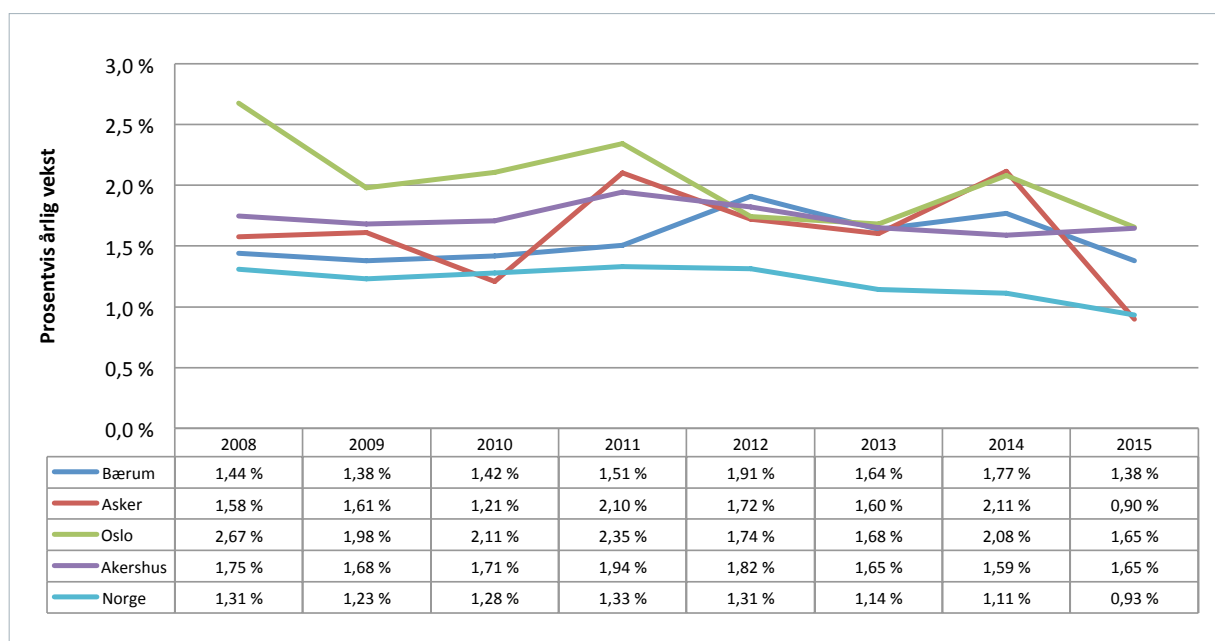
Boligbygging er viktig for kommunens befolkningsutvikling på lengre sikt. På kort sikt, for eksempel i en handlingsprogramperiode, kan faktorer som generasjonsskifter, flyttestrømmer, aggregert boligpotensiale (usolgte/ubenyttede boliger, ubenyttet utleiepotensiale) og konjunkturer påvirke befolkningsutviklingen mer enn den faktiske boligbyggingen skulle tilsi.

Boligbyggingen vil trolig øke kraftig på 2020-tallet, jamfør den langsiktige drifts- og investeringsplanen. Dette kan bringe befolkningsveksten opp til godt over 2 000 personer per år. Boligbyggeprogrammet indikerer at gjennomsnittlig boligbygging for de kommende 20 år kan bli drøyt 800 boliger per år (2016–2036).

Gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst de kommende fem år er beregnet til 1 366 personer. I perioden 2016–2020 vil boligbyggingen ligge på omtrent samme nivå som de siste fem år. Årsaken til at det forventes en lavere befolkningsvekst de kommende fem år enn de foregående, er at nettoinnvandringen fra utlandet på kort sikt antas å stabilisere seg på et noe lavere nivå sammenlignet med de siste årene.

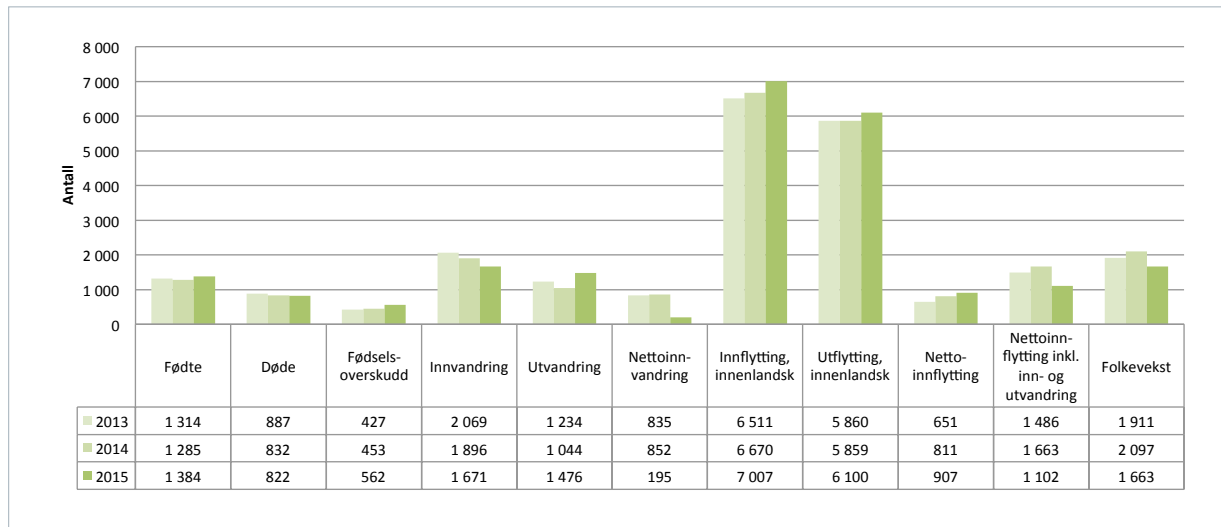
Figuren under viser prosentvis befolkningsvekst i perioden 2008–2015 for Bærum, Asker, Oslo, Akershus og landet.

Befolkningsvekst i perioden 2008–2015 (SSB, 2016)

Bærum hadde frem til 2012 en lavere prosentvis befolkningsvekst sammenlignet med Asker, Oslo og Akershus. I 2012 hadde Bærum den høyeste veksten. I 2013 jevnet veksten seg ut, og Bærum, Asker og Oslo fikk tilnærmet identisk befolkningsvekst dette året. I fjor (2015) hadde Bærum en sterkere vekst enn Asker, men lå noe under veksten i Oslo og Akershus.

Befolkningsvekst i Bærum kommune i 2013, 2014 og 2015 (SSB, 2016)

Befolkningsveksten i 2015 ble lavere enn i 2014¹. Dette skyldes i hovedsak et stort fall i netto innvandring fra utlandet (færre flyttet inn og flere flyttet ut av Bærum enn året før). En økning i både fødselsoverskuddet og netto innenlands innflytting kompenserte noe for nedgangen i innvandringen.

Nettoinnflyttingen fra/til andre kommuner var den største vekstkomponenten i 2015. En nærmere analyse viser at innvandrerdelen² i den innenlandske nettoinnflyttingen til kommunen utgjorde cirka 50 prosent, noe den har ligget på de tre siste årene.

¹) Folketilveksten er regnet som differansen mellom folkemengden to påfølgende år, og stemmer ikke helt overens med summen av fødselsoverskudd og nettoinnflytting/nettoinnvandring.

²) Innvandrerdelen skal forstås som **innvandrere** (personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og har fire utenlandsfødte besteforeldre) og **norskfødte med innvandrerforeldre**.

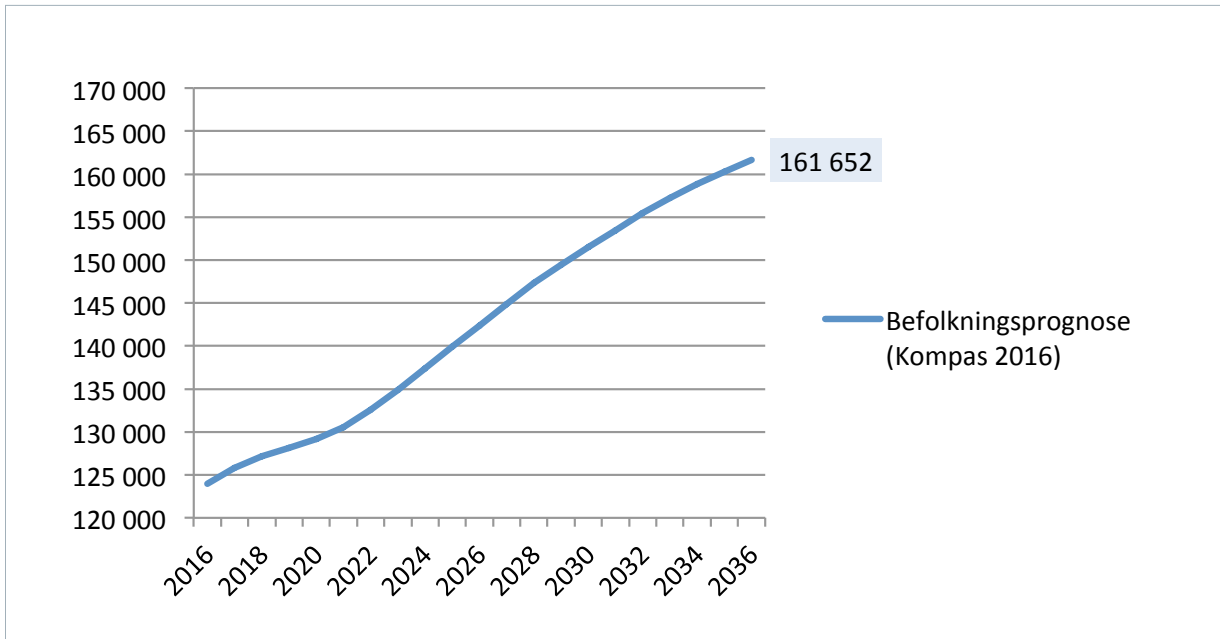
8.1 Forventet befolkningsutvikling 2016–2040

Befolkningsprognosen for perioden 2016–2040 er laget i Kompas³, som tidligere år.

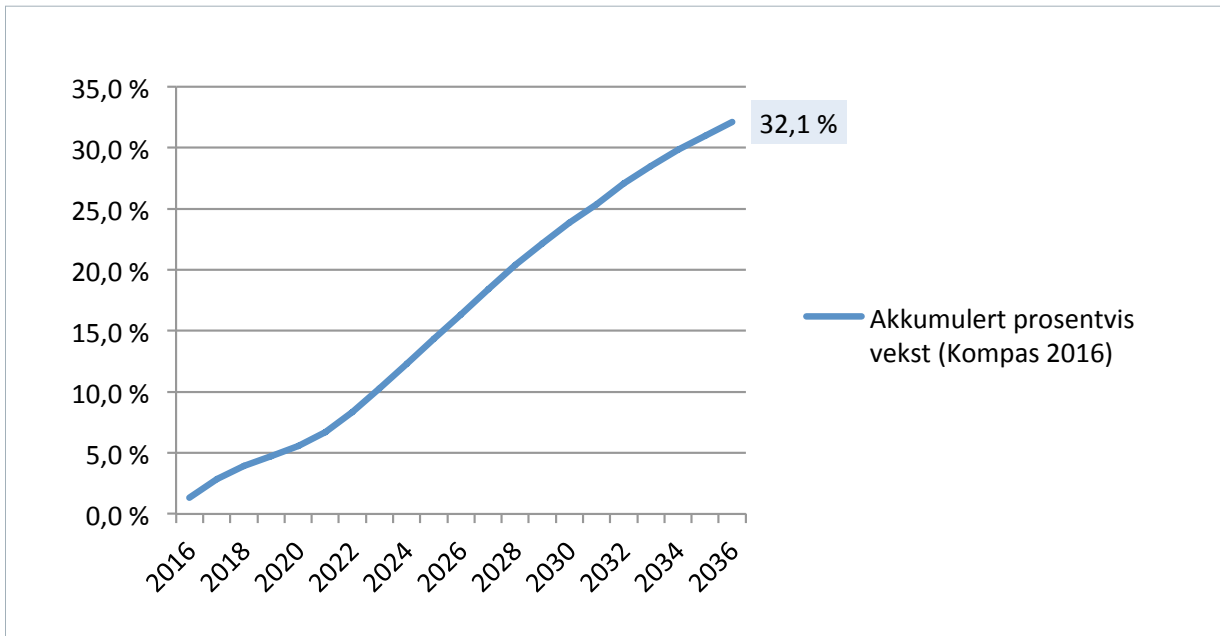
Prognosen beregnes med utgangspunkt i historiske befolkningsdata knyttet til aldring (boliger og befolkning eldes for hvert år som går), tilvekst (boliger bygges, barn fødes, folk flytter inn) og avgang (boliger forsvinner, folk dør, folk flytter ut).

Kompas-fremskrivningen tar utgangspunkt i et boligbyggeprogram basert på gjeldende arealplan og med planavdelingens vurdering av forventet framdrift på de ulike prosjektene. Det er naturlig nok stor usikkerhet rundt hva som vil bli faktisk fremdrift på de ulike prosjektene, blant annet på grunn av utbyggerens markeds-tilpasninger. Samtidig må det påregnes at det i et perspektiv som strekker seg helt frem til 2040, vil komme til nye boligprosjekter, som i dag ikke ligger i boligbyggeprogrammet.

Vekstbane – Bærum 2016–2036, antall personer (Kompas, 2016)

Vekstbane – Bærum 2016–2036, akkumulert prosentvis vekst (Kompas, 2016)

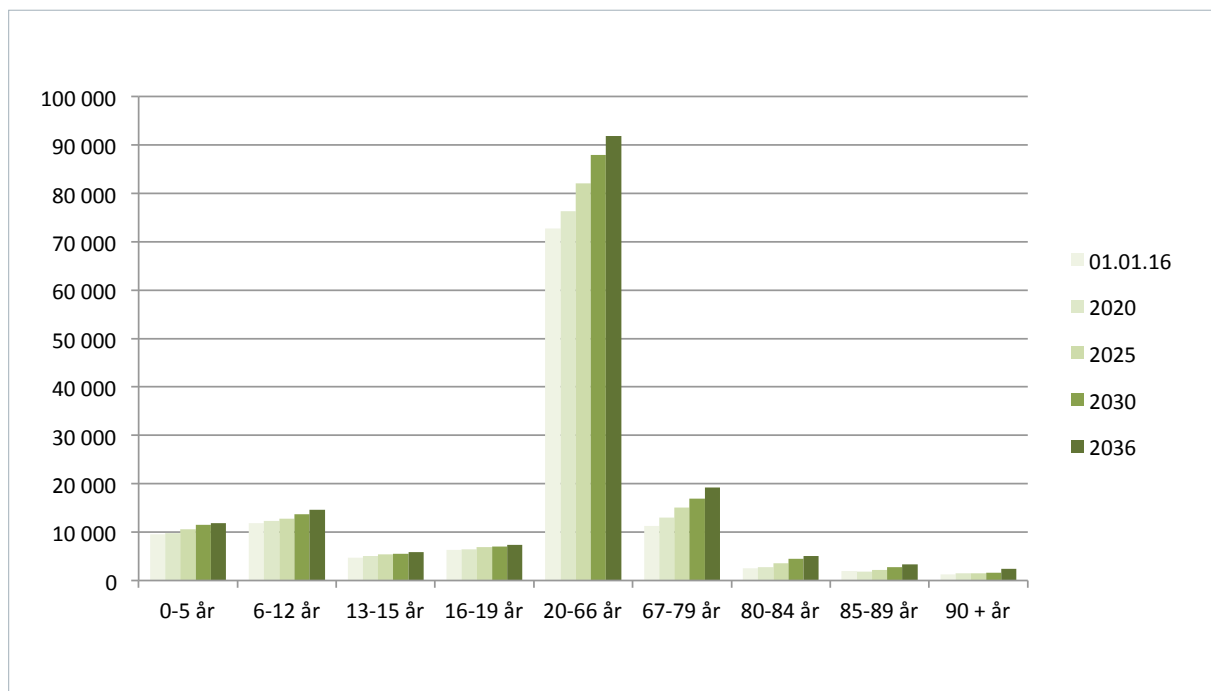

³⁾ KOMPAS – kommunenes plan- og analysesystem

Befolkningen antas å øke med cirka 40 000 de neste 20 år. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på cirka 2 000 personer per år. I hovedsak er det boligutbyggingen som er den viktigste drivkraften for befolkningsveksten. Boligbyggingen som planlegges, vil i henhold til rekkefølgekrav bli tidsmessig tilpasset utbygging av sosial infrastruktur, i samsvar med langsiktig driftsanalyse- og investeringsplan. Boligbygging i perioden 2023–2028 vil bli spesielt høy fordi det da etter planen skal ferdigstilles nye skoler i Sandvika, på Ballerud og på Fornebu. Markedstilpasninger og planprosesser vil muligens forskyve dette noe ut i tid.

Det er stor usikkerhet knyttet til befolkningsframskrivninger. Usikkerheten øker utover i framskrivingsperioden.

Befolkningsprognose fordelt på aldersgrupper, Bærum 2016–2036 (Kompas, 2016)

Kompas-fremskrivningen viser en jevn vekst i antall barn i barnehagealder frem mot år 2036. Det er usikkert hvor høy veksten vil bli fordi det er høy mobilitet (mye flytting) i familier med barn i denne aldersgruppen. I planleggingen av barnehagekapasitet er det derfor nødvendig å ha en beredskap for at utviklingen kan avvike fra det fremskrivningen legger opp til.

Antall elever i grunnskolen øker jevnt i hele fremskrivingsperioden frem til 2036.

Blant de eldste er veksten kraftigst i aldersgruppen 67–79 år. Aldersgruppen 80+ vil også vokse og få en forsterket vekst fra 2023.

Befolkningsvekst og boligbygging kan illustreres i femårsintervaller. Tabellen under viser faktisk og stipulert befolkningsvekst og boligbygging den siste og kommende femårsperiode.

Gjennomsnittstall	Siste 5 år (2011–2015)	Kommende 5 år (2016–2020)
Årlig befolkningsvekst i personer, gjennomsnitt	1 912	1 366
Årlig befolkningsvekst i prosent, gjennomsnitt	1,59 %	1,09 %
Årlig boligbygging, gjennomsnitt	631	623

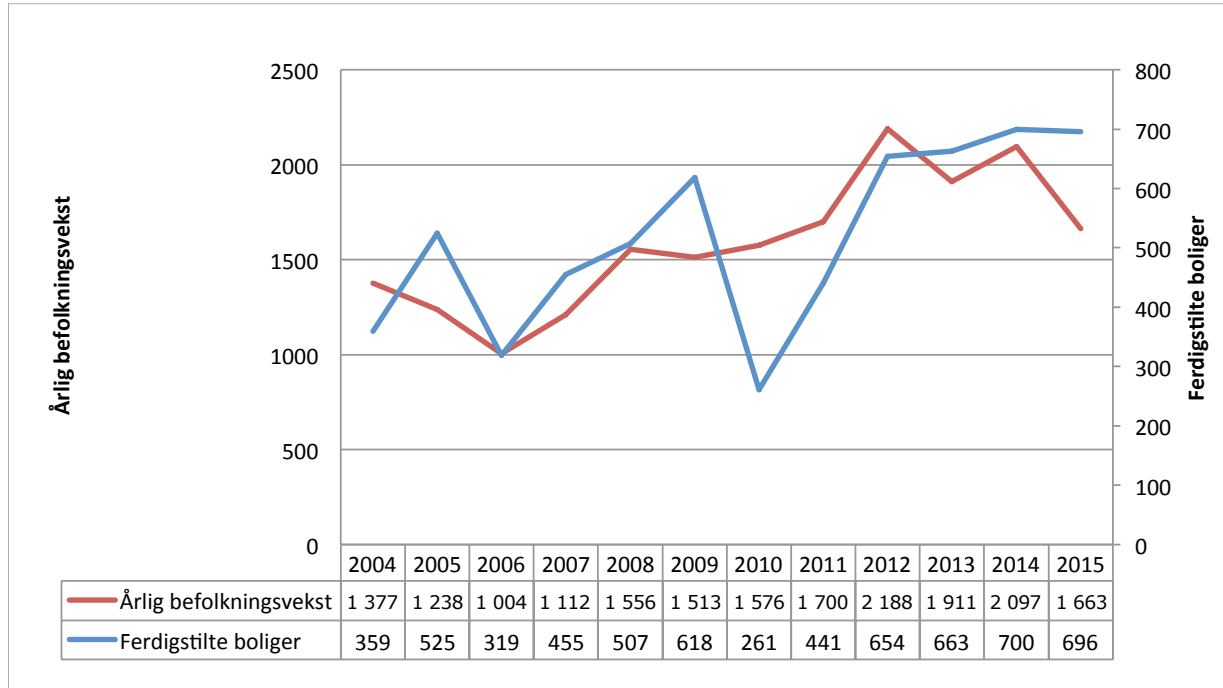
Gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst de kommende fem år er beregnet til 1 366 personer. I perioden 2016–2020 vil boligbyggingen ligge på omtrent samme nivå som de siste fem år. Årsaken til at det forventes en lavere befolkningsvekst de kommende fem år enn de foregående, er at nettoinnvandringen fra utlandet på kort sikt antas å stabilisere seg på et noe lavere nivå sammenlignet med de siste årene.

Boligbyggingen vil trolig øke kraftig på 2020-tallet. Dette kan bringe befolkningsveksten opp til godt over 2 000 personer per år. Boligbyggeprogrammet indikerer at gjennomsnittlig boligbygging for de kommende 20 år kan bli drøyt 800 boliger per år (2016–2036).

Boligbygging er viktig for kommunens befolkningsutvikling på lengre sikt. På kort sikt, for eksempel i en handlingsprogramperiode, kan faktorer som generasjonsskifter, flyttestrømmer, aggregert boligpotensiale

(usolgte/ubenyttede boliger, ubenyttet utleiepotensiale) og konjunkturer påvirke befolkningsutviklingen mer enn den faktiske boligbyggingen skulle tilsi. Historisk statistikk viser at det ikke nødvendigvis er en direkte sammenheng mellom boligbygging og nettoinnflytting i enkeltår, jamfør figuren under.

Årlig befolkningsvekst og ferdigstilte boliger i Bærum, 2004–2015 (Kompas, Miljø- og planadministrasjonen, 2016)

9 Prosess og leseveiledning

9.1 Arbeidet med Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020

Formannskapet ble orientert om tidsplan og prosess for arbeidet med årets handlingsprogram i møte 19. januar.

I møte 8. mars ble formannskapet orientert om hovedpunktene for økonomisk handlingsrom for Handlingsprogram 2017–2020. Videre utarbeidet Rådmannen virksomhetsanalyser for områdene. Analysene utgjorde første fase i arbeidet med Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020 og dannet grunnlag for temamøter i hovedutvalgene i april. Kommuneproposisjonen 2016 ble lagt frem 11. mai. Rådmannen utarbeidet et konsekvensnotat til formannskapet datert 24. mai.

Den administrative prosessen har involvert ledere, tillitsvalgte og vernetjenesten, og det har vært innhentet faglig og administrativ støtte underveis i prosessen.

Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020 er basis for den politiske behandling av det nye handlingsprogrammet.

9.2 Leseveiledning til kapitlene om sektorer og programområder

Kommunens styringsdokumenter og politiske vedtak om budsjett/regnskap er inndelt i sektorer og programområder. Tabellen nedenfor gir oversikt over de sektorer og programområder kommunestyret fastsetter økonomiske rammer for. Sektorinndelingen nedenfor tilsvarer den politiske organiseringen, hvor sektorene beskriver hovedutvalgenes ansvarsområder.

Sektor	Programområde
Barn og unge	22 Grunnskoleopplæring 23 Barnehager 27 Barnevern
Bistand og omsorg	32 Pleie og omsorg 33 Sosialtjeneste og bolig 36 Kommnehelse
Miljø, idrett og kultur	52 Kultur og fritid 53 Kirke og andre religiøse formål 55 Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø 62 Brann- og ulykkesvern 63 Samferdsel 64 Renovasjon og avfall 65 Vann og avløp 67 Transport 68 Prosjektjenester
Organisasjon, styring og utvikling	16 Administrasjon inkludert eiendomsfunksjoner (herunder 92 Utbyggingstjenester og 93 Forvaltning, drift, vedlikehold og utvikling) og politisk styring Medarbeidere

Resten av budsjettet gjelder funksjoner som er felles for hele kommunen, for eksempel inntekter fra skatt og rammetilskudd, renter og avdrag, og kostnader som skal fordeles på sektorer og programområder senere.

9.2.1 Budsjettendringer – drift

Rådmannen forslag til nye endringer av prinsipiell betydning i driftsbudsjettet omtales særskilt under hvert kapitel. Helt til slutt i tjenestekapitlene vises de samlede endringene i driftsrammene. Gjeldene budsjett etter Økonomimelding I 2016 er lagt til grunn for endringene. Alle endringer for årene 2017–2020 vises i forhold til denne budsjetttrammen. Det betyr at tidligere vedtatte budsjetttiltak vises så fremt de for årene fremover gir en endring i forhold til budsjetttrammen for 2016. *Budsjetttramme*, angis så langt det er mulig, hva som er budsjetttrammen på området der et tiltak foreslås. (Noen tiltak er relatert til flere ulike budsjettposter og deler av budsjettposter slik at det er vanskelig å relatere det til en meningsfull nåværende budsjetttramme). I driftsrammetabellene er vedtatt budsjett for 2016 presentert i 2016-kroner. Prisjustering til 2017-kroner er vist som egen endringslinje for handlingsprogramperioden.

Reduserte utgifter og økte inntekter er angitt med minustegn. Økte utgifter og reduserte inntekter er angitt uten fortegn.

9.2.2 Investeringer

Rådmannens forslag til investeringer er omtalt samlet i kapitel 7, og det vises til dette kapitlet for en grundig redegjørelse av investeringene.

9.2.3 Måltabeller for områdene erstattes med nøkkeltall

Da måltabellene for de ulike områdene i mindre grad har fungert som sentrale verktøy for den løpende styringen og oppfølgingen av driften, fases de ut i dette handlingsprogrammet. I stedet defineres nøkkeltall under de enkelte driftstiltakene i tjenestekapitlene, der det er hensiktsmessig. Nøkkeltallene synliggjør hvilke mål/effekter som skal oppnås med de ulike tiltakene.

9.2.4 KOSTRA (KOMMUNE-STAT-RAPPORTERING)

I tekst og tabeller henvises det til KOSTRA og ASSS¹. Innenfor hvert område kommenteres kort de viktigste trendene i KOSTRA-tallene. En nærmere analyse av nøkkeltall for KOSTRA/ASSS finnes i virksomhetsanalysene for de ulike sektorene som ble behandlet i hovedutvalgene våren 2016. Virksomhetsanalysene vil rulleres våren 2017.

¹⁾ KOSTRA er et felles system for rapportering av nøkkeltall fra kommunene til staten. Nøkkeltallene, som bearbeides og offentliggjøres gjennom Statistisk sentralbyrå, gjør det mulig å sammenligne kommuner på tvers, uansett hvordan tjenestene er organisert. Bærum samarbeider om utvikling og presentasjon av nøkkeltall med et utvalg av kommuner det er naturlig å sammenligne seg med: Fredrikstad, Oslo, Drammen, Kristiansand, Sandnes, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø. Sammen med Bærum er dette landets ti største kommuner, med om lag en tredjedel av landets befolkning. Oslo har også fylkeskommunale oppgaver og er derfor holdt utenfor i gjennomsnittstall for ASSS-kommunene. (ASSS: Aggregerte Styringsdata for Sammenlignbare Storkommuner – for landets ti største bykommuner.)

10 Vedlegg

10.1 Hovedoversikt drift – brutto

Mill. 2017-kr		Regnskap ¹⁾ 2015	Budsjett ²⁾ 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
					2018	2019	2020
DRIFTSBUDSJETT							
Skatteinntekter	Inntekt	-5 225,4	-5 337,7	-5 573,8	-5 674,7	-5 743,4	-5 812,2
Rammetilskudd	Inntekt	-1 752,4	-1 751,0	-1 636,9	-1 654,5	-1 684,8	-1 699,7
Vertskommunetilskudd PUH	Inntekt	-61,7	-60,4	-59,2	-59,2	-59,2	-59,4
Rente og inv. komp. Fra staten	Inntekt	-27,5	-26,1	-23,6	-22,1	-23,1	-24,8
Integreringstilskudd, flyktninger	Inntekt	-115,6	-157,8	-204,3	-218,7	-220,2	-215,0
Kalk. renter og avskrivninger	Inntekt	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
Sum sentrale inntekter		-7 270,9	-7 429,0	-7 596,7	-7 736,1	-7 843,9	-7 930,0
Driftsrammer:							
Div. felles til fordeling ³⁾	Utgift	-33,3	-52,1	-57,5	-20,9	-2,9	17,3
Div. felles til fordeling	Inntekt	-3,8	0,8	1,7	1,8	1,8	1,8
Fellesutgifter / Til fordeling	Netto	-37,1	-51,4	-55,8	-19,2	-1,1	19,1
Lønnsreserven	Utgift	-147,2	252,5	385,9	433,1	463,5	463,6
Lønnsreserven	Inntekt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lønnsreserven	Netto	-147,2	252,5	385,9	433,1	463,5	463,6
Administrasjon	Utgift	588,4	603,4	621,9	604,1	607,3	601,1
Administrasjon	Inntekt	-105,5	-97,7	-96,4	-95,6	-95,4	-95,4
Administrasjon	Netto	482,9	505,7	525,4	508,5	512,0	505,7
Barn og unge	Utgift	3 459,6	3 383,0	3 345,8	3 353,5	3 360,4	3 369,7
Barn og unge	Inntekt	-625,5	-588,4	-577,4	-577,4	-577,3	-577,3
Barn og unge	Netto	2 834,1	2 794,6	2 768,4	2 776,1	2 783,1	2 792,4
Bistand og omsorg	Utgift	3 648,2	3 450,0	3 456,3	3 498,8	3 508,0	3 537,1
Bistand og omsorg	Inntekt	-967,2	-833,2	-837,9	-852,9	-855,3	-855,3
Bistand og omsorg	Netto	2 681,0	2 616,7	2 618,4	2 645,9	2 652,7	2 681,7
Miljø, idrett og kultur	Utgift	1 306,5	1 242,8	1 253,3	1 261,9	1 278,3	1 291,8
Miljø, idrett og kultur	Inntekt	-798,2	-725,1	-755,1	-768,2	-795,1	-809,3
Miljø, idrett og kultur	Netto	508,3	517,7	498,1	493,7	483,2	482,4
Sum sektorer	Utgift	8 822,3	8 879,5	9 005,6	9 130,4	9 214,5	9 280,5
Sum sektorer	Inntekt	-2 500,2	-2 243,7	-2 265,2	-2 292,4	-2 321,3	-2 335,5
Sum sektorer	Netto	6 322,1	6 635,8	6 740,5	6 838,0	6 893,2	6 945,0
Politiske utvalg	Netto	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Netto driftsutgifter, samlet	Netto	6 322,6	6 638,5	6 743,2	6 840,7	6 895,9	6 947,7
Brutto driftsresultat		-948,2	-790,5	-853,5	-895,4	-947,9	-982,3
Renteinntekter	Inntekt	-67,0	-41,6	-32,1	-45,8	-46,6	-57,7
Kursgevinster, aksjeutbytte	Inntekt	-12,1	-86,7	-85,0	-85,0	-85,0	-85,0
Sum finansinntekter	Inntekt	-79,1	-128,3	-117,1	-130,8	-131,6	-142,7
Renteutgifter	Utgift	211,1	190,2	170,0	191,0	188,6	217,5
Avdragsutgifter	Utgift	372,8	373,8	356,4	390,7	399,6	423,0
Sum finansutgifter	Utgift	583,9	564,1	526,4	581,7	588,2	640,5
Netto driftsresultat		-443,5	-354,7	-444,2	-444,4	-491,3	-484,5
Overført investeringsbudsjettet	Netto	3,6	233,6	248,9	469,3	520,7	336,1
Avsetninger netto	Netto	354,0	121,1	195,3	-24,9	-29,4	148,5
Disposisjonsfond	Netto	345,8	158,2	210,3	-14,7	-33,1	142,8
Bundne driftsfond	Netto	8,2	-37,1	-15,0	-10,1	3,7	5,7
Tidligere års resultat	Netto	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Regnskapsresultat		-85,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

¹⁾ Fordelingen av regnskap 2015 (kolonne regnskap 2015) på de ulike radene kan avvike noe fra det som presenteres andre steder i dokumentet. Kommunen er i en overgangsfase fra å lage til tabeller manuelt til å hente ut alle tall fra kommunens nye økonomisystem EPOS.

²⁾ I denne tabellen inneholder kolonnen budsjett 2016 kun allerede utførte budsjettendringer. I kapittel 2, Økonomi, tas også Rådmannens forslag til endringer i ØKM II (som enda ikke er utført) med i enkelte tabeller i kolonnen Budsjett 2016.

³⁾ Inneholder netto premieavvik, ufordelte innsparingstiltak, samt regnskapsstall for interntfinansierte enheter, selvforsikring og finansielle avskrivninger.

10.2 Nøkkeltall

Drift

Mill. 2017-kr	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Sum samlede driftsinntekter	8 271	8 782	9 089	9 192	9 484	9 823	9 895	10 060	10 196	10 296
Driftsutgifter sektorene	7 390	7 901	8 269	8 616	8 538	8 919	9 041	9 164	9 248	9 314
Brutto driftsresultat	881	881	820	576	946	904	853	895	948	982
Netto driftsresultat	436	574	532	232	443	468	444	444	491	485
Skatteinntekter	4 571	4 722	4 881	5 008	5 225	5 549	5 574	5 675	5 743	5 812
Rammetilskudd	1 386	1 685	1 715	1 794	1 752	1 633	1 637	1 655	1 685	1 700
Frie inntekter	5 957	6 406	6 596	6 802	6 978	7 181	7 211	7 329	7 428	7 512

Resultatgrad	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Resultatgrad	5,3 %	6,6 %	5,9 %	2,6 %	4,7 %	4,8 %	4,5 %	4,5 %	4,9 %	4,8 %
Resultatgrad (korrigert for MVA-kompensasjon.)	3,7 %	5,0 %	4,7 %	2,6 %	4,7 %	4,8 %	4,5 %	4,5 %	4,9 %	4,8 %
Resultatgrad (korrigert for MVA-kompensasjon og BKFF)	3,5 %	2,9 %	2,1 %	0,8 %	4,5 %	4,0 %	3,7 %	3,6 %	4,1 %	4,0 %

Finansutgifter, mill. 2017-kr	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Netto finansutgifter	445	307	288	344	502	436	409	451	457	498
Netto finansutgifter, korrigert for BKFF	460	496	521	504	519	522	494	536	542	583

Forvaltningsfondet

Tabellen viser tall i løpende kroner.

	2015 Regnskap		2016 Budsjett		2017 Budsjett		2018 Budsjett		2019 Budsjett		2020 Budsjett	
	Utbytte %	Utbytte Mill. kr	Utbytte %	Utbytte Mill. kr	Utbytte %	Utbytte Mill. kr	Utbytte %	Utbytte Mill. kr	Utbytte %	Utbytte Mill. kr	Utbytte %	Utbytte Mill. kr
Beholdning pr. 1.1 i året		2 302		2 269		2 314		2 361		2 408		2 456
Aksjer, 30 %	0,8 %	9	7,5 %	51	6,6 %	61	6,6 %	62	6,6 %	64	6,6 %	65
Obligasjoner, 70 %	0,3 %	5	2,2 %	35	2,0 %	28	2,0 %	28	2,0 %	29	2,0 %	29
Avkastning i alt	0,6 %	15	3,8 %	86	3,8 %	89	3,8 %	91	3,8 %	92	3,8 %	94
- Driftskostnader ¹⁾		-4	-0,2 %	-4	-0,2 %	-4	-0,2 %	-4	-0,2 %	-4	-0,2 %	-4
- Inflasjonsjustering ²⁾			-2,0 %	-45	-2,0 %	-46	-2,0 %	-47	-2,0 %	-48	-2,0 %	-49
Netto avkastning ³⁾		12	1,6 %	37	1,6 %	39	1,6 %	39	1,6 %	40	1,6 %	41

¹⁾ Driftskostnader inkluderer også forvaltningshonorarer og depotkostnader.

²⁾ Inflasjonsjusteringen er budsjettert styrking av bufferkapitalen for å opprettholde fondets realverdi. Regnskapskolonnen inkluderer utbytte/avkastning utover den budsjetterte netto avkastningen.

³⁾ Årlig uttak til bruk i budsjettåret.

Tabellen viser prisjusterte tall.

Mill. 2017-kr	2017	2018	2019	2020
Avkastning i alt	89	89	89	89
Driftskostnader fondet	-4	-4	-4	-4
Avkastning BKFF etter driftskostnader	85	85	85	85
Årlig uttak til bruk i budsjettåret	39	39	39	39

Investeringer

	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016 ØMII	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Brutto investeringsutgifter (mill. 2017-kr)	1 207	1 242	897	1 030	1 010	1 614	1 690	2 199	2 310	1 608
Egenkapitalfinansiering ikke-rentable investeringer	47 %	26 %	47 %	67 %	52 %	54 %	50 %	50 %	50 %	50 %

Balansen

Fond (mill. 2017-kr)	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Bufferfondet	260	403	327	284	310	426	484	348	193	179

Lånegjeld (mill. 2017-kr)	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Totalt	6 496	7 259	7 499	7 160	7 424	7 891	8 478	9 386	10 023	10 175
Ikke-rentable investeringer	3 757	4 195	4 152	4 096	4 061	4 209	4 417	4 940	5 296	5 210
Rentable investeringer	2 739	3 064	3 347	3 064	3 363	3 682	4 061	4 445	4 728	4 965

Lånegjeld per innbygger (2017-kr)	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Totalt	56 739	62 217	63 237	59 331	60 533	63 272	66 913	73 115	77 293	77 644
Ikke-rentable investeringer	32 817	35 958	35 011	33 940	33 112	33 750	34 860	38 485	40 836	39 760
Rentable investeringer	23 922	26 259	28 225	25 392	27 421	29 522	32 053	34 630	36 457	37 884

Likviditetsreserve per 31.12. (mill. 2017-kr)	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Likviditetsreserve	507	886	891	586	733	650	759	656	534	587

Andel av de samlede driftsinntekter

	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	B-2016	B-2017	B-2018	B-2019	B-2020
Andel netto finansutgifter	5,4 %	3,5 %	3,2 %	3,8 %	5,3 %	4,5 %	4,2 %	4,5 %	4,5 %	4,9 %
Brutto investeringer	15 %	14 %	10 %	11 %	11 %	17 %	17 %	22 %	23 %	16 %
Netto lånegjeld, gjeldsgrad	71 %	74 %	71 %	69 %	65 %	71 %	75 %	82 %	86 %	85 %

10.3 Endringer i rammer 2017–2020

Forklaring til tabellen:

Rådmannens forslag til endringer i sektorer/programområder er vist. Negativt fortegn indikerer merinntekt/mindreutgift. Alle endringer er i forhold til vedtatt budsjett 2016 etter Økonomimelding I 2016.

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
		2018	2019	2020	
Sum sentrale inntekter	-313,4	-452,8	-560,5	-646,7	Sum endringer
Skatteinntekter	-340,7	-441,6	-510,3	-579,1	Økt inntekt
Rammetilskudd	79,7	62,1	31,9	16,9	Redusert inntekt
Vertskommunetilskudd PUH				-0,2	Uendret
Rente og inv. komp. fra staten	2,0	3,5	2,5	0,8	Redusert inntekt
Integreringstilskudd, flyktninger	-49,6	-64,0	-65,5	-60,3	Økt inntekt
Kalk. renter og avskrivninger	-4,7	-12,8	-19,2	-24,9	Økt inntekt
Netto finansutgifter	-17,9	23,7	29,5	70,7	
Renteinntekter	8,8	-5,0	-5,8	-16,8	Redusert
Kursgevinster, aksjeutbytte	0,0	0,0	0,0	0,0	Uendret
Sum finansinntekter	8,8	-5,0	-5,8	-16,8	
Renteutgifter	-16,5	4,5	2,1	30,9	Redusert
Avdragsutgifter	-10,1	24,2	33,1	56,6	Redusert
Sum finansutgifter	-26,6	28,7	35,3	87,5	

Driftsrammer:

Diverse felles til fordeling		-5,5	31,2	49,3	69,5	Sum endringer
Amortisering av premieavvik		28,3	56,4	84,4	109,1	Økt utgift
Premieavvik		-4,0	-4,0	-4,0	-4,0	Økt inntekt
Prisvekst FDVU		-1,8	-1,8	-1,8	-1,8	Til fordeling
Prisvekst Transport		-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	Til fordeling
Husleie Kommunegården, midlertidige lokaler 2018/2019			25,0	25,0	20,0	Økt utgift
Fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen:						
Kategoristyring av anskaffelser og kontrakter		-20,0	-30,0	-40,0	-40,0	Til fordeling
Optimalisering av stab og støtte		-4,2	-10,4	-11,6	-11,6	Til fordeling
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-7,4	-8,4	-9,4	-9,4	
Tilgang til internett for alle medarbeidere		-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	Til fordeling
Videreutvikling, organisatorisk og ressursmessig	Tidl. vedtatt	-4,9	-4,9	-4,9	-4,9	Til fordeling
Eiendom:						
Ny avfallsordning formålsbygg		1,0	1,0	1,0	1,0	Til fordeling
Økning kommunale årsavgifter ut over inflasjonsjustering		0,9	0,9	2,1	2,6	Til fordeling
Styrke brannforebyggende arbeid		0,7	0,7	0,7	0,7	Til fordeling
Effektivisering FDVU-området		-0,7	-1,0	-1,0	-1,0	Til fordeling

16 Administrasjon		22,8	5,9	9,3	3,1	Sum endringer
Prisvekst		2,3	1,9	2,0	2,0	
Tekniske endringer		0,1	0,0	0,0	0,0	
Husleie og driftsutgifter lokaler						
Malmsskriverveien 4 ØMI 2015	Tidl. vedtatt		-3,2	-3,2	-3,2	

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
			2018	2019	2020	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		20,5	7,1	10,5	4,3	
Administrative tiltak utenom stab og støtte		-2,3	-3,6	-4,3	-5,0	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,6	-4,0	-4,1	-4,1	
Administrasjonskostnader Pensjonskasse		1,3	1,3	1,3	1,3	Merbehov
Forvaltning nytt økonomisystem	Tidl. vedtatt	-2,5	-4,3	-5,8	-5,8	
Kategoristyring og sentralisering anskaffelse		2,5	3,4	4,2	4,1	Innsparingstiltak
Lisenskostnader		6,6	7,0	8,6	8,6	Merbehov
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	1,6	3,2	4,8	4,8	
Omstilling – virkemidler		4,0	3,0	2,0		Merbehov
Optimalisering stab og støtte		-1,5	-4,9	-6,2	-8,4	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-3,5	-4,4	-5,6	-5,6	
Parkeringsordning tilbakeført	Tidl. vedtatt	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	
Politisk sekretariat	Tidl. vedtatt		-0,8	-0,8	-0,8	
Prosjekt Organisasjonskultur og ledelsesutvikling		1,5	1,0	1,0		Merbehov
Styrking av utviklingsressurser og strategisk ledelse		2,4	2,4	2,4	2,4	Merbehov
Styrket kommunikasjon		0,8	0,6	1,5	1,4	Merbehov
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,1	-0,8	-1,4	-1,4	
Styrket strategisk ledelse plan & miljø		1,7	1,7	1,7	1,7	Merbehov
Styrket strategisk økonomistyring		1,1	1,1	1,1	1,1	Merbehov
Valgmidler	Tidl. vedtatt	4,4	-0,1	4,4	4,4	
Øvrige fellestiltak med innsparingseffekt for hele kommunen	Tidl. vedtatt	-1,5	-2,3	-2,3	-2,3	
Forvaltningsoppgaver, volumvekst og vedlikeholdsetterslep i boliger – Eiendom	Tidl. vedtatt	0,3	0,3	0,3	0,3	
Oppfølging av eiendomsstrategien – Eiendom	Tidl. vedtatt	2,2	2,2	2,2	2,2	
Dialog og medvirkning (Barne- og ungdomstjenesten)		0,4				Merbehov
Samordne arbeidsoppgaver kommunalsjefens/seksjonsledernes fagstab (Helse og sosial)		-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	Innsparingstiltak

BARN OG UNGE		46,2	53,8	60,8	70,1	Sum endringer
22 Grunnskoleopplæring		25,3	32,9	54,7	64,0	Sum endringer
Prisvekst		4,3	4,7	4,8	4,8	
Tekniske endringer ¹⁾		-2,9	-3,4	-3,4	-3,4	
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		15,1	31,7	44,4	50,2	Merbehov
Husleie og driftsutgifter lokaler		9,0	14,8	27,8	38,7	
Netto FDV-utgifter – skolelokaler		6,1	12,2	25,5	36,8	Merbehov
– herav tidligere vedtatt		6,1	12,2	19,2	19,2	
Husleie og driftsutgifter til erstatningslokaler	Tidl. vedtatt	0,7	0,7	0,7	0,7	
Leieutgifter, Nadderud Arena	Tidl. vedtatt	0,2	0,4	0,5	0,5	
Økt husleie Rykkinn skole (OPS)		2,0	1,5	1,1	0,7	Merbehov
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-0,1	-14,9	-19,0	-26,4	
Alternative skoler	Tidl. vedtatt	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	
Digital skolehverdag – økt digitalisering		-2,0	-5,0	-5,0	-10,0	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,0	-5,0	-5,0	-5,0	
Driftsmidler til nytt fagsystem Voksenopplæringen		0,4	0,4	0,4	0,4	Merbehov
Endret skolestruktur – større enheter		-2,0	-7,9	-10,5	-12,7	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,0	-4,0	-4,0	-4,0	
IGLO Jong skole	Tidl. vedtatt	0,9	0,9	0,9	0,9	
Naturfagtime 5. trinn, statsbudsjett	Tidl. vedtatt	2,5	2,5	2,5	2,5	

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
			2018	2019	2020	
Omlagging av spesialundervisning	Tidl. vedtatt	-2,3	-5,0	-5,0	-5,0	
Rådmannen intensiverer prosjekt evnerike elever – KST-vedtak	Tidl. vedtatt	0,4	1,0	1,0	1,0	
Styrking av arbeidet med et trygt og inkluderende psykososialt læringsmiljø		5,2	5,2	5,2	5,2	Merbehov
Tilpasse antall plasser på Haug skole – overlappning ved ny oppgavefordeling		-2,3	-2,9	-2,9	-2,9	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9	
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig	Tidl. vedtatt	-6,4	-6,4	-6,4	-6,4	
Voksenopplæringen	Tidl. vedtatt	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Økt bosetting av flyktninger		7,3	4,8	3,6	3,4	Merbehov
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	Innsparingstiltak
Økt systemrettet arbeid i PP-tjenesten (Barne- og ungdomstjenesten)	Tidl. vedtatt	-0,5	-1,0	-1,3	-1,3	

23 Barnehager		17,0	16,6	7,8	8,6	Sum endringer
Prisvekst		-0,2	-1,1	-1,4	-1,4	
Tekniske endringer ¹⁾		-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	
Oppdatert beregnet demografiskompensasjon		18,7	25,9	23,2	29,2	Merbehov
Husleie og driftsutgifter lokaler		16,0	17,9	20,5	21,7	
Netto FDV-utgifter – barnehagelokaler		6,0	7,9	10,5	11,7	Merbehov
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	6,9	10,2	12,5	12,5	
Husleie ny barnehage Fornebu		10,0	10,0	10,0	10,0	Merbehov
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	2,5	2,5	2,5	2,5	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-17,3	-25,8	-34,3	-40,7	
Administrative reduksjoner		-1,8	-2,2	-2,7	-2,7	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-1,2	-1,6	-2,1	-2,1	
Drift nytt fagsystem		0,4	0,4	0,4	0,4	Merbehov
Norm for grunnbemanning i nye barnehager	Tidl. vedtatt	-0,4	-1,1	-1,8	-1,8	
Omorganisere barnehage tilbudet	Tidl. vedtatt	-2,0	-2,2	-2,5	-2,5	
Optimalisere barnehage tilbudet	Tidl. vedtatt	-4,1	-5,1	-5,8	-5,8	
Optimalisere barnehage tilbudet – Ståvi barnehage vurderes når barnehagebehovsplan foreligger - KST vedtak	Tidl. vedtatt	2,5	-2,1	-2,1	-2,1	
Redusert toppressurs		-4,5	-4,5	-9,0	-9,0	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-6,5	-9,0	-9,0	-9,0	
Statlig moderasjonsordning foreldrebetaling		-1,9	-1,9	-1,9	-1,9	Innsparingstiltak
Strukturendringer i barnehagene					-6,4	Innsparingstiltak
Tilpasse barnehagekapasiteten til lokale behov	Tidl. vedtatt	-4,4	-5,0	-5,8	-5,8	
Utdanning av pedagoger	Tidl. vedtatt	-0,6	-1,6	-2,6	-2,6	
Åpen barnehage	Tidl. vedtatt	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	

27 Barnevern		3,8	4,3	-1,7	-2,5	Sum endringer
Prisvekst		0,2	0,2	0,1	0,1	
Tekniske endringer		0,1	0,1	0,1	0,1	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		3,5	4,0	-1,9	-2,7	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	Innsparingstiltak
Effektivisering administrasjon barnevern	Tidl. vedtatt	-2,2	-3,2	-4,4	-4,4	
Enslige mindreårige flyktninger (EM)		7,4	11,5	7,2	6,5	Merbehov
Innføre ny metode for å hindre omsorgsovertagelse			-2,1	-2,1	-2,1	Innsparingstiltak
Tiltak i egen regi (barnevern)	Tidl. vedtatt	-1,1	-1,6	-2,1	-2,1	

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
			2018	2019	2020	
BISTAND OG OMSORG		67,4	94,9	101,7	130,8	Sum endringer
32 Pleie og omsorg		14,0	42,8	59,8	96,1	Sum endringer
Prisvekst		0,4	0,6	0,7	0,7	
Lønnsvekst		2,1	2,1	2,1	2,1	
Tekniske endringer ¹⁾		-6,3	-8,0	-8,5	-8,5	
Oppdatert beregnet demografikompensasjon		27,6	55,4	79,2	102,5	Merbehov
Husleie og driftsutgifter lokaler		0,2	0,5	7,6	16,6	
Netto FDV-utgifter – pleie og omsorg		0,2	0,5	7,6	16,6	Merbehov
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	0,2	0,5	8,1	8,1	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-10,1	-7,8	-21,3	-17,3	
Administrative reduksjoner innen Pleie og omsorg	Tidl. vedtatt	-4,7	-8,3	-10,5	-10,5	
Avvikle små og lite rasjonelle boenheter, institusjoner og boliger med service	Tidl. vedtatt	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9	
Bofellesskap for personer med demens	Tidl. vedtatt			-18,7	-18,7	
CAN, plasser og prosjektledelse	Tidl. vedtatt	-1,5	-3,5	-5,0	-5,0	
Effektiviseringsuttak på 0,2 %		-3,1	-3,1	-3,1	-3,1	Innsparingstiltak
Kolsås bo- og behandlingssenter		-0,5	-2,8			Innsparingstiltak
Korrigert behov nye boliger til yngre brukere		-0,4	20,0	31,1	50,5	Merbehov
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,4	23,2	41,2	41,2	
Ledertetthet					-3,7	Innsparingstiltak
Nattbemanning institusjonstjenesten		-1,5	-1,5	-1,5	-4,5	Innsparingstiltak
Redusert dekningsgrad omsorgsboliger		-1,7	-1,7	-1,7	-1,7	Innsparingstiltak
Strammere tildelingspraksis i hjemmebaserte tjenester	Tidl. vedtatt	-5,0	-9,0	-12,0	-12,0	
Strukturelle endringer av tjenestetilbud til mennesker med utviklingshemming		-2,0	-5,2	-5,2	-9,2	Innsparingstiltak
Test og vedlikehold nødstrømsaggregat	Tidl. vedtatt	0,2	0,4	0,4	0,4	
Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Bofellesskap for demente – vedtatt i HP 14–17		5,5	5,5	5,5	5,5	Innsparingstiltak
Tidligere vedtatt, ikke realisert innsparing: Gjenstående effekt av Smart mat – vedtatt i HP 14–17		2,0	2,0	2,0	2,0	Innsparingstiltak
Velferdsteknologi – redusere behov for våkne nattvakter	Tidl. vedtatt	-2,9	-3,5	-4,2	-4,2	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,1	-0,1	-0,1	-2,8	Innsparingstiltak
Avlastning, kjøp av plasser (Barne- og ungdomstjenesten)		1,6	1,6	1,6	1,6	Merbehov
Individuell avlastning og støttekontakter (Barne- og ungdomstjenesten)		4,9	4,9	4,9	4,9	Merbehov
Ressurskrevende brukere (Barne- og ungdomstjenesten)		1,7	1,7	1,7	1,7	Merbehov
Tildeling avlastningstjenester og støttekontakter (Barne- og ungdomstjenesten)	Tidl. vedtatt	-0,5	-1,0	-1,5	-1,5	
Økt antall plasser avlastning i institusjon (Barne- og ungdomstjenesten)		1,0	1,9	1,9	1,9	Merbehov
Administrative tiltak Helse og sosial (Helse og sosial)	Tidl. vedtatt			-0,3	-0,3	
Effektivisering / samordning av ressurser Friskliv og mestring (Helse og sosial)		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	Innsparingstiltak
Samordning av tjenestefunksjoner, seniorsentrene (Helse og sosial)		-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	Innsparingstiltak
Selvhjulpenerhet og mestring (Helse og sosial)					-2,0	Innsparingstiltak
Tilpasning av tjenestevolum og vedtakstid i Psykisk helse boliger (Helse og sosial)	Tidl. vedtatt	-1,0	-4,0	-4,0	-4,0	
Økte salgsinntekter seniorsentrene (Helse og sosial)	Tidl. vedtatt	-0,5	-0,5	-1,0	-1,0	

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
			2018	2019	2020	
33 Sosialtjeneste og bolig		46,8	46,5	37,6	32,4	Sum endringer
Prisvekst		1,1	0,8	0,6	0,6	
Lønnsvekst		0,3	0,3	0,3	0,3	
Tekniske endringer ¹⁾		10,4	10,9	10,9	10,8	
Husleie og driftsutgifter lokaler		-0,8	-4,3	-0,9	-0,9	
<i>Netto FDV-utgifter – boliger</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,8	-4,3	-0,9	-0,9	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		35,8	38,8	26,6	21,5	
<i>Administrative tiltak Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,3	-0,3	
<i>Barnefamilier og enslige ved NAV i leide boliger kjøper egne boliger med startlån</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,0	-1,0	-2,0	-2,0	
<i>Bedre samordning av oppfølgingstjenestene i Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-1,0	-1,0	-2,0	-2,0	
<i>Dekning av personalkantine</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	
<i>Intro- og etableringsstønad (fra lønnsreserven)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3	
Koordinator flyktningarbeidet i Bærum kommune		1,0	1,0	1,0	1,0	Merbehov
Samordne tjenestetilbud innen psykisk helse og rus		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	Innsparingstiltak
Selvhjulpenhet og mestring					-1,8	Innsparingstiltak
Økte driftsutgifter til nye fagsystem		0,2	0,2	0,2	0,2	Merbehov
<i>Økte inntekter ved Bærum kommunale arbeidssenter</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-1,0	-1,0	-1,0	
<i>Økt behov økonomisk sosialhjelp</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-4,0	-12,0	-12,0	
Økt bosetting av flyktninger (etablering og introduksjon)		24,2	28,5	22,4	16,6	Merbehov
<i>– herav tidligere vedtatt</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-3,0	-9,3	-12,1	-12,1	
Økte utgifter til sosialhjelp, bostøtte og kvalifiseringsprogrammet som følge av økt bosetting av flyktninger		13,7	17,3	21,6	24,1	Merbehov

36 Kommunehelse		6,6	5,7	4,3	2,3	Sum endringer
Prisvekst		1,6	1,6	1,6	1,6	
Tekniske endringer		2,1	2,1	2,1	2,1	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		2,9	2,0	0,6	-1,4	
<i>Administrative tiltak Helse og sosial</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,4	-0,4	
<i>Delvis kompensasjon for bortfall av medfinansieringsordningen i en overgangsperiode</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	
Effektivisering av ressurser smittevern		-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	Innsparingstiltak
<i>Etablering av Fontenehus i Bærum – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
<i>Justering av basistilskudd fastleger</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	1,2	2,5	2,5	2,5	
<i>Samordning og behovsretting av lavterskeltilbud innen helse og psykisk helse</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>		-2,0	-3,0	-3,0	
Selvhjulpenhet og mestring					-2,0	Innsparingstiltak
<i>Trollhuset videreføres i 2016. Det legges frem en evaluering som-meren 2016 – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	
Økte driftsutgifter til nye fagsystem		0,2	0,1	0,1	0,1	Merbehov
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	Innsparingstiltak
Marginalisering, utenforskap og ekstremisme (Barne- og ungdomstjenesten)		1,3	1,3	1,3	1,3	Merbehov
<i>Merbehov for helsestasjoner på Fornebu (Barne- og ungdomstjenesten)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,6	0,6	0,6	0,6	
Styrke helsesøsters tilgjengelighet ved barneskolene, Haug skole og innføringsklassen (Barne- og ungdomstjenesten)		2,8	2,8	2,8	2,8	Merbehov

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
			2018	2019	2020	
MILJØ, IDRETT OG KULTUR		-7,4	-11,8	-22,0	-22,7	Sum endringer
52 Kultur og fritid		3,1	2,5	1,5	0,9	Sum endringer
Prisvekst		1,7	1,7	1,7	1,7	
Tekniske endringer ¹⁾		-0,3	-0,5	-0,5	-0,5	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		1,7	1,3	0,3	-0,3	
<i>Bærum kulturhus</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
<i>Det avholdes eventuelt julemarkedet i 2016 – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	
<i>Det etableres egne treningslokaler for mindre idretter som turn, cheerleading, skyting og andre idretter med behov for faste treningsfasiliteter – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,3	0,3	0,3	0,3	
Kveldsåpne bibliotekfilialer		0,3	0,3	0,3	0,3	Merbehov
Nye frivillighetssentraler på Fornebu og Rykkinn		0,8	0,8	0,8	0,8	Merbehov
Sandvika-satsing		0,2	0,2	0,2	0,2	Merbehov
Styrke frivillighet / sosialt entreprenørskap		1,0	1,0	1,0	1,0	Merbehov
<i>Tilskudd til prosjekter innen kulturnæring – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Administrative tiltak innen barne- og ungdomstjenester (Barne- og ungdomstjenesten)		-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	Innsparingstiltak
<i>Effektivisering og brukerbetaling fritidssentre (Barne- og ungdomstjenesten)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,3	-0,5	-0,7	-0,7	
Fornebu – nærmiljøarbeid ungdom (Barne- og ungdomstjenesten)		0,5	0,5	0,5	0,5	Merbehov
<i>Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig (Tekniske tjenester)</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,2	-0,4	-0,6	-0,6	
Økt brukerbetaling Bærum idrettspark (Tekniske tjenester)				-0,5	-1,2	Økt inntekt
<i>– herav tidligere vedtatt</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>			-0,5	-0,5	
53 Kirke og andre religiøse formål		2,3	2,3	3,8	4,3	Sum endringer
Prisvekst		1,2	1,2	1,2	1,2	
Lønnsvekst		0,8	0,8	0,8	0,8	
Tekniske endringer ¹⁾		0,0	0,0	0,0	0,0	
Husleie og driftsutgifter lokaler		0,3	0,3	0,3	0,3	
<i>FDV-utgifter – Tanum kirkestue</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,3	0,3	0,3	0,3	
<i>FDV-utgifter – toalett og dåpssakristi Haslum kirke</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,1	0,1	1,6	2,1	
Kjøp av IT-tjenester		0,6	0,6	0,6	0,6	Merbehov
<i>Kirkeorgel oppgradering. Bryn og Lommedalen kirker – KST-vedtak</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Økt driftsbudsjett knyttet til ny gravlund på Fornebu (Tekniske tjenester)				1,5	2,0	Merbehov
55 Fysisk planlegging, kulturminne, natur og nærmiljø		7,3	6,3	6,3	5,6	Sum endringer
Prisvekst		-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	
Tekniske endringer		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	
Byggesak – utgiftsendring		-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	
Byggesak – inntektsendring		1,1	1,1	1,1	1,1	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		7,0	6,1	6,1	5,4	
<i>Advokatsalær</i>	<i>Tidl. vedtatt</i>	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	
Driftsmidler Gjønnsparken				0,5	0,5	Merbehov
Driftsmidler nye Kadettangen		1,0	1,0	1,0	1,0	Merbehov
Styrke aktørrollen samferdsel		1,0	1,0	1,0	1,0	Merbehov
Styrking midler byutvikling		0,5	1,0	1,0	1,0	Merbehov

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr		Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
			2018	2019	2020	
Styrking midler næringsutvikling		1,0	1,0	1,0	1,0	Merbehov
Tilskudd til Bærum Velforbund	Tidl. vedtatt		0,0	0,1	0,1	
Tilskuddsordning for fjerning av nedgravde oljetanker		3,0	3,0	5,0	5,0	Merbehov
Ugressbøkjempelse, to maskiner (til investering)	Tidl. vedtatt	0,6	0,6	0,6	0,6	
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – Natur og idrett		-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	Innsparingstiltak
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig – plan- og bygningstjenesten		-0,5	-0,8	-1,1	-1,6	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,3	-0,6	-0,9	-0,9	
Økte ressurser til fysisk planlegging		0,7	0,7	0,7	0,5	Merbehov
Årlig tilskudd til Bærum natur- og friluftsråd reduseres – KST vedtak	Tidl. vedtatt			-0,1	-0,1	
Økt oppfølging av leiekontrakter for å sikre at inntekspotensialet utnyttes (Eiendom)	Tidl. vedtatt		-1,0	-3,0	-3,0	

62 Brann- og ulykkesvern		0,7	3,0	6,2	8,9	Sum endringer
Prisvekst		1,7	1,8	1,9	1,9	
Utgiftsendring - feiing		-0,3	0,2	0,4	0,6	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	0,3	0,7	0,7	0,7	
Inntektsendring - feiing		-0,2	-0,6	-0,6	-0,6	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,3	-0,7	-0,7	-0,7	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		-0,5	1,5	4,5	7,0	
Asker og Bærum brannvesen, overføringer		-0,5	1,5	4,5	7,0	Redusert overføring
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	3,0	5,0	8,0	8,0	

63 Samferdsel		0,6	0,5	0,3	-0,2	Sum endringer
Prisvekst		0,6	0,6	0,6	0,6	
Tekniske endringer		0,0	0,0	0,0	0,0	
Omstillingstiltak og aktivitetsendring		0,0	-0,1	-0,3	-0,7	
Evaluerer veistasjonen					-0,4	Innsparingstiltak
Innfartsparkering – to områder ved Østerås-banen		0,3	0,3	0,3	0,3	Merbehov
Videreutvikling organisatorisk og ressursmessig		-0,3	-0,4	-0,6	-0,6	Innsparingstiltak
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,1	-0,3	-0,4	-0,4	

64 Renovasjon og avfall		3,2	6,0	5,8	4,7	Sum endringer
Kalkulatoriske renter og avskrivninger		1,1	3,5	4,0	3,3	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	2,4	3,0	3,2	3,2	
Inntektsendring		-0,7	-0,3	-1,0	-1,4	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-0,4	-2,5	-2,9	-2,9	
Utgiftsendring		2,8	2,8	2,8	2,8	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	0,0	0,0	0,0	0,0	

65 Vann og avløp		-24,7	-32,6	-46,4	-47,4	Sum endringer
Renter av fond	Tidl. vedtatt	0,3	0,3	0,3	0,3	
Kalkulatoriske renter og avskrivninger		3,9	9,4	15,3	21,8	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	4,1	8,3	12,6	12,6	
Utgiftsendring		9,0	8,0	11,9	17,6	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-6,1	-6,9	-2,5	-2,5	
Inntektsendring		-37,8	-50,3	-73,9	-87,1	
– herav tidligere vedtatt	Tidl. vedtatt	-28,4	-41,1	-48,8	-48,8	

DRIFTSBUDSJETT Mill. kr	Budsjett 2017	Handlingsprogram			Kommentar
		2018	2019	2020	
67 Transport	0,0	0,0	0,0	0,0	Sum endringer
Utgiftsendring	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3	
Inntektsendring	0,3	0,3	0,3	0,3	
Prisvekst	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5	
Endret betaling kundene (div. felles til fordeling)	0,5	0,5	0,5	0,5	
68 Prosjekttjenester	0,0	0,0	0,0	0,0	Sum endringer
Utgiftsendring	2,6	2,6	2,6	2,6	
Inntektsendring	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6	
Politisk utvalgs disp. konto	0,1	0,1	0,1	0,1	
Lønnsreserven	111,3	158,5	188,8	189,0	
Sum sektorer	234,8	332,4	387,6	439,4	
SUM ALLE ENDRINGER	-96,3	-96,6	-143,4	-136,6	

¹⁾ Inkluderer også tekniske endringer ift. FDVU

10.4 Prosjektoversikt investeringer – samlet oversikt

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjet ØMI 2016	Års- budsjet 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Formuesbevaring, SAMLET, brutto						105,7	125,0	150,0	175,0	200,0	650,0
Formuesbevaring uspesifisert						34,1	75,9	94,4	100,0	111,8	382,1
Større rehabiliteringsprosjek- ter i HP-perioden (2)						71,6	49,1	55,6	75,0	88,2	267,9
herav:											
Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell	F1							1,7	3,3	26,7	31,7
Hauger/ Gjøttum / Dønski – ungdomsskole, 10 parallell	F1				13,0					0,3	0,3
Jarenga barnehage – 160 pl	F1				1,7		1,3		1,7	13,3	16,3
Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitets- utvidelse	F1						0,3	1,0	6,7	40,0	48,0
Levre skole, ny 4 parallell	F2				1,4		9,4	50,6	63,3	7,9	131,2
Snarøya skole	F3				20,0		21,0				21,0
Stabekk skole	F3				34,0		17,0	2,3			19,4
Sandvika Helsestasjon	F3				1,5						
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Formuesbevaring uspesifisert, netto						34,1	75,9	94,4	100,0	111,8	382,1
IT-prosjekter – samlet						175,1	143,2	110,2	112,2	89,2	454,8
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						175,1	143,2	110,2	112,2	89,2	454,8
Fagsystemer og strategiske initiativ						94,1	59,0	50,0	50,0	25,0	184,0
Ny IT strategi – Digital dialog og samhandling	F0/S					5,0	15,0	15,0	15,0	10,0	55,0
Ny IT strategi – Digitale elemen- ter i tjenesteproduksjon	F0/S					16,2	10,0	20,0	20,0		50,0
Profil – nytt PLO-system	F3					36,7	19,0				19,0
Økonomi- og datasystemer (BØR)	F4		86,0	146,0		13,9					
Nytt administrasjonssystem, Voksenopplæringen	F3		2,5	2,5		2,5					
Forvaltningsplan – fagsystemer	S					19,9	15,0	15,0	15,0	15,0	60,0
Infrastruktur for fagsystemer						31,9	31,2	35,2	37,2	39,2	142,8
Forvaltningsplan – infrastruktur	S					23,8	30,0	34,0	36,0	38,0	138,0
Modernisering øvrige plattform komponenter	S					8,0					
Reservert ramme for mindre infrastruktur utskifting/oppgra- deringer	S						1,2	1,2	1,2	1,2	4,8
Digitaliseringsutstyr						21,7	13,8	5,0	5,0	5,0	28,8
Velferdsteknologi	F0					19,6	13,8	5,0	5,0	5,0	28,8
Bibliotek, RFID	S					2,0					
Infrastruktur for digitaliseringsutstyr						27,4	39,2	20,0	20,0	20,0	99,2
Skole IT – infrastruktur	S					26,4	24,0				24,0
Velferdsteknologi – infrastruktur	S						15,2	20,0	20,0	20,0	75,2
Trådløst nett i Sandvika	F1	1,0				1,0					
Trådløst nettverk – Barnehager	S						5,5				

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Organisasjon, styring og utvikling						72,5	49,0	34,0	34,0	34,0	151,0
Salgsinntekt						5,0	5,0	5,0	10,0	10,0	30,0
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						67,5	44,0	29,0	24,0	24,0	121,0
Administrasjonen						5,2					
Utvikling av arbeidsplasser (HR)	F1					3,0					
Tilrettelegging til standardisering	F1		0,2	0,2		0,2					
Nye skranke, veiledningstorget	F1		0,5	0,5		0,5					
Adgangskort for ansatte	F1		1,0	1,0		1,0					
Kunnskapssenteret	F4					0,5					
Eiendomsforvaltning						67,3	49,0	34,0	34,0	34,0	151,0
Optimalisering av kommunens kontorarbeidsplasser	F0		1,0	1,0		1,0	1,0				1,0
Ombygging av kontorer i IT-enheten	F3		1,0	1,0		0,1					
Tilfluktsrom	S					0,3					
Universell utforming	S					4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	16,0
Miljøprofil	S					31,2	30,0	20,0	20,0	20,0	90,0
Driftssentral – SD-anlegg	S					0,8					
Nye oppsamlingssystemer for avfall (Kildesortering)	F2		5,0	5,0		5,0	4,0				4,0
Bolig- og næringseiendom	S					24,8	10,0	10,0	10,0	10,0	40,0
Barn og unge, brutto						368,1	348,2	510,1	584,5	384,0	1 826,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						4,2					
Netto investeringsutgift						363,9	348,2	510,1	584,5	384,0	1 826,8
Grunnskole, brutto						259,5	307,2	487,1	505,5	266,0	1 565,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						4,2					
Herav tilskudd, Evje skole	F4					4,2					
Netto investeringsutgift						255,3	307,2	487,1	505,5	266,0	1 565,8
Ballerud barneskole – ny 4 parallell	F0	410,0							2,0	4,0	6,0
Bekkestua ungdomsskole – utvidelse til 10 parallell	F0	176,0					2,0	3,0	17,0	85,0	107,0
Gommerud ungdomsskole – utvidelse til 6 parallell	F0	180,0						5,0	10,0	80,0	95,0
Sandvika barneskole – ny 4 parallell barneskole	F0	410,0							1,0	2,0	3,0
Emma Hjorth barneskole, utvidelse til 3 parallell	F1	75,0					2,0	15,0	48,0	10,0	75,0
Bjørnegård ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell	F1	153,0							1,5	1,5	3,0
Eikeli eller Eiksmarka barneskole, utvidelse fra 3 til 4 parallell	F1	75,0					5,0	10,0	45,0	15,0	75,0
Hauger/ Gjettum / Dønski – ungdomsskole, 10 parallell	F1	446,0								1,0	1,0
Lesterud barneskole, tilpasning til 3 parallell	F2	12,0					6,0	6,0			12,0
Levre barneskole, ny 4 parallell	F1	410,0				3,9	28,2	151,7	190,0	23,6	393,5
Taleanlegg barneskoler	F1	14,0					7,0	7,0			14,0
Bekkestua barneskole, ny 4 parallell	F2	385,5				11,8	66,1	189,0	112,2	6,0	373,3
Snarøya skole – oppgradering	F2			20,0	21,0	20,0	38,0				38,0
Bekkestua skole – midlertidig løsning	F3		42,0	42,0	40,8	12,4	0,6				0,6

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Stabekk skole – utvidelse til 3 parallell	F3		169,0	169,0		110,2	51,1	7,0			58,1
Ramstad ungdomsskole – utvidelse til 8 parallell	F3		120,0	120,0		48,8	59,7	5,0	1,4	1,0	67,1
Rykkinn skole, avd Berger, inkl. inventar + parkering	F3		32,0	34,1	33,3	13,3					
Taleanlegg Ungdomsskoler	F3		7,0	7,0		2,0					
Hauger ungdomsskole – oppgradering	F3		16,0	16,0		13,0					
Jong skole – utvidelse til 3 parallell	F4		53,0	52,0	51,0	1,7	0,5	0,5			1,1
Høvik skole	F4		240,0	238,1	238,5	0,5	0,2				0,2
Bekkestua skole	F4		103,0	103,0		0,7					
Reklamasjonsavsetning, skole	F4					0,5					
Rykkinn barneskole – OPS; kapitaldel av leiekostnaden	S		46,7	46,7		9,4	19,0	18,5	18,1	17,6	73,2
Tomtekjøp skole	S							60,0	50,0		110,0
Mulighetsstudie og konseptvurdering for skolebygg	S					5,0	8,0	2,0	2,0	2,0	14,0
Miljøtiltak – bygningsmessige tilpasninger til endret bruk	S					4,0	4,3	2,3	2,3	2,3	11,2
Oppgradering uteanlegg skole	S					2,3	6,5	5,0	5,0	5,0	21,5
Midlertidige tiltak for å dekke kapasitetsbehov (3 kl pr år)	S						20,0			10,0	30,0
Barnehager, brutto						103,8	29,0	23,0	79,0	118,0	249,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						103,8	29,0	23,0	79,0	118,0	249,0
Barnehager, omstrukturering	F0	102,0					1,0	2,0	15,0	60,0	78,0
Ballerud, ny barnehage	F0	95,0							2,0	10,0	12,0
Jarenga barnehage – 160 pl	F1	95,0				5,7	4,0		5,0	40,0	49,0
Barnehage – permanent avlastningsbarnehage, østre Bærum	F1	75,0				0,5	5,0	16,0	51,0	2,0	74,0
Barnehager (pottbevilgning)	F3/ F4					6,4					
Strategisk tomtekjøp, Solbergbakken	F4		15,5			15,5					
Mulighetsstudier, foranalyser og konseptvurderinger barnehager	S					2,0	1,5	1,0	1,0	1,0	4,5
Tomter til barnehager	S					35,0	11,5				11,5
Ombygging bad stellerom/garderobes	S					4,0	2,0				2,0
Oppgradering lekeapparat	S					5,9	4,0	4,0	5,0	5,0	18,0
Kvalitetsheving	S					0,5					
Barnevern, brutto						4,7	12,0				12,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						4,7	12,0				12,0
Bofellesskap og hybler EM	S	16,7				4,7	12,0				12,0

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Bistand og omsorg, brutto						128,6	139,0	398,1	546,0	311,6	1 394,7
Salgsinntekt											
Tilskudd								252,2	304,2		556,3
Netto investeringsutgift						128,6	139,0	398,1	293,8	7,5	838,4
Pleie og omsorg, brutto						83,2	138,7	398,1	546,0	311,6	1 394,5
Salgsinntekt											
Tilskudd								252,2	304,2		556,3
<i>Bofellesskap for mennesker med demens (Dønskiveien 39–47)</i>	F1									304,2	304,2
<i>Lindelia (132 pl)</i>	F2							252,2			252,2
Netto investeringsutgift						83,2	138,7	398,1	293,8	7,5	838,1
Emmas testamente	F0						19,3				19,3
Bo- og behandlingssentre, omstrukturering og kapasitetsutvidelse	F0	455,0			1,0	1,0	1,0	3,0	20,0	120,0	144,0
Haugtun, barne- og avlastningsboliger	F0	122,0			1,0	2,5					2,5
Lindelia BBS (131 plasser)	F1	490,0			17,5	42,7	150,0	243,0	46,0		481,7
Bofellesskap for mennesker med demens (Dønskiveien 39–47)	F2	697,0			6,6	27,0	220,0	257,1	119,8		624,0
Høvik avlastningssenter – Utvidelse/ombygging	F2	3,5			1,5	3,5					3,5
Nødstrømsaggregat ved BBS og BMS	F2	16,0			8,0	8,0	4,0				12,0
Oppgradering dagsenter	F2/ F3				1,2						
Glitterudveien barnebolig	F3		0,4	0,4	0,4						
Løkkeås veien 2	F3		0,7	0,7	0,7						
Oppgradering Høvik avlastningssenter	F3		0,4	0,4	0,4						
Helmerveien oppgradering	F3		7,7	7,7	6,5	4,2					
Sansehuset – REGA	F3		0,4	0,4	0,1						
Inventar/utstyr	S/F3		5,0	5,0	3,7	1,7					1,7
Etablering treningsrom dagsenter og BMS	S/F3		4,0	4,0	3,2	2,7					2,7
Bedring av rullatorløyper for eldre	F3		0,5	0,5	0,3						
Handlepatrolje/"Smart mat"	F3		2,0	2,0	0,1	0,9					0,9
Solvik BBS	F4		285,0	285,0	5,0	1,7	1,6	0,9	0,8		5,0
Levrestien 11 og Åsterudveien	F4		26,0	26,0	1,9						
Rudsdalen psykiatriboliger – Alarm/kollegavarsling	F4		0,5	0,5	0,2						
Mulighetsstudie/Foranalyse BBS/BMS/PU	S		7,5	7,5	3,9	3,2					3,2
PLO – Utstyr BBS/OMSB	S				1,6	4,0	4,0	10,0	10,0		28,0
Brannsikring i psykiatriboligene	S				0,0						
Oppgradering, utvidelser, endret bruk av dagens anlegg	S				18,6	20,0	15,0	15,0	15,0		65,0
Trygg Hjemme Vanntåkeanlegg	S		2,0	2,0	0,8	0,5	0,5				1,0
Trygg Hjemme – komfyrvakter til lager	S		0,1	0,1	0,1						
Trygg Hjemme – fast montert komfyrvakt i BMS	S		2,8	2,8	1,4						

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Sosialtjeneste og bolig, brutto						37,9	0,3				0,3
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						37,9	0,3				0,3
Oppgradering Rud – Convis	F4		21,3	21,3		0,2	0,3				0,3
Kommunehelse, brutto						7,5					0,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						7,5					0,0
Utvidelse av Sandvika helsestasjon	F3		5,6	5,6	7,1	6,9					
Oppgradering Bjørnegård	F4		4,7	4,7		0,3					
Oppgradering Aktivitetshuset på Stabekk	F4		0,3	0,3		0,3					
Miljø, idrett og kultur, brutto						284,0	276,9	255,1	144,1	111,4	787,5
Salgsinntekt							60,0				60,0
Tilskudd						12,0	12,2	5,0	5,0	5,0	27,2
Netto investeringsutgift						272,0	204,7	250,1	139,1	106,4	700,3
Driftsmidler (Transport)						9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Kultur og fritid, brutto						90,5	50,3	26,5	24,5	24,5	125,8
Salgsinntekt											
Tilskudd						9,0	9,2	2,0	2,0	2,0	15,2
<i>Kulturhuskjeller</i>	F3						0,3				0,3
<i>Bærum idrettspark</i>	F4					7,0	7,2				7,2
<i>Her av Anleggsplan, fysisk aktivitet</i>	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Netto investeringsutgift						81,5	41,1	24,5	22,5	22,5	110,6
Rud konseptanalyser nytt svømmeanlegg	F1	1,9				0,7					
Utfartsparkering Franskleiv, 100 plasser	F1	4,0						4,0			4,0
Bibliotek Rykkinn	F1	2,0					2,0				2,0
Bærumungdommens motor-senter, oppgradering	F1	1,5				0,3	1,5				1,5
Utvikling av Nadderud stadion, mulighetsstudie	F1		2,0	2,0	2,3	0,6					
Bibliotek Bekkestua (inventar)	F3		5,0	7,0		6,6					
Ismaskin Rud	F3		1,6	1,6		1,6					
Multiaktivitetshall, inventar	F3		0,7	1,4		0,6					
REGA – modernisering IT og oppussing 5 gjesterom	F3		0,3	0,3		0,1					
Ny kunstgressbane ved Nadderud vgs	F3		3,0	3,0		3,0					
Kjørbotangen, infrastruktur	F3		0,5	0,5		0,5					
Nadderud stadion – nødvendige forbedringer	F3		10,0	10,0		5,3	2,0				2,0
Bibliotek, oppgradering	F4		1,0	1,0		0,5					
Nadderudhallen, vannsklie	F4		6,4	6,9		0,6					
Kulturhus, prøvescene	F4		46,8	46,8	44,9	2,8					
Bærum idrettspark, trinn1 – tørrhall	F4		364,0	364,0		6,1					
Bærum Kulturhus (alle scener)	S					2,7	2,5	2,5	2,5	2,5	10,0
Lille Scene	S		2,0	2,0		2,0					

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Sandvika Teater	S		2,5	2,5			2,5				2,5
Verneverdige bygg – brann- sikring	S					1,6					
Kulturanleggsplan	S					4,7	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Prosjekter, anleggsplan, fysisk aktivitet	S					39,1	30,2	14,0	17,0	17,0	78,2
Oppgradering lekeplasser	S					0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Alternative energikilder, idretts- anlegg	S					8,2	5,6	3,0	2,0	2,0	12,6
Bibliotek, utvikling	S		4,0	4,0		1,6	1,0				1,0
Egne treningslokaler for mindre idretter	S					0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	2,0
Kirke og andre religiøse formål, brutto						34,8	29,9	4,8	2,0	2,0	38,7
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						34,8	29,9	4,8	2,0	2,0	38,7
IT-investeringer Den Norske Kirke	F1	1,2					1,2				1,2
Haslum kirke, toalett og dåps- sakristi	F1	4,0				2,0	3,5				3,5
Tanum menighet, nytt kirke- senter	F3		26,0	26,0	33,0	15,0	18,3	2,8			21,1
Ny kremasjonsovn	F3		10,0	10,0		8,8					
Kirkegårder, inkl. Steinsskogen	F3		65,3	65,3	67,1	1,5					
Orgel, kirke	F3					4,3	3,7				3,7
Orgel, krematorium	F3		3,0	3,0		1,2	1,2				1,2
Rehabiliteringsprosjektet grav- plassene	S					2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Fysisk planlegging, natur, nærmiljø, brutto						70,2	109,2	144,5	49,3	31,2	334,2
Salgsinntekt							60,0				60,0
<i>Meglergården Bekkestua</i>	F1						60,0				60,0
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						70,2	49,2	144,5	49,3	31,2	274,2
Sandvika byutvikling	S					34,4	5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Elvepromenaden, Sandvika	F1	125,0					50,0	75,0			125,0
Kadettangen/Sandvika fjord- park	F2/ F3	35,0					35,0	25,0			60,0
By og stedsutvikling øvrige	S						5,0	5,0	10,0	15,0	35,0
Hammerdammen bro	F0	1,0							1,0		1,0
Åpning av Dæhlibekken	F1	28,0						14,0	14,0		28,0
Etablering av Gjønnsparken	F1	10,0						10,0			10,0
Undergang Griniveien – ved Haug skole	F2	8,0							8,0		8,0
Ny parkdriftsstasjon på Stabekk	F3	4,5				2,1					
Meglergården Bekkestua	F3		1,0	1,0		1,0					
Brambanikvartalet	S/F3		2,3	3,2		0,9	0,3	0,3	0,1		0,7
Nedgravde søppelcont. på friområder og badeplasser	F3		2,0	2,0		0,8					
Demning Lysakerelven	F3		8,0	8,0	13,0	4,3					
Oppgradering av Grinibrakka (KST-vedtak HP 16–19)	F3		2,0	2,0		2,0					
To maskiner for ugressbekjem- pelse	F3		0,6	0,6		0,6					
Klekkeriet	F3					0,1					

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Minnesmerke Donato Gaspare Brambani	F3		1,0	1,0		0,7					
Fugletittertårn Storøya	F4		0,7	0,7		0,7					
Lysarmatur turveier	S		4,5	4,5		0,8	0,7				0,7
Bedre badeplassene	S					0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,8
Turveier	S					10,0	5,8	4,0	4,0	4,0	17,8
Innløsning friområder	S					5,0	3,0	2,0	2,0	2,0	9,0
Rehabilitering vassdrag, vann- forvaltn.direkt. – hovedplan	S					6,6	4,2	4,0	5,0	5,0	18,2
Brann og ulykkesvern, brutto						20,0					
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						20,0					
Brannstasjon østre Bærum – tomt	F3		20,0	20,0		20,0					
Samferdsel, brutto						57,3	82,5	69,4	58,4	43,8	254,1
Salgsinntekt											
Tilskudd						3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Herav Trafikksikkerhetsprogrammet	S					3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	12,0
Netto investeringsutgift						54,3	79,5	66,4	55,4	40,8	242,1
Underganger og trapper	F0/S	3,0								3,0	3,0
Åsterud bru	F1	8,0						8,0			8,0
Nesveien bru	F1	14,0							14,0		14,0
Gatevarme Vestfjordgata/ Kinoveien	F1	5,0					5,0				5,0
Trapp Kommunegården	F1	1,0						1,0			1,0
Rådmann Hamrasts vei	F1	4,0				1,0	1,0	1,0	1,0		3,0
Rådhusbroen	F1	8,0					8,0				8,0
Ny sandsilo Fornebu	F1	3,0					3,0				3,0
Ny sandsilo Bryn	F2	3,0				3,0	3,0				3,0
Ny sandsilo	F2	2,5				2,5	2,5				2,5
Energieffektivisering veilys	F3		24,7	24,7		4,6	2,9	2,5	0,3		5,7
Overvåkingsanlegg for gate- varme	F3		2,4	2,4		0,6					
Tennskap og nye målere til veilysanlegg	F3		60,0	51,0		12,7	16,3	16,1	2,3		34,7
Innseilingslys Høvikodden:	F3		0,2	0,2		0,2					
Oppmerking Slependsrenna	F3		0,5	0,5		0,5					
Drosjeholdeplass i Sandvika – flytting	F4		7,0	7,0		0,6					
Opprustning/rehab av bruer	S					0,6	5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Grunnerverv	S					1,1	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Investering parkeringsanlegg	S					1,6	2,0	2,0	2,0	2,0	8,0
Universell utforming	S					1,3	0,7	0,7	0,7	0,7	2,8
Veiforsterking	S					9,8	12,0	12,0	16,0	16,0	56,0
Trafikksikkerhetsprogram	S					11,7	13,0	13,0	13,0	13,0	52,0
Kollektivtrafikk	S					0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,2
Veiforsterkning/overvannshånd- tering	S		16,0	16,0		1,4	4,0	4,0			8,0
Handlingsplan sykkel	S					3,8	3,5	3,5	3,5	3,5	14,0

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Transport, brutto					11,1	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Finansiering					9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift					11,1	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Driftsmidler					9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	9,9	39,6
Biler og maskiner	S				10,5	9,3	9,3	9,3	9,3	9,3	37,2
Økt antall biler innen Bistand og omsorg	S				0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	2,4
Vann, avløp og renovasjon, brutto					188,0	221,5	181,7	193,5	192,0		788,7
Finansiering					188,0	221,5	181,7	193,5	192,0		788,7
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift					188,0	221,5	181,7	193,5	192,0		788,7
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond (inkl. mva. komp)											
Lånemidler					188,0	221,5	181,7	193,5	192,0		788,7
Renovasjon, brutto					43,8	56,5	14,7	11,5	10,0		92,7
Finansiering					43,8	56,5	14,7	11,5	10,0		92,7
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift					43,8	56,5	14,7	11,5	10,0		92,7
Sigevannsanlegg	F2	20,0			1,1	16,0	1,0	1,0			18,0
Isi omlastestasjon	F2	6,0				6,0					6,0
Isi gjenvinningsstasjon	F3		150,0	150,0	9,8	6,0	1,7				7,7
Ny renovasjonsordning	F3		18,0	18,0	16,0	12,0	0,5	0,5			13,0
Vakumanlegg Fornebu	F3				3,5	1,5	1,5				3,0
Diverse prosjekter	S				13,4	15,0	10,0	10,0	10,0		45,0
Vann og avløp, brutto					144,2	165,0	167,0	182,0	182,0		696,0
Finansiering					144,2	165,0	167,0	182,0	182,0		696,0
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift					144,2	165,0	167,0	182,0	182,0		696,0
<i>Vann</i>											
Ringforbindelse Skui	F1	50,0					5,0	20,0	25,0		50,0
Rehabilitering damanlegg	F2	12,0			4,0	8,0					8,0
Ny driftsbasis på Rud – mulig- hetsstudie	F3		1,2	1,2	1,2						
Aurevannsanlegget	S				2,0	2,0	2,0	2,0	2,0		8,0
Fornyning og forsterking vann- ledning	S				57,0	70,0	75,0	75,0	70,0		290,0
<i>Avløp</i>											
Diverse prosjekter	S				5,0						
Fornyning og forsterking	S				75,0	85,0	85,0	85,0	85,0		340,0

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Omsorg og velferdsboliger, brutto						388,6	290,9	309,4	235,8	148,9	985,0
Finansiering samlet						388,6	290,9	309,4	235,8	148,9	985,0
Salgsinntekt											
Tilskudd						21,8	29,2	62,7	82,9	21,5	196,3
Netto investeringsutgift						366,8	261,7	246,7	152,9	127,4	788,7
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond (inkl. MVA-komp)											
Lånemidler						366,8	261,7	246,7	152,9	127,4	788,7
Omsorgsboliger, brutto						38,1	36,6	25,5	0,3		62,4
Finansiering samlet						38,1	36,6	25,5	0,3		62,4
Salgsinntekt											
Tilskudd											
Netto investeringsutgift						38,1	36,6	25,5	0,3		62,4
Tilpasning/Endring av eksisterende bygningsmasse	F2/ F3/ F4	99,9				24,2	35,0	25,0			60,0
Gamle Drammensvei 25	F4		207,1	200,6		13,7	1,6	0,5	0,3		2,4
Capralhaugen	F4					0,2					
Samlokaliserte boliger, brutto						76,9	61,5	108,4	123,0	76,0	368,9
Finansiering samlet						76,9	61,5	108,4	123,0	76,0	368,9
Salgsinntekt											
Tilskudd							9,5	34,7	42,5	15,3	101,9
<i>Tilskudd Meglergården</i>	F1								23,6		23,6
<i>Tilskudd Vallerveien 146 (24 leil.)</i>	F1								18,9		18,9
<i>Tilskudd 2 anlegg av 10 leil per år</i>	F1							18,9		15,3	34,2
<i>Tilskudd Damveien</i>	F2						9,5				9,5
<i>Tilskudd Løkka boliger (12 leil.)</i>	F2							15,8			15,8
Netto investeringsutgift (Samlokaliserte boliger)						76,9	52,1	73,8	80,5	60,7	267,0
Vallerveien 146 (2 x 12 leiligheter), 12 leiligheter i HP perioden	F1	86,0				2,0	2,0	28,0	13,0	1,0	44,0
Meglergården Bekkestua	F1	50,0						5,0	45,0		50,0
Brynsveien 153, 12 samlokaliserte boliger	F2	42,0					4,0	32,0	5,0		41,0
Tomtekjøp samlokaliserte boliger	S	66,0				24,0	20,6	32,0	5,0		57,6
Bolig 20 stk 2020	S	70,0						5,0	45,0	20,0	70,0
Bolig 20 stk 2021	S	70,0							5,0	45,0	50,0
Bolig 20 stk 2022	S	70,0								5,0	5,0
Løkka	F2	36,8				13,5	29,5	1,2			30,7
Damveien 3	F4		23,9	29,3		26,0	0,4	0,2			0,6
Stjernebolig (Brekkeski)	F4					0,2					
Vangkroken III	F4		36,2	36,2		0,5					
Baser hjemmebaserte tjenester	S						5,0	5,0	5,0	5,0	20,0
Kjøp av leiligheter/baser	S					10,7					

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjet ØMI 2016	Års- budsjet 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Velferdsboliger, brutto						230,5	151,1	150,5	61,9	61,6	425,1
Finansiering samlet						230,5	151,1	150,5	61,9	61,6	425,1
Salgsinntekt											
<i>Salg til kommunale leietakere</i>	S										
Tilskudd						18,2	16,2	23,6	4,8	4,8	49,3
<i>Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger</i>	F1						4,8	4,8	4,8	4,8	19,2
<i>Skjeve hus (ambulerende oppfølging)</i>	F1						1,1				1,1
<i>Kjøp av enkeltstående velferdsboliger</i>	F2					16,4	4,5	4,5			9,0
<i>Erstatningskjøp</i>	F2					1,8	5,8				5,8
<i>Solbergveien 7</i>	F3							14,3			14,3
Netto investeringsutgift (Velferdsboliger)						212,3	134,9	126,9	57,1	56,8	375,8
Digitalisering av nøkkelhåndtering kommunale boliger	F1	3,0					3,0				3,0
Skjeve hus – ambulerende oppfølging	S/F2		5,5	5,5	6,0	5,1	4,9				4,9
Ombygging Vestre Hauger	F3		1,0	1,2		0,5					
Solbergveien	F3		95,0	95,0		34,2	48,3	1,9	1,7	1,4	53,3
Søsterboligene – Oppgradering hybelhus NAV	F4		1,3	1,3		1,3					
Ombygging av 2 stk. hybelhus	F4		2,6	2,6		2,6					
Åsterudenheten	F4		46,2	47,8		1,0	0,4	0,2	0,0		0,7
Conradis vei	F4		23,0	23,0	22,0	2,0	1,5	0,2			1,7
Slependveien (Skjeve hus)	F4		5,8	5,8		0,2					
Anskaffe nye boliger etter salg til kommunale leietakere	S					14,1	47,2	12,1			59,3
Ekstra behov knyttet til økt bosetting av flyktninger	S					36,0	32,0	32,0	32,0	32,0	128,0
Omdisponeringer av eksisterende boliger til flyktninger	S					25,0	10,0	10,0	10,0	10,0	40,0
Kjøp av velferdsboliger	S					108,4	3,8	94,0	18,2	18,2	134,2
Verdibevarende tiltak velferdsboliger	S				20,0						
Boliger, psykiatri, brutto						43,1	41,7	25,0	50,6	11,3	128,6
Finansiering samlet						43,1	41,7	25,0	50,6	11,3	128,6
Salgsinntekt											
Tilskudd						3,6	3,6	4,5	35,6	1,4	45,1
<i>Boliger med medisinsk oppfølging</i>	F1								15,3		15,3
<i>Aksebolig I</i>	F2								18,9		18,9
<i>Kjøp av enkeltstående boliger psykiatri</i>	F3					3,6	3,6	4,5	1,4	1,4	10,9
Netto investeringsutgift (Boliger psykiatri)						39,5	38,1	20,5	15,0	9,9	83,5
Aksebolig II (Brannstasjon Griniveien)	F0	40,0				0,5	1,0				1,0
Boliger med medisinsk oppfølging	F0	30,0					15,0		14,0	1,0	30,0
Kjøp av tomter	F1	24,0				15,0	9,0				9,0
Aksebolig I (Lindelia)	F2	50,0				3,2	4,7	10,0	27,5	1,2	43,4
Kjøp av enkeltstående boliger (psykiatri)	S					24,0	12,0	15,0	9,1	9,1	45,2
Rubo 7	F4		26,5	24,2	24,2	0,5					

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjett ØMI 2016	Års- budsjett 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
FORNEBU, brutto					131,3	145,7	306,1	360,3	225,0	1 037,1	
Finansiering					131,3	145,7	306,1	360,3	225,0	1 037,1	
Salgsinntekt											
Tilskudd					42,4	63,5	63,5	63,5	63,5	254,1	
<i>herav fremskyndingsbidrag fase 1</i>					40,0	63,5	63,5	63,5	63,5	254,1	
<i>herav Storøya grendesenter</i>					2,4						
Netto investeringsutgift					89,0	82,2	242,6	296,7	161,5	783,1	
Driftsmidler											
Disposisjonsfond											
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond, bruk					69,1						
Ubundet kapitalfond, avsetning					-39,5						
Lånemidler					59,4	82,2	242,6	296,7	161,5	783,1	
Fase 2 og 3											
Fornebu Oksenøya						17,2	181,0	282,5	157,0	637,7	
Fornebu, 5 parallell barneskole, 2020/2021 (utg. av 2020)	F0	418,2				11,8	105,0	178,0	95,0	389,8	
Fornebu, barnehage 1 – 300 pl	F0	148,2				2,0	18,0	51,0	40,0	111,0	
Flerbrukshall	F0	77,5				1,0	20,0	32,0	18,0	71,0	
11'er kunstgress	F0	16,0				1,0	1,0	5,0	2,0	9,0	
Parkeringskjeller (100 plasser)	F0	50,0				1,0	35,0	13,0	1,0	50,0	
Nærmiljø anlegg	F0	7,5				0,5	2,0	3,5	1,0	7,0	
Fornebu Tårnet							1,0	2,0	2,0	5,0	
Fornebu, 11 parallell ungdoms- skole, 2025	F0	402,0					1,0	2,0	2,0	5,0	
Område							3,0	39,0	61,0	103,0	
Arbeids- og aktivitetstilbud, PLO, helse og sosial	F0	111,0							1,0	1,0	
Base hjemmetjeneste	F0	48,8					1,0	13,0	19,0	33,0	
Seniorsenter	F0	96,9					2,0	26,0	41,0	69,0	
Koksa									1,0	1,0	
Sykehjem 150 plasser	F1	542,0							1,0	1,0	
Fornebu – Kirke					8,8	13,0	40,0	28,0		81,0	
Lilløya på Fornebu, gravplass	F2	90,0			8,8	13,0	40,0	28,0		81,0	
Fornebu – Brann og ulykkesvern					0,4			1,5	3,0	4,5	
Ny stor brannstasjon Fornebu	F0	252,0						1,5	3,0	4,5	
Oppgradering midlertidige brannlokaler Fornebu					0,4						
Fornebu øvrig					50,2	113,3	81,1	7,3	1,0	202,7	
Fornebu, midlertidig kapasitet skole	F1	40,0				20,0	20,0			40,0	
Fornebu, midlertidig barnehage	F2	20,0			20,0	20,0				20,0	
Fornebu, tomt til Nansenparken	F2	6,3						6,3		6,3	
Fornebu, Nansenparken barne- hage 200 pl	F3	145,6			30,2	72,9	61,1	1,0	1,0	136,1	
Fornebu, Nansenparken midler- tidig barnehage	F4		6,3	9,5		0,4				0,4	

PROSJEKTER Mill. kr	Fase (1)	Reser- vert ramme/ estimat F0, F1 og F2	Prosjektkostnad			Revidert års- budsjet ØMI 2016	Års- budsjet 2017	Periodisering – økonomiplan			Sum HP 2017– 2020
			Opprin- nelig ramme (BP3) F3	Sist vedtatt ramme ØMI	Innst. ny ramme			2018	2019	2020	
Fase 1						71,9	2,2				2,2
Bandybane	F2/ F3	0,7					0,7				0,7
Overskuddsmasser	F3					17,6					
Fornebu senter	F4					0,2					
Storøya grendesenter	F4					1,2					
Hundsund grendesenter	F2/ F3					1,1					
Utvikling av sosial infrastruktur	S	4,5				1,9	1,5				1,5
Sosial boligprofil	S					50,1					
SUM BRUTTO INVESTERINGSUTGIFT						1 770,2	1 695,3	2 199,2	2 310,3	1 608,0	7 812,7
Finansiering:						1 770,2	1 695,3	2 199,2	2 310,3	1 608,0	7 812,7
Salgsinntekt						5,0	65,0	5,0	10,0	10,0	90,0
Tilskudd						80,4	104,9	131,2	403,6	394,2	1 033,9
MVA-kompensasjon						226,5	237,0	340,8	370,8	248,5	1 197,0
Netto investeringsutgift						1 458,4	1 288,3	1 722,2	1 525,9	955,3	5 491,8
Driftsmidler						230,4	250,5	469,3	520,7	336,1	1 576,5
Disposisjonsfond						45,0	39,0	39,0	39,0	39,0	156,0
Bundet kapitalfond											
Ubundet kapitalfond, bruk						69,1					
Ubundet kapitalfond, avsatt						-39,5					
Lånemidler						1 153,4	998,9	1 213,9	966,2	580,3	3 759,3

10.5 Obligatorisk oversikt – Drift 1A

Bærum kommune har gjort en prinsippendring for hva som skal ligge i skjema drift 1A og 1B med hensyn til bruk og avsetning av fond. Budsjetterte avsetninger som tidligere lå i 1A, men som tilhører sektorene er flyttet / skal flyttes til skjema 1B. Endringen er gjort fordi bruken og avsetningen av disse fondene tilhører sektorene. Dette er ikke helt gjennomført i økonomisystemet. I en overgangsfase er ikke alle flyttinger gjennomført. I skjema 1A er dette synlig på bruk og avsetninger til fond.

Mill. 2017-kr		Regnskap 2015	Budsjett 2016	Handlingsprogram			
				2017	2018	2019	2020
1870	Skatt på inntekt og formue	-5 225,4	-5 337,7	-5 573,8	-5 674,7	-5 743,4	-5 812,2
1800	Ordinært rammetilskudd	-1 752,4	-1 751,0	-1 636,9	-1 654,5	-1 684,8	-1 699,9
1810	Andre generelle statstilskudd	-204,6	-244,4	-287,2	-300,1	-302,5	-299,0
	Sum frie disponible inntekter	-7 182,4	-7 333,1	-7 497,9	-7 629,3	-7 730,7	-7 811,1
1900:1905	Renteinntekter m.m.	-127,4	-93,6	-83,1	-96,8	-97,6	-108,7
1909	Gevinst fin. instrumenter	-503,8	-38,8	-38,0	-38,0	-38,0	-38,0
1500	Renteutgifter m.m.	211,2	190,2	170,0	191,0	188,6	217,5
1509	Tap finansielle instrumenter	548,1					
1510	Avdrag på lån	372,8	373,8	356,4	390,7	399,6	423,0
	Netto finansinntekt/ -utgift	500,8	431,7	405,3	447,0	452,6	493,8
1540	Til ubundne avsetninger	499,5	151,9	39,0	39,0	39,0	39,0
1550	Til bundne avsetninger	79,2					
1940	Bruk av ubundne avsetninger	-49,0	-3,8				
1950	Bruk av bundne avsetninger	-91,4	-40,6	-12,2	-9,5	-9,1	-9,1
	Netto avsetninger	438,3	107,5	26,8	29,5	29,9	29,9
1570	Overført til investeringsbudsjettet	3,6	233,6	248,9	469,3	520,7	336,1
	Til fordeling drift	-6 239,6	-6 560,3	-6 816,9	-6 683,5	-6 727,5	-6 951,4
	Sum fordelt til drift	6 239,6	6 560,3	6 816,9	6 683,5	6 727,5	6 951,4

10.6 Obligatorisk oversikt – Drift 1B

Bærum kommune har gjort en prinsippendring for hva som skal ligge i skjema drift 1A og 1B med hensyn til bruk og avsetning av fond. Budsjetterte avsetninger som tidligere lå i 1A, men som tilhører sektorene er flyttet / skal flyttes til skjema 1B. Endringen er gjort fordi bruken og avsetningen av disse fondene tilhører sektorene. Dette er ikke helt gjennomført i økonomisystemet. I en overgangsfase er ikke alle flyttinger gjennomført. I skjema 1B er dette synlig på selvkostområdene.

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Handlingsprogram			
			2017	2018	2019	2020
Kalkulatoriske renter og avskrivinger	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
Sentrale inntekter – 1B	-88,2	-95,9	-98,8	-106,8	-113,2	-118,9
SEKTOROVERGRIPENDE	-190,8	207,9	498,2	357,0	387,1	583,3
Lønnsreserven	-147,2	252,5	385,9	433,1	463,5	463,6
Diverse felles/til fordeling	-34,8	-51,4	-55,8	-19,2	-1,1	19,1
Politiske utvalgs disposisjoner	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Administrasjonskostnader BKFF	3,7	4,1	4,0	4,0	4,0	4,0
Pensjonsfond, bruk/avsetning						
Netto avsetninger regnskap 2014	-98,5		161,4	-63,6	-82,0	93,9
Rest Sektor A1 Sentrale inntekter – finansiering	84,6					
Pensjon og arbeidsgiveravgift fordelt						
Selvforsikring	0,8					
ADMINISTRASJON	466,0	505,7	525,4	508,5	512,0	505,7
BARN OG UNGE	2 833,8	2 794,6	2 768,4	2 776,1	2 783,1	2 792,4
Grunnskoleopplæring	1 495,9	1 481,7	1 465,0	1 472,6	1 494,4	1 503,7
Barnehager	1 158,0	1 136,6	1 127,0	1 126,6	1 117,7	1 118,5
Barnevern	179,9	176,3	176,4	176,9	170,9	170,1
BISTAND OG OMSORG	2 680,0	2 616,7	2 618,4	2 645,9	2 652,7	2 681,7
Pleie og omsorg	2 078,9	2 006,1	1 975,8	2 004,6	2 021,6	2 057,9
Sosialtjeneste og bolig	301,1	325,2	357,0	356,6	347,8	342,6
Kommunehelse	300,0	285,4	285,6	284,7	283,2	281,2
MILJØ, IDRETT OG KULTUR	538,9	531,3	505,2	502,9	505,9	507,1
Kultur og fritid	193,0	179,3	178,4	177,8	176,8	176,1
Kirke og andre religiøse formål	70,2	71,8	72,4	72,4	73,9	74,4
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø	117,6	101,4	105,1	104,2	104,1	103,4
Brann- og ulykkesvern	78,5	80,4	80,0	82,1	85,2	87,7
Samferdsel	62,2	57,8	57,1	57,0	56,8	56,4
Renovasjon og avfall	3,6					
Vann og avløp	13,9	40,5	12,1	9,4	9,1	9,1
Transport	-0,1					
Prosjekttjenester						
INTERNFINANSIERENDE ENHETER	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Utbyggingstjenester						
FVDU						
SUM FORDELT	6 239,6	6 560,3	6 816,9	6 683,5	6 727,5	6 951,4

10.7 Obligatorisk oversikt – Investeringer 2A

INVESTERINGSBUDSJETT Mill. 2017-kr		Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
					2018	2019	2020
010:499-290	Investeringer i anleggsmidler	1 036,8	1 814,4	1 690,3	2 199,2	2 310,3	1 608,0
500	Renteutgifter	0,1					
510	Avdragsutgifter	131,5	179,6	70,0	70,0	70,0	70,0
520:529	Utlån og forskutteringer	1 076,1	207,6	204,0	204,5	205,0	205,5
540:560	Avsetninger	246,9	40,3				
690+290+790	Fordelte utgifter	-2,6					
	Årets finansieringsbehov	2 488,8	2 241,9	1 964,2	2 473,7	2 585,3	1 883,5
900	Renteinntekter	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
910	Bruk av lånemidler	-667,1	-1 265,2	-1 196,4	-1 413,9	-1 166,2	-780,3
660:670, 929	Inntekter fra salg av anleggsmidler	-827,0	-5,1	-65,0	-5,0	-10,0	-10,0
810:890	Tilskudd til investeringer	-29,6					
920+700:770	Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-381,4	-143,5	-174,9	-201,2	-473,6	-464,2
728	MVA-kompensasjon investeringer	-119,5	-231,1	-236,1	-340,8	-370,8	-248,5
600:650	Andre inntekter	-0,4					
	Sum ekstern finansiering	-2 025,0	-1 644,9	-1 672,4	-1 960,9	-2 020,6	-1 502,9
970	Overføringer fra driftsregnskapet	-3,6	-235,0	-248,9	-469,3	-520,7	-336,1
940:960	Bruk av avsetninger	-460,1	-362,0	-43,0	-43,5	-44,0	-44,5
	Sum intern finansiering	-463,7	-597,0	-291,9	-512,8	-564,7	-380,6
	Sum finansiering	-2 488,8	-2 241,9	-1 964,2	-2 473,7	-2 585,3	-1 883,5
	Udekket utdisponert	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

10.8 Obligatorisk oversikt – Investeringer 2B

Netto, mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
TOTALT	700,1	1 718,6	1 520,3	2 063,0	1 896,7	1 203,8
OPPGRADERING/FORMUESBEVARING, uspesifisert	67,8	34,8	75,9	94,4	100,0	111,8
IT (DigIT), ADMINISTRASJON OG EIENDOMSFORVALTNINGEN	167,4	153,8	114,5	114,2	111,2	88,2
BARN OG UNGE	156,5	453,5	500,0	715,2	816,5	522,0
Grunnskoleopplæring	144,1	289,9	362,9	613,1	685,5	363,0
Barnehager	9,9	158,8	124,3	102,1	131,0	159,0
Barnevern	2,5	4,8	12,8	0,0	0,0	0,0
BISTAND OG OMSORG	37,1	565,7	448,6	672,9	510,7	221,9
Felles	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pleie og omsorg	-24,9	142,3	186,7	424,1	331,8	52,5
Sosialtjeneste og bolig	61,4	413,9	261,9	246,7	152,9	127,4
Kommunehelse	0,5	9,5	0,0	2,0	26,0	42,0
MILJØ, IDRETT OG KULTUR	348,4	480,7	442,7	529,8	415,6	323,4
Kultur og fritid	22,8	85,2	43,6	47,5	63,0	43,5
Kirke og andre religiøse formål	5,0	44,5	37,9	44,8	30,0	2,0
Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø	66,7	71,6	49,2	144,5	49,3	31,2
Brann- og ulykkesvern	1,0	20,9	0,0	0,0	1,5	3,0
Samferdsel	61,2	55,4	80,5	101,4	68,4	41,8
Renovasjon og avfall	4,6	44,7	56,5	14,7	11,5	10,0
Vann og avløp	177,5	147,1	165,0	167,0	182,0	182,0
Transport	9,6	11,4	9,9	9,9	9,9	9,9
FORNEBU	-77,1	30,2	-61,3	-63,5	-57,3	-63,5

10.9 Driftsbudsjett fordelt på sektor og programområde

(Kommunestyret vedtar på programområdenivå)

I Rådmannens forslag til handlingsprogram 2017–2020 er denne oversikten forenklet i forhold til tilsvarende oversikter i tidligere handlingsprogram, og viser driftsbudsjettet fordelt på sektorer og programområder. Årsaken er en uforutsett konsekvens av måten Rådmannens forslag til handlingsprogram er lagt inn i det nye økonomisystemet, EPOS-budsjett, på. En komplett oversikt med fordeling av driftsbudsjettet også på resultatområder/KOSTRA-nivå vil bli presentert i vedtatt handlingsprogram 2017–2020.

1. SUM SEKTOR ADMINISTRASJON – DRIFT

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	407,1	806,4	953,0	1018,9	1070,6	1084,7
Driftsinntekter	-105,6	-96,9	-94,7	-93,8	-93,6	-93,6
Netto driftsutgifter	301,5	709,5	858,2	925,1	977,0	991,1

1.1. Diverse felles til fordeling

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	-34,7	-52,1	-57,5	-20,9	-2,9	17,3
Driftsinntekter	-0,1	0,8	1,7	1,8	1,8	1,8
Netto driftsutgifter	-34,8	-51,4	-55,8	-19,2	-1,1	19,1

Tabellen inneholder netto premieavvik og ufordelte innsparingstiltak. Internfinansierte enheter er presentert i punkt 5.

1.2. Lønns- og pensjonsreserve

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	-147,2	252,5	385,9	433,1	463,5	463,6
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	-147,2	252,5	385,9	433,1	463,5	463,6

1.3. Administrasjon

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	588,4	603,4	621,9	604,1	607,3	601,1
Driftsinntekter	-105,5	-97,7	-96,4	-95,6	-95,4	-95,4
Netto driftsutgifter	482,9	505,7	525,4	508,5	512,0	505,7

1.4. Politiske utvalgs disposisjoner

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Driftsinntekter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Netto driftsutgifter	0,5	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7

2. SUM SEKTOR BARN OG UNGE – DRIFT

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	3 459,6	3 383,0	3 345,8	3 353,5	3 360,4	3 369,7
Driftsinntekter	-625,5	-588,4	-577,4	-577,4	-577,3	-577,3
Netto driftsutgifter	2 834,1	2 794,6	2 768,4	2 776,1	2 783,1	2 792,4

2.1. Programområde Grunnskoleopplæring – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 877,0	1 842,7	1 823,0	1 830,8	1 852,6	1 861,9
Driftsinntekter	-381,0	-361,0	-358,0	-358,2	-358,2	-358,2
Netto driftsutgifter	1 495,9	1 481,7	1 465,0	1 472,6	1 494,4	1 503,7

2.2. Programområde Barnehager – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 327,3	1 291,6	1 283,2	1 282,8	1 274,0	1 274,8
Driftsinntekter	-169,1	-155,0	-156,2	-156,2	-156,2	-156,2
Netto driftsutgifter	1 158,2	1 136,6	1 127,0	1 126,6	1 117,7	1 118,5

2.3. Programområde Barnevern – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	255,4	248,7	239,6	239,9	233,8	233,0
Driftsinntekter	-75,3	-72,4	-63,2	-63,0	-62,9	-62,9
Netto driftsutgifter	180,0	176,3	176,4	176,9	170,9	170,1

3. SUM SEKTOR BISTAND OG OMSORG – DRIFT

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	3 648,2	3 450,0	3 456,3	3 498,8	3 508,0	3 537,1
Driftsinntekter	-967,2	-833,2	-837,9	-852,9	-855,3	-855,3
Netto driftsutgifter	2 681,0	2 616,7	2 618,4	2 645,9	2 652,7	2 681,7

3.1. Programområde Pleie og omsorg – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	2 699,7	2 518,7	2 490,9	2 521,6	2 540,7	2 577,0
Driftsinntekter	-620,1	-512,6	-515,0	-517,0	-519,0	-519,0
Netto driftsutgifter	2 079,7	2 006,1	1 975,8	2 004,6	2 021,6	2 057,9

3.2. Programområde Sosialtjeneste og bolig – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	575,6	579,5	613,7	626,4	618,0	612,7
Driftsinntekter	-274,3	-254,3	-256,7	-269,8	-270,2	-270,2
Netto driftsutgifter	301,3	325,2	357,0	356,6	347,8	342,6

3.3. Programområde Kommnehelse – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	372,9	351,7	351,7	350,8	349,4	347,4
Driftsinntekter	-72,8	-66,3	-66,1	-66,1	-66,1	-66,1
Netto driftsutgifter	300,0	285,4	285,6	284,7	283,2	281,2

4. SUM SEKTOR MILJØ IDRETT KULTUR – DRIFT

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	1 306,5	1 242,8	1 253,3	1 261,9	1 278,3	1 291,8
Driftsinntekter	-798,2	-725,1	-755,1	-768,2	-795,1	-809,3
Netto driftsutgifter	508,3	517,7	498,1	493,7	483,2	482,4

4.1. Programområde Kultur og fritid – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	259,8	231,4	230,6	229,9	229,4	229,4
Driftsinntekter	-66,5	-52,1	-52,2	-52,1	-52,6	-53,3
Netto driftsutgifter	193,3	179,3	178,4	177,8	176,8	176,1

4.2. Programområde Kirke og andre religiøse formål – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	96,9	88,8	89,4	89,4	90,9	91,4
Driftsinntekter	-27,1	-17,0	-17,0	-17,0	-17,0	-17,0
Netto driftsutgifter	69,8	71,8	72,4	72,4	73,9	74,4

4.3. Programområde Fysisk planlegging, kulturminner, natur og nærmiljø – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	240,3	217,6	220,7	220,8	222,8	222,1
Driftsinntekter	-120,8	-116,6	-115,5	-116,5	-118,5	-118,5
Netto driftsutgifter	119,5	101,0	105,3	104,3	104,3	103,6

4.4. Programområde Brann og ulykkesvern – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	85,7	87,7	86,6	88,9	92,1	94,8
Driftsinntekter	-7,2	-7,3	-7,1	-7,1	-7,1	-7,1
Netto driftsutgifter	78,5	80,4	79,5	81,8	85,0	87,7

4.5. Programområde Samferdsel - drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	108,5	92,8	92,2	92,0	91,9	91,4
Driftsinntekter	-46,3	-35,0	-35,0	-35,0	-35,0	-35,0
Netto driftsutgifter	62,2	57,8	57,1	57,0	56,8	56,4

4.6. Programområde Renovasjon og avfall – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	127,6	119,0	120,5	123,0	123,5	122,7
Driftsinntekter	-131,8	-122,1	-120,3	-120,0	-120,7	-121,0
Netto driftsutgifter	-4,1	-3,1	0,2	3,0	2,8	1,7

4.7. Programområde Vann og avløp – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	297,6	315,4	322,0	326,6	336,4	348,6
Driftsinntekter	-296,5	-274,8	-306,9	-319,4	-343,0	-356,2
Netto driftsutgifter	1,1	40,5	15,1	7,2	-6,7	-7,6

Tidligere programområde Anleggsdrift inngår fra og med 2017 i Vann og avløp.

4.8. Programområde Transport – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	49,7	50,5	49,9	49,9	49,9	49,9
Driftsinntekter	-60,9	-60,6	-59,8	-59,8	-59,8	-59,8
Netto driftsutgifter	-11,2	-10,1	-9,9	-9,9	-9,9	-9,9

4.9. Programområde Prosjektjenester - drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	25,0	24,3	26,4	26,4	26,4	26,4
Driftsinntekter	-25,7	-24,3	-26,4	-26,4	-26,4	-26,4
Netto driftsutgifter	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

5. SUM SEKTOR INTERNFINANSIERTE ENHETER

5.1. Programområde Utbyggingstjenester – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	19,8	28,2	27,6	27,6	27,6	27,6
Driftsinntekter	-21,1	-28,2	-27,6	-27,6	-27,6	-27,6
Netto driftsutgifter	-1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

5.2. Programområde FDVU – drift

Mill. 2017-kr	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Budsjett 2017	Handlingsprogram		
				2018	2019	2020
Driftsutgifter	377,6	339,8	349,8	359,8	378,9	378,9
Driftsinntekter	-378,4	-339,8	-349,8	-359,8	-378,9	-378,9
Netto driftsutgifter	-0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

